

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ' Τάξις και Γ' Δ' Τάξις

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ Χ.Ι. ΚΑΓΙΑΦΑ ΠΑΤΡΑΙ

11

Ν. ΚΟΝΙΔΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ-ΦΥΣΙΚΟΥ

Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ Β' ΠΡΟΤΥΠΟΥ
ΜΑΡΑΣΛΕΙΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ
(ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΕΣ Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΕΙΣ)
ΜΕΤΑ ΠΛΗΡΩΝ ΧΑΡΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ
ΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ
ΟΙΚΟΣ
ΑΘΗΝΑΙ Χ.Ι. ΚΑΡΙΑΦΑ ΠΑΤΡΑΙ

α. 14318

Πᾶν γνήσιο ἀντίτυπο φέρει τὴν ἔπογραφὴ τῶν συγγραφέων.

ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑ

● ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ τούτο είναι γραμμένο για τούς μαθητάς τῆς ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ.

Ἐπειδὴ ὁμως στὰ ὀλιγοθέσια σχολεῖα γίνεται συνδιδασκαλία, ἐκρίναμε σκόπιμο νὰ περιλάβουμε στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου καὶ μέσα σὲ λίγες σελίδες μόνον τὴν ὕλη τῆς ΤΡΙΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ αὐτὴ γιὰ τὰ σχολεῖα ἄλλης τῆς Ἑλλάδος.

Δὲν περιλαμβάνουμε καὶ τὴν ὑπόλοιπη ὕλη, ποὺ προβλέπει γιὰ τὴν Τρίτῃ τάξιν τὸ νέον Ἐπίσημον Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα, ἥτοι τὸ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟΝ, ΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ κ.τ.λ., διότι αὕτη ποικίλλει κατὰ περιβάλλον.

Ἡ ὙΛΗ τοῦ βιβλίου καὶ ἡ διαπραγματεύσεις αὐτῆς κατὰ Γεωγραφικὰ διαμερισμάτα καὶ Νομοὺς εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ νέον Ε. Α. Π.

● Ο ΠΑΗΘΥΣΜΟΣ τῶν Γεωγραφικῶν διαμερισμάτων, τῶν Νομῶν καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων, μὲ ἐλάχιστες καὶ ἀσήμαντες παρεκκλίσεις γιὰ τὴ στρογγυλοποίησι, ἐλήφθη ἀπὸ τὸ Δελτίον τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν πληθυσμὸν σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία ἀπογραφὴ τοῦ 1961.

● Ἡ ΕΚΤΑΣΙΣ ἐλήφθη ὡσαύτως ἀπὸ τὴ Στατιστικὴ Ἐπετηρίδα τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1958.

Πρὸς πληρεστέρα κατατόπισιν τῶν μαθητῶν περιέχει τὸ βιβλίον ἀκριβεῖς χάρτες ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος, χάρτην τῶν σπουδαιότερων γεωργικῶν προϊόντων καὶ κτηνοτροφίας, ὡς καὶ χάρτην δεικνύοντα τὴ θέσιν τῆς Ἑλλάδος ἐν σχέσει μὲ τούς γείτονάς της.

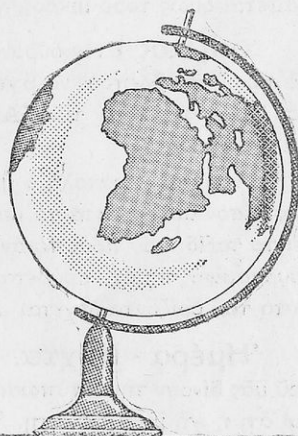
[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ

Ἡ γῆ

Ἡ Γῆ, ἐπάνω στήν ὁποία ζοῦμε, μοιάζει μὲ σφαῖρα (μπάλλα) καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιο, γιατί δὲν ἔχει δικό της φῶς. Ἡ ὑδρογείος σφαῖρα τοῦ σχολείου μας παριστάνει τὸ σχῆμα τῆς γῆς. Σ' αὐτὴν βλέπομε ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ ξηρὰ καὶ ἀπὸ θάλασσα.

ΥΔΡΟΓΕΙΟΣ ΣΦΑΙΡΑ

Τί εἶναι Ὁρίζοντας. Ἄν βρεθοῦμε σὲ ἓνα ὑψωμα ἢ σὲ μιὰ μεγάλη πεδιάδα καὶ κοιτάξουμε γύρω μας, νομίζομε ὅτι, μακριὰ στὸ βάθος, ὁ οὐρανὸς ἀκουμπᾷ ἐπάνω στὴ γῆ καὶ ὅτι σχηματίζει ἓνα μεγάλο κύκλο. Ὁ νοητὸς αὐτὸς κύκλος λέγεται **ὀρίζοντας** τοῦ τόπου.

Κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα. Τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα εἶναι 4: ἡ Ἀνατολή (Α.), ἡ Δύσις (Δ.), ὁ Βορρᾶς (Β.) καὶ ὁ Νότος (Ν.).

Ἀνάμεσα στὰ 4 αὐτὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα ὑπάρχουν ἄλλα 4, τὰ ἐνδιάμεσα: τὸ Βορειοανατολικὸ (Β Α.), τὸ Βορειοδυτικὸ (Β Δ.), τὸ Νοτιοανατολικὸ (Ν Α.) καὶ τὸ Νοτιοδυτικὸ (Ν Δ.).

ΟΥΡΑΝΟΣ - ΟΥΡΑΝΙΑ ΣΩΜΑΤΑ

Τί είναι Ούρανός. Όταν κοιτάξουμε ύψηλά, βλέπουμε ένα πελώριο θόλο, που φαίνεται σαν να στηρίζεται επάνω στον ορίζοντα. Ο θόλος αυτός λέγεται **Ούρανός**.

1. Ο Ήλιος

Ο ήλιος είναι ούρανιο σώμα. Είναι από τα μεγαλύτερα άστρα του ούρανού και πολύ—πολύ μεγαλύτερος από τη γη. Μας φαίνεται όμως τόσο μικρός, γιατί βρίσκεται πάρα πολύ μακριά μας.

Ο ήλιος στον ούρανο δεν βρίσκεται πάντοτε στην ίδια θέση. Το πρωί τον βλέπουμε να βγαίνει σαν ολόχρυσος δίσκος από ένα μέρος του ορίζοντα, από την **Ανατολή**, όποτε λέμε ότι **ανατέλλει** ο ήλιος.

Από την Ανατολή ο ήλιος προχωρεί στον ούρανο και φθάνει στο μέσον αυτού κατά το μεσημέρι (**μεσημβρία**). Κατόπιν συνεχίζει το ταξίδι του προς το αντίθετο μέρος του ορίζοντα και το βράδυ, κουρασμένος πλέον, κρύβεται (**δύει**) πίσω απ' αυτόν. Το μέρος αυτό του ορίζοντα λέγεται **Δύσις**.

Ήμέρα - Νύχτα. Η ανατολή του ήλιου και η δύσις αυτού μας δίνουν την έντύπωση, ότι ο ήλιος κινείται γύρω από τη γη και ότι η γη μένει ακίνητη. Τουτό όμως δεν είναι σωστό. Στην πραγματικότητα γίνεται το αντίθετο. Δηλαδή η γη γυρίζει γύρω από τον εαυτό της, σαν σβούρα, και γύρω από τον ήλιο.

Έτσι το μέρος της γης που κατοικούμε, όταν βρίσκεται εμπρός από τον ήλιο, δέχεται απ' αυτόν φως και θερμότητα, όποτε έχουμε **ήμέρα**. Όταν όμως το μέρος αυτό απομακρύνεται από τον ήλιο, τότε δεν φωτίζεται ούτε θερμαίνεται απ' αυτόν, όποτε έχουμε **νύχτα**.

Μιά ημέρα και μιά νύχτα μαζί κάνουν ένα **ήμερονύκτιο**. Το ήμερονύκτιο συμπληρώνεται, όταν η γη κάμη γύρω από τον εαυτό της μιά ολόκληρη στροφή.

Η περιστροφή αυτή της γης γύρω από τον εαυτό της δεν σταματά ποτέ και γίνεται σε 24 ώρες. Κάθε ώρα χωρίζεται σε 60 πρώτα λεπτά και κάθε πρώτο λεπτό σε 60 δεύτερα λεπτά.

Έτος - έποχαι του έτους. Η γη εκτός από την περιστροφή γύρω από τον έαυτό της κάνει συγχρόνως και μιá άλλη κίνηση. Κινείται γύρω από τον ήλιο. **Η κίνησης αυτή διαρκεί ένα έτος** (ή 12 μήνες ή 365 ήμέρες και 6 ώρες).

Το έτος χωρίζεται σε 4 έποχές: την **άνοιξι**, το **καλοκαίρι**, το **φθινόπωρο** και το **χειμώνα**.

Κάθε έποχή διαρκεί τρείς μήνες. **Άνοιξις:** από 21 Μαρτίου έως 21 Ιουνίου.

Καλοκαίρι: από 21 Ιουνίου έως 22 Σεπτεμβρίου. **Φθινόπωρο:** από 22 Σεπτεμβρίου έως 22 Δεκεμβρίου. **Χειμώνας:** από 22 Δεκεμβρίου έως 21 Μαρτίου.

2. Η σελήνη

Κατά τη νύχτα βλέπομε συνήθως στον ούρανό τη **Σελήνη** (τò φεγγάρι). Καί ή Σελήνη είναι ούράνιο άστρο, όπως και ó ήλιος, δέν έχει όμως δικό της φώς, αλλά φωτίζεται από τον ήλιο όπως και ή γη.

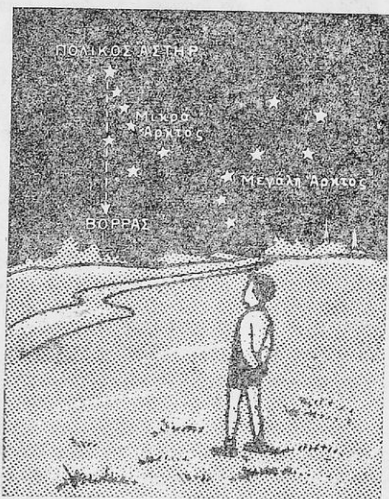
Η **Σελήνη** είναι 49 φορές μικρότερη από τη γη, από την όποίαν απέχει πολύ όλιγώτερο από όσο απέχει ó ήλιος. Γι αυτό άκριβώς μās φαίνεται ότι έχει περίπου τò μέγεθος του ήλιου.

Η **Σελήνη** ονομάζεται **δορυφόρος** τής γής, γιατί παρακολουθεί τη γη στην κίνησί της· κάνει δέ γύρω από τη γη ένα κύκλο μέσα σε ένα μήνα. Κατά τò χρονικό αυτό διάστημα μās παρουσιάζεται υπό διάφορες μορφές, που όνομάζονται **φάσεις τής Σελήνης**.

Οί φάσεις τής Σελήνης είναι 4: α) **Νέα Σελήνη** (καινούργιο φεγγάρι), όταν δέν φαίνεται καθόλου στον ούρανό φεγγάρι μέχρι που τò φωτισμένο μέρος του μοιάζει με δρεπάνι. β) **Πρώτο τέταρτο** τής Σελήνης, όταν φωτίζεται τò μισό ήμισφαίριο. γ) **Πανσέληνος**, όταν φωτίζεται όλόκληρο τò ήμισφαίριο· και δ) **Τελευταίο τέταρτο**, όταν φωτίζεται πάλιν τò μισό ήμισφαίριο και προχωρεί προς τò τέλος του.

3. Άστέρες - άστερισμοί

Όταν ή νύχτα είναι ξάστερη, βλέπομε στον ούρανό εκτός από τò φεγγάρι και μυριάδες άστέρια, τὰ όποία με τò άδύνατο φώς τους

ΑΣΤΕΡΙΣΜΟΙ

φωτίζουν τη φύσι. Τὰ ἀστέ-
ρια αὐτὰ ἀπέχουν πάρα πο-
λύ ἀπὸ τῆ γῆ καὶ ἄλλα ἔχουν
δικό τους φῶς καὶ λέγονται
Ἀπλανεῖς ἀστέρες,
ἐνῶ ἄλλα δὲν ἔχουν δικό τους
φῶς καὶ λέγονται **Πλανῆ-
τες**.

Γνωστὸς σὲ ὅλους μας
εἶναι ὁ **Αὐγερινός**, ἓνα με-
γάλο καὶ λαμπερὸ ἀστὲρι,
πού τὸ βλέπομε στὴν Ἀν-
τολή κάθε πρωΐ πρὶν ἀκόμη
ξημερώσει καλά. Τὸ ἴδιο
ἀστὲρι τὸ βλέπομε καὶ μετὰ
τῆ δύσι τοῦ ἡλίου στὴ Δύσι
καὶ τὸ ὀνομάζομε **Ἀπο-
σπερίτη**.

Ὁ λαὸς νομίζει ὅτι εἶναι δυὸ ἀστέρια μὲ τὰ ὀνόματα «**Γιάγ-
νος**» καὶ «**Μάρω**» καὶ ἔχει πλάσει πολλοὺς μύθους γι' αὐτά.
Τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο ἀστὲρι, τὸν **πλανῆτη**
Ἀφροδίτη.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρες βρίσκονται πλησίον ὁ ἓνας
στὸν ἄλλον καὶ ἀποτελοῦν ομάδες ἀστέρων μὲ διάφορα σχήματα. Οἱ
ομάδες αὐτές λέγονται **Ἀστερισμοί**. Σπουδαιότεροι ἀστερισμοί
εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. **Ἡ Μεγάλη Ἄρκτος**. Φαίνεται στὸ βόρειο μέρος
τ' οὐρανοῦ ὅλες τὶς ἐποχὲς τοῦ χρόνου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 ἀστέρια
λαμπερὰ καὶ ἔτσι τοποθ τημένα, πού μοιάζουν σὰν νὰ κάνουν τὸ
σῶμα τῆς ἄρκτου (ἀρκούδας).

2. **Ἡ Μικρὰ Ἄρκτος**. Βρίσκεται κοντὰ στὸν ἀστερι-
σμὸ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 ἀστέρια, πού ἔχουν
τὸ ἴδιο σχῆμα μὲ τὸν ἀστερισμὸ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου. Ἡ οὐρὰ
τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου διευθύνεται ἀντίθετα ἀπὸ τὴν οὐρὰ τῆς Μεγά-
λης Ἄρκτου.

Τὸ τελευταῖο ἀστὲρι τῆς οὐρᾶς τῆς Μικρᾶς ἄρκτου λάμπει πολὺ
ζωηρὰ καὶ ὀνομάζεται **Πολικὸς ἀστήρ**. Αὐτὸς φαίνεται ἀκίνη-

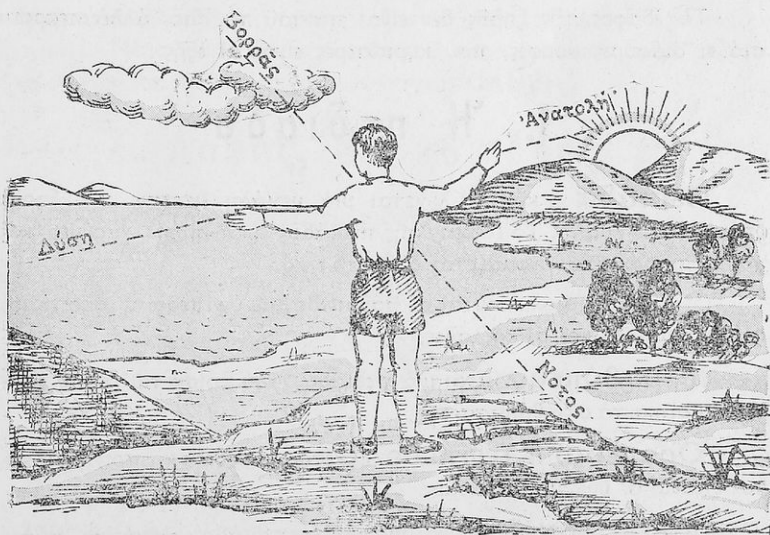
τος και βρίσκεται πολυ κοντα στο Βορειο Πολο. Έτσι μς βοηθει τη νυχτα να διακρινουμε που ειναι ο Βορρῆς και διευκολυνει πολυ τη νυχτα τους ταξιδιωτες της ξηρας η της θαλασσας να προσανατολιζωνται.

Προσανατολισμός

Είπαμε πιο πάνω οτι ο Πολικος αστηρ βοηθει τους ταξιδιωτες να προσανατολιζωνται τη νυχτα. Τι σημαίνει αυτο;

Όταν βρισκωνται σε αγνωστο μερος και δεν ξερουν ποια διευθυνσι πρεπει να ακολουθησουν για το ταξιδι τους, ειναι απαραίτητος ο προσανατολισμος. Δηλαδη πρεπει να βρουν τα κύρια σημεια του οριζοντα.

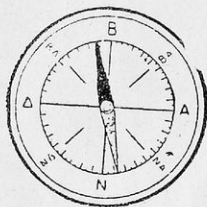
Πως προσανατολιζομαστε; α) **Τη νυχτα:** Θα φροντισουμε να διακρινουμε στον ουρανο τον **Πολικον αστερα** και κοιταζοντας προς αυτον θα τενωσουμε τα χερια μας: Στο δεξι μας χερι θα βρισκεται η **Ανατολη**, στο αριστερο μας χερι θα βρισκεται η **Δυση**, εμπρος μας (προς τον Πολικο αστερα) θα ειναι ο **Βορρῆς** και πισω μας θα ειναι ο **Νοτος**.

ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

β) **Τὴν ἡμέρα:** Τὸ πρῶτὶ προσέχουμε ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, ὁπότε ἔχομε τὴν Ἐ**Ανατολή**. Ἀμέσως τευτώνουμε πρὸς αὐτὴν τὸ δεξί μας χέρι, ὁπότε τὸ ἀριστερό μας θὰ εἶναι στὸ ἀντίθετο μέρος, δηλ. στὴ **Δύσι**. Ἐμπρὸς μας θὰ εἶναι ὁ **Βορρᾶς** καὶ πίσω μας ὁ **Νότος**.

Ὅταν εἶναι συννεφιά, μεταχειριζόμαστε τὴν **πυξίδα**, ἡ ὁποία εἶναι ἓνα ὄργανο μὲ μιὰ μαγνητικὴ βελόνη, ποῦ δείχνει πάντοτε τὸ **Βορρᾶ**. Σήμερα χρησιμοποιοῦν ἀπαραίτητα τὴν πυξίδα οἱ ναυτικοί, οἱ ἀεροπόροι καὶ οἱ ἐξερευνηταί.

ΝΑΥΤΙΚΗ ΠΥΞΙΣ

Στὸν προσανατολισμὸ μᾶς βοηθοῦν ἀκόμη τὸ ἱερό τῆς Ἐκκλησίας, τὰ βρῦα ποῦ φυτρώνουν πάντοτε στὸ βόρειο μέρος τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων, οἱ μυρμηγκοφωλιές καὶ ὁ ἀνεμοδείκτης.

Η ΞΗΡΑ

Τὸ ἔδαφος τῆς ξηρᾶς δὲν εἶναι παντοῦ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ παρουσιάζει διάφορες μορφές, ποῦ κυριώτερες εἶναι οἱ ἑξῆς :

1. Ἡ πεδιάδα

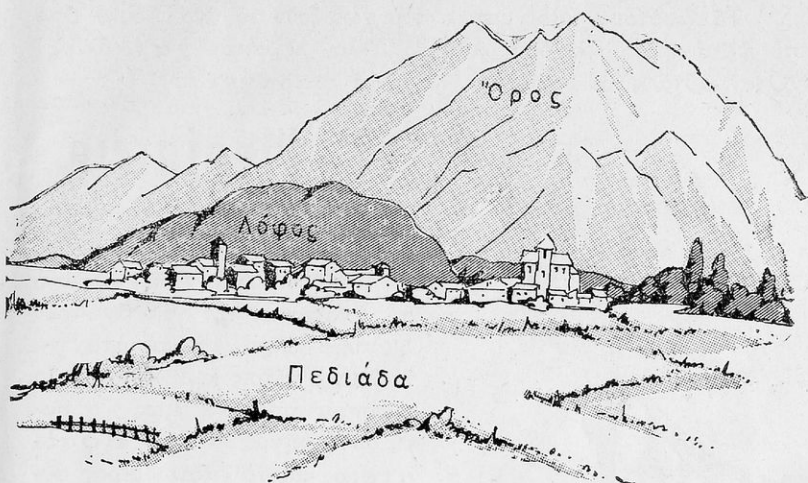
Πεδιάδα ἢ κάμπος λέγεται μιὰ μεγάλη ἔκτασις τῆς ξηρᾶς ἐπίπεδη καὶ ὁμαλή. Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδας εἶναι παχύ, γόνιμο καὶ χωρὶς πετρώματα, ὀνομάζεται δὲ **πεδινό**.

Οἱ πεδιάδες διακρίνονται σὲ βαθύπεδα, σὲ ὑψίπεδα ἢ ὀροπέδια, σὲ λεκανοπέδια καὶ σὲ κοιλάδες.

Τὸ **βαθύπεδο** εἶναι μιὰ πεδιάδα, ποῦ βρίσκεται πολὺ χαμηλὰ καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα.

Ὁ**ροπέδιο ἢ ὑψίπεδο** λέγεται ἡ πεδιάδα, ποῦ βρίσκεται ἐπάνω σὲ ὕψωμα ἢ σὲ ὄρος.

Τὸ **λεκανοπέδιο** εἶναι μιὰ μικρὴ πεδιάδα κλεισμένη γύρω ἀπὸ βουνά.

Ξ Η Ρ Α

Κοιλάδα λέγεται μιὰ στενή πεδιάδα, πού βρίσκεται ανάμεσα σέ δυό βουνά καί συνήθως διαρρέεται ἀπό ποτάμι.

Σέ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου ὑπάρχουν μεγάλες πεδινές ἐκτάσεις χωρὶς νερό καί βλάστησι, πού σκεπάζονται μὲ ἄμμο. Αὐτές λέγονται **Ἐρημοί**. Μέσα στὶς ἐρήμους βρίσκονται κάπου-κάπου μικρὲς ἐκτάσεις μὲ νερό καί βλάστησι, πού λέγονται **Ὀάσεις**.

2. Λόφος, βουνό, ὄρος

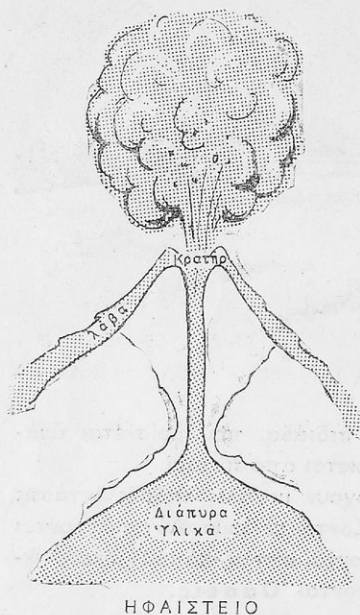
Ἡ πατρίδα μας ἔχει λιγοστὲς πεδιάδες καί πολλὰ ὑψώματα. Τὰ μικρὰ ὑψώματα τῆς ξηρᾶς λέγονται **λόφοι**. Ἡ σειρὰ ἀπὸ λόφους λέγεται **λοφοσειρά**. Τὸ ἔδαφος, πού ἔχει λόφους, λέγεται **λοφῶδες**.

Ὅταν τὸ ὑψωμα εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ 500 μέτρα, ὀνομάζεται **βουνό**. Καὶ ὅταν εἶναι ὑψηλότερο ἀπὸ 1000 μέτρα, ὀνομάζεται **ὄρος**.

Πολλὰ ὄρη στὴ σειρὰ σχηματίζουν **ὄροσειρά**. Τὸ ἔδαφος, πού ἔχει βουνά καί ὄρη, λέγεται **ὄρεινὸ** καί εἶναι ἄγονο.

Τὸ ὑψηλότερο μέρος τοῦ λόφου, τοῦ βουνοῦ καί τοῦ ὄρους λέγεται **κορυφή**. Οἱ πλαγιές τους λέγονται **κλιτύες** καί τὸ κάτω - κάτω μέρος λέγεται **πρόποδες**.

Τὰ ἀπότομα ἀνοίγματα, πού χωρίζουν τὸ ἓνα βουνὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ τὸ ἓνα ὄρος ἀπὸ τὸ ἄλλο, λέγονται **χαράδρες**. Ὄταν αὐτὰ εἶναι δασωμένα, λέγονται **φαράγγια**.

3. Ἡφαίστεια

Στὴν κορυφή μερικῶν βουνῶν ἢ ὄρέων σχηματίζεται ἓνα βαθὺ ρήγμα (ἀνοίγμα τῆς γῆς) καὶ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς γῆς βγαίνουν διάπυρα ὕλικα (ἀέρια, στάχτες, λειωμένες πέτρες κ. ἄ.), τὰ ὁποῖα χύνονται πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ βαθὺ αὐτὸ ρήγμα λέγεται **Ἡφαίστειο** καὶ τὸ ἐπάνω μέρος αὐτοῦ (τὰ χεῖλη τοῦ ἀνοίγματος) λέγεται **Κρατήρας** τοῦ ἡφαιστείου. Τὰ διάπυρα ὕλικα, πού βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὴ γῆ, λέγονται **λάββα** τοῦ ἡφαιστείου.

Στὴν πατρίδα μας ὑπάρχει ἡφαίστειο στὴ νῆσο Θήρα (Σαντορίνη).

4. Τὰ νερὰ τῆς ξηρᾶς

Σὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἐδάφους κυλοῦν νερά. Τὰ νερὰ αὐτὰ ἢ προέρχονται ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς ἢ βγαίνουν μέσα ἀπὸ τὸ ἔδαφος, δηλ. ἀπὸ πηγές (βρύσες ἢ κεφαλόβρυσα), ἄνάλογα δὲ μὲ τὴν ποσότητα τοῦ νεροῦ, πού κυλᾷ, διακρίνομε :

α) **Τὸ ρυάκι**, ὅταν σ' αὐτὸ ρεῖ λίγο νερὸ βρόχινο.

β) **Τὸν χεῖμαρρο**, (ξεροπόταμο), πού σχηματίζεται ἀπὸ πολλὰ ρυάκια καὶ ἔχει νερὸ μόνον ὅταν βρέχη. Τὸ νερὸ του εἶναι πολὺ ὄρητικό.

γ) **Τὸ ποτάμι** (ποταμός), πού σχηματίζεται ἀπὸ τὰ νερὰ τῶν φυσικῶν πηγῶν καὶ πολλῶν χειμάρρων. Τὸ ποτάμι ἔχει νερὸ ὅλο τὸ χρόνο.

Πολλές φορές μικρότερα ποτάμια χύνονται μέσα σὲ ἕνα μεγαλύτερο ποτάμι καὶ λέγονται **παραπόταμοι** αὐτοῦ.

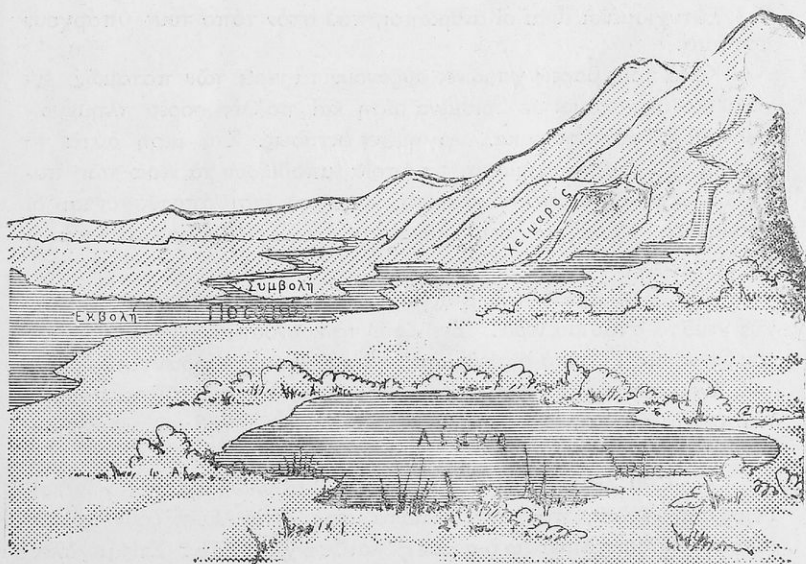
Τὸ μέρος, πού ἐνώνονται δύο ποτάμια, λέγεται **συμβολή** τῶν ποταμῶν.

Τὸ αὐλάκι, ὅπου ρέουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ, λέγεται **κοίτη** τοῦ ποταμοῦ.

Τὰ πλάγια τῆς κοίτης λέγονται **ὄχθες** τοῦ ποταμοῦ: ἀριστερὰ ὄχθη καὶ δεξιὰ ὄχθη.

Τὰ ποτάμια ἐκβάλλουν (χύνονται) στὴ θάλασσα ἢ καὶ σὲ λίμνη. Τὸ μέρος, ὅπου ἐκβάλλει ὁ ποταμός, λέγεται **ἐκβολή** αὐτοῦ. Στὴν ἐκβολὴ τοῦ ποταμοῦ σχηματίζεται πολλές φορές ἕνα νησάκι, πού ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος δέλτα (Δ). Τὸ νησάκι αὐτὸ λέγεται **Δέλτα** τοῦ ποταμοῦ.

Ὁ δρόμος τοῦ ποταμοῦ λέγεται **ροῦς**. Ἄν τὸ ποτάμι στὸν ροῦν του συναντήσῃ ἀπότομο κατήφορο (γκρεμό), τότε τὰ νερά του πέφτουν ἀπότομα καὶ ὀρμητικὰ καὶ σχηματίζεται **καταρράκτης**.

ΣΤΑΣΙΜΑ ΝΕΡΑ

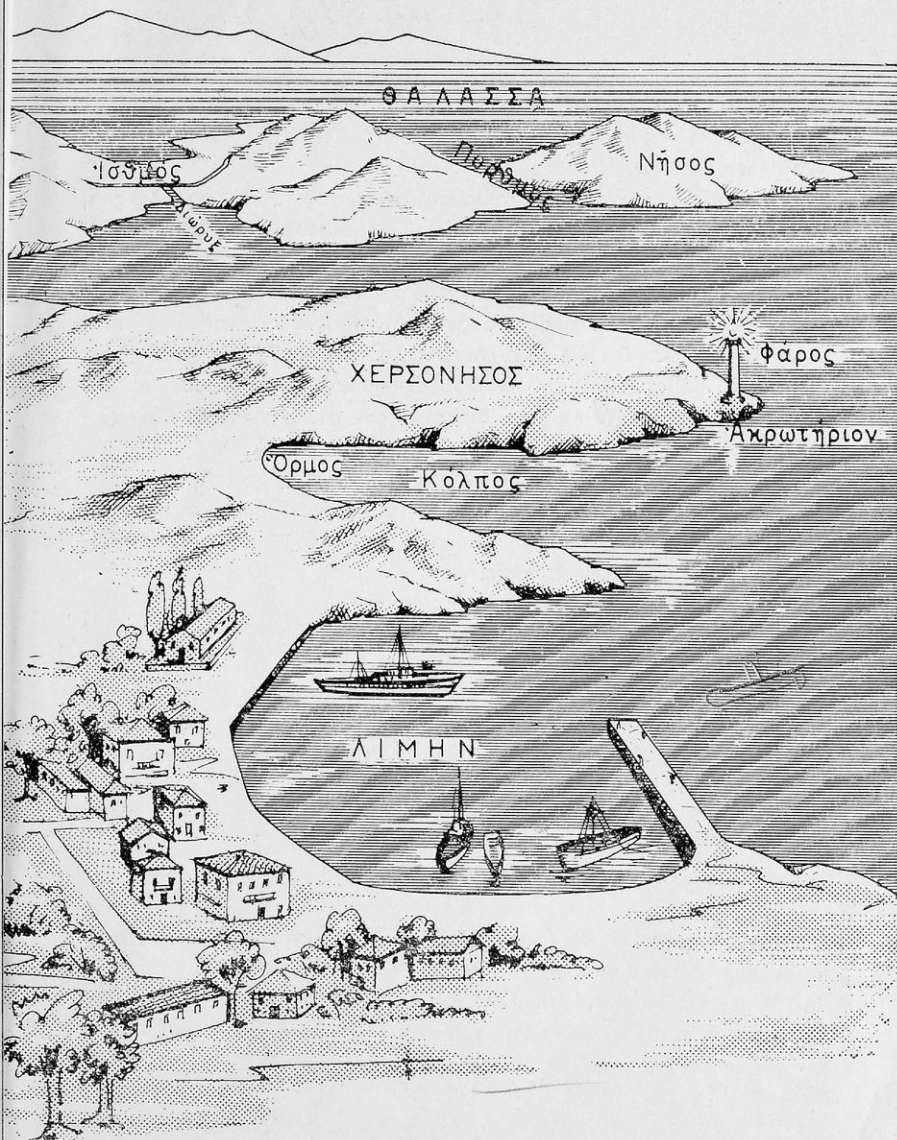
Στὰ μεγάλα ποτάμια ταξιδεύουν πλοία, τὰ **ποταμόπλοια**, καὶ οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ λέγονται **πλωτοὶ**. Μὲ τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν κινουῦνται ἐργοστάσια καὶ ποτίζεται τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον γίνεται εὐφορο. Τὸ πότισμα αὐτὸ τῆς γῆς λέγεται **ἄρδευσις**.

Εὐτυχισμένοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ στὸν τόπο τους ὑπάρχουν ποτάμια.

Κατὰ τοὺς βαρεῖς χειμῶνες αὐξάνουν τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν, ξεχειλίζουν οἱ ποταμοὶ σὲ ὠρισμένα μέρη καὶ πολλὲς φορές πλημμυρίζουν καὶ καταστρέφουν καλλιεργημένες ἐκτάσεις. Στὰ μέρη αὐτὰ τὸ Κράτος ἔχει κάμει φράγματα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν κοίτη τους καὶ ἔτσι ἀποφεύγονται οἱ πλημμύρες. Τὰ ἔργα αὐτὰ λέγονται **ἐγγειοβελτιωτικὰ** ἢ **ἀντιπλημμυρικὰ ἔργα**.

δ) **Τὰ ἔλη** (οἱ βάλτοι) εἶναι μικρὰ βαθουλώματα τῆς γῆς γεμᾶτα στάσιμα νερά. Ἐκεῖ ζοῦν τὰ κουνούπια, ποὺ μεταδίδουν τὴν ἐλονοσία. Γι' αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι κάνουν ἐκεῖ **ἀποξηραντικὰ ἔργα**, δηλ. ἀνοίγουν αὐλάκι καὶ φεύγουν τὰ στάσιμα νερά. Ἔτσι προφυλάσσονται ἀπὸ τὴν ἐλονοσία, ἀλλὰ καὶ αὐξάνουν τὴν καλλιεργήσιμη ἐκτασι τῆς γῆς.

ε) **Οἱ λίμνες** εἶναι μεγάλα βαθουλώματα τῆς γῆς καὶ σὲ μεγάλη ἐκτασι, ποὺ εἶναι γεμᾶτα νερό. Στὶς λίμνες ζοῦν πολλὰ ψάρια. Οἱ λίμνες εἶναι **φυσικὲς** καὶ **τεχνητές**. Στὶς μεγάλες φυσικὲς λίμνες ταξιδεύουν πλοία.

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Ἡ θάλασσα εἶναι μιὰ πολὺ μεγάλη ἔκτασις μὲ ἄλμυρὸ νερό. Σ' αὐτὴν χύνονται τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν.

Ἡ ἄκρη τῆς ξηρᾶς, ποὺ τὴν κτυπᾷ τὸ κύμα τῆς θάλασσας, λέγεται **παραλία**.

Ἡ παραλία, ὅταν εἶναι ἀμμουδερή, ὀνομάζεται **αιγιαλὸς** ἢ **γιαλὸς**· ὅταν ὅμως εἶναι βραχώδης, ὀνομάζεται **ἀκτὴ**.

Ὅταν ἡ θάλασσα μπαίνει βαθειὰ μέσα στὴν ξηρὰ, σχηματίζει **κόλπο**. Ὁ μικρὸς κόλπος λέγεται **ὄρμος**.

Οἱ κόλποι καὶ οἱ ὄρμοι, ὅταν εἶναι προφυλαγμένοι ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, λέγονται **λιμάνια** (λιμένες). Ἐκεῖ καταφεύγουν τὰ πλοῖα σὲ ὥρες τρικυμίας, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ φορτώνουν καὶ ξεφορτώνουν τὰ ἐμπορεύματά τους. Τὰ λιμάνια διακρίνονται σὲ **φυσικά** καὶ **τεχνητά**.

Τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς, ποὺ εἰσχωρεῖ σὰν σφήνα μέσα στὴ θάλασσα, λέγεται **ἀκρωτήριον**. Στὴν ἄκρη τοῦ ἀκρωτηρίου ὑψώνεται ὁ **φάρος**, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ φῶς του, ποὺ ἀναβοσβήνει τὴ νύχτα, εἰδοποιεῖ τοὺς ναυτικούς νὰ προσέξουν.

Χερσόνησος εἶναι μιὰ ξηρὰ, ποὺ ἀπὸ τὰ τρία μέρη της βρέχεται ἀπὸ θάλασσα καὶ ἓνα μέρος της μόνον συνδέεται μὲ ξηρὰ.

Νῆσος εἶναι μιὰ ξηρὰ, ποὺ βρέχεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη της ἀπὸ θάλασσα.

Μέσα στὴ θάλασσα συναντοῦμε συχνὰ βράχους, ποὺ ἐξέχουν λίγο ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειά της. Αὐτοὶ ὀνομάζονται **σκόπελοι**. Ὑπάρχουν ὅμως μέσα στὴ θάλασσα καὶ βράχοι, ποὺ σκεπάζονται τελείως ἀπὸ τὰ νερὰ της καὶ δὲν φαίνονται. Αὐτοὶ ὀνομάζονται **ὑφαλοὶ** καὶ εἶναι ἐπικίνδunami στὰ πλοῖα. Γι' αὐτὸ τοποθετοῦνται ἐκεῖ φάροι.

Μιὰ λουρίδα ξηρᾶς, ποὺ ἐνώνει δυὸ στεριεὲς καὶ χωρίζει δυὸ θάλασσες, λέγεται **ἰσθμὸς**.

Μιὰ λουρίδα θάλασσας, ποὺ ἐνώνει δυὸ θάλασσες καὶ χωρίζει δυὸ ξηρᾶς, λέγεται **πορθμὸς**. (Πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου).

Ὁ τεχνητὸς πορθμὸς λέγεται **διώρυγα**· (διώρυξ τῆς Κορίνθου)

Ἡ θάλασσα παρέχει πολλὰ ὠφέλεια στὸν ἄνθρωπο. Τοῦ δίνει τὰ ψάρια της, ποὺ εἶναι ἀρίστη τροφή, καὶ τὸ ἄλατι της (άλυκές).

Στὴ θάλασσα ὁ ἄνθρωπος κυνηγᾷ τὴ φάλαινα καὶ στὸ βυθό της ἀναζητεῖ σφουγγάρια καὶ κοράλλια. Μέσα στὰ νερά της πλέουν πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα, ποὺ διευκολύνουν πολὺ τὶς συγκοινωνίες τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ ἐμπόριο.

Ἡ ἀσχολία μὲ τὴ θάλασσα (ἢ ναυτιλία) ἦταν γιὰ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐποχὴ μία ἀπὸ τὶς καλύτερες ἀσχολίες. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα διέσχιζαν τὴ Μεσόγειο θάλασσα κι ἔκαναν τὸ ἐμπόριο μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου. Σήμερα ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἔχει πολὺ ἀναπτυχθῆ. Ὁ ἑλληνικὸς ἐμπορικὸς στόλος εἶναι τρίτος στὴ σειρά σὲ ὅλο τὸν κόσμον καὶ τὰ πλοῖα μας ὀργώνουν ὅλες τὶς θάλασσες τοῦ κόσμου.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

Ὅλοι οἱ τόποι δὲν ἔχουν τὸν ἴδιον καιρὸ πάντοτε. Αὐτὸ τὸ παρατηροῦμε καὶ στὴν πατρίδα μας. Ὁ καιρὸς ἀλλάζει ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ, ἀπὸ ἡμέρα σὲ ἡμέρα καὶ πολλὲς φορές μέσα στὴν ἴδια ἡμέρα. Τοῦτο ὀφείλεται στὶς μεταβολὲς τῆς ἀτμοσφαιρας, οἱ ὁποῖες ὀνομάζονται **μετεωρολογικὲς μεταβολές**.

Ἔτσι ἄλλοτε κάνει ζέστη, ἄλλοτε κρύο, ἄλλοτε συννεφιάζει, ἄλλοτε βρέχει, χιονίζει ἢ πέφτει χαλάζι κ.τ.λ. Ὅλα αὐτὰ λέγονται **μετεωρολογικὰ φαινόμενα** καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ὑδατῶδη μετέωρα

Ὁ ἥλιος μὲ τὴ θερμότητά του θερμαίνει ὅλα τὰ φυσικὰ σώματα. Συνεπῶς θερμαίνει καὶ τὰ νερά τῆς θάλασσας, τῶν λιμνῶν, καὶ τῶν ποταμῶν καὶ τὰ εξατμίζει, δηλ. τὰ μεταβάλλει σὲ **ὕδρατμούς**. Οἱ ὕδρατμοὶ αὐτοί, ἐπειδὴ εἶναι ἐλαφροί, ἀνεβαίνουν στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Ἐὰν ὁ ἀέρας περιέχει πολλοὺς ὕδρατμούς, λέγεται **ὕγρὸς**· ἐὰν περιέχει ὀλίγους ὕδρατμούς, λέγεται **ξηρὸς**.

Ὅμιχλη — σύννεφα. Οἱ ὕδρατμοί, ποὺ στὴ συνήθη κατάσταση τοὺς εἶναι ἀόρατοι, ὅταν ψυχθοῦν, συμπυκνώνονται καὶ σχηματίζουν ἓνα εἶδος καπνοῦ, ποὺ αἰωρεῖται στὰ χαμηλὰ στρώ-

ματα τῆς ἀτμοσφαιρας καὶ τὴν κάνει θυλή. Ἡ θολούρα αὐτῆ τῆς ἀτμοσφαιρας λέγεται **ὀμίχλη**.

Ὅταν οἱ ὑδρατμοὶ ἀνεβοῦν ψηλά στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ ψυχθοῦν ἐκεῖ, τότε συμπυκνώνονται πολὺ καὶ ἀποτελοῦν τὰ **σύννεφα** (νέφη).

Βροχή. Τὰ σύννεφα συνήθως κινοῦνται. Ἄν στὸ δρόμο τους συναντήσουν ψυχρὸ ρεῦμα ἀέρος, παγώνουν περισσότερο, πυκνώνονται οἱ ὑδρατμοὶ τους πρὶς πολὺ καὶ σχηματίζουν σταγόνες νεροῦ, οἱ ὁποῖες ἀπὸ τὸ βῆρος τους δὲν μποροῦν νὰ κρατηθοῦν στὸν ἀέρα καὶ πέφτουν στὴ γῆ ὡς **βροχή**. Ἡ βροχὴ εἶναι πολὺ εὐεργετικὴ στὰ φυτὰ, στὰ ζῶα καὶ στοὺς ἀνθρώπους.

Χιόνι. Ἄν μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς βροχῆς περάση ψυχρὸ ρεῦμα ἀέρος καὶ ἡ θερμοκρασία τους κατεβῆ σιγὰ-σιγὰ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν, τότε οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς παγώνουν, στερεοποιοῦνται καὶ ἀποτελοῦν τὸ **χιόνι**. Τοῦτο πέφτει στὴ γῆ μικρὰ-μικρὰ κομμάτια, ποὺ λέγονται **νιφάδες**.

Ὅταν μαζί μὲ τὸ πέσιμο τοῦ χιονιοῦ φυσᾷ καὶ δυνατὸς ἄνεμος, τότε ἔχομε **χιονοθύελλα**.

Χαλάζι. Συμβαίνει μερικὲς φορὲς ἓνα σύννεφο νὰ συναντήσῃ ἀέρα πολὺ ψυχρὸ, ὁπότε οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς παγώνουν ἀπὸτομα σὲ θερμοκρασία κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Τότε μεταβάλλονται σὲ σφαιρίδια πάγου σκληροῦ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ **χαλάζι**.

Τὸ χαλάζι πέφτει συνήθως τὴν ἀνοιξὶ καὶ τὸ καλοκαίρι καὶ προξενεῖ μεγάλη ζημιὰ στοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν. Γι' αὐτὸ τὸ χαλάζι εἶναι ἐχθρὸς τῶν γεωργῶν.

Δροσιά (δρόσος). Κατὰ τὴν ἀνοιξὶ καὶ τὸ φθινόπωρο βλέπομε πολλὰ φορὲς τὰ πρωινὰ τὴ χλόη βρεγμένη μὲ μικρὰς σταγόνες νεροῦ. Οἱ σταγόνες αὐτὲς λέγονται **δροσιά**.

Ἡ δροσιά σχηματίζεται, ὅταν ἡ νύχτα εἶναι ψυχρὴ καὶ ὁ οὐρανὸς αἰθριὸς (ξαστεριά). Τότε οἱ ὑδρατμοὶ, τοῦ ἀέρος ὑγροποιοῦνται καὶ κάθονται, ὑπὸ μορφήν μικροτάτων σταγόνων νεροῦ, ἐπάνω στὴν ἐπιφάνεια τῶν διαφόρων σωμάτων τῆς γῆς καὶ ἀποτελοῦν τὴν δροσιά. Ἡ δροσιά εἶναι εὐεργετικὴ, γιατί ἀναπληρώνει λίγο τὴ βροχὴ.

Πάχνη (πάγος). Ἄν ἡ νύχτα εἶναι πολὺ ψυχρὴ καὶ ὁ οὐρανὸς αἰθριὸς, ἡ δροσιά παγώνει καὶ γίνεται σάν ψιλὸ χιόνι. Αὐτὸ λέγεται **πάχνη**. Ἡ πάχνη σχηματίζεται συνήθως τὸ χειμῶνα ἢ καὶ στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξέως, ὁπότε κάνει μεγάλες ζημιὰς στὴ γεωργία.

2. "Άνεμοι

Οι διάφοροι τόποι τῆς γῆς θερμαίνονται ἀπὸ τὸν ἥλιο ἄλλοι περισσότερο καὶ ἄλλοι ὀλιγότερο. Ὁ ἀέρας τῶν τόπων ποὺ θερμαίνονται περισσότερο, γίνεται ἀραιότερος καὶ ἀνεβαίνει ὑψηλά, τὴν θέσι του δὲ παίρνει ἀέρας ψυχρὸς τῶν πλησίων εὐρισκομένων τόπων.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀέρας κινεῖται καὶ λέμε ὅτι παράγεται **ἄνεμος**. Ὁ ἄνεμος γεννᾶται ἀπὸ τὴ διαφορά τῆς θερμοκρασίας, ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ δύο τόπων.

Οἱ ἄνεμοι διαφέρουν μεταξὺ τους τόσο κατὰ τὴν διεύθυνσι ὅσο καὶ κατὰ τὴν ταχύτητα.

Ἐνάλογα μὲ τὴ διεύθυνσι, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἔρχεται ὁ ἄνεμος, λέγεται **Βόρειος** (βορρᾶς), **Νότιος**, **Ἀνατολικός**, **Δυτικός**.

Ὡς πρὸς τὴν ταχύτητα οἱ ἄνεμοι ἄλλοτε τρέχουν μὲ μικρὴ ταχύτητα καὶ λέγονται **ἀσθενεῖς** ἢ **μέτριοι** καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους σὰν κινητήρια δύνამεις. Ἄλλοτε πάλιν τρέχουν μὲ πολὺ μεγάλη ταχύτητα καὶ λέγονται **θύελλα** ἢ **λαίλαπες**· τότε εἶναι καταστρεπτικώτατοι, διότι ξερρίζουν δένδρα, κρημνίζουν στέγες οἰκιῶν, σπάζουν κατάρτια καϊκιῶν καὶ τὰ βυθίζουν.

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς γενικοὺς αὐτοὺς ἀνέμους ὑπάρχουν καὶ οἱ **τοπικοί**. Ἔτσι στὰ παραθαλάσσια μέρη οἱ κάτοικοι ἀπολαμβάνουν τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες τοῦ καλοκαιριοῦ ἓνα δροσερὸ ἀεράκι, ποὺ φυσᾷ ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὴν ξηρὰ. Ὁ ἄνεμος αὐτὸς λέγεται **θαλασσία αὔρα** ἢ **μπάτης**.

Τὶς πρωινῆς ὥρες στοὺς τόπους αὐτοὺς πνέει ἀντίθετος ἄνεμος, δηλ. ἀπὸ τὴν ξηρὰ πρὸς τὴ θάλασσα καὶ λέγεται **ἀπόγειος αὔρα**.

Στὴν πατρίδα μας κτὰ τοὺς μῆνες Ἰούλιο καὶ Αὐγουστο πνέει ἓνας ἄνεμος ἀπὸ τὸ βορρᾶ πρὸς τὴν ἔρημο τῆς Σαχάρας, ποὺ λέγεται **ἐτησίαι** ἢ **μελτέμια**. Τὰ μελτέμια, ἐπειδὴ πνέουν κάθε χρόνο ὠρισμένη περίοδο, λέγονται καὶ **περιοδικοὶ** ἄνεμοι.

Οἱ ἄνεμοι, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔχουν συνήθως πολλοὺς ὕδρατμούς, ὅποτε ἔχομε **ὕγρασία**. Οἱ ἄνεμοι ἐξ ἄλλου, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν ξηρὰ, ἔχουν λίγους ὕδρατμούς ἢ καὶ καθόλου, ὅποτε ἔχομε **ξηρασία**.

3. Κλίμα

Οί διαφορές που παρουσιάζει ο καιρός στα διάφορα μέρη αποτελούν το **κλίμα** του τόπου.

Οί μεταβολές του καιρού, δηλ. ή θερμοκρασία, οί βροχές, οί άνεμοι, ή υγρασία, ή ξηρασία, ρυθμίζουν το κλίμα κάθε τόπου.

Από το κλίμα, που έχει ένας τόπος, εννοούμε τι άνθρωποι κατοικούν, τι φυτά εύδοκίμουν και τι ζώα υπάρχουν εκεί. Διότι το κλίμα επιδρά στη βλάστησι του τόπου, στα ζώα που ζούν εκεί, στις ασχολίες των ανθρώπων, στην υγεία και στο χαρακτήρα αυτών.

Από τή θέσι που βρίσκεται ένας τόπος και από τις ατμοσφαιρικές μεταβολές που κρατούν στις διάφορες περιοχές τής γής, διακρίνομε τὰ ἑξῆς κλίματα :

Τὸ εὐκρατο κλίμα, που δὲν κάνει πολὺ ζέστη τὸ καλοκαίρι οὔτε πολὺ κρύο τὸ χειμῶνα. Οί χώρες που ἔχουν εὐκρατο κλίμα ἔχουν τέσσερες ἐποχές. Ἐδῶ βρέχει σὲ ὅλες τὶς ἐποχές, ἀλλὰ περισσότερο τὸ χειμῶνα. Εὐκρατο κλίμα ἔχει ἡ πατρίδα μας, ἡ ὁποία στὸ μεγαλύτερο μέρος της περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσα.

Τὸ ἠπειρωτικὸ κλίμα, με ξηρὸ καὶ θερμὸ καλοκαίρι καὶ με ψυχρὸ χειμῶνα. Τέτοιο κλίμα ἔχουν οί ὄρεινές περιοχές καὶ ἐκεῖνες που εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἐδῶ οί βροχές εἶναι ὀλιγώτερες.

Τὸ θαλάσσιο ἢ ὠκεάνειο κλίμα ἢ μεσογειακό, ὅπου ὁ χειμῶνας εἶναι γλυκὺς καὶ τὸ καλοκαίρι δροσερό. Τέτοιο κλίμα ἔχουν οί παραθαλάσσιες περιοχές, ὅπου φυσοῦν σχεδὸν πάντα θαλασσινὸι άνεμοι, οί ὁποῖοι τὸ χειμῶνα εἶναι ζεστοὶ καὶ τὸ καλοκαίρι δροσεροί. Στὶς περιοχές αὐτὲς πέφτουν πολλὲς βροχές.

Τὸ ψυχρὸ κλίμα, που ἐπικρατεῖ στὶς πολικὲς χώρες. Ἐδῶ ἡ θερμοκρασία εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἡ βλάστησις εἶναι ἐλαχίστη. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ζωὴ εἶναι περιωρισμένη.

Τὸ τροπικὸ κλίμα, που ἐπικρατεῖ στὴ διακεκαυμένη ζώνη. Ἐκεῖ ὅλο τὸ χρόνο κάνει πολὺ ζέστη καὶ διακρίνομε περίοδο βροχῆς καὶ περίοδο ξηρασίας, που ἡ μιὰ διαδέχεται τὴν ἄλλη.

Ἀσχολίες καὶ ἐπαγγέλματα

Κάθε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ζήσει, κάνει μιὰ ὀρισμένη ἐργασία. Ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται **ἐπάγγελμα**.

Οἱ ἐργαζόμενοι ἄνθρωποι διακρίνονται σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται κυρίως πνευματικά (μὲ τὸ μυαλό) καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἐργάζονται μὲ τὸ σῶμα, κυρίως μὲ τὸ χέρι. Ἐννοεῖται ὅτι σὲ κάθε ἐργασία, **πνευματικὴ ἢ σωματικὴ**, συνεργάζονται τὸ μυαλό καὶ τὸ χέρι.

Οἱ ἄνθρωποι κάθε τόπου ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ ἐργασίες ἀνάλογες μὲ τὸν τόπο τους καὶ μὲ τὰ προϊόντα ποὺ εὐδοκιμοῦν σ' αὐτόν.

Στὴν ὕπαιθρο οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται :

α) **Μὲ τὴ γεωργία** καὶ λέγονται **γεωργοί**. Τὰ προϊόντα ποὺ παράγουν λέγονται **γεωργικὰ προϊόντα**. Τέτοια εἶναι τὰ **δημητριακὰ** (σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, ρύζι κ. ἄ.), τὰ **ὄσπρια** (φασόλια, φακές, ρεβύθια, μπιζέλια, κουκιὰ κ. ἄ.), ὁ **καπνός**, τὸ **βαμβάκι** καὶ ἄλλα.

Συγγενεῖς ἀσχολίες μὲ τὴ γεωργία εἶναι ἡ ἀμπελοργία, ἡ ἐλαιουργία, ἡ δενδροκομία, ἡ ὕλοτομία.

β) **Μὲ τὴν κτηνοτροφία** καὶ λέγονται **κτηνοτρόφοι**. Τὰ προϊόντα ποὺ παράγουν λέγονται **κτηνοτροφικὰ προϊόντα** (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρο, μαλλιά, δέρματα). Οἱ κτηνοτρόφοι τρέφουν διάφορα ζῶα (πρόβατα, κατσίκες, ἀγελάδες κ. ἄ.) εἴτε στὸ σπίτι (οἰκόσιτη κτηνοτροφία) εἴτε στὰ λιβάδια.

Ἀσχολίες συγγενεῖς μὲ τὴν κτηνοτροφία εἶναι ἡ πτηνοτροφία, ἡ κουνιλοτροφία (κουνέλια), ἡ σηροτροφία (μεταξοσκώληκες), ἡ μελισσοκομία.

γ) **Στὰ παράλια** μέρη καὶ στὰ νησιὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν **ναυτιλία** καὶ τὴν **ἀλιεία** (ψάρεμα).

Στὶς πόλεις οἱ ἄνθρωποι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ **ἐμπόριο**, τὴ **βιομηχανία** καὶ τὴ **βιοτεχνία** ἢ εἶναι ὑπάλληλοι σὲ γραφεῖα καὶ σὲ δημόσιες ὑπηρεσίες. Πολλοὶ εἶναι ἐπιστήμονες.

Οἱ **βιομηχανίες** διακρίνονται σὲ βιομηχανίες τροφίμων, σὲ κλωστοῦφαντουργικὲς βιομηχανίες, σὲ μεταλλουργικὲς, σὲ χημικὲς καὶ σὲ βιομηχανίες παραγωγῆς ἐνεργείας (ἠλεκτρισμοῦ, ἀτομικῆς ἐνεργείας).

γείας). Ἡ βιομηχανία παράγει μεγάλες ποσότητες βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μεγάλων μηχανῶν.

Ἡ **βιοτεχνία** διαφέρει ἀπὸ τῆ βιομηχανία, διότι παράγει μικρὰς ποσότητες προϊόντων διὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τῶν τεχνιτῶν καὶ διὰ χειροκινήτων ἐργαλείων. Τέτοιες τέχνες λ. χ. εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ φανοποιία καὶ ἄλλες.

Ἡ βιοτεχνία, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὶς γυναῖκες, λέγεται **οἰκοτεχνία**. Παραδείγματος χάριν οἱ γυναῖκες ὑφαίνουν μάλλινα, βαμβακερὰ ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα, κεντοῦν, πλέκουν, ράβουν κ.τ.λ. Οἰκοτεχνία ἔχομε καὶ στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις.

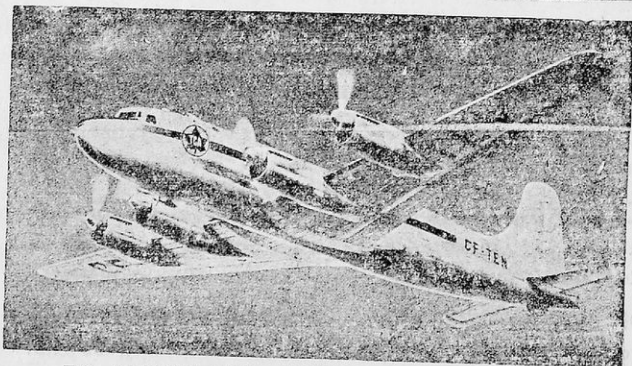
Μέσα συγκοινωνίας

Μέσα συγκοινωνίας λέγονται τὰ μέσα ἐκεῖνα, πού μεταχειριζόμεθα γιὰ νὰ πηγαίνωμε ἀπὸ ἓνα τόπο σὲ ἄλλο τόπο.

Στὴν ξηρὰ ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ τὰ φορτηγὰ ζῶα ἢ μὲ τὰ τροχοφόρα, πού ἄλλα σέρνονται ἀπὸ ζῶα (κάρρα, ἀμάξια) καὶ ἄλλα κινοῦνται μὲ τὴ δύναμι τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ πετρελαίου, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ (σιδηρόδρομοι, αὐτοκίνητα, τράμ, ἠλεκτρικοὶ σιδηρόδρομοι).

Στὴ θάλασσα ἡ συγκοινωνία γινόταν στὴν ἀρχὴ μὲ τὴ βάρκα, ὕστερα μὲ τὰ ἱστιοφόρα πλοῖα (καΐκια) καὶ τελευταῖα μὲ τὰ ἀτμόπλοια ἢ μὲ πλοῖα πού κινοῦνται μὲ πετρέλαιο.

Στὸν ἀέρα ἡ συγκοινωνία γίνεται μὲ τὰ ἀεροπλάνα. Σήμερα

ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟ, ΜΕΣΟΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ : ΤΗΛΕΦΩΝΟ, ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ, ΤΑΧΥ-
ΔΡΟΜΙΚΟΣ ΔΙΑΝΟΜΕΥΣ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ.

οί άνθρωποι προτιμούν τὰ **εναέρια** ταξίδια, διότι τὸ ἀεροπλάνο
εἶναι τὸ πιὸ γρήγορο μέσο συγκοινωνίας.

Μέσα ἐπικοινωνίας

Γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι βρίσκονται
μακριὰ μας, ἢ τοὺς στέλνουμε γράμματα (ἐπιστολές) μὲ τὸ ταχυδρομεῖο
ἢ τοὺς στέλνουμε τηλεγράφημα μὲ τὸν τηλεγράφο ἢ τοὺς καλοῦμε σὲ
τηλεφωνικὴ συνδιάλεξι καὶ ὁμιλοῦμε μαζί τους μὲ τὴ βοήθεια τοῦ
τηλεφώνου.

Τὸ **ταχυδρομεῖο**, ὁ **τηλέγραφος** καὶ τὸ **τηλέφω-
νο** λέγονται μέσα ἐπικοινωνίας.

Ἄλλα μέσα ἐπικοινωνίας εἶναι ὁ **ἀσύρματος τηλεγρά-
φος**, τὸ **ραδιόφωνο**, ἡ **τηλεόρασις** καὶ ἡ **ἐφημερί-
δα**, πού ἐπικοινωνοῦμε μὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Ὁ γεωγραφικὸς χάρτης

Ὁ γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι ἀπαραίτητος γιὰ τὸ μάθημα τῆς γεωγραφίας.

Ὁ γεωγραφικὸς χάρτης, ποὺ κρέμεται συχνὰ στὴν αἴθουσα τοῦ σχολείου, παριστάνει τὶς **πεδιάδες** μιᾶς χώρας ἢ μιᾶς περιοχῆς τῆς μὲ πράσινο χρῶμα, τοὺς **λόφους**, μὲ κίτρινο χρῶμα καὶ τὰ **ῥοι** μὲ καφέ χρῶμα. Παριστάνει ἀκόμη τὰ **ποτάμια** μὲ γαλάζιες γραμμὲς καὶ τὶς **λίμνες** μὲ γαλάζιο χρῶμα.

Ὁ χάρτης αὐτός, ἐπειδὴ μᾶς δείχνει τὴ μορφή τοῦ ἐδάφους, λέγεται **γεωφυσικὸς**.

Ἄλλος γεωγραφικὸς χάρτης μᾶς δείχνει τὶς **πόλεις**, ποὺ σημειώνονται μὲ μικροὺς κύκλους· μᾶς δείχνει ἀκόμη τὶς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς καὶ τοὺς αὐτοκινητοδρόμους καθὼς καὶ τὰ σύνορα τῶν νομῶν ἢ τῶν περιοχῶν μιᾶς χώρας ἢ τὰ σύνορα τῶν κρατῶν. Ὁ χάρτης αὐτός λέγεται **πολιτικὸς**.

Ἐπὶ τοῦ χάρτη αὐτοῦ εἶναι ἀπεικονισμένα καὶ ἄλλα χάρτες, ποὺ δείχνουν τὰ προϊόντα τοῦ τόπου. Οἱ χάρτες αὗτοι λέγονται **οἰκονομικοὶ**.

Ἐπὶ τοῦ χάρτη αὐτοῦ εἶναι ἀπεικονισμένα καὶ ἄλλα χάρτες **ἱστορικοὶ**, **ἀρχαιολογικοὶ**, **τουριστικοὶ** κλπ.

Τοὺς χάρτες τοὺς φτιάχνουν εἰδικοί ἐπιστήμονες, ποὺ λέγονται **τοπογράφοι** ἢ **χαρτογράφοι**, οἱ ὅποιοι ἐργάζονται μὲ πολλὴ προσοχή. Οἱ τοπογράφοι κατορθώνουν νὰ σχεδιάσουν μιὰ ὁλόκληρη περιοχὴ μέσα σὲ ἓνα μικρὸ χάρτη. Τὴν κάνουν δηλ. μικρότερη, ὅσες φορές θέλουν. Ἡ σμίκρυνσις αὕτη λέγεται **κλίμαξ**.

Κάθε χάρτης ἔχει τὴν κλίμακά του. Ἔτσι π. χ. στὸ ἄκρον ἑνὸς χάρτη διαβάζομε : Κλίμαξ 1 : 100.000.

Τι σημαίνει αὐτό; Ἄν τὸ μῆκος μιᾶς περιοχῆς εἶναι 100.000 μέτρα, στὸ χάρτη θὰ τὸ παραστήσουμε ἓνα μέτρο, δηλ. 100.000 φορές μικρότερο.

Ἡ κλίμαξ τοῦ χάρτη μᾶς βοηθεῖ νὰ βρῶμε τὴν ἀπόστασις μεταξὺ τῶν πόλεων, τὸ μῆκος τῶν ποταμῶν κλπ. Ἄν π. χ. ἡ ἀπόστασις δύο πόλεων στὸ χάρτη εἶναι 1 πόντος, ἡ πραγματικὴ ἀπόστασις εἶναι 100.000 πόντοι, δηλαδή 1000 μέτρα.

Κάθε χάρτης στὸ σημεῖο ποὺ γράφει τὴν κλίμακα ἔχει καὶ ἄλλα **σύμβολα**, τὰ ὁποῖα μᾶς δείχνουν πῶς παριστάνονται στὸ χάρτη.

Τεχνοθρακία

Αυστρία

Ουγγαρία

Ρουμανία

Εύξεινος Πόντος

Βουλγαρία

Κωνσταντινούπολις

Ασια

Ελλάς

Κ. Ατταλία

Κ. Αλεξάνδρεια

Βαβυλώνα

Αλεξάνδρεια

Ισραήλ

Ι. Γεωργία

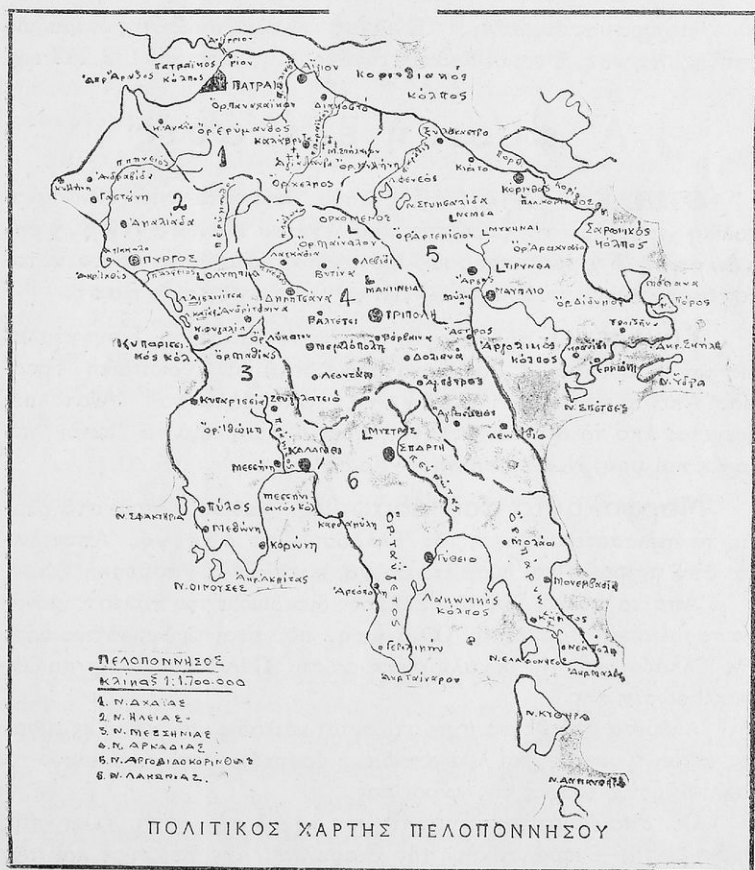
Αίγυπτος

Κ. Βαβυλώνα

οι πόλεις, πῶς τὰ σύνορα, οι συγκοινωνίες κλπ. τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ χάρτη λέγεται **ὕπόμνημα**.

Τὸ ὑπόμνημα δὲν εἶναι πάντοτε τὸ ἴδιο σὲ ὄλους τοὺς χάρτες. Τὸ ὀρίζει ὁ χαρτογράφος ὅπως θέλει.

Γιὰ νὰ διαβάσωμε ἕνα χάρτη, πρέπει νὰ γνωρίζουμε ἀκόμη τὸν προσανατολισμό του. Σὲ ὄλους τοὺς χάρτες ὁ **Βορρᾶς** εἶναι στὸ ἔπάνω μέρος, ἡ **Ἀνατολή** στὸ δεξιὸ μας χέρι καθὼς βλέπομε τὸ χάρτη, ἡ **Δύσις** στὸ ἀριστερὸ μας χέρι καὶ ὁ **Νότος** στὸ κάτω μέρος.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ χώρα μας ὀνομάζεται Ἑλλάς καὶ οἱ κάτοικοί της ὀνομάζονται Ἕλληνες. Εἶναι δὲ Κράτος τῆς Εὐρώπης μὲ ἔκτασι 132.562 τ.χ.

Α' φυσικὴ ἐξέτασις

ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΟΡΙΑ. Ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στὴ Νοτιοανατολικὴ χερσόνησο τῆς Εὐρώπης, ποὺ λέγεται **Βαλκανικὴ χερσόνησος** ἢ χερσόνησος τοῦ Αἴμου, καὶ καταλαμβάνει τὸ νοτιώτατον ἄκρον αὐτῆς, ποὺ λέγεται **Ἑλληνικὴ χερσόνησος**.

Συνορεύει πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Ἀλβανία, τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴ Βουλγαρία, Βορειοανατολικά δὲ μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη **βρέχεται** ἀπὸ θάλασσα: Ἀνατολικά βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, πρὸς Δυσμὰς ἀπὸ τὸ Ἴόνιον πέλαγος καὶ πρὸς Ν. ἀπὸ τὴ Μεσόγειο θάλασσα.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Καθὼς βλέπομε στὸ χάρτη, τὸ περισσότερο ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι **ὄρεινόν**. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πετρώδη καὶ δύσβατα βουνά, κατάλληλα γιὰ βροσκὴ ζώων.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος διακρίνομε τὸν πάντοτε χιονοσκεπασμένον καὶ νεφοσκεπτὴν **Ὀλυμπο**, ποὺ εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν μεγάλην ὄροσειρὰ τῆς **Πίνδου** μὲ τὶς πολλὰς διακλαδώσεις της.

Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ σχηματίζονται κοιλάδες καὶ πεδιάδες εὐφορῆς, μικρῆς ἢ μεγάλης καὶ λεκανοπέδια ἢ ὄροπέδια, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ καλλιεργήσιμον ἔδαφος τῆς χώρας μας.

Οἱ σπουδαιότερες ἀπὸ τὶς **πεδιάδες** αὐτῆς εἶναι τῆς Θράκης, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου.

Οί πεδιάδες διαρρέονται από ποταμούς και ποτίζονται με τὰ νερά τους. Οί περισσότεροι και μεγαλύτεροι **ποταμοί** βρίσκονται στη Βόρειο Ελλάδα. Έτσι ο μεγαλύτερος ποταμός σε νερά είναι ο **Έβρος**, πού χωρίζει την Ελλάδα από την Εύρωπαϊκή Τουρκία, και ο **Άλιάκμων** ο οποίος είναι ο μεγαλύτερος σε μήκος.

Και **λίμνες** πολλές έχει η Ελλάδα. Οί σπουδαιότερες είναι η **Πρέσπα**, η οποία είναι σύνορο τριών κρατών (Έλλάδος, Άλβανίας και Γιουγκοσλαβίας), η λίμνη της **Καστοριάς**, τών **Ίωννίνων**, του **Λαγκαδά**.

Οί θάλασσες τής Ελλάδος έχουν πολλά **νησιά**, μικρά η μεγάλα, τὰ οποία είναι πολύ ὁμορφα και φαίνονται σαν να βγαίνουν μέσα από τή θάλασσα. Όλα μαζί τὰ νησιά αὐτὰ ἀποτελοῦν τή **Νησιωτική Ελλάδα**, ἐνῶ η ξηρά ἀποτελεῖ τή λεγομένη **Ἡπειρωτική Ελλάδα**.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ. Με βάσι τή διαμόρφωσι τοῦ ἐδάφους της διαιροῦμε τήν Ελλάδα σε δέκα μεγάλες **Γεωγραφικές περιοχές (Διαμερίσματα)**, πού είναι οί ἑξῆς :

1) Στερεά Έλλάς, 2) Πελοπόννησος, 3) Θεσσαλία, 4) Ἡπειρος, 5) Μακεδονία, 6) Θράκη, 7) Νῆσοι Αἰγαίου Πελάγους, 8) Κρήτη, 9) Νῆσοι Ἰονίου Πελάγους και 10) Δωδεκάνησος.

Ἀπό τίς 10 αὐτές Γεωγραφικές περιοχές οί 6 πρώτες ἀποτελοῦν τήν **Ἡπειρωτική Ελλάδα**, οί δέ 4 τελευταῖες τή **Νησιωτική Ελλάδα**.

Κλίμα. Τὸ κλίμα τής Ελλάδος είναι γενικῶς **εὐκρατο**. Στὰ παράλια είναι **θαλάσσιο**, ἐνῶ στὰ μεσόγεια είναι **ἡπειρωτικό**.

Β' Οἰκονομική ἐξέτασις

ΠΡΟΪΟΝΤΑ. Ἀνάλογα με τὸ κλίμα τής χώρας μας είναι και τὰ **προϊόντα** της. Ἐτσι στὰ **παράλια** μέρη παράγονται κρασί, σταφίδα, λάδι, σῦκα, ἔσπεριδοειδῆ, ὀπωρικά και διάφορα λαχανικά. Στὰ **μεσόγεια** παράγονται σιτηρά, καπνός, και ὄσπρια. Σε **μερικά βαλτώδη** μέρη καλλιεργεῖται τὸ ρύζι και τὸ βαμβάκι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ (τὰ γεωργικά) η Ελλάδα έχει **δασικά** προϊόντα, **κτηνοτροφικά**, **ἀλιευτικά** και **ὄρυκτά** (κυρίως λιγνίτη).

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἀνεπτύχθη ἀρκετὰ ἡ βιομηχανία στὴ χώρα μας καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ εὐχάριστο, γιατί ἀποτελεῖ σπουδαῖο παράγοντα ἀναπτύξεως τῆς Ἑθνικῆς μας οἰκονομίας.

Ἔτσι ἔχομε σήμερα βιομηχανίες α) **Μεταλλουργικῆς** (σιδήρου, μολύβδου, ψευδαργύρου καὶ ἀλουμινίου)· β) **Οἰκοδομικῆς** (ξυλείας, πλαστικῶν ὑλῶν καὶ τσιμεντῶν)· γ) **Γεωργικῆς** (ὑφαντουργεῖα βάμβακος, λιναριοῦ, ἐργοστάσια ζαχαρέως, καπνοβιομηχανίας, κονσερβοποιίας τροφίμων, χημικῶν λιπασμάτων κ. ἄ.). Τελευταῖα δὲ ἀποκτήσαμε καὶ **Διϋλιστήριον** πετρελαίου καὶ **Ναυπηγεῖα**.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ — ΝΑΥΤΙΛΙΑ. Ἡ ἐξυπνάδα καὶ ἡ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνα συνετέλεσαν, ὥστε ἡ χώρα μας νὰ ἔχη ἐμπορικῆς σχέσεις μὲ ὅλες τὶς μεγάλες Χῶρες τοῦ κόσμου.

Ἐξάγει στὸ ἐξωτερικὸ καπνὸ, σταφίδα, λάδι καὶ ἐλιές, κρασί, σῦκα καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Ἐξάγει ἀκόμη δέρματα ἀκατέργαστα καὶ μεταλλεύματα βωξίτου, σμύριδος κ ἄ.

Εἰσάγει δὲ ἀπὸ τὰ διάφορα Κράτη μηχανήματα, αὐτοκίνητα, πετρέλαιο, κάρβουνα, φάρμακα καὶ πρῶτες ὕλες γιὰ χημικὰ λιπάσματα.

Ἡ **Ναυτιλία**, ἐμπορικὴ καὶ ἐπιβατικὴ, ἀπετέλεσε πάντοτε εὐχάριστη ἐργασία γιὰ τοὺς Ἑλληνας· εἶναι δὲ καὶ σήμερα πολὺ ἀνεπτυγμένη. Ὁ ἐμπορικὸς μας στόλος κατέχει σήμερα τὴν τρίτη θέσι στὸν κόσμον καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ταξιδεύουν σ' ὅλες τὶς θάλασσες καὶ τοὺς ὠκεανούς τοῦ κόσμου.

Γ' Πολιτικὴ ἐξέτασις

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ. Κατὰ τὴν ἀπογραφή τοῦ 1961 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 8.388.553 κατοίκους.

Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθήναι, πόλις μεγάλη καὶ ὠραία μὲ πολλὰς ἀρχαιότητες καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ. Οἱ Ἑλληνας κατάγονται ἀπὸ τοὺς Πελασγούς, ποὺ εἶναι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Δὲν γνωρίζομε πότε ἀκριβῶς ἦλθαν αὐτοὶ στὴν Ἑλλάδα. Βέβαιον ὅμως εἶναι, ἀπὸ τὶς ἀνασκαφῆς ποὺ ἔχουν γίνῃ, ὅτι 1500 χρόνια πρὸ

Χριστοῦ σέ πολλά διαμερίσματα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος κατοικοῦσαν Ἑλληνες μέ Ἑλληνες Βασιλεῖς καί δημιούργησαν ἀξιοθαύμαστο πολιτισμό. Ἔτσι στήν Κρήτη μέ βασιλέα τόν Μίνωα, δημιουργήθη ὁ **Μινωϊκός πολιτισμός** καί στίς Μυκῆνες μέ βασιλέα τόν Ἄγαμέμνονα δημιουργήθη ὁ **Μυκηναϊκός πολιτισμός**.

Ἀπό τούς πολιτισμούς αὐτούς προῆλθεν ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικός πολιτισμός, τοῦ ὁποῦ λείψανα (ναοί, ἀγάλματα, θέατρα κ.τ.λ.) ἀνευρίσκομε σήμερα μέτ' ἰσχύος ἀνασκαφές σέ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήναι, Δελφοί, Ὀλύμπια κ.τ.λ.).

Τόν ἀρχαῖον Ἑλληνικόν πολιτισμόν διέδωκεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος στούς Βαρβάρους λαούς τῆς Ἀσίας. Ἀργότερα τόν πολιτισμόν αὐτόν τόν ἐπήραν καί οἱ Ρωμαῖοι, ὅταν ὑποδούλωσαν τήν Ἑλλάδα.

Μετά τήν ἀπελευθέρωσί τους ἀπό τούς Ρωμαίους οἱ Ἕλληνες ἱδρυσαν τή Βυζαντινή αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία κατελύθη τὸ 1453 ἀπό τούς Τούρκους, πού ὑποδούλωσαν καί ὅλη τήν Ἑλλάδα ἐπὶ 400 ὀλόκληρα χρόνια. Τὸ 1821 ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν τή μεγάλη Ἑλληνική ἐπανάστασι καί ἐλευθέρωσαν τήν πατρίδα μας.

Τὸ 1941 ὑποδουλώθηκε ἡ Χώρα μας στούς Γερμανούς καί Ἰταλούς, ἀπό τούς ὁποίους ἐλευθερώθηκε τὸ 1944 ἔπειτα ἀπό σκληροὺς ἀγῶνες, γιατί οἱ Ἕλληνες ἀγαποῦν πολὺ τήν Ἐλευθερία καί δὲν ἀντέχουν στή σκλαβιά.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ. Ἡ μεγάλη ἱστορία της τήν ἔχει κάμει τήν Ἑλλάδα μας γνωστή σ' ὅλο τόν κόσμο. Γι' αὐτὸ κάθε χρόνο πολλοὶ ξένοι τήν ἐπισκέπτονται, γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὸ γλυκὺ κλίμα της, τὸν ξάστερο καί γαλάζιο οὐρανὸ της καί τίς φυσικὲς της ὀμορφίες. Πολλοὶ ξένοι ἔρχονται ἀκόμη, γιὰ νὰ θαυμάσουν τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμό. Γι' αὐτὸ ἐπισκέπτονται τούς ἀρχαιολογικοὺς τόπους μας (Ἀθήνα, Δελφοί, Μυκῆνες, Ὀλυμπία, Δῆλο κ. ἄ.).

Οἱ ταξιδιωτὲς αὐτοὶ λέγονται **Περιηγηταὶ ἢ Τουρίσται**. Γιὰ τήν ἐξυπηρέτησί τους διαθέτει ἡ Χώρα μας ἀνετα ξενοδοχεῖα, μεταφορικὰ μέσα καί πλούσιο ὁδικὸ δίκτυο.

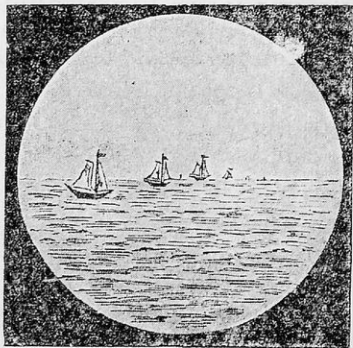
Γιὰ τούς Τουρίστες εἰδικῶς φροντίζει ὁ Ἑλληνικὸς Ὄργανισμὸς Τουρισμοῦ (Ε.Ο.Τ.) καί ἔτσι ἡ τουριστικὴ κίνησις κάθε χρόνο αὐξάνει.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Ὅλες μαζί οἱ 10 περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελοῦν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, πού διοικεῖται ἀπὸ τήν **Κυβέρνησι**, δηλ. ἀπὸ τὸν **Πρωθυπουργὸ** καί τούς **Ὑπουργοὺς**.

Ἄνωτατος ἄρχων τοῦ Κράτους εἶναι ὁ **Βασιλεύς**. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι **Βασιλευομένη Δημοκρατία** ἢ **Συνταγματική Βασιλεία**.

Γιὰ νὰ διοικῆται καλύτερα ἡ Χώρα, κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς περιοχὲς χωρίζεται σὲ μικρότερα διαμερίσματα, ποὺ λέγονται **Νομοί**. Κάθε Νομὸς διαιρεῖται σὲ **Ἐπαρχίες** καὶ κάθε Ἐπαρχία διαιρεῖται σὲ **Δήμους** καὶ **Κοινότητες**.

Τὸ Νομὸ τὸν διοικεῖ ὁ **Νομάρχης**. Ὑρισμένες Ἐπαρχίες, ἰδίως τῶν συνόρων, διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς **Ἐπάρχους**. Τὸ Δήμὸν διοικεῖ ὁ **Δήμαρχος** μὲ τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο καὶ τὴν Κοινότητα ὁ **Πρόεδρος** μὲ τὸ Κοινοτικὸ Συμβούλιο.

Ι. Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Α' ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ

Α' Στερεά Ἑλλάδα

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΟΡΙΑ. Ἡ Στερεά Ἑλλάδα βρίσκεται σχεδόν στὸ κέντρον τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Λέγεται καὶ **Ρούμελη**. Ἀπλώνεται ἀπὸ τὶς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸς Α. μέχρι τὶς ἀκτὲς τοῦ Ἰονίου πελάγους πρὸς Δ. Καὶ ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ καὶ Κορινθιακὸ κόλπο ἀπὸ Ν. μέχρι τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Ἠπειρο πρὸς Βορρᾶν.

Ἔκτασι ἔχει 20.960 τ. χιλιόμετρα.

ΕΔΑΦΟΣ. α) **Ὅριζόντιος διαμελισμός.** Τὰ ἀνατολικά καὶ τὰ νότια παράλια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι δαντελλωτὰ μὲ γραφικοὺς **κόλπους**, ὅπως εἶναι ὁ **Μαλιακός** κόλπος καὶ ὁ **Εὐβοϊκός** κόλπος.

Ὁ **Εὐβοϊκός** κόλπος στενεύει στὸ μέσον καὶ σχηματίζει τὸν **πορθμὸ** τοῦ Εὐρίπου μὲ πλάτος 40 μέτρα. Ἐκεῖ τὰ νερὰ τῆς θάλασσης ἀλλάζουν κανονικὰ διεύθυνσι κάθε 6 ὥρες καὶ ἀποτελοῦν τὸ σπουδαῖο φαινόμενο τῆς **Παλίρροιας**, ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ἐξηγήσῃ οὔτε ὁ ἀρχαῖος σοφὸς Ἀριστοτέλης.

Σήμερα οἱ ἐπιστήμονες παραδέχονται ὅτι ἡ παλίρροια ὀφείλεται στὰ θαλάσσια ρεύματα καὶ στὴν ἔλξι τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐπάνω στὴ γῆ καὶ στὰ νερὰ τῆς θάλασσης.

Στὸ νότιο ἄκρον τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου συναντοῦμε τὸ **ἀκρωτήριο Σούνιον** τῆς Λαυρεωτικῆς χερσονήσου μὲ τὸν ἀρχαῖο ναὸ τοῦ Ποσειδῶνος.

Οἱ νότιες ἀκτὲς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος βρέχονται ἀπὸ τὸ **Σαρωνικὸ κόλπο**, ὁ ὁποῖος ἐνώνεται μὲ τὸν **Κορινθιακὸ κόλπο** μὲ τὴ διώρυγα τῆς Κορίνθου. Στὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου σχηματίζονται τὰ γραφικὰ λιμάνια τοῦ **Γαλαξιδίου** καὶ τῆς **Ἰτέας** καὶ στὴ Δυτικὴ ἄκρη του σχηματίζεται τὸ ἀκρωτήριο **Ἀντίρριον**.

Τὰ παράλια τοῦ Ἴονιου πελάγους στὰ ΝΔ. εἶναι χαμηλὰ καὶ ἐλώδη καὶ σχηματίζουν τὴ **λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογίου**, ποὺ εἶναι ἄριστο ἰχθυοτροφεῖο. Στὰ Δ. σχηματίζει μικροὺς κόλπους καθὼς καὶ τὸ ἀκρωτήριο **Ἄκτιον** στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

β) **Κάθετος διαμελισμός.** Τὸ ἔδαφος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ὄρεινὸ. Στὸ κέντρον ἔχει ὑψηλὰ βουνά, ποὺ εἶναι συνέχεια τῆς μεγάλης ὄροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Τὰ βουνὰ αὐτὰ χωρίζουν τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα σὲ **Δυτικὴ** καὶ σὲ **Ἀνατολική**.

Στὴ **Δυτικὴ** ὑψώνονται τὰ ἀπότομα ὄρη **Ἄγραφα**, σύνορο μὲ τὴν Ἠπειρο, ὅπου εἶχαν τὰ λημέρια τους οἱ ἄρματολοι καὶ κλέφτες. Νοτιώτερα αὐτῶν ὑψώνεται ὁ ξακουστὸς **Τυμφρηστός** (Βελοῦχι) μὲ τὶς πλούσιες πηγές του καὶ συνέχεια αὐτοῦ τὸ **Παναίτωλικόν**, τὰ **Βαρδούσια** καὶ ὁ χαμηλὸς **Ἀράκυνθος** (Ζυγός).

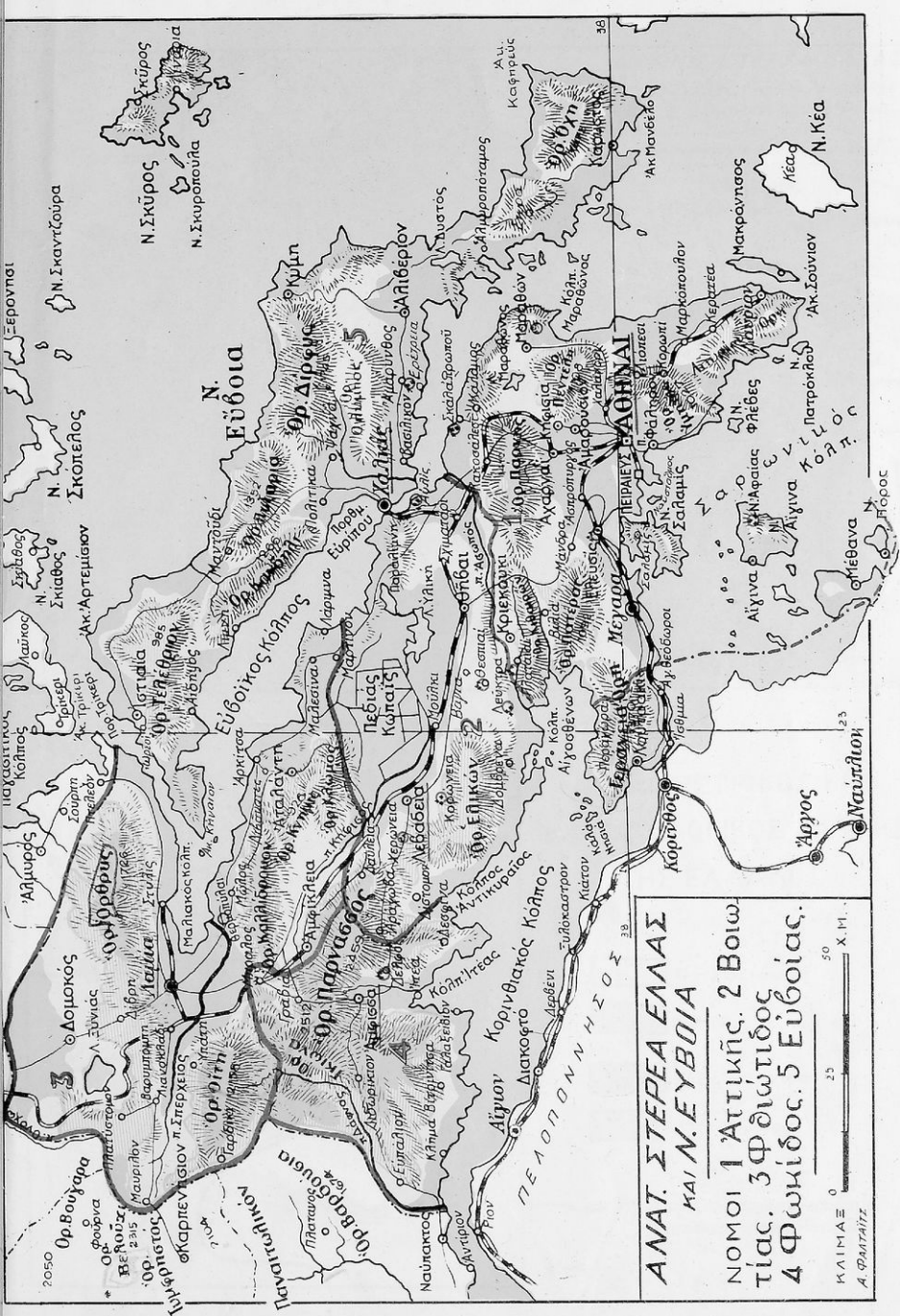
Δυτικὰ τῶν Ἀγράφων ἐκτείνεται τὸ **Μακρυνόρος** καὶ δυτικώτερα τὰ γυμνά καὶ χωρὶς νερὸ **Ἀκαρνανικὰ** ὄρη, ποὺ φθάνουν ἕως τὸ Ἴόνιον πέλαγος καὶ σχηματίζουν τὴν Ἀκαρνανικὴ χερσόνησο.

Στὸ κέντρο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὀρθώνεται τὸ ὑψηλότερον ὄρος αὐτῆς ἢ **Γκιώνα** (2510 μ. ὕψος).

Ἐν **ΣΤΗΝ ἈΝΑΤΟΛΙΚΗ** Στερεὰ Ἑλλάδα ὑψώνεται ἡ **Ἄθρυς**, ποὺ εἶναι ἀνατορικὰ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ σύνορο Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας. Νοτιώτερα εἶναι ἡ **Ὀΐτη** καὶ τὸ **Καλλιδρόμον**, τὸ ὁποῖον φθάνει σχεδὸν ἕως τὴ θάλασσα, ὅπου σχηματίζονται τὰ ἱστορικὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Νότια τῆς Γκιώνας ὀρθώνεται μεγαλοπρεπῆς ὁ κατάφυτος μὲ δάση καὶ πάντοτε σχεδὸν συννεφιασμένος **Παρνασσός**. Συνεχία αὐτοῦ εἶναι ὁ **Ἐλικών**, ὁ **Κιθαιρῶν**, ὁ **Πατέρας** καὶ τὰ **Γεράνεια**, τὰ ὁποῖα φθάνουν ἕως τὸ Σαρωνικὸ κόλπο, ὅπου εὐρίσκονται οἱ μυθικὲς **Σχειρωνίδες πέτρες** (Κακιά Σκάλα).

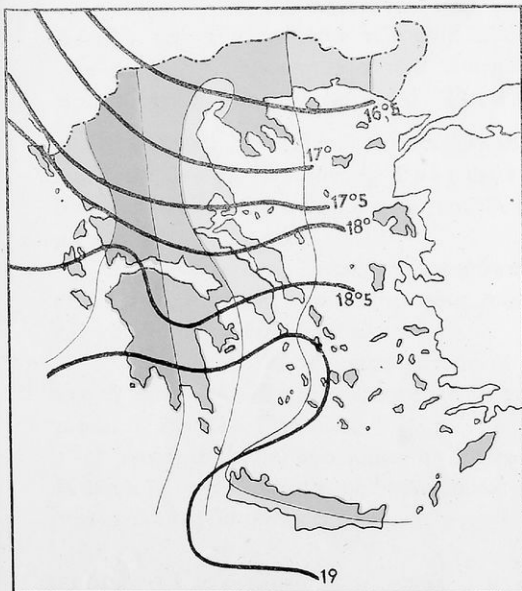
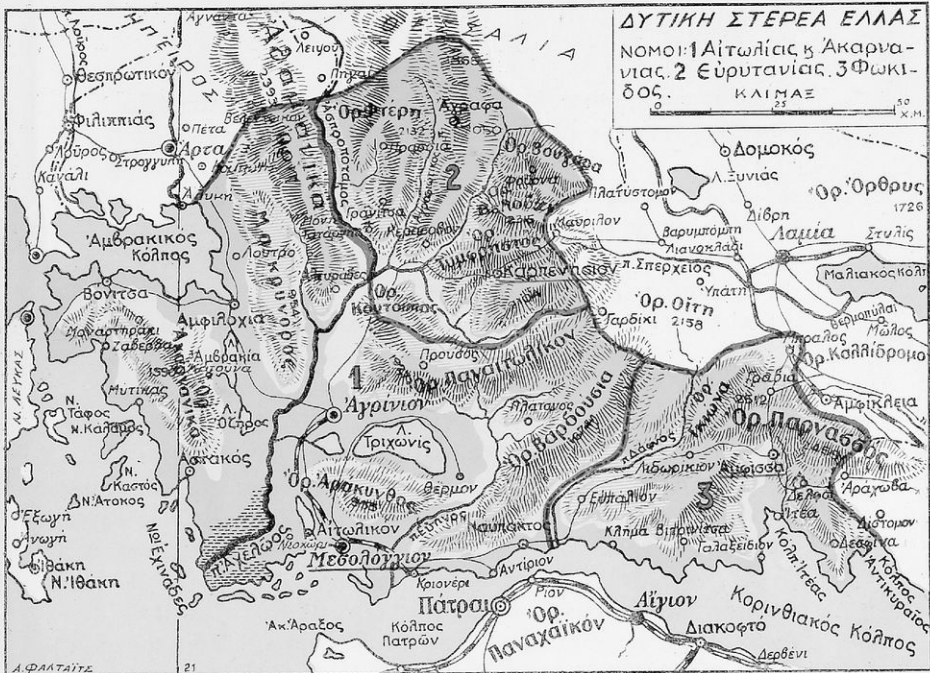
Ἐνατορικὰ τοῦ Κιθαιρῶνα εἶναι ἡ **Πάρνηθα**, κατάφυτη ἀπὸ ἔλατα καὶ μὲ τὸ πολυτελέστατο ξενοδοχεῖο «Μὸν Παρνέ», ἡ **Πεντέλη** μὲ τὰ φημισμένα λευκὰ μάρμαρα, ὁ **Ἵμηττός**, τὰ μεταλλοφόρα ὄρη τοῦ **Λαυρίου** καὶ ΝΑ τὸ χαμηλὸ ὄρος **Αἰγάλεω**, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ζέφυρος παρηκολούθησε τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

ΑΝΑΤ. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ
ΚΑΙ Ν. ΕΥΒΟΙΑ

ΝΟΜΟΙ 1 ΑΤΤΙΚΗΣ, 2 ΒΟΙΩΤΙΑΣ, 3 ΦΩΚΙΔΟΣ, 4 ΕΥΒΟΙΑΣ.

ΚΛΙΜΑΞ 0 25 50 Χ.Μ.
 Α. ΦΑΡΜΑΤΖΗΣ

ΒΡΟΧΟΜΕΤΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

- 0 - 50 έκατοστ
- 50 - 75 »
- 75 εκ. - 1 μέτρον
- 1 - 15 μέτρα

— 16° = Έτησια διανομή θερμοκρασίας (Μέση θερμοκρασία κατά ζώνας)

• **Πεδιάδες.** Στή Δυτική Στερεά Ἑλλάδα ὑπάρχουν οἱ πεδιάδες τοῦ Ἄγρινίου καὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ βαθύπεδο τοῦ Αἰτωλικοῦ.

Στὴν Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα ὑπάρχουν εὐφορώτατες πεδιάδες καὶ κοιλάδες. Μεταξὺ Ὄθρυος καὶ Οἴτης σχηματίζεται ἡ **κοιλιάδα τοῦ Σπερχειοῦ**. Νοτίως τοῦ Καλλιδρόμου ἀπλώνεται ἡ πεδιάδα τῆς **Λεβαδείας** καὶ τῆς **Κωπαίδος**, ἡ ὁποία ἐσηματίσθη ἀπὸ τὴν ἀποξήρασι τῆς λίμνης Κωπαίδος. Νοτιώτερα τῆς πεδιάδος τῆς Κωπαίδος εἶναι ἡ πεδιάδα τῶν **Θηβῶν**.

Στὴν Ἀττικὴ συναντοῦμε τὰ **λεκανοπέδια** τῶν Ἀθηνῶν, τῶν **Μεσογειῶν**, τῆς Ἐλευσίνας καὶ τῶν **Μεγάρων**.

• **Ποταμοί.** Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι ὁ Ἀχελῷος, (Ἀσπροπόταμος) μὲ τοὺς παραποτάμους τοῦ Ἀγραφιῶτη καὶ Μέγδοβα. Στὸ Μέγδοβα ὑπάρχουν τὰ ὑδροηλεκτρικὰ ἔργα τῆς Δ.Ε.Η. Ἀνατολικώτερα ρέουν οἱ μικροὶ ποταμοὶ **Εὐηνος** (Φίδαρης) καὶ **Μόρνος** (Δάφνος).

Τὴν κοιλιάσα τοῦ Σπερχειοῦ διαρρέει ὁ **Σπερχειὸς** ποταμὸς (Ἀλαμάνα), στὸ γεφύρι τοῦ ὁποίου ἔστησε τὸ ταμποῦρι του κι ἐπολέμησε ἥρωϊκὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

Τὴν πεδιάδα τῆς Κωπαίδος διαρρέει ὁ **Βοιωτικὸς Κηφισὸς** καὶ τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν διαρρέει ὁ μικρὸς ποταμὸς Ἀσωπός. Τὸ λεκανοπέδιο τῶν Ἀθηνῶν διαρρέουν τὰ ἀσήμαντα ξεροπόταμα ὁ **Κηφισὸς** καὶ ὁ **Ἴλισσος**.

Λίμνες. Στὴ Δυτικὴ Στερεά Ἑλλάδα ὑπάρχει ἡ μεγαλύτερη λίμνη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἡ **Τριχωνίς** μὲ πολλὰ ψάρια. Πλησίον τῆς εἶναι ἡ **Λυσιμαχία** καὶ δυτικὰ αὐτῶν ἡ **Ἀμβρακία** καὶ ἡ **Ὀζηρός**.

Στὴν Ἀνατολική Στερεά Ἑλλάδα ὑπάρχουν οἱ λίμνες Ἐλικῆ καὶ **Παραλίμνη**, πού μέσα τους περνᾷ ὁ Βοιωτικὸς Κηφισὸς καὶ χύνεται στὸν Εὐβοϊκὸ κόλπο.

Τὰ νερὰ τῆς Ἐλικῆς μεταφέρονται μὲ τεχνητὸ αὐλάκι στὴ τεχνητὴ λίμνη τοῦ **Μαραθῶνος**, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑδρεύεται ἡ περιφέρεια Ἀθηνῶν—Πειραιῶς.

Ἐπῆρξαν ἀκόμη δύο λίμνες ἡ **Ξυνιάς** στὴ Φθιώτιδα καὶ ἡ **Κωπαῖς** στὴ Βοιωτία, οἱ ὁποῖες ὅμως ἀπεξηράνθησαν καὶ ἔχουν γίνει καλλιεργήσιμα χωράφια.

Κλίμα - Βλάστησις. Στή Δ. Στερεά Ἑλλάδα τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακὸ μὲ πολλὰς βροχές, διότι ἐπιδροῦν οἱ ὕγροι ΝΔ. ἄνεμοι τοῦ Ἰονίου πελάγους. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουν πλούσια δάση ἀπὸ πεῦκα, ἔλατα καὶ βελανιδιές.

Στὴν Κεντρικὴ περιοχὴ, ποὺ εἶναι ὄρεινὴ, τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικόν. Στὰ ἀνατολικά μέρη τὸ κλίμα εἶναι ξηρὸ καὶ ὑγιεινὸ μὲ ὀλίγες βροχές, διότι δὲν φθάνουν ἐδῶ οἱ ὕγροι ἄνεμοι τοῦ Ἰονίου πελάγους.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα καὶ ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα εἶναι κυρίως γεωργικὴ καὶ κτηνοτροφικὴ περιοχὴ. Ἐξαιρέσι ἀποτελεῖ ἡ περιοχὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς, ποὺ εἶναι τὸ μεγαλύτερο πνευματικόν, ἐμπορικόν καὶ βιομηχανικόν κέντρο τῆς Ἑλλάδος.

α) **Γεωργικά προϊόντα:** Τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ σιτάρι καὶ τὰ ὄσπρια, ποὺ καλλιεργοῦνται στὴ Βοιωτία καὶ Αἰτωλοακαρνανία, τὸ ἀμπέλι (Μεσόγεια καὶ Μέγαρα), ἑληές — λάδι (Ἀμφισσα), λαχανικά (Ἀττική), μπουστάνια (Ἀστακός—Ξηρόμερο).

β) **Κτηνοτροφικά:** Τρέφονται πολλὰ αἰγοπρόβατα καὶ χοῖροι μὲ τὰ πολλὰ βελανίδια τῶν δασῶν.

γ) **Δασικά:** Ζυλεῖα, ρετσίνα, ἄφθονα βελανίδια.

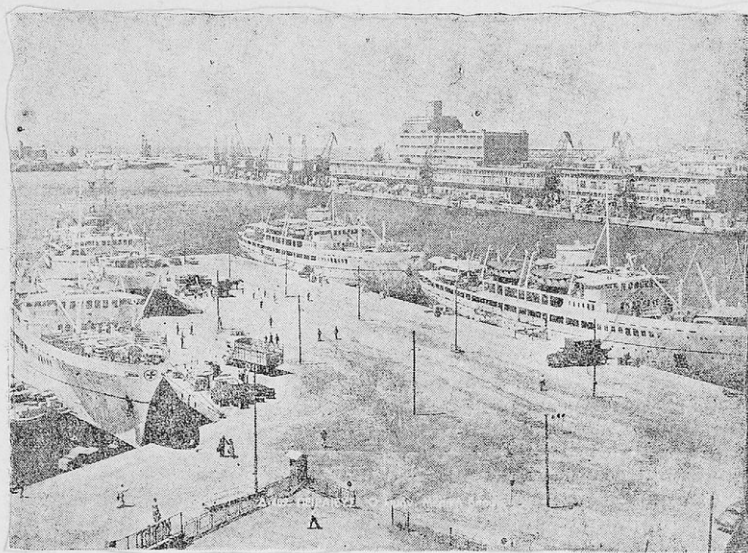
δ) **Ἀλιευτικά:** Ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ τρέφει ἄφθονα ψάρια (τσιπούρρες, κεφάλους, λαβράκια). Πολλὰ ψάρια ἔχει καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος.

ε) **Ὄρυκτά:** Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος βγαίνουν πολλὰ ὄρυκτά: μάρμαρα λευκὰ στὴν Πεντέλη, Βωξίτης στὴν Ἐλευσίνα, λιγνίτης στὸν Ὠρωπὸ καὶ Καλογραῖζα, μολύβι, ψευδάργυρος καὶ ἀσήμι στὸ Λαύριο, νικέλιο στὴ Λάρυμνα καὶ σίδηρος στὴν Ἀταλάντη.

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα εἶναι πλούσια καὶ σὲ ἰαματικὰς πηγὰς (Βουλιαγμένη, Καμένα Βοῦρλα, Θερμοπύλες, Ὑπάτη, Πλατύστομο).

Βιομηχανία — ἐμπόριον. Αἱ Ἀθήναι, ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Ἐλευσίνα εἶναι τὰ μετ' ἀλύτερα βιομηχανικά καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἑλλάδος.

του τοῦ ζουρω του του κω του του

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ: ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ

Στὸν Πειραιᾶ ὑπάρχουν τὰ ἐργοστάσια Λιπασμάτων, Ὑαλουργίας, Τσιμέντων, Καπνοβιομηχανίας, Φαρμάκων, Ἐλαιουργίας, Ἡλεκτροπαραγωγῆς καὶ ἄλλα.

Τὰ προϊόντα τῶν ἐργοστασίων αὐτῶν, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς περιοχῆς, ἐξάγονται ἀπὸ τὸ λιμάνι τοῦ Πειραιῶς, πού εἶναι τὸ μεγαλύτερο τῆς Ἑλλάδος.

Στὴν Ἐλευσίνα ὑπάρχουν Ναυπηγεῖα, Διύλιστήριον πετρελαίου, ἐργοστάσιον χαλυβουργίας, τσιμέντων, οἰνοπνευματοποιίας, σαπωνοποιίας, ἐλαιουργίας, χρωμάτων κ. ἄ.

Συγκοινωνία: α) σιδηροδρομική: 1) Οἱ σιδηρόδρομοι Ἑλληνικοῦ Κράτους (Σ.Ε.Κ.) ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, διασχίζουν τὴν Ἀττικὴν, τὴ Βοιωτίαν καὶ τὴ Φθιώτιδα καὶ διὰ τῆς Θεσσαλίας φθάνουν στὴ Μακεδονία. 2) Οἱ σιδηρόδρομοι Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου (Σ.Π.Α.Π.) ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διὰ μέσου τῆς Ἐλευσίνας καὶ τῶν Μεγάρων φθάνουν στὴν Κόρινθο, ὅπου διακλαδίζονται πρὸς τὴν Πελοπόννησο. 3) Ὁ σιδηρόδρομος Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (Σ.Β.Δ.Ε.), πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Κρουνέρι καὶ φθάνει στὸ Ἄγρινιο καὶ 4) ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος Πειραιῶς—Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος φθάνει σήμερὰ ἕως τὴν Κηφισιά.

β) **Μὲ αὐτοκίνητα**: Πλούσιο ὁδικὸ δίκτυο ἐξυπηρετεῖ τὴ συγκοινωνία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοῦτο εἶναι πλουσιώτερο στὴν Α. Στερεὰ Ἑλλάδα.

γ) **Ἀεροπλοϊκὴ** συγκοινωνία συνδέει τὸν Πειραιᾶ μὲ τὶς παραλιακὲς πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

δ) **Ἀεροπορικὴ**: Αἱ Ἀθῆναι συνδέονται ἀεροπορικῶς μὲ τὸ Ἀγρίνιον.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴ γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴν ὑλοτομία. Στὶς παράλιες περιοχὲς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία καὶ τὴ ναυτιλία. Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοῦ Πειραιῶς ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴ βιομηχανία καὶ τὶς ἐπιστῆμες.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Πληθυσμός. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι 2.657.550 κάτοικοι, ἡ δὲ μέση πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 135 κάτοικοι κατὰ τ. χ. Εἶναι δηλ. πυκνοκατοικημένη. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ ἴδια πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ σὲ ὅλα τῆς τὰ μέρη. Ἡ μεγαλύτερα πυκνότης ὑπάρχει εἰς τὴν περιφέρεια Ἀθηνῶν, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς εἶναι 1.853.000.

Διοικητικὴ Διαίρεσις. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάδα διαιρεῖται σὲ 6 Νομούς, τοὺς ἐξῆς: 1. Ἀττικῆς, 2. Βοιωτίας, 3. Φθιώτιδος, 4. Φωκίδος, 5. Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ 6. Εὐρυτανίας.

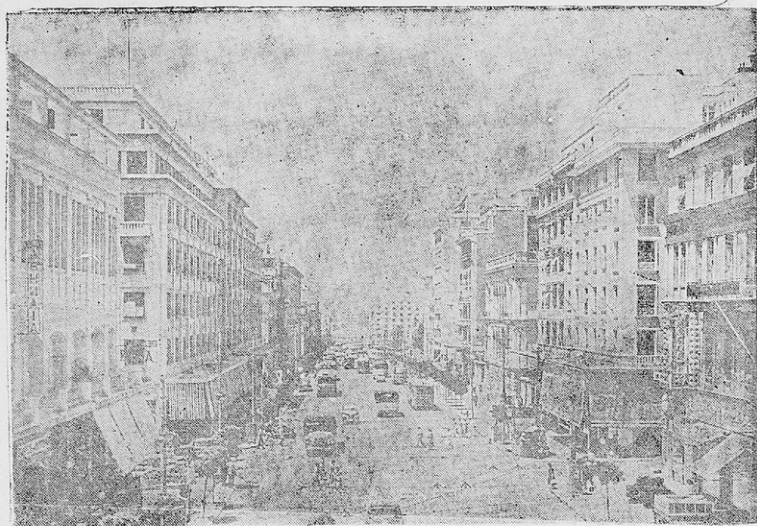
1. Νομὸς Ἀττικῆς

(Ἐκτασις 3.805 τ. χ.—Πληθυσμὸς 2.058.000 κάτοικοι).

Ὁ Νομὸς Ἀττικῆς βρίσκεται στὸ ΝΑ. μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ τὴ χερσόνησο τοῦ Λαυρίου καὶ ἀπὸ τὰ λεκανοπέδια Ἀττικῆς, Ἐλευσίνας καὶ Μεγάρων.

Διοικητικῶς ὑπάγονται στὸ Νομὸ Ἀττικῆς τὰ νησιά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου (Σαλαμίνα, Αἶγινα, Πόρος, Ὕδρα καὶ Σπέτσαι), ἡ ἐπαρχία Τροιζηνίας, ποὺ βρίσκεται στὴν Πελοπόννησο, καὶ τὰ νησιά Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα, ποὺ βρίσκονται νότια τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Νομὸς Ἀττικῆς διαιρεῖται σὲ 6 Ἐπαρχίες, τὶς ἐξῆς: Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Αἰγίνης, Τροιζηνίας, Ὕδρας καὶ Κυθήρων.

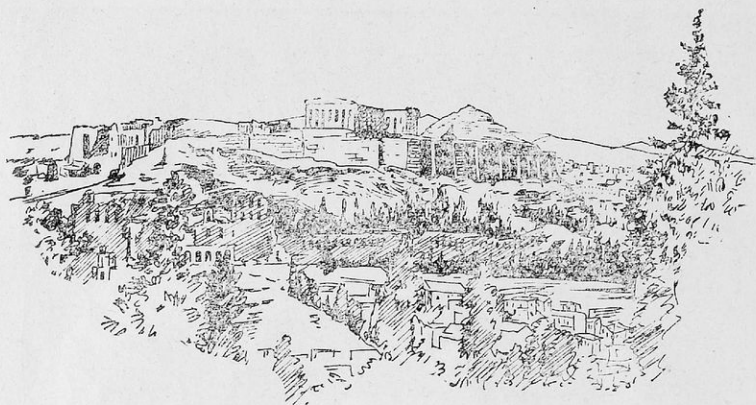

ΑΘΗΝΑΙ: Η ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ

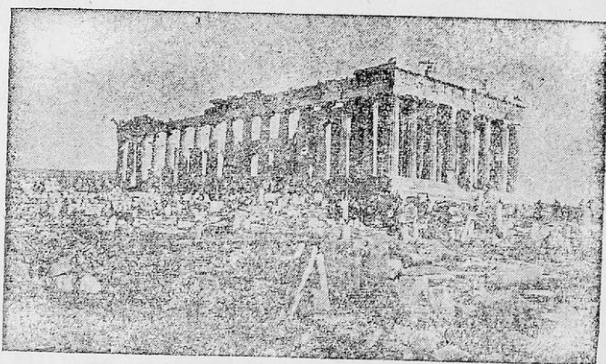
1. Έπαρχια Ἀττικής. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἶναι ἡ **Ἀθήνα** (αἱ Ἀθηναί), τὸ μεγαλύτερο πνευματικὸ κέντρο τῆς Ἑλλάδος καὶ συγκοινωνιακὸς κόμβος αὐτῆς. Εἶναι κτισμένη ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Πάρνηθα, Πεντέλη, Ὑμηττὸ καὶ Αἰγάλεω. Εἶναι ἔδρα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Ἀθήνα εἶναι πόλις μεγάλη (μὲ 628.000 κατοίκους) καὶ ὠραιοτάτη. Εἶναι στολισμένη μὲ ἀγάλματα καὶ μεγαλοπρεπῆ κτίρια (Ἀνάκτορα, Βουλὴ, Πανεπιστήμιον, Ἀκαδημία, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, Πολυτεχνεῖον, Μουσεῖον, Ζάππειον) καὶ μὲ τὸ καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκὸ Στάδιο.

Εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις καὶ ἔχει πολλοὺς ἀρχαιολογικοὺς καὶ ἱστορικοὺς τόπους, καθὼς καὶ σπουδαῖα μνημεῖα τέχνης, ὅπως εἶναι ἡ Ἀκρόπολις μὲ τὸν Παρθενῶνα, τὸ Ἐρέχθειο καὶ τὰ Προπύλαια. Στους πρόποδες τῆς Ἀκροπόλεως βρίσκονται τὸ Ὦδειον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, ὁ Ἄρειος Πάγος, ἡ Πνύκα, τὸ Θησεῖον καὶ ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

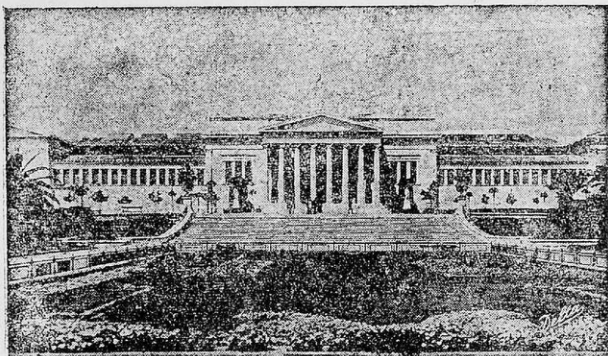

ΤΟ ΘΗΣΕΙΟΝ

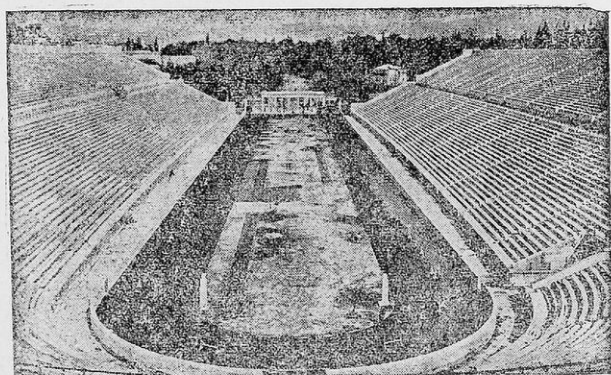
Λίγο μακριά από την Ἀκρόπολι εἶναι οἱ στήλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἡ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου.

Στὸ κέντρον τῆς πόλεως ὑψώνεται ὁ γραφικὸς λόφος τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ νοτιώτερα αὐτοῦ ὁ πευκοφυτευμένος λόφος τοῦ Ἀρδητοῦ.

Γύρω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὑπάρχουν πολλὰ ὠραῖα καὶ ὑγιεινὰ προάστια, ὅπως εἶναι τὸ Ψυχικόν, τὸ Χαλάνδρι, ἡ Ἁγία Παρασκευή, ἡ Φιλοθέη, ἡ Κηφισιά, τὸ Νέο Φάληρο, τὸ Παλαιὸ Φάληρο, ἡ Γλυφάδα, ἡ Βούλα κ. ἄ.

Τ Ο Π Α Ν Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ι Ο Ν

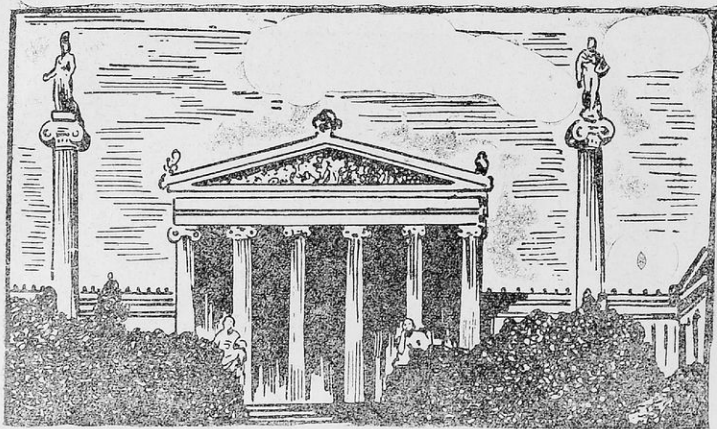

Τ Ο Π Α Ν Α Θ Η Ν Α Ϊ Κ Ο Ν Σ Τ Α Δ Ι Ο Ν

Ἐπίγειο τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ὁ Πειραιᾶς (184.000 κάτ.), πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ. Εἶναι τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλες πόλεις εἶναι αἱ Ἀχαρναὶ (Μενίδι), τὸ Κορωπί, ἡ Παιανία (Λιόπεσι) τὸ Μαρκιόπουλο, ἡ Κερατέα καὶ τὸ Λαύριο, ὅπου ὑπάρχουν μεταλλεῖα.

Στὴν ἐπαρχία Ἀττικῆς ὑπάγονται καὶ οἱ Σπέτσες, νῆσος παραθερισμοῦ πολλῶν Ἀθηναίων.

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

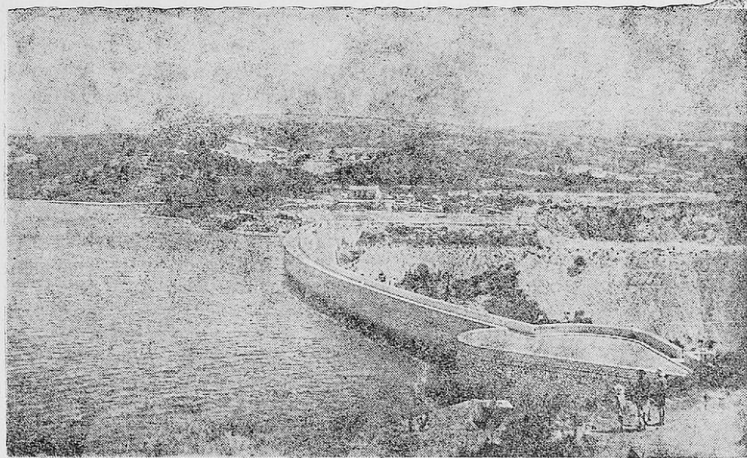
2. **Έπαρχία Μεγαρίδος.** Πρωτ. τὰ **Μέγαρα** (17.000 κάτ.), ὀνομαστὰ γιὰ τὰ πτηνοτροφεῖα καὶ ἐλαιουργεῖα τους.

Πόλεις εἶναι ὁ **Ἀσπρόπυργος**, ὅπου εὐρίσκεται τὸ Διῦλιστήριον πετρελαίου, ἡ **Ἐλευσίνα** με ἀρχαιότητες καὶ ἀξιόλογη βιομηχανία, ἡ **Μάνδρα**, τὰ **Βίλλια** καὶ ἡ **Σαλαμίνα** στὸ νησί Σαλαμίνα. Στὸ στενὸ τοῦ νησιοῦ ἔγινε ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος (480 π. Χ.). Ἐκεῖ βρῖσκεται σήμερα ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τῆς Ἑλλάδος.

3. **Έπαρχία Αἰγίνης.** Περιλαμβάνει μόνον τὴ νῆσο Αἴγινα, ποὺ εἶναι ὀνομαστή γιὰ τὰ Αἰγινητικά κανάτια, τὰ νόστιμα φιστικία καὶ τὸ καλὸ κρασί. Στὰ Α. τῆς νήσου σώζονται ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀφαιας Ἀθηνῶς. Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ πόλις **Αἴγινα** (6.000 κ.).

4. **Έπαρχία Τροιζινίας.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ νῆσο Πόρο καὶ ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῶν Μεθάνων, ποὺ βρίσκεται στὴν Πελοπόννησο. Πρωτ. εἶναι ὁ **Πόρος** (4.500 κάτ.). Στὴ χερσόνησο τῶν Μεθάνων βρίσκονται τὰ **Μέθανα** με σπουδαῖες θειοῦχες ἱαματικὲς πηγές.

5. **Έπαρχία Ὑδρας.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄγονο ἀλλὰ ἱστορικὸ νησί Ὑδρα με πρωτ. τὴν **Ὑδρα** (2.800 κ.). Οἱ κάτοικοι

Η ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

είναι ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον ναυτικοί. Οἱ Ὑδραῖοι προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821.

6. **Ἐπαρχία Κυθήρων.** Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἄγωνα νησιὰ Κύθηρα καὶ Ἀντικύθηρα. Πρωτεύουσα εἶναι τὰ **Κύθηρα** μὲ 850 κατοίκους.

2. Νομὸς Βοιωτίας

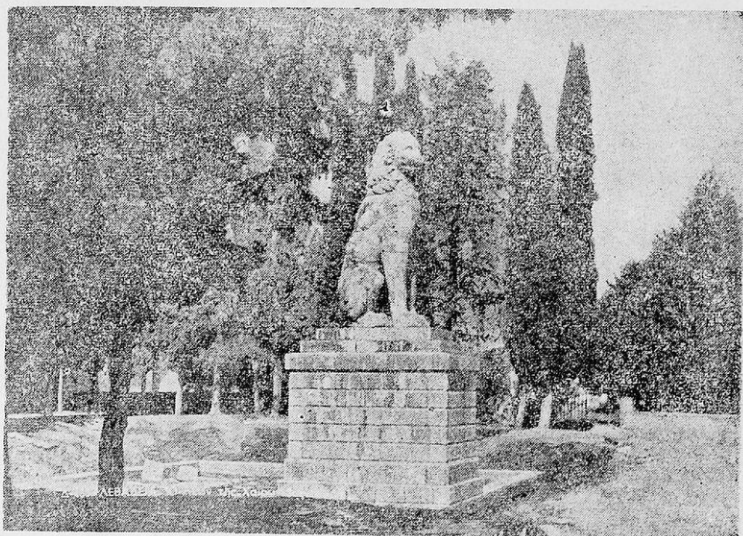
(Ἔκτασις 3.135 τ. χ. — Πληθυσμὸς 114.000 κάτ.).

Βρίσκεται πρὸς Β. τοῦ Νομοῦ Ἀττικῆς. Συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Ἀττικῆς, Φθιώτιδος, Φωκίδος καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ὁ Νομὸς Βοιωτίας ἔχει δύο ἐπαρχίες: Λεβαδείας καὶ Θηβῶν.

1. **Ἐπαρχία Λεβαδείας.** Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Λεβάδεια** (13.600 κάτ.), ποὺ εἶναι πρωτεύουσα καὶ τοῦ Νομοῦ. Βρίσκεται στοὺς πρόποδες τοῦ δασοφυτεμένου Ἐλικῶνα. Εἶναι ὠραία πόλις μὲ τὶς μυθικὲς πηγὲς τῆς **Ἐρκυνας**, μικροῦ ποταμοῦ ποὺ περνᾷ ἀνάμεσά της καὶ μὲ τὰ νερά του κινεῖ τὰ ἐργοστάσια βαμβακουργίας.

Πόλεις εἶναι ἡ **Ἀράχωβα**, στὶς πλαγιὲς τοῦ Παρνασσοῦ, ὀνομαστή γιὰ τὸ καλὸ της κρασί καὶ τὰ ὠραῖα ἐγγῶρια ὑφάσματα.

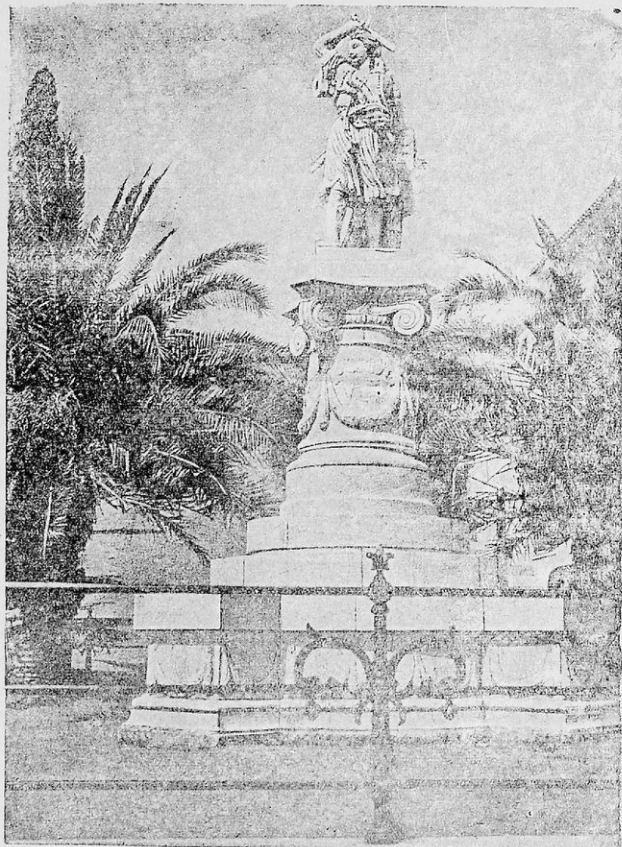

Ο ΛΕΩΝ ΤΗΣ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑΣ

Τὸ **Δίστομο**, τοῦ ὁποῖου οἱ κάτοικοι κατεσφάγησαν ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ὁ **Ὀρχομενός**, γνωστός ἀπὸ τὸ μῦθο τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἑλλης, καὶ ἡ **Χαιρώνεια**, ὅπου ἐγίνε ἡ μεγάλη μάχη τῆς Χαιρωνείας καὶ ὑψώνεται σήμερα τεράστιο μαρμάρينو λιοντάρι.

2. **Ἐπαρχία Θηβῶν**. Πρωτεύουσα αἱ **Θῆβαι** (16.000 κάτ.), πόλις γεωργικὴ, κτισμένη πάνω στὸ λόφο Καδμεία. Πλησίον τῶν Θηβῶν σώζονται ἐρείπια τῶν **Πλαταιῶν**, ὅπου οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τοὺς Πέρσες (479 π. Χ.), καὶ τῶν **Λεύκτρων**, ὅπου οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιαῖτες (371 π. Χ.).

Κωμοπόλεις εἶναι τὰ **Βάγια**, ἡ **Κορούνη** (Δόμβρεια), ἡ **Τανάγρα**, τὸ **Σχηματάρι**, τὸ **Βαθύ** (Αὐλῆς) στὴν παραλία τοῦ Εὐβοικοῦ κόλπου καὶ ἡ **Χαλία**.

ΤΟ ΗΡΩΟΝ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ ΣΤΗ ΛΑΜΙΑ

3. Νομός Φθιώτιδος

(Ἐκτασίς 4.195 τ. χ.—Πληθυσμὸς 160.000 κάτοικοι).

Βρίσκεται πρὸς Β. τοῦ νομοῦ Βοιωτίας καὶ συνορεύει με τοὺς νομοὺς Μαγνησίας, Λαρίσης, Καρδίτσης, Εὐρυτανίας, Φωκίδος καὶ Βοιωτίας. Πρὸς Α. βρέχεται ἀπὸ τὸ Μαλιακὸ κόλπο.

Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρεινὸν μὲ κυριώτερα ὄρη τὴν Ὄθρυ, τὴν Οἶτη, τὸν Τυμφρηστό, καὶ τὸ Καλλίδρομο.

Μεταξύ τῆς Ὀθρυος καὶ τῆς Οἴτης σχηματίζεται τὸ **λεκανοπέδιο** τῆς Λαμίας, πού διαρρέεται ἀπὸ τὸν **Σπερχειὸ** ποταμὸ. Μεταξύ Καλλιδρόμου καὶ Μαλιακοῦ κόλπου βρίσκονται τὰ ἱστορικὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν.

Τὸ **κλίμα** τοῦ νομοῦ εἶναι ἠπειρωτικὸ καὶ μόνο στὰ περάλια εἶναι Μεσογειακόν. Τὰ κυριώτερα **προϊόντα** του εἶναι σιτηρὰ, βαμβάκι, καπνός, ἐλιές—λάδι, κτηνοτροφικὰ καὶ ἀξιόλογη ξυλεία ἀπὸ τὰ δάση.

Τὸν νομὸν διασχίζει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῶν Σ.Ε.Κ. καὶ ἡ ἔθνικὴ ὁδὸς Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης.

Ὁ Νομὸς Φθιώτιδος διαιρεῖται σὲ 3 ἐπαρχίες :

1. **Ἐπαρχία Φθιώτιδος.** Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Λαμία** (33.000 κάτ.). Εἶναι ἀρχαία πόλις μὲ ἀκρόπολι (τὸ **Ζητούνι**) καὶ μὲ φρούριο. Σὲ μιὰ πλατεῖα τῆς εἶναι στημένο τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, τοῦ ἥρωος τῆς Ἀλαμάνας.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Στυλὶς**, ἐπίνειον τῆς Λαμίας. Ἡ **Ἵπάτη** μὲ τὰ θειοῦχα ἱαματικὰ λουτρά τῆς. Τὸ **Πλατύστομο** μὲ πολλὰς ἱαματικὰς πηγὰς, πού τὰ νερά τους χρησιμοποιοῦνται ὡς φάρμακο. Ἡ **Σπερχειάς**, τὸ **Λιανοκλάδι** καὶ οἱ **Θερμοπύλες**, ὅπου ἔπεσε ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιᾶτες καὶ 700 Θεσπιεῖς μαχόμενος κατὰ τῶν Περσῶν

2. **Ἐπαρχία Δομοκοῦ.** Πρωτ. ὁ **Δομοκὸς** (2.000 κάτ.) στὰ σύνορα Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας. Ἔχει ἰσχυρὸ ἀρχαῖο φρούριο.

3. **Ἐπαρχία Λοκρίδος.** Πρωτ. ἡ **Ἀταλάντη** (4.650 κάτ.). Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Λάρυμνα** μὲ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ νικελίου, οἱ **Διβανάτες**, ἡ **Ἀμφίκλεια** (Δαδί), ἡ **Τιθορέα** καὶ τὰ **Καμένα Βοῦρλα** μὲ τὰ θαυμάσια ραδιενεργὰ λουτρά τους καὶ τὰ ὠραῖα ξενοδοχεῖα τους.

4. Νομὸς Φωκίδος

(Ἔκτασις 2.078 τ. χ.—Πληθυσμὸς 48.000 κάτ.)

Βρίσκεται μεταξὺ τῶν νομῶν Βοιωτίας, Φθιώτιδος καὶ Αἰτωλοακαρνανίας. Στὰ Νότια βρέχεται ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Ἐδῶ ὑπάρχουν τὰ ψηλότερα βουνὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος : ὁ **Παρνασσός**, ἡ **Γκιώνα**, τὰ **Βαρδούσια**, καὶ ἡ **Οἶτη**. Ὅλα τὰ βουνὰ ἔχουν πυκνὰ δάση ἀπὸ ἔλατα καὶ πολλοὺς βοσκότοπους, ὅπου βόσκουν πολλὰ κοπάδια γιδοπρόβατα.

Πρὸς τὰ παράλια τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου σχηματίζεται ἡ μικρὴ **πεδιάδα τῆς Ἀμφισσας** μετὸν ὠραιότατο ἐλαιῶνα τῆς. Δυτικότερα αὐτῆς ὑπάρχει ἡ **κοιλὰδα τοῦ Μόρνου** ποταμοῦ.

Τὸ **κλίμα** στὰ παράλια εἶναι μεσογειακὸ καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νομοῦ εἶναι ἠπειρωτικὸ. Γενικὰ εἶναι ὑγιεινὸ.

Παράγει ἐλιές-λάδι, σταφύλια καὶ κτηνοτροφικὰ εἶδη.

Ἡ **συγκοινωνία** τοῦ Νομοῦ εἶναι δύσκολη, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ὄρεινόν. Ἐξυπηρετεῖται μετὰ αὐτοκίνητα καὶ μετὰ πλοῖα.

Ὁ Νομὸς διαιρεῖται σὲ 2 ἑπαρχίες :

1. **Ἐπαρχία Παρνασσίδος**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Ἀμφισσα** (Σάλωνα) μετὰ 6.000 κατοίκους. Εἶναι ὠραία πόλις, ἀνάμεσα σὲ ἐλαιῶνα. ἔχει Ἀκρόπολι μετὰ τὸ περίφημο Φράγκικον **κάστρο τῆς Ὠριᾶς**. ἔχει ἐπίσης πολλὰ ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἐργοστάσια συσκευασίας τῶν ἐλαιῶν.

Κωμοπόλεις. Εἶναι ἡ **Ἰτέα**, ἐπίκειον τῆς Ἀμφισσας, τὸ **Γαλαξίδι**, παλαιὰ ναυτικὴ κωμόπολις, ἡ **Γραβιά**, πού στὸ ἱστορικὸν τῆς «χάνι» ἐκδικήθηκε τοὺς Τούρκους ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτσος γιὰ τὸ θάνατον τοῦ Διάκου.

Στὶς πλαγιὰς τοῦ Παρνασσοῦ βρίσκονται οἱ **Δελφοί**, ὅπου σῶζονται τὰ ἑρείπια τοῦ ἀρχαίου **Μαντείου τῶν Δελφῶν** καὶ ἀρχαῖα ἀγάλματα στὸ Μουσεῖον τους. Γι' αὐτὸ σήμερον οἱ Δελφοὶ ἔχουν μεγάλη τουριστικὴ κίνησιν.

Ἄλλες κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Χρυσό**, ἡ **Δεσφίνα**, καὶ ἡ **Μουσούνιτσα**, πατρίδα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

2. **Ἐπαρχία Δωρίδος**. Πρωτεύουσα τὸ **Λιδωρικί**. μετὰ 1350 κατοίκους. Εἶναι πολὺ ὄρεινὴ καὶ ἄγονη περιφέρειαν.

5. Νομὸς Εὐρυτανίας

(Ἐκτασίς 2.036 τ. χ. Πληθυσμὸς 40.000 κάτ.)

Συνορεύει μετὰ τοὺς νομοὺς Φθιώτιδος, Καρδίτσης, Ἄρτης καὶ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

Είναι ή πιό όρεινή περιοχή τής Σπερεάς Έλλάδος. Τά όρη είναι κατάφυτα μέ έλατα, όξυές, βελανιδιές και καστανιές. Τά κυριώτερα όρη τοῦ νομοῦ είναι τά **Άγραφα**, ό **Τυμφρηστός**, ή **Όξυά** και τό **Παναιτωλικόν**.

Ό Νομός διαρρέεται από τούς ποταμούς **Άγραφιό** και **Μέγδοβαν**, πού είναι παραπόταμοι τοῦ Άχελώου ποταμοῦ.

Κλίμα έχει ήπειρωτικό και παράγει κυρίως δασικά προϊόντα (ξυλεία) και κτηνοτροφικά.

Ό Νομός αποτελείται μόνον από τήν **Έπαρχία Εύρυτανίας** μέ πρωτεύουσα τό **Καρπενήσι** (3.850 κάτ.) στους πρόποδες τοῦ Τυμφρηστοῦ. Συνδέεται μέ τή Λαμία μέ άμαξιτό δρόμο, πού είναι ό μοναδικός σέ όλόκληρο τό Νομό. Στο Καρπενήσι έπεσε ό Μάρκος Μπότσαρης πολεμώντας τούς Τούρκους.

Κωμοπόλεις είναι τά **Άγραφα**, ή **Φουρνά** και ό **Προυσός** μέ τήν ιστορική μονή τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου, όπου επί Τουρκοκρατίας έλειτούργησε «**Κρυφό Σχολειόν**».

6. Νομός Αίτωλίας και Άκαρνανίας

(Έκτασις 5.711 τ. χ. Πληθυσμός 238.000 κάτ.)

Βρίσκεται στο Δυτικώτερο μέρος τής Σπερεάς Έλλάδος. **Συνορεύει** μέ τούς Νομούς Φωκίδος, Εύρυτανίας και Άρτης. **Βρέχεται** δε από τό Ίόνιο πέλαγος, από τόν Άμβρακικό κόλπο, από τόν Πατραϊκό κόλπο και από τή λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.

Τό έδαφος τοῦ Νομοῦ στο κεντρικό και νότιο μέρος αὐτοῦ είναι πεδινό μέ τήν **πεδιάδα** τοῦ Άγρινίου και Μεσολογγίου.

Τό υπόλοιπο έδαφος είναι όρεινό. Τά κυριώτερα όρη είναι τό **Μακρυνόρος**, τά **Βαρδούσια**, τό **Παναιτωλικόν**, ό **Άράκυνθος** και τά **Άκαρνανικά όρη**, κατάφυτα από βελανιδιές.

Τό κλίμα τοῦ Νομοῦ στα όρεινά είναι ήπειρωτικό και υγρινό, ένῶ στα πεδινά και παραλιακά μέρη είναι μεσογειακό μέ συχνές βροχές, πού τις προκαλοῦν οί Δυτικοί υγροί άνεμοι.

Τὰ νερά τῶν βροχῶν σχηματίζουν πολλοὺς ποταμούς. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Ἄχελῶος (Ἀσπροπόταμος) μὲ τοὺς παραποτάμους Μέγδοβα καὶ Ἀγρασιώτην, πού χύνεται στὸ Ἴόνιον πέλαγος, καὶ ὁ Εὐήνος (Φίδαρης), πού χύνεται κοντὰ στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ φημισμένος καπνός τοῦ Ἀγρινίου, σιτηρά, ἐλιές, κρασί, ρύζι, λαχανικά, καρπούζια. Ἀπὸ τὰ δάση βγαίνει ἄφθονη ξυλεία καὶ πολλὰ βελανιδιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τρέφονται πολλοὶ χοῖροι.

Ἄξιόλογη εἶναι ἡ κτηνοτροφία (βόδια, αἰγοπρόβατα, χοῖροι) καὶ ἡ ἀλιεία (κέφαλοι, τσιπούρες, σπάροι) στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου. Τὸ οὐγοτάραχο τοῦ Μεσολογγίου εἶναι μοναδικὸ στὸν κόσμο.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ μοναδικὸ σιδηρόδρομο Κρουνέρι - Ἀγρίνιον, μὲ αὐτοκινητοδρόμους καὶ μὲ πλοία. Τὸ Ἀγρίνιον συνδέεται μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ ἀεροπορικῶς.

Ὁ Νομὸς διαιρεῖται σὲ 5 ἐπαρχίες :

1. Ἐπαρχία Μεσολογγίου. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ Μεσολόγγι (12.600 κάτ.), πόλις ὠραία, κτισμένη στὰ Ἀ τῆς λιμνοθάλασσας. Εἶναι πόλις ἱστορικὴ καὶ ἐνδοξη γιὰ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴ θυσία τῶν πολεμιστῶν τῆς στῆν Ἐπανάστασι τοῦ 1821. Στολιζέται μὲ τὸ ἱστορικὸ «Ἡρώων» τῶν πεσόντων καὶ μὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Φιλέλληνα Λόρδου Βύρωνα.

Ἄλλη πόλις εἶναι τὸ Αἰτωλικό, πού εἶναι κτισμένο σὲ νησί-δα τῆς λιμνοθάλασσας καὶ συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰ μὲ δυὸ γέφυρες λιθόκτιστες.

2. Ἐπαρχία Ναυπακτίας Πρωτεύουσα ἡ Ναύπακτος (7.200 κάτ.) μὲ Ἑνετικὸ φρούριο καὶ γραφικώτατο μικρὸ λιμάνι. Ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰ χωριά. Μεγαλύτερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι ὁ Πλάτανος καὶ ἡ Ἀράχωβα. Τὸ μικρὸ χωριὸ Ἀντίρριον συνδέεται μὲ φέρρου - μίπτω (πορθμεῖον) μὲ τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ Ρίον τῆς Πελοποννήσου.

3. Ἐπαρχία Τριχωνίδος Πρωτεύουσα τὸ Ἀγρίνιον (Βραχώρι) μὲ 27.000 κατοίκους. Παράγει ἐκλεκτὰ καπνὰ καὶ ἔχει πολλὰ καπνεργοστάσια.

Ἀξιόλογη **κωμόπολις** εἶναι τὸ **Θέρμον** (Κεφαλόβρυσο), ποῦ ἦτον στὴν ἀρχαιότητα ἔδρα τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας.

4. Ἐπαρχία **Βάλτου**. Πρωτεύουσα ἡ Ἀμφιλοχία (Κραβασαράς) μὲ 5.850 κατοίκους, παράλια πόλις μὲ λιμάνι.

Ἀξιόλογη **κωμόπολις** εἶναι ἡ **Λεπενού**.

5. Ἐπαρχία **Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου**. Πρωτεύουσα ἡ **Βόνιτσα** (3.300 κάτ.) στὴν παραλία τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο ἔδρα τῶν Κλεφτῶν.

Ἀξιόλογες **κωμοπόλεις** εἶναι ἡ **Κατούνα** καὶ ὁ Ἀστακός, ποῦ παράγει ἐκλεκτὰ καρπούζια καὶ χρησιμεύει ὡς λιμάνι τῆς περιοχῆς.

Β' Εὐβοία

(Ἐκτασίς 4.019 τ. χ.— Πληθυσμὸς 166.000 κάτ.)

Ἡ **Εὐβοία** εἶναι μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες νήσους τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφός της ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὸ ἔδαφος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀποτελεῖ μὲ αὐτὴν τὴν ἴδια φυσικὴ περιοχὴ. Γι' αὐτὸ θὰ τὴν ἐξετάσουμε συνέχεια μὲ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΘΕΣΙΣ — ΕΚΤΑΣΙΣ. Βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν παραλία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὴν ὁποία χωρίζεται μὲ μιὰ στενὴ λωρίδα θαλάσσης.

ΕΔΑΦΟΣ. Τὰ ΒΑ. **παράλια** τῆς νήσου εἶναι ἀπότομα, ἐνῶ τὰ ΝΔ. σχηματίζουν τὸν γραφικὸν **Εὐβοϊκὸν κόλπον**, ὁ ὁποῖος στὸ μέσον στενεύει πολὺ καὶ σχηματίζει τὸν **πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου** μὲ πλάτος 40 μέτρα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει γέφυρα, ποῦ συνδέει τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ τὴν Εὐβοία.

Ὁ πορθμὸς αὐτὸς εἶναι γνωστὸς γιὰ τὶς παλῖρροιές του καὶ χωρίζει τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον σὲ βόρειο καὶ νότιο Εὐβοϊκὸν κόλπον.

Στὰ ΒΑ. σχηματίζονται τὰ **ἀκρωτήρια Ἀρτεμισιον** καὶ **Κήναιον**, εἰς δὲ τὸ νότιο ἄκρο ὁ τρικυμιώδης **Καφηρέας** (Κάβο Ντόρο).

Τὸ **ἔδαφος** τῆς Εὐβοίας εἶναι ὀρεινὸ μὲ ὑψηλότερα ὄρη τῆ **Δίρφου** (1743 μ.) καὶ τὸν **Ὀλυμπο** στὸ κέντρο καὶ τὴν **Πυ-**

Ξαριά, τὸ Κανδήλι καὶ τὸ Τελέθριο, πού βρίσκονται στὸ Β. μέρος αὐτῆς. Ὅλα εἶναι κατάφυτα ἀπὸ πεῦκα.

Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ καὶ στὴν παραλία σχηματίζονται μικρὲς καὶ εὐφορες πεδιάδες. Τέτοιες εἶναι τῶν Ἀμπελίων (τὸ Ληλάντιον πεδῖον τῶν ἀρχαίων) κοντὰ στὴ Χαλκίδα, τῶν Ὠρεῶν στὸ Ζηροχώρι καὶ τὸ λεκανοπέδιο τῆς Κύμης.

Ποταμοὺς μεγάλους δὲν ἔχει ἡ Εὐβοία. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Λήλας, ὁ Βούδωρος, πού τὸν σχηματίζουν ὁ Κηρεὺς καὶ ὁ Νηλεὺς καὶ ὁ Ἰμβρασος, πού διαρρέει τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιβερίου.

Πλησίον τοῦ Ἀλιβερίου ὑπάρχει καὶ ἡ μικρὰ λίμνη Δυστός. Τὸ Κλίμα τῆς Εὐβοίας εἶναι μεσογειακὸ καὶ εὐνοεῖ πολὺ τὴ βλάστησι, ἡ ὁποία εἶναι πλουσιωτάτη στὶς περισσότερες περιοχὲς τῆς νήσου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Εὐβοία εἶναι εὐφορωτάτη νήσος. Παράγει κυρίως σιτηρὰ, κρασί, λάδι, ὄσπρια, ὄπωρικὰ - λαχανικά, καπνὸ, βαμβάκι καὶ περίφημα σῦκα (Κύμης).

Ἀκμάζει ἡ κτηνοτροφία (βόδια, αἰγοπρόβατα), ἡ πτηνοτροφία, ἡ σηροτροφία καὶ ἡ μελισσοκομία. Ἀξιόλογη εἶναι ἡ ἀλιεία ἰδίως σαρδελλῶν. Τὰ δάση τῆς δίδουν ἄφθονη ξυλεία καὶ ρετσίνα.

Σημαντικὸς εἶναι καὶ ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Εὐβοίας. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς ἐξάγονται σιδηροῦχα μεταλλεύματα, λευκόλυθος καὶ μάρμαρα, εἰς δὲ τὸ Ἀλιβέρι καὶ Κύμη ἐξάγεται λιγνίτης, μὲ τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ τὸ ἐργοστάσιο ἠλεκτροπαραγωγῆς τοῦ Ἀλιβερίου.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Διοικητικῶς ἡ Εὐβοία περιλαμβάνει καὶ τὴ νήσο Σκῦρο καὶ ἀποτελοῦν μαζί ἕνα Νομό.

Ὁ Νομὸς Εὐβοίας χωρίζεται σὲ 3 Ἐπαρχίες :

1. Ἐπαρχία Χαλκίδος. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ Χαλκίς (25.500 κάτ.) Εἶναι ἀρχαιοτάτη πόλις μὲ ζωηρὸ ἐμπόριο καὶ βιομηχανία τσιμέντων, τούβλων, οἰνοπνεύματος καὶ νεφτιοῦ.

Κωμοπόλεις είναι ή **Ἐρέτρια** (Νέα Ψαρά), κτισμένη κοντά στα ἑρείπια τῆς ἀρχαίας Ἐρετρίας, πού τήν κατέστρεψαν οἱ Πέρσες τὸ 490 π. Χ. Συνδέεται μὲ τὸν Ὄρωπό τῆς Ἀττικῆς μὲ φέρρυ - μπότ. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι τὰ **Ψαχνά** καὶ ή **Λίμνη**.

2. **Ἐπαρχία Καρυστίας**. Πρωτ. εἶναι ή **Κύμη** (3300 κάτ.), ὀνομαστή γιὰ τὰ σῦκα, τὰ κρασιά καὶ τὰ μεταξωτά.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Ἄλιβέρι** μὲ τὸ θερμοηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τῆς Δ.Ε.Η., ή **Κάρυστος** καὶ ή **Σκυῖρος** στή νῆσο Σκυῖρο, ὀνομαστή γιὰ τὰ **Σκυριανά ἔπιπλα** καὶ τοὺς ἀστακούς τῆς.

3. **Ἐπαρχία Ἰστιαίας**. Πρωτ. ή **Ἰστιαία** (5.600 κάτ.). Ἐπίγειόν τῆς εἶναι οἱ **Ὠρεοί**, ὅπου παστῶνονται σαρδέλλες. Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι ή **Αἰδηψός** μὲ θαυμάσια ἱαματικά λουτρά.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑΣ

(Ἐκτασίς 24.979 τ. χ.— Πληθυσμὸς 2.824.000 κάτοικοι)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὄρη: Γκιώνα, Παρνασσός, Ἀγραφα, Βαρδούσια, Τυμφρηστός, Οἶτη, Ὄθρυς, Καλλίδρομον, Παναιτωλικόν, Μακρυνόρος, Ἀκαρνανικά, Ἐλικώνας, Κιθαιρώνας, Γεράνεια, Πάρνηθα, Πεντέλη, Ὑμηττός, Τελέθριον, Δίρφυς, Κανδήλι, Ὀλυμπος.

Πεδιὰδες: Ἀθηνῶν, Μεσογείων, Ἐλευσίνος, Θηβῶν, Λεβαδαίας, Λαμίας, Ἀγρινίου, Μεσολογγίου.

Λίμνες: Τριχωνίς, Λυσιμαχία, Ἀμβρακική, Ὑλίκη.

Ποταμοί: Ἀχελῷος, Ἀγραφιώτης, Μέγδοβας, Εὐῆνος, Μόρνος, Σπερχειός, Βιωτικὸς Κηφισός, Ἀσωπός.

Κόλποι: Μαλιακός, Εὐβοϊκός, Σαρωνικός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός.

Ἀκρωτήρια: Ἀρτεμίσιον, Κήναιον, Καφηρέας, Ἀντίρριον, Ἀκτιον.

Νῆσοι: Εὐβοία, Σκυῖρος, Σαλαμίνα, Αἴγινα, Πόρος, Ὑδρα, Σπέτσες, Κόθρη.

Κλίμα: Ἠπειρωτικὸ στὸ ἐσωτερικόν, μεσογειακὸ στὰ παράλια καὶ στὰ νησιά.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Γεωργικά : Σιτηρά, βαμβάκι, καπνός, όπωρικά, λάδι, έλγές, κρασί, σταφύλια.

Κτηνοτροφικά : Γάλα, τυρί, κρέας, μαλλιά, δέρματα.

Άλιευτικά : Ψάρια στη λιμνοθάλασσα Μεσολογίου— Αιτωλικού, στον Άμβρακικό κόλπο και στα νησιά.

Δασικά : Ξυλεία, ρετσίνα, νέφτι.

Όρυκτά : Μάρμαρα, λιγνίτης και μεταλλεύματα βωξίτου, αλουμινίου, χαλκού, χρωμίου και σιδήρου.

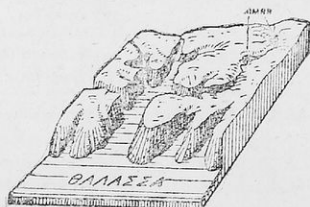
Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	Έκτασις εξ τετραγώ- νικα χιλιάμ.	Πληθυσμός Νομοῦ	Πρωτεύουσα Νομοῦ	Έπαρχίες Νομοῦ	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σης
1. Ἀττικής	3.805	2.058.000	Ἀθήναι	α) Ἀττικής β) Μεγαρίδος γ) Αἰγίνης δ) Τροιζηνίας ε) Ὑδρας στ) Κυθήρων	Ἀθήναι Μέγαρα Αἴγινα Πόρος Ὑδρα Κύθηρα	628.000 17.000 6.000 4.500 2.800 850
2. Βοιωτίας	3.135	114.000	Λεβάδεια	α) Λεβαθείας β) Θηβῶν	Λεβάδεια Θήβαι	13.600 16.000
3. Φθιώτιδος	4.195	160.000	Λαμία	α) Φθιώτιδος β) Δομοκοῦ γ) Λοκρίδος	Λαμία Δομοκός Ἄταλάντη	33.000 2.000 4.650
4. Φωκίδος	2.078	48.000	Ἄμφισσα	α) Παρνασσίδος β) Δωρίδος	Ἄμφισσα Λιδωρική	6.000 1.350
5. Εὐρυτανίας	2.036	40.000	Καρπενήσι	Εὐρυτανίας	Καρπενήσι	3.850
6. Αἰτωλίας και Ἀκαρνανίας	5.711	238.000	Μεσολόγγι	α) Μεσγγίου β) Ναυπακτίας γ) Τριχωνίδος δ) Βάλτου ε) Βονίτσης και Ζηρομέρου	Μεσολόγγι Ναύπακτος Ἄγρινιον Ἄμφιλοχία Βόνιτσα	12.600 7.200 27.000 5.850 3.300
7. Εὐβοίας	4.019	166.000	Χαλκίς	α) Χαλκίδος β) Καρυστίας γ) Ἰστιαίας	Χαλκίς Κύμη Ἰστιαία	25.500 3.300 5.600

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Ποιά είναι τὰ ὄρια τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος;
- 2) Ποιά είναι τὰ ὄρη α) τῆς Ἀνατολικῆς, β) τῆς Κεντρικῆς καὶ γ) τῆς Δυτικῆς καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος;
- 3) Ποιοὶ ποταμοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος χύνονται στὸ Ἴονιον Πέλαγος καὶ ποιοὶ στὸ Αἰγαῖον;
- 4) Ποιῆς περιοχῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἔχουν κλίμα ἠπειρωτικὸ καὶ ποιῆς μεσογειακὸ καὶ γιατί;
- 5) Ποιά είναι τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ σὲ ποιῆς περιοχῆς τῆς παράγονται;
- 6) Ποιά ὄρυκτὰ ἐξάγονται καὶ ἀπὸ ποιῆς περιοχῆς;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νὰ φτιάξετε πίνακα μὲ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς καὶ ἱστορικοὺς τόπους κάθε νομοῦ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος χωριστά.

- 2) Νὰ χαρτογραφήσετε τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.
- 3) Νὰ περιγράψετε στὸ τετράδιό σας ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξῆς νοερά ταξίδια μὲ αὐτοκίνητο: α) Ἀθῆναι — Δομοκός. β) Λειβαδιά — Δελφοὶ — Λιδωρῖκι — Ναύπακτος. γ) Ναύπακτος — Μεσολόγγι — Ἀγρίνιον — Ἀμφιλοχία.

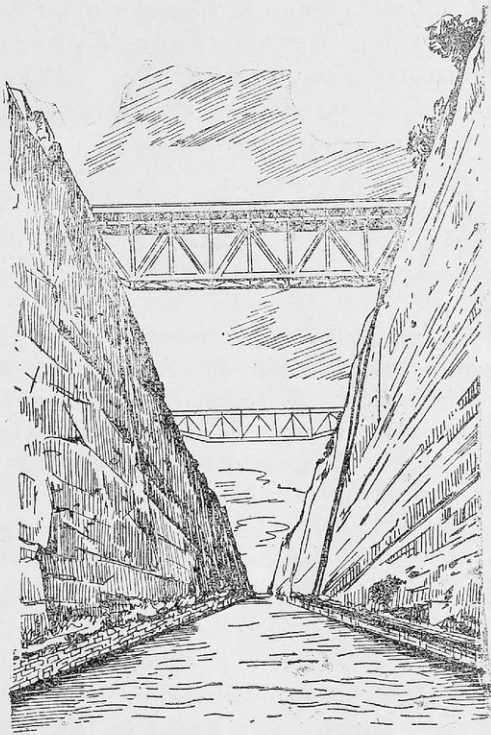

Β' ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ. Ἡ Πελοπόννησος ἦτο χερσόνησος καὶ ἐνώνετο μετὰ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τῆς Κορίνθου. Τὸ 1893 ὁμως ἐφτιά-

σαν τὴν **διώρυγα** τῆς Κορίνθου. Ἐσκαψαν δηλ. στὸν Ἴσθμό ἓνα βαθὺ καὶ πλατὺ αὐλάκι καὶ ἔνωσαν τὸ Σαρωνικὸ κόλπο μετὰ τὸν Κορινθιακόν. Τὸ μήκος τῆς διώρυγας εἶναι 6.300 μέτρα καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μέτρα. Τὸ πλάτος τῆς εἶναι στὸν πυθμὲνα 21 μ. καὶ στὴν ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης 24,60 μ.

Ἔτσι ἡ Πελοπόννησος εἶναι σήμερα μιὰ μεγάλη νῆσος, ποὺ μετὰ δυὸ γέφυρες ἐπάνω στὴ διώρυγα συνδέεται μετὰ τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν μιὰ γέφυρα περνᾷ ὁ σιδηρόδρομος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ ἄλλα μέσα συγκοινωνίας καὶ οἱ πεζοί.

Ἡ ΔΙΩΡΥΞ ΚΟΡΙΝΘΟΥ, διὰ τῆς ὁποίας συνδέεται ἡ Στερεὰ μετὰ τὴν Πελοπόννησον.

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες νῆσο τὴ θεωροῦσαν τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἔλεγον **νῆσο τοῦ Πέλοπα**, τοῦ μυθικοῦ βασιλιᾶ τῆς.

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Πελοπόννησος, ποὺ λέγεται καὶ **Μοριας**, ἔχει σχῆμα φύλλου πλατάνου. **Βρίσκεται** πρὸς Ν. τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. **Βρέ-**

χεται από τούς κόλπους Σαρωνικό, Κορινθιακό και Πατραϊκό, από τὸ Ἴόνιον καὶ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ ἀπὸ τῆ Μεσόγειο θάλασσα.

Ἐκτασι ἔχει 21.556 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

ΤΑ ΠΑΡΑΛΙΑ τῆς Πελοποννήσου εἶναι δαντελωτὰ καὶ σχηματίζουν βαθεῖς κόλπους μὲ γραφικὰ νησιά. (**Ἀργολικὸς** κόλπος, **Λακωνικὸς**, **Μεσσηνιακὸς**, **Κυπαρισσιακὸς**).

Νησιά εἶναι οἱ **Σπέτσες**, ἡ **Ἵδρα**, ὁ **Πόρος**, τὰ **Κύθηρα**, οἱ **Οἶνουσες** καὶ ἡ ἱστορική νῆσος **Σφακτηρία**.

ΤΟ ΕΔΑΦΟΣ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινὸ μὲ λίγες εὐφορες πεδιάδες πρὸς τὰ παράλια.

Πρὸς βορρᾶν τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς εἶναι τὸ **Παναχαϊκόν**, ὁ **Ἐρύμανθος**, ἡ **Φολὴ**, τὰ **Ἀροάνια**, (Χελμός) μὲ τούς φημισμένους καταρράκτες «τὰ Ὑδατα τῆς Στυγός» καὶ ἡ **Κυλλήνη** (Ζήρια).

ΝΑ. τῆς Κυλλήνης ἐκτείνονται τὸ **Ἀραχναῖον** καὶ τὸ **Δίδυμον**, πού ἀποτελοῦν τὴν **Ἀργολικὴ Χερσόνησο**.

Στὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου ὑψώνεται τὸ **Μαίναλον**, πού πλαισιώνεται πρὸς Α. μὲ τὸ **Ἀρτεμίσιον**, τὸ **Παρθένιον** καὶ τὸν **Πάρνωνα**, ὁ ὁποῖος σχηματίζει τὴν **χερσόνησον τοῦ Πάρωνος**.

Πρὸς Ν. τοῦ Μαινάλου ὑψώνεται τὸ **Λύκαιον** καὶ ΝΑ. αὐτοῦ ὑψώνεται τὸ ὑψηλότερο ὄρος τῆς Πελοποννήσου ὁ **Ταῦγετος** (2.407 μ.), ὁ ὁποῖος σχηματίζει τὴν **χερσόνησο τῆς Μάνης**.

ΝΔ. τοῦ Ταύγету εἶναι τὰ ὄρη **Νόμια**, **Ἰθώμη** καὶ **Λυκόδημον**, πού ἀποτελοῦν τὴν **χερσόνησο τῆς Πυλίας**.

Ἄκρωτήρια. Τὸ ἔδαφος τῆς Πελοποννήσου σχηματίζει τὰ ἀκρωτήρια **Σκύλαιον**, **Μαλέας**, **Ταίναρον**, **Ἀκρίτας**, **Κατάκωλον** καὶ **Ἀραξος**.

Πεδιάδες. Οἱ πεδιάδες τῆς Πελοποννήσου ἔγιναν ἀπὸ προσχώσεις τῶν ποταμῶν τῆς. Μεγαλύτερες εἶναι τῆς **Ἀργολίδας**, τῆς **Λακωνίας**, τῆς **Μεσσηνίας**, τῆς **Ἠλείας**, τῆς **Μανωλάδας** καὶ τῶν **Πατρῶν**.

Στὸ κέντρον τῆς σχηματίζονται δύο ὄροπέδια: τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Μεγαλοπόλεως.

Ποταμοί. Τῆς πεδιάδες τῆς Πελοποννήσου τῆς διαρρέουν ποταμοὶ καὶ τῆς κάνουν εὐφορες. Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς εἶναι ὁ

Ἄλφειός με πολλούς παραποτάμους, πού σπουδαιότερος είναι ὁ **Λάδωνας**. Με τὰ νερά τοῦ Λάδωνα κινεῖται τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιο τῆς Δ.Ε.Η.

Ἄλλοι ποταμοὶ τῆς εἶναι ὁ θρυλικὸς **Εὐρώτας**, ὁ **Πάμισσος**, ὁ **Νέδας**, ὁ **Πηνειός** τῆς Ἡλείας, ὁ **Γλαῦκος**, πού μετὰ τὰ νερά του κινεῖται τὸ ἐργοστάσιο ἠλεκτροπαραγωγῆς τῶν Πάτρων, ὁ **Σελινοῦς**, ὁ **Βουραϊκός**, ὁ **Κραῖθις**, ὁ **Ἄσωπος** τῆς Κορινθίας καὶ ὁ **Ἰναχος** τῆς Ἀργολίδας.

Λίμνες. Στὴν Πελοπόννησο ὑπάρχουν οἱ γνωστὲς ἀπὸ τῆς μυθολογίας λίμνες τῆς **Στυμφαλίας** καὶ τῆς **Λέρνης**. Ὑπάρχουν ἐπίσης οἱ λίμνες τῆς **Ἀγουλινίτσας** καὶ τῆς **Μουργιᾶς**, πού εἶναι μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα.

Τὸ κλίμα στὰ παράλια εἶναι μεσογειακό, εἰς δὲ τὰ ὄρεινά εἶναι ἠπειρωτικό. Τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα τοῦ κλίματος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὅτι στὴ Δυτικὴ Πελοπόννησο πέφτουν περισσότερες βροχὲς παρὰ στὴν Ἀνατολικὴ ἐξ αἰτίας τῶν ὑγρῶν δυτικῶν ἀνέμων.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Πελοπόννησος παράγει ποικιλία προϊόντων καὶ κυρίως γεωργικά καὶ κτηνοτροφικά.

Τὰ κυριώτερα **γεωργικά** προϊόντα τῆς εἶναι σταφίδα (Κορινθία, Ἀχαΐα, Ἡλεία, Μεσσηνία), σταφύλια, κρασί, λάδι—ἐλιές, σῦκα, ἔσπεριδοειδῆ, σιτηρά, λαχανικά, ὀπωρικά.

Ἡ **κτηνοτροφία** εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἐκτρέφονται αἰγοπρόβατα, βόδια, ἵπποι καὶ χοῖροι.

Ἀρκετὰ ψάρια **ἀλιεύονται** στοὺς κόλπους τῆς καὶ στὰ ἰχθυοτροφεῖα τῆς.

Δασικὰ προϊόντα. Ἀπὸ τὰ δάση τῆς βγαίνει ξυλεία, ρετσίμι, νέφτι. Ὀνομαστὴ εἶναι ἡ **ξυλεία τῆς Βυτίνας** στὸ ὄρος Μαίναλον καὶ τοῦ **Ταύγétου**.

Ἡ **βιομηχανία** καὶ τὸ **ἐμπόριον** εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα. Ὑπάρχουν ἐργοστάσια **οἰνοπνευματοποιίας** (Κορινθία, Πάτραι, Ἡλεία, Μεσσηνία), **τοματοπολτοῦ** καὶ **λαχανικῶν** (στὸ Ναύπλιο), **Χαρτοποιίας** (Αἴγιον, Πάτραι), **σαπωνοποιίας** (Αἴγιον) καὶ **σύκων** (Καλαμάτα).

Τὸ ἐμπόριο ἐξυπηρετεῖται κυρίως μὲ τοὺς λιμένες τῶν Πατρῶν, τῆς Καλαμάτας, τοῦ Κατακόλου, τοῦ Αἰγίου, τοῦ Κιάτου καὶ τοῦ Ναυπλίου. Ἀπὸ τοὺς λιμένες αὐτοὺς ἐξάγονται καὶ σιτὸ Ἐξωτερικὸ σταφίδα, λάδι, σῦκα, ἐσπεριδοειδῆ.

Συγκοινωνία. Ἡ **σιδηροδρομικὴ** γραμμὴ τῶν Σ.Π.Α.Π., ποὺ διακλαδίζεται στὴν Κόρινθο, συνδέει τὶς σπουδαιότερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου (ἐκτὸς τῆς Σπάρτης). Ἀπὸ τὸ Διακοπτό ὡς τὰ Καλάβρυτα κυκλοφορεῖ ὁ **ὄδοντωτὸς** σιδηρόδρομος. **Αὐτοκινητόδρομοι** ἐπίσης συνδέουν ὅλες τὶς πόλεις καὶ τὶς κωμοπόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Καλαμάτα συνδέεται μὲ τὴν Ἀθῆνα καὶ **ἀεροπορικῶς**.

Τὰ παράλια ἐξυπηρετοῦνται καὶ μὲ **ἀτμοπλοϊκὴ** συγκοινωνία. Τὸ Ρίο συνδέεται μὲ τὸ Ἀντίρριο μὲ **φέρρυ - μπώτ**.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Πελοπόννησος ἔχει πληθυσμὸ 1.096.390 κατοίκους καὶ διαιρεῖται σὲ 7 νομοὺς : 1) Κορινθίας, 2) Ἀργολίδος, 3) Ἀρκαδίας 4) Λακωνίας, 5) Μεσσηνίας, 6) Ἡλείας καὶ 7) Ἀχαΐας.

1. Νομὸς Κορινθίας

(Ἐκτασίς 2280 τ. χλμ. — Πληθυσμὸς 112. 500 κάτοικοι).

Βρίσκεται στὰ Β. Α. τῆς Πελοποννήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸ Νομὸ Ἀττικῆς μὲ τὰ Γεράνια ὄρη, διότι περιλαμβάνει καὶ τμῆμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. **Βρέχεται** δὲ ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο καὶ ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ. **Συνορεύει** ἀκόμη μὲ τοὺς Νομοὺς Ἀχαΐας, Ἀρκαδίας καὶ Ἀργολίδος.

Ὁ Νομὸς αὐτὸς περιλαμβάνει τὴν ὄρεινὴν περιοχὴ τῆς **Κυλλήνης**, τὸ Α. μέρος τῶν **Ἀροαίων** (Χελμοῦ), τὴν πεδινὴν καὶ εὐφορωτάτην λωρίδα τῆς Κορινθίας, τὴν περιοχὴ τῆς λίμνης **Στυμφαλίας** καὶ τῆς λίμνης **Φενεοῦ**, ποὺ ἔχει ἀποξηρανθῆ.

Ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ μιὰ Ἐπαρχία, τὴν **Ἐπαρχία Κορινθίας** μὲ πρωτ. τὴν **Κόρινθο** (16.000 κατ.), πόλι παράλια μὲ τὸν περίφημο Ναὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἡ Κόρινθος εἶναι νέα πόλις, γιατί χτίστηκε καινούργια μετὰ τοὺς καταστρεπτικὸς σεισμοὺς τοῦ 1928.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὴν Κόρινθο βρίσκεται ἡ **Παλαιὰ Κόρινθος** μετὰ τὴν ἀκρόπολιν τῆς, τὴν **Ἀκροκόρινθο**.

Πόλεις στὸ τμήμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶναι τὸ **Λουτράκι**, στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους Γεράνια, μετὰ τῆς φημισμένης ἱαματικῆς πηγῆς τοῦ καὶ οἱ **Ἅγιοι Θεόδωροι**.

Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου συναντᾶμε τὸ **Κιάτο**, λιμάνι ἐξαγωγῆς σταφίδος, καὶ τὸ κατάφυτο μετὰ πεῦκα **Ευλόκαστρο**, κέντρο παραθερισμοῦ πολλῶν ξένων. Νοτίως τῆς Κορίνθου βρίσκεται ἡ **Νεμέα** μετὰ τὰ καλὰ κρασιά τῆς.

Ἱστορικὸς τόπος εἶναι τὰ **Δερβενάκια** ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης κατέστρεψε τὸ στρατὸ τοῦ Δράμαλη (τὸ 1822).

2. Νομὸς Ἀργολίδος

(Ἐκτασίς 2262 τ. χλμ. — Πληθυσμὸς 90.000 κάτ.).

Συνορεύει μετὰ τὸ νομὸ Κορινθίας καὶ μετὰ τὸ νομὸ Ἀρκαδίας, ἀπὸ τὸν ὅποιον χωρίζεται μετὰ τὰ ὄρη **Λύρκειον**, **Ἄρτεμισιον** καὶ **Παρθένιον**. Βρέχεται δὲ ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸν κόλπον καὶ ἀπὸ τὸν Ἀργολικόν.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν **πεδιάδα** τῆς Ἀργολίδας, ποῦ τῆς διαρρέουν οἱ μικροὶ **ποταμοὶ Ἰναχος** καὶ **Ἐρασίνος**, καὶ ἀπὸ τῆς χερσονήσου τῆς Ἀργολίδος μετὰ τὰ ὄρη **Ἀραχναῖον** καὶ **Δίδυμον**.

Παράγει πολλὰ **γεωργικὰ** προϊόντα καὶ κυρίως λαχανικά, φημισμένα πεπόνια, ντομάτες, μελιτζάνες, ὄσπρια, σιτηρά, βραμβάκι, καπνὸν καὶ ἔσπεριδοειδῆ.

Ὁ Νομὸς Ἀργολίδος ἔχει **συγκοινωνία** μετὰ σιδηρόδρομον καὶ αὐτοκίνητα καὶ μεγάλη τουριστικὴ κίνησιν, γιὰ τὴν ἔχει ἀρχαιότητες (Μυκῆνες, Ἐπίδαυρος κ. ἄ.). Χωρίζεται σὲ 3 ἑπαρχίαι.

α) **Ἐπαρχία Ναυπλίας**. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ **Ναύπλιον** (9.000 κάτ.). Εἶναι κτισμένον στὸ μυχὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ ἔχει τρία ἑνετικά φρούρια: **Παλαμῆδι**, τὴν **Ἀκροναυπλία** καὶ τὴν γραφικὴν νησίδα **Μπούρτζι**. Τὸ Ναύπλιον ἔγινε ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ίστορικές κωμοπόλεις είναι ή **Τίρυνθα** με άρχαία Κυκλώπεια τείχη και με άγροτικές φυλακές· ή **Παλαιά Έπίδαυρος**, κοντά στην όποιαν σώζονται τό Έρερό του Έσκληπιού και τό ώραίο άρχαίο θέατρο, όπου παίζονται σήμερα άρχαία Έλληνικά Έργα· ή **Νέα Έπίδαυρος**, όπου έγινε ή πρώτη Έθνική Συνέλευσις τών Έλλήνων, και ή άρχαία **Άσίνη** με άρχαιότητες.

β') **Έπαρχία Άργους**. Πρωτεύουσα είναι τό **Άργος** (17.600 κάτ.), πόλις γεωργική με άρχαίο φρούριο. Πλησίον αυτού βρίσκονται οί άρχαίες **Μυκηνες** με πολλές άρχαιότητες, καθώς και ή λίμνη **Δέρνη**.

Κυριώτερες κωμοπόλεις είναι ή **Νέα Κίος** και ό **Άχλαδόκαμπος**.

γ') **Έπαρχία Έρμιονίδος**. Πρωτεύουσα είναι τό Κρανίδι (4.000 κάτ.), που παράγει καλό λάδι. Κυριώτερη κωμόπολις είναι ή **Έρμιόνη**.

3. Νομός Άρκαδίας

(Έκτασις 4.353 τ. χ.— Πληθυσμός 135.000 κάτ.)

Ο Νομός Άρκαδίας βρίσκειται στο κέντρο τής Πελοποννήσου και συνορεύει με όλους τούς Νομούς τής Πελοποννήσου· μόνον στη ΝΑ πλευρά του βρέχεται από τόν Άργολικό κόλπο.

Είναι περιοχή όρεινή. Άποτελείται από τό όροπέδιο τής Άρκαδίας, τό όποϊον με τό όρος **Μαίναλον** χωρίζεται σε δύο όροπέδια : τής **Τριπόλεως** και τής **Μεγαλοπόλεως**. Άποτελείται άκόμη από τήν όρεινή και δασώδη Γορτυνία προς Δ. και από τήν Κυνουρία προς Α.

Τό κλίμα του Νομού είναι ψυχρό και πολύ υγιινό. Στην Κυνουρία είναι μεσογειακό.

Καλλιεργούνται σιτηρά, πατάτες, όσπρια, άμπέλια και στην Κυνουρία έλιές.

Άπό τά δάση τής Βυτίνας βγαίνει άρκετή ξυλεία έλάτης. Έκτρέφονται δε άρκετά αίγοπρόβατα και χοίροι.

Η συγκοινωνία του Νομού εξυπηρετείται με σιδηρόδρομο και αυτοκίνητα. Η περιφέρεια τής Κυνουρίας εξυπηρετείται και με άτμοπλοϊκή συγκοινωνία.

Ὁ Νομὸς Ἀρκαδίας χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

α') **Ἐπαρχία Μαντινείας**. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Τρίπολις** (18.500 κάτ.), κτισμένη στους πρόποδες τοῦ Μαινάλου σὲ ὑψόμετρο 700 μέτρων. Εἶναι συγκοινωνιακὸς κόμβος ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Ἔχει πολλὰ ξενοδοχεῖα καὶ θαυμάσιο Νοσοκομεῖο.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Λεβίδι**, ἡ **Νεστάνη**, ἡ **Κανδήλα** καὶ τὸ ἱστορικὸ **Βαλτέτσι**, ὀνομαστὸ γιὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Τούρκων (1821).

β') **Ἐπαρχία Γορτυνίας**. Πρωτεύουσα ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις **Δημητσάνα** (1.600 κάτ.), πατρίδα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Βυτίνα**, κέντρον παραθερισμοῦ, ἡ **Καρύταινα**, τὰ γραφικὰ **Λαγκάδια**, καὶ τὰ **Τρόπαια**.

γ') **Ἐπαρχία Μεγαλοπόλεως**. Πρωτεύουσα ἡ **Μεγαλόπολις** (2.500 κάτ.), κτισμένη κοντὰ στὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΛΕΩΣ, πού ἐκτίσθη ἀπὸ τὸ Θηβαῖο στρατηγὸ Ἐπαμεινώνδα. Σῶζονται τὰ ἑρείπια ἀρχαίου θεάτρου.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Λεοντάρι** καὶ τὸ **Ἴσαρι**.

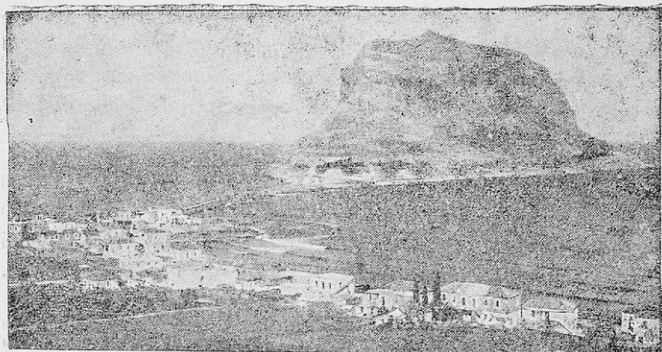
δ') **Ἐπαρχία Κυνουρίας**. Πρωτεύουσα τὸ **Λεωνίδιον** (3.300 κάτ.). Ἱστορικὴ κωμόπολις εἶναι τὸ **Ἄστρος**, ὅπου συνήλθε ἡ Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (1823). Ἄλλες ἱστορικὲς κωμοπόλεις εἶναι τὰ **Βέρβενα** καὶ τὰ **Δολιανά**, ὀνομαστὲς γιὰ τὶς νίκες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων (1821).

4. Νομὸς Λακωνίας

(Ἔκτασις 3.764 τ. χ.— Πληθυσμὸς 118.500 κάτ.)

Βρίσκεται στὸ ΝΑ μέρος τῆς Πελοποννήσου. **Συνορεύει** μὲ τοὺς Νομοὺς Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Μυρτιῶν πέλαγος καὶ τοὺς κόλπους Λακωνικὸ καὶ Μεσσηνιακὸ.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς **χερσονήσους** τοῦ Πάρνωνος καὶ τοῦ Ταυγέτου, (Μάνης) καὶ ἀπὸ τὴν μεταξὺ αὐτῶν κατάφυτη καὶ εὐφορὴ **κοιλιάδα** τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ, πού τὴ διαρρέει.

Η ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΝΕΤΙΚΟ ΤΗΣ ΦΡΟΥΡΙΟ

Ὁ Νομὸς ἔχει κλίμα μεσογειακὸ καὶ ὑγιεινὸ. Παράγει λάδι ἐκλεκτῆς ποιότητος, ἔσπεριδοειδῆ καὶ κροσί. Κτηνοτροφία ἔχει ἀνεπτυγμένη.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα. Σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία δὲν ἔχει, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι πολὺ ὄρεινόν.

Ὁ Νομὸς Λακωνίας χωρίζεται σὲ Ἐπαρχίες :

α') Ἐπαρχία Λακεδαιμόνος. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ Σπάρτη (12.000 κάτ.), κτισμένη κοντὰ στὴν ἀρχαία Σπάρτη καὶ πλησίον στὴν ὄχθη τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ. Εἶναι ὡραία πόλις μὲ καλὴ ρυμοτομία καὶ μουσεῖο. Βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἐλαιῶνες καὶ πορτοκαλαιῶνες.

Κοντὰ στὴ Σπάρτη καὶ στοὺς πρόποδες τοῦ Ταυγέτου ὑψώνεται ὁ λόφος τοῦ Μυστρά μὲ φρούριο καὶ Βυζαντινὲς Ἐκκλησίες. Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι αἱ Κροκεαί.

β') Ἐπαρχία Γυθείου. Πρωτεύουσα τὸ Γύθειον (6.500 κάτ.), ἐπίνειο τῆς Σπάρτης καὶ λιμένας ἐξαγωγῆς ὀλοκλήρου τῆς Λακωνίας.

γ') Ἐπαρχία Οἰτύλου. Πρωτεύουσα ἡ μικρὴ κωμόπολις Ἀρεόπολις (900 κάτ.) στὴν παραλία τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ἡ Οἰτύλος. Ἡ περιοχὴ εἶναι ὄρεινὴ καὶ

ἀγωνα καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἱστορικὴν **Μάνη**, πού δὲν μπόρεσαν οἱ Τούρκοι νὰ τὴν ὑποδουλώσουν.

δ') **Ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς**. Βρίσκεται στὴν περιοχή τοῦ Πάρκωνος μὲ πρωτεύουσα τοὺς **Μολάους** (2.500 κάτ.), πόλι γεωργικὴ.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Νεάπολις** (Βάτικα), ὀνομαστὴ ἀπὸ τὰ Βατικιώτικα κρεμμύδια παράγει, καὶ ἡ **Μονεμβασία** μὲ ἰσχυρὸ φρούριο καὶ τὰ χιλιοστραγουδησμένα κάστρα τῆς.

5. Νομὸς Μεσσηνίας

(Ἐκτασίς 2.897 τ. χ.— Πληθυσμὸς 212.000 κάτ.)

Καταλαμβάνει τὸ ΝΔ τμήμα τῆς Πελοποννήσου. **Συνορεύει** μὲ τοὺς Νομοὺς Ἡλείας, Ἀρκαδίας καὶ Λακωνίας καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Μεσσηνιακὸ καὶ τὸν Κυπαρισσιακὸ κόλπο.

Ὁ Νομὸς Μεσσηνίας **ἀποτελεῖται** ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῆς Πυλίας καὶ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Ταυγέτου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπλώνεται ἡ μεγάλη καὶ εὐφορωτάτη **πεδιάδα τῆς Καλαμάτας**. Ἡ πεδιάδα αὐτὴ διαρρέεται ἀπὸ τὸν **Πάμισσο** ποταμὸ.

Ἄλλες μικρότερες **πεδιάδες** εἶναι τῆς **Κυπαρισσίας**, τῆς **Πυλίας**, τῆς **Μεσσήνης**. Ὅλες οἱ πεδιάδες **παράγουν** σταφίδα, σῦκα, ἐσπεριδοειδῆ, ἐλιές - λάδι, πατάτες, λαχανικά, ὄσπρια καὶ ρύζι στὰ βαλτώδη μέρη.

Τὶς καλλιέργειες αὐτὲς εὐνοεῖ τὸ ἥπιο καὶ γλυκὺ κλίμα τοῦ Νομοῦ.

Ἡ **βιομηχανία** εἶναι ἀνεπτυγμένη. Λειτουργοῦν στὴν Καλαμάτα ἐργοστάσια συσκευασίας τῆς σταφίδας καὶ τῶν σύκων, ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, μεταξωτῶν. Εἶναι ὀνομαστὰ τὰ μεταξωτὰ τῆς Καλαμάτας.

Ἡ **συγκοινωνία** εἶναι ἀνεπτυγμένη. Στὴν Καλαμάτα **τερματίζουν** καὶ οἱ δύο κλάδοι τῶν ΣΠΑΠ. Αὐτοκινητόδρομοι ἐξ ἄλλου ἐξυπηρετοῦν πολὺ τὴ συγκοινωνία. Τὰ παραλιακὰ μέρη ἔχουν καὶ ἀτμοπλοικὴ συγκοινωνία. Ἡ Καλαμάτα **συνδέεται** μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ ἀεροπορικῶς.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

α') **Ἐπαρχία Καλαμῶν**. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Καλαμάτα** (39.000 κάτ.). Εἶναι κτισμένη

στό μυχό του Μεσσηνιακού κόλπου με σημαντικό λιμάνι εξαγωγής προϊόντων και με έμπορική και βιομηχανική κίνηση.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις είναι ὁ Ἄρις, τὰ Ἄρφαρά, ἡ Θουρία.

β') Ἐπαρχία Μεσσήνης. Πρωτεύουσα ἡ Μεσσήνη (Νησί, 8.000 κάτ.), κέντρον παραγωγῆς ρυζιοῦ καὶ με ἐργοστάσια ξεφλουδίσματος αὐτοῦ (ἐκκοκιστήρια).

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις εἶναι ὁ Μελιγαλάς καὶ τὸ Διαβολίτσι.

γ') Ἐπαρχία Πυλίας. Πρωτ. ἡ Πύλος (Ναυαρίνο 3000 κάτ.), στό μικρό κόλπο τῆς ὁποίας ἔγινε τὸ 1827 ἡ ἔνδοξη ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. Ἀπέναντί της εἶναι ἡ ἱστορική νησίδα Σφακτηρία.

Ἀξιόλογες κωμοπόλεις εἶναι ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη με Βενετσιάνικα κάστρα καὶ τὸ ἱστορικό χωριό Μανιάκι.

δ') Ἐπαρχία Τριφυλίας. Πρωτ. ἡ Κυπαρισσία (5.000 κάτ.) στήν παραλία τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου. Νοτίως αὐτῆς βρίσκονται οἱ πόλεις Φιλιατρά (7.000 κάτ.), Γαργαλιᾶνοι (6.900) καὶ Χώρα (3.850 κ.).

6. Νομός Ἡλείας

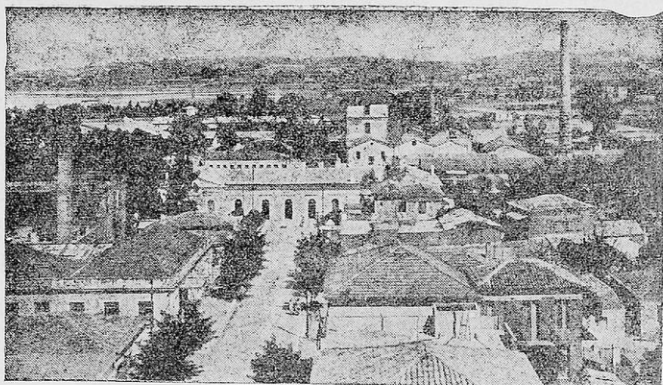
(Ἐκτασίς 2.986 τ. χλμ.—Πληθυσμός 189.000 κάτ.).

Κατέχει τὸ Δυτικώτερο τμήμα τῆς Πελοποννήσου.

Συνορεύει με τοὺς Νομούς Ἀχαΐας, Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ συνεχόμενες πεδιάδες. Ὅπως εἶναι τῆς Μανωλάδας, τῶν Λεχαινῶν τῆς Ἀνδραβίδας, τῆς Γαστούνης, τῆς Ἀμαλιάδας καὶ τοῦ Πύργου.

Ὅλες μαζί οἱ πεδιάδες ἀποτελοῦν τὴ μεγάλη καὶ εὐφορώτατη πεδιάδα τῆς Ἡλείας, πού τὴν διαρρέουν οἱ ποταμοὶ Ἄλφειός καὶ Πηνειός. Στὶς ἐκβολές τοῦ Ἄλφειοῦ εἶναι ἡ λιμνοθάλασσα τῆς Ἀγουλινίτσας καὶ τῆς Μουργιάς καὶ ἡ γραφικὴ λουτρόπολις Καϊάφα.

ΠΥΡΓΟΣ: Ο ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ
ΟΙΝΟΠΟΙΪΑΣ

Τὰ Ἀνατολικά τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινά μὲ τὰ ὄρη Ἐρύμανθο, τὴν κατάφυτη ἀπὸ πεῦκα καὶ βελανιδιές Φολὴ καὶ τὸ Λύκαιον.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι μεσογειακὸ μὲ πολλές βροχές.

Προϊόντα ἔχει κυρίως σταφίδα, κρασί, ἑλιές—λάδι, ὄπωρικά.

Στὰ πλούσια ἀπὸ χλόη λιβάδια βόσκουν πρόβατα, ἀγελάδες, ἄλογα. Φημισμένο εἶναι τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

Ἡ Συγκοινωνία εἶναι ἀνεπτυγμένη, διότι ἐξυπηρετεῖτε μὲ τὸ σιδηρόδρομο καὶ μὲ πλούσιο ὁδικὸ δίκτυο.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ δύο Ἐπαρχίες :

α) Ἐπαρχία Ἡλείας. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ Πύργος (20.500 κάτ.), κέντρο ἐμπορικό. Μὲ τοπικὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ συνδέεται μὲ τὸ Κατάκωλο, ἐπίγειον αὐτοῦ καὶ λιμάνι ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδας.

Πόλεις εἶναι ἡ Ἀμκλιάδα (16.000 κ.) καὶ κωμοπόλεις ἡ Γαστούνη, ἡ Ἀνδραβίδα, τὰ Λεχαινά, ἡ Μανωλάδα καὶ ἡ Κυλλήνη μὲ τὰ φημισμένα λουτρά τῆς. Ἡ Κυλλήνη συνδέεται μὲ τὴ Ζάκυνθο μὲ πορθμεῖον (φέρρου—μπῶτ).

β) Ἐπαρχία Ὀλυμπίας. Πρωτ. ἡ Ἀνδρίτσαινα (1.500 κάτ.) στοὺς πρόποδες τοῦ Λυκαίου ὄρους μὲ πλούσια βιβλιοθήκη. Κωμοπόλεις γεωργικὲς εἶναι τὰ Κρέστενα καὶ ἡ Ζαχάρω.

Μεταξύ Πύργου και Ἀνδρίτσαινας ἀπλώνεται ἡ κατάφυτη κοιλάδα τῆς Ὀλυμπίας, πού διαρρέεται ἀπὸ τὸν **Κλάδιο** (Κλαδαῖο) ποταμό, μικρὸ παραπόταμο τοῦ Ἀλφειοῦ.

Ἐκεῖ βρίσκονται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, ὅπου ἐγένοντο στὴν ἀρχαιότητα οἱ **Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες**.

Στὸ **Μουσεῖον** τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσεται τὸ περίφημο ἄγαλμα τοῦ Ἑρμῆ, ἔργο τοῦ Πραξιτέλη, ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου κ. ἄ. Γι' αὐτὸ ἔχει μεγάλη τουριστικὴ κίνησι. Ἐξυπηρετοῦνται οἱ ἐπισκέπτες μὲ τὸν τοπικὸ σιδηρόδρομο Πύργου — Ὀλυμπίας καὶ μὲ αὐτοκίνητα.

7. Νομὸς Ἀχαΐας

(Ἔκτασι 3014 τ. χλ. — Πληθυσμὸς 239.000 κάτ.).

Ὁ Νομὸς αὐτὸς κατέχει τὸ ΒΔ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου.

Συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Κορινθίας, Ἀρκαδίας καὶ Ἠλείας καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ καὶ τὸν Πατραϊκὸ κόλπο.

Τὸ ἔδαφός του ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πεδινὴ λωρίδα τῆς Αἰγιαλείας, ἀπὸ τὴν εὐφορωτάτη πεδιάδα τῶν Πατρῶν καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη ὄρεινὴ περιοχὴ.

Τὰ κυριώτερα ὄρη εἶναι τὸ **Παναχαϊκὸ** μὲ πολλὰ δάση, τὰ **Ἀροάνια** (Χέλμος) καὶ ὁ πολύκορφος **Ἐρύμανθος**.

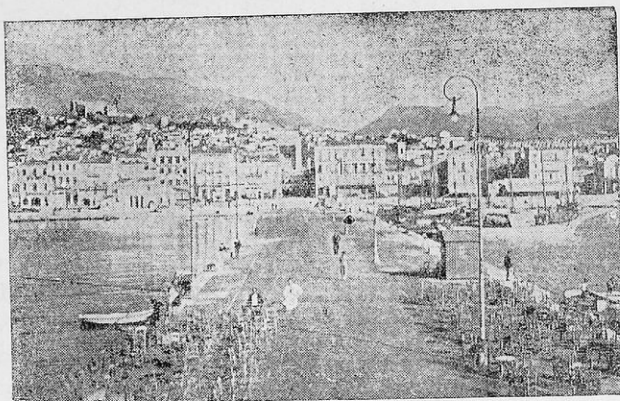
Ἀπὸ τὰ ὄρη πηγάζουν οἱ ὀρητικὸι **ποταμοὶ Κρᾶθις, Βουραϊκὸς καὶ Σελινοῦς**, πού χύνονται στὸν Κορινθιακὸ κόλπο καὶ ὁ **Γλαῦκος** πού χύνεται στὸν Πατραϊκὸ κόλπο.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι κυρίως μεσογειακὸ, ὑγρὸ καὶ μὲ πολλὰς βροχές, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρο. Στὰ ὄρεινὰ τὸ χειμῶνα πέφτουν χιόνια καὶ τὸ κλίμα εἶναι ψυχρὸ καὶ ὑγιεινὸ.

Οἱ πεδιάδες τῆς Αἰγιαλείας καὶ τῶν Πατρῶν **παράγουν** μεγάλες ποσότητες σταφίδας καὶ κρασιοῦ. Παράγουν ἀκόμη ἑλιές, καὶ λάδι, ἔσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα φρούτα.

Στὶς ὄρεινὲς περιοχὲς οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργεια σιτηρῶν καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφία.

Ἡ Συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο τῶν Σ.Π.Α.Π. καὶ μὲ αὐτοκινητοδρόμους. Στὶς ὄρεινὲς περιοχὲς ἡ συγκοινωνία εἶναι πτωχὴ καὶ ἐξυπηρετεῖται μὲ ζῶα.

ΠΑΤΡΑ: ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΩΛΟ

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 3 Ἐπαρχίες :

α) Ἐπαρχία Πατρῶν. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι αἱ **Πάτραι** (96.000 κατ.) ἡ μεγαλύτερη πόλις τῆς Πελοποννήσου μὲ καλοὺς δρόμους, μὲ ὠραία κτίρια καὶ ναοὺς (Ἄγ. Ἄνδρέου, Παντάνασσας) καὶ μὲ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησι.

Ἐχει πολὺ ἀνεπτυγμένη **συγκοινωνία** σιδηροδρομικὴ, ὀδικὴ καὶ ἀτμοπλοικὴ. Στὸ λιμῆνα τῶν Πατρῶν ἀράζουν πολλὰ πλοῖα ἐπιβατικὰ καὶ φορτηγά, τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐξαγωγή τῶν προϊόντων καὶ στὸ Ἐξωτερικόν.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Κάτω Ἀχαΐα**, ἡ **Χαλανδρίτσα**, ὁ **Ψαθόπυργος**.

β) Ἐπαρχία Αἰγιαλείας. Πρωτ. τὸ **Αἶγιον** (18.000 κ.), λιμάνι ἐξαγωγῆς σταφίδας καὶ μὲ ἐργαστᾶσια χαρτοποιίας, σαπυνοποιίας, ἐλαιουργίας καὶ συσκευασίας τῆς σταφίδας.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Ἀκράτα** καὶ τὸ **Διακοπτόν**.

γ) Ἐπαρχία Καλαβρύτων. Πρωτ. τὰ **Καλάβρυτα** (2.350 κ.) στοὺς πρόποδες τοῦ Χελμοῦ. Συνδέονται μὲ τὸ Διακοπτὸν μὲ τὸν ὀδοντωτὸ σιδηρόδρομο, ὁ ὁποῖος περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν

γραφικώτατη χαράδρα του Βουραϊκού ποταμού με τὰ πανύψηλα πλατάνια του, πού ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ περισσότερο ἀξιοθέατα τοπία τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ Καλάβρυτα ἐπυρπολήθησαν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς (13 Δεκεμβρίου 1943) καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ τὰ ἀρσενικά παιδιὰ ἄνω τῶν 14 χρόνων ἐφονεύθησαν τὴν ἴδια στιγμή πού ἡ πόλις εἶχε παραδοθῆ στὶς φλόγες τοῦ αἰμοβόρου κατακτητῆ.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Δάφνη** καὶ ἡ **Κάτω Κλειτορία**.

Κοντὰ στὰ Καλάβρυτα βρίσκονται οἱ ἱερὲς Μονὲς τοῦ **Μεγάλου Σπηλαίου** καὶ τῆς **Ἁγίας Λαύρας**. Στὴν Ἁγία Λαύρα ὕψωσε τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως τὸ 1821 ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός. Ἡ σημαία αὐτὴ (τό Λάβαρο) φυλάσσεται στὸ Μουσεῖο τῆς Μονῆς μαζί με πολλὰ ἄλλα κειμήλια.

Τὰ ἱερά καὶ ἱστορικά αὐτὰ μοναστήρια, ἡ γραφικότης τοῦ ὄδοντωτοῦ, ἡ κοιλιάδα τοῦ Βουραϊκοῦ καὶ ἡ ἱστορία τῶν Καλαβρύτων γίνονται ἀφορμὴ νὰ ἐπισκέπτονται τὰ Καλάβρυτα πολλοὶ περιηγητὲς (τουρίστες) Ἕλληνες καὶ ξένοι, οἱ ὁποῖοι δίνουν ζωὴ στὴ μαρτυρικὴ αὐτὴ Ἐπαρχία.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

(Ἔκτασις 21.556 τ. χ.— Πληθυσμὸς 1.096.390 κάτ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὄρη: Παναχαΐκόν, Ἐρύμανθος, Ἀροάνια, Κυλλήγη, Ἀραχναῖον, Δίδυμον, Ἀρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρνων, Ταῦγετος, Ἰθώμη, Λυκόδημον, Φολόη.

Πεδιᾶδες: Ἀργολίδος, Λακωνίας, Μεσσηνίας, Ἡλείας, Πατρῶν.

Ὅροπέδια: Ἀρκαδίας (Τριπόλεως — Μεγαλοπόλεως)

Ποταμοί: Ἰναχος, Εὐρώτας, Πάμισος, Ἀλφειὸς, Αἰδων, Πηνειὸς.

Λίμνες: Στυμφαλία, Λέρνη, Ἀγουλινίτσα.

Κλίμα: Μεσογειακὸ στὰ παράλια καὶ ἠπειρωτικὸ στὰ ὄρενά. Βροχῆς, περισσότερες πέφτουν στὴ Δυτικὴ Πελοπόννησο.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Γεωργικά: Σταφίδα, σταφύλια, κρασί, έλιές, λάδι, πατάτες, σιτηρά, καπνός, βαμβάκι, λαχανικά, έσπεριδσειδή, όσπρια, φρούτα.

Κτηνοτροφικά : Τρέφονται αίγοπρόβατα, χοίροι, βόδια, άγελάδες, άλογα.

Βιομηχανικά : Λειτουργούν έργαστάσια οίνοποιίας, οίνοπνευματοποιίας, σαπωνοποιίας, χαρτοποιίας, κονσερβοποιίας τομάτας και λαχανικών.

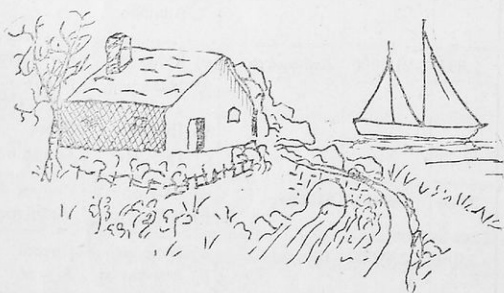
Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	Έκτασις εις τετραγωνικά χλίσμ.	Πληθυσμός Νομού	Πρωτεύουσα Νομού	Έπαρχίες Νομού	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σης
1 Κορινθίας	2.280	112.500	Κόρινθος	α) Κορινθίας	Κόρινθος	16.000
2. Άργολίδος	2.262	90.000	Ναύπλιον	α) Ναυπλίας β) Άργους γ) Έρμιονίδος	Ναύπλιον Άργος Κρανίδι	9.000 17.600 4.000
3. Άρκαδίας	4.353	135.000	Τρίπολις	α) Μαντινείας β) Γορτυνίας γ) Μεγ/πόλεως δ) Κυνουρίας	Τρίπολις Δημητσάνα Μεγαλόπολις Λεωνίδιον	18.500 1.600 2.500 3.300
4. Λακωνίας	3.764	118.500	Σπάρτη	α) Λακεδαίμονος β) Γυθείου γ) Οίτύλου δ) Έπιδαύρου Λιμηράς	Σπάρτη Γύθειον Άρεόπολις Μολάσι	12.000 6.500 900 2.500
5. Μεσσηνίας	2.897	212.000	Καλαμάτα	α) Καλαμών β) Μεσσήνης γ) Πυλίας δ) Τριφυλίας	Καλαμάτα Μεσσήνη (Νησί) Πύλος Κυπαρισσία	39.000 8.000 3.000 5.000
6. Ήλείας	2.986	189.000	Πύργος	α) Ήλείας β) Όλυμπίας	Πύργος Άνδρίτσαίνα	20.500 1.500
7. Άχαΐας	3.014	239.000	Πάτραι	α) Πατρών β) Αίγιαλεας γ) Καλαβρύτων	Πάτραι Αίγιον Καλάβρυτα	96.000 18.000 2.350

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Ποῦ βρίσκεται ἡ Πελοπόννησος καὶ ἀπὸ τί βρέχεται ;
- 2) Ἄν βρεθῆτε στὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Μαινάλου, ποῖα ὄρη θὰ διακρίνετε πρὸς Β., πρὸς Ν., πρὸς Α., πρὸς Δ. ;
- 3) Ποιῆς παραλιακῆς πεδιάδες γνωρίζετε καὶ τί προϊόντα παράγει καθεμία ;
- 4) Ἄπὸ ποιῶν λιμένων τῆς Πελοποννήσου γίνεται ἐξαγωγή σταφίδας ;
- 5) Ποῖα μέρη τῆς Πελοποννήσου παρουσιάζουν τουριστικὴ κίνησι καὶ γιατί ;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νὰ χαρτογραφήσετε τὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ τοποθετήσετε στὸ χάρτη τὰ κυριώτερα γεωγραφικὰ στοιχεία.

- 2) Μὲ ἀφετηρίαν τὴν Τρίπολι νὰ κάμετε νοερὸ ταξίδι : α) Τρίπολις – Κόρινθος, β) Τρίπολις – Καλαμάτα, γ) Τρίπολις – Γύθειον, δ) Τρίπολις – Πύργος.

Γ Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία βρίσκεται πρὸς Β. τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χωρίζεται μὲ τὴν ὄροσειρὰ τῆς Ὀθρυος. Συνορεύει πρὸς Β. μὲ τὴ Μακεδονία, πρὸς Δ. μὲ τὴν Ἠπειρο καὶ βρέχεται πρὸς Α. ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

Ἡ ἔκτασίς της εἶναι 13.984 τετρ. χιλιόμετρα,

ΕΔΑΦΟΣ. Τὰ παράλια εἶναι βραχῶδη καὶ ἀπότομα καὶ μόνο στὰ Νότια σχηματίζεται εὐρύχωρος κόλπος, ὁ **Παγασητικός**, μὲ τὸν πορθμὸ τοῦ **Τρίκερι** στὸ στόμιο αὐτοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἓνα παμμέγιστο λεκανοπέδιο, πού περιβάλλεται ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά. Δυτικὰ ὑψώνεται ἡ ὄροσειρὰ τῆς **Πίνδου**, πρὸς Β. τὰ ὄρη **Χάσια** καὶ τὰ **Καμβούνια**, πρὸς τὰ ΒΑ. ὀρθώνεται τὸ ὑψηλότερο ὄρος τῆς Ἑλλάδος ὁ **Ὀλυμπος** (2.918 μ.) πάντοτε χιονισμένος καὶ νεφοσκεπής, ἡ κατοικία τῶν Ὀλυμπίων θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν κλεφτῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Συνέχεια τοῦ Ὀλύμπου εἶναι ἡ **Ὀσσα** (Κίσσαβος), τὸ **Μαυροβούνι** καὶ τὸ κατάφυτο μὲ καστανιές **Πήλιον**. Τὸ Πήλιον σχηματίζει τὴ **χερσόνησο** τῆς Μαγνησίας, πού καταλήγει στὸ **ἀκρωτήριο** Τρίκερι

Ἀπέναντι ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῆς Μαγνησίας εἶναι τὰ νησιά **Βόρειοι Σποράδες** (Σκόπελος, Σκίαθος, Ἀλόνησος, καὶ Σκῦρος). Ἀπὸ τὰ νησιά αὐτὰ ἡ Σκῦρος διοικητικῶς ὑπάγεται στὴν Εὐβοία.

Τὸ Θεσσαλικὸ λεκανοπέδιο μὲ μιὰ χαμηλὴ λοφοσειρὰ χωρίζεται σὲ δυὸ **πεδιάδες**: τῶν Τρικάλων πρὸς Δ. καὶ τῆς Λαρίσης πρὸς Α. Διαρρέεται δὲ ἀπὸ τὸν **Πηνειὸ** ποταμὸ καὶ ἀπὸ τοὺς παραποτάμους τοῦ **Ληθαῖου** (Τρικαληνόν), **Ἐνιπέα**, **Πάμισον**, **Τιταρήσιον** κ. ἄ.

Τὸ λεκανοπέδιο τοῦτο πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἦτο μιὰ ἀπέραντη λίμνη. Σιγὰ—σιγὰ ὅμως τὰ νερά τῆς λίμνης αὐτῆς κατέφαγαν τὰ πετρώματα, ἄνοιξαν διάβασι ἀνάμεσα στὸν Ὀλυμπο καὶ στὴν Ὀσσα καὶ χύθηκαν στὴ θάλασσα.

Ἔτσι ἔγινε ἡ γραφικὴ **κοιλιάδα τῶν Τεμπῶν**, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ρεεῖ ἡρεμα ὁ Πηνειὸς ποταμὸς, ποὺ χύνεται στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

Ἐπολείμματα τῆς λίμνης αὐτῆς εἶναι ἡ σημερινὴ λίμνη **βοιβηῖς** (Κάρλα) κοντὰ στὸ Βόλο. Ἄλλη λίμνη εἶναι ἡ **Ἄσχουρις** (Νεζερός).

Κλίμα — Βλάστησις. Στὴ Θεσσαλικὴ πεδιάδα τὸ κλίμα εἶναι **ἡπειρωτικόν**, διότι εἶναι κλεισμένη γύρω ἀπὸ βουνὰ καὶ δὲν μποροῦν νὰ φθάσουν οἱ εὐνοϊκοὶ θαλασσινοὶ ἄνεμοι. Στὰ παράλια εἶναι **θαλάσσιο** καὶ βοηθεῖ πολὺ τὴ βλάστησι.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία εἶναι **γεωργικὴ** καὶ **κτηνοτροφικὴ** περιοχὴ. Τὸ πεδινὸ ἔδαφός της, ποὺ εἶναι πολὺ πλούσιο σὲ φυτόχωμα, εἶναι κατάλληλο γιὰ ὄσπρια, βαμβάκι, ὀπωρικά, λαχανικὰ καὶ καπνὸ, ἰδίως ὅμως γιὰ **σιτηρὰ** εἶναι ὁ σιτοβολῶνας τῆς Ἑλλάδος.

Στὴν περιφέρεια τοῦ Πηλίου εὐδοκιμεῖ πολὺ ἡ ἐλιά. Ὀνομαστὰ εἶναι τὰ μήλα (φιρίκια) καὶ τὰ κεράσια τοῦ Πηλίου.

Στὰ ἀπέραντα λιβάδια τῆς Θεσσαλίας βόσκουν χιλιάδες αἰγοπρόβατα, βόδια καὶ ἄλογα.

Τὰ Θεσσαλικά δάση μᾶς προμηθεύουν ἄφθονη ξυλεία καὶ ρετσίνοι. Οἱ καστανιές τοῦ Πηλίου ἀποτελοῦν σπουδαῖο ἔσοδο γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ **ἐμπόριο** εἶναι ἄρκετὰ ἀνεπτυγμένα. Σημαντικὸ ἐμπορικὸ καὶ βιομηχανικὸ κέντρο εἶναι ὁ **Βόλος** μὲ καπνεργοστάσια, μηχανουργεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ μὲ τὸ καλὸ του λιμάνι. Ἀκόμη εἶναι καὶ ἡ **Λάρισα** μὲ τοὺς ἀλευρομύλους της καὶ μὲ τὸ ἐργοστάσιο ζάχαρης.

Ἡ συγκοινωνία τῆς Θεσσαλίας εἶναι ἄρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸν σιδηρόδρομο (ΣΕΚ) Ἀθηνῶν — Θεσσαλονίκης καὶ μὲ τὸ Θεσσαλικὸ σιδηρόδρομο (Βόλος — Λάρισα καὶ Βόλος — Καρδίτσα — Τρίκαλα — Καλαμπάκα). Ἐπίσης ἐξυπηρετεῖται μὲ τὴν ἐθνικὴ ὁδὸ Ἀθηνῶν — Θεσσαλονίκης.

Ὁ Βόλος ἔχει καὶ ἀτμοπλοικὴ συγκοινωνία, εἰς δὲ τὴ Λάρισα ὑπάρχει καὶ ἀεροδρόμιον.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία ἔχει πληθυσμὸν 695.385 κατοίκους καὶ χωρίζεται σὲ 4 Νομοὺς: 1) Λαρίσης, 2) Μαγνησίας, 3) Καρδίτσης καὶ 4) Τρικάλων.

1. Νομὸς Λαρίσης

(Ἐκτασίς 5.620 τ. χ. — Πληθυσμὸς 238.000 κάτ.).

Κατέχει τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ Θεσσαλικοῦ λεκανοπεδίου. **Συνορεύει** μὲ τοὺς νομοὺς Μαγνησίας, Καρδίτσης, Τρικάλων, Κοζάνης, Βεροίας καὶ Πιερίας καὶ **βρέχεται** ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης, ποὺ διαρρέεται ἀπὸ τὸν Πηνειὸ ποταμὸ καὶ τοὺς παραποτάμους τοῦ Τιταρήσιου καὶ Ἐνιπέα, καὶ ἀπὸ τὰ ὄρη Ὀλυμπον, Ὀσσα καὶ Ὄθρυν.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἠπειρωτικὸ καὶ παράγονται σιτηρὰ, ὄσπρια, βαμβάκι, καπνός, κρασί καὶ λαχανικά.

Ὁ Νομὸς Λαρίσης ἔχει ἀρίστη **συγκοινωνία**. Χωρίζεται δὲ σὲ 5 Ἐπαρχίες:

α) **Ἐπαρχία Λαρίσης**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Λάρισα** μὲ 56.000 κατοίκους. Εἶναι κτισμένη στὸ μέσον τῆς πεδιάδας καὶ στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ. Εἶναι κόμβος συγκοινωνιακὸς καὶ κέντρο γεωργικὸ καὶ ἐμπορικὸ.

Κωμόπολις ἀξιόλογη εἶναι τὰ Ἀμπελάκια, κοντὰ στὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ὀνομαστὰ ἀπὸ τὰ ὑφαντουργεῖα καὶ τὸ σχολεῖο, ποὺ εἶχαν ἐπὶ τουρκοκρατίας.

β) **Ἐπαρχία Τυρνάβου**. Πρωτ. ὁ **Τύρναβος** (11.000 κ.) στὴν ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Τιταρήσιου ποταμοῦ, μὲ ἐργαστᾶσια ποτοποιίας, μεταξουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα.

Κυριώτερες **Κωμοπόλεις** εἶναι ὁ Ἀμπελώνας, ὁ Πυργετὸς καὶ ἡ Ραψάνη.

γ) **Ἐπαρχία Ἐλασσόνος**. Πρωτ. ἡ **Ἐλασσών** (7.000 κ.) κτισμένη σὲ μικρὴ πεδιάδα κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, μουργιές καὶ σιτηρὰ.

Κωμοπόλεις είναι ή **Τσαριτσάνη**, ή **Δεσκάτη** και ή **Κρανιά**.

δ) **Έπαρχία Άγυιάς**. Πρωτεύουσα ή **Άγυιά** (3.000 κατ.) με πολλές μουργιές, διότι είναι άνεπτυγμένη ή σηροτροφία.

ε) **Έπαρχία Φαρσάλων** Πρωτεύουσα τὰ **Φάρσαλα** (7.500 κατ.), παλιὰ πρωτεύουσα τῆς Φθίας, τῆς Πατρίδας τοῦ Ἀχιλλέα. Στὰ ζαχαροπλασειὰ τους γίνεται ὁ ὄνομαστὸς χαλβᾶς Φαρσάλων.

2. Νομὸς Μαγνησίας

(Ἐκτασίς 2.536 τ. χ.— Πληθυσμὸς 162.000 κατ.)

Καταλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος τῆς Θεσσαλίας. **Συνορεύει** με τοὺς Νομοὺς Λαρίσης καὶ Φθιώτιδος καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸν Παγασητικὸν κόλπον καὶ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τῆ χερσόνησο τῆς Μαγνησίας με τὸ κατάφυτο καὶ εὐφορο ὄρος **Πήλιον** καὶ ἀπὸ τὴν **πεδιάδα τοῦ Ἄλμυροῦ**. Περιλαμβάνει καὶ τὶς νήσους Βόριες Σποράδες ἐκτὸς ἀπὸ τῆ Σκύρο.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι θαλάσσιο. **Παράγει** σιτηρά, ἐλιές, λάδι, καπνὸ ἀρίστης ποιότητος καὶ ἄφθονα φρούτα (μῆλα, κεράσια). Ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Πηλίου ἐξάγεται ἀρκετὴ ξυλεία.

Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ **ἐμπόριο** εἶναι ἀρκετὰ άνεπτυγμένα.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ Νομοῦ εἶναι ἀρίστη. Ἐξυπηρετεῖται με σιδηρόδρομο, αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα.

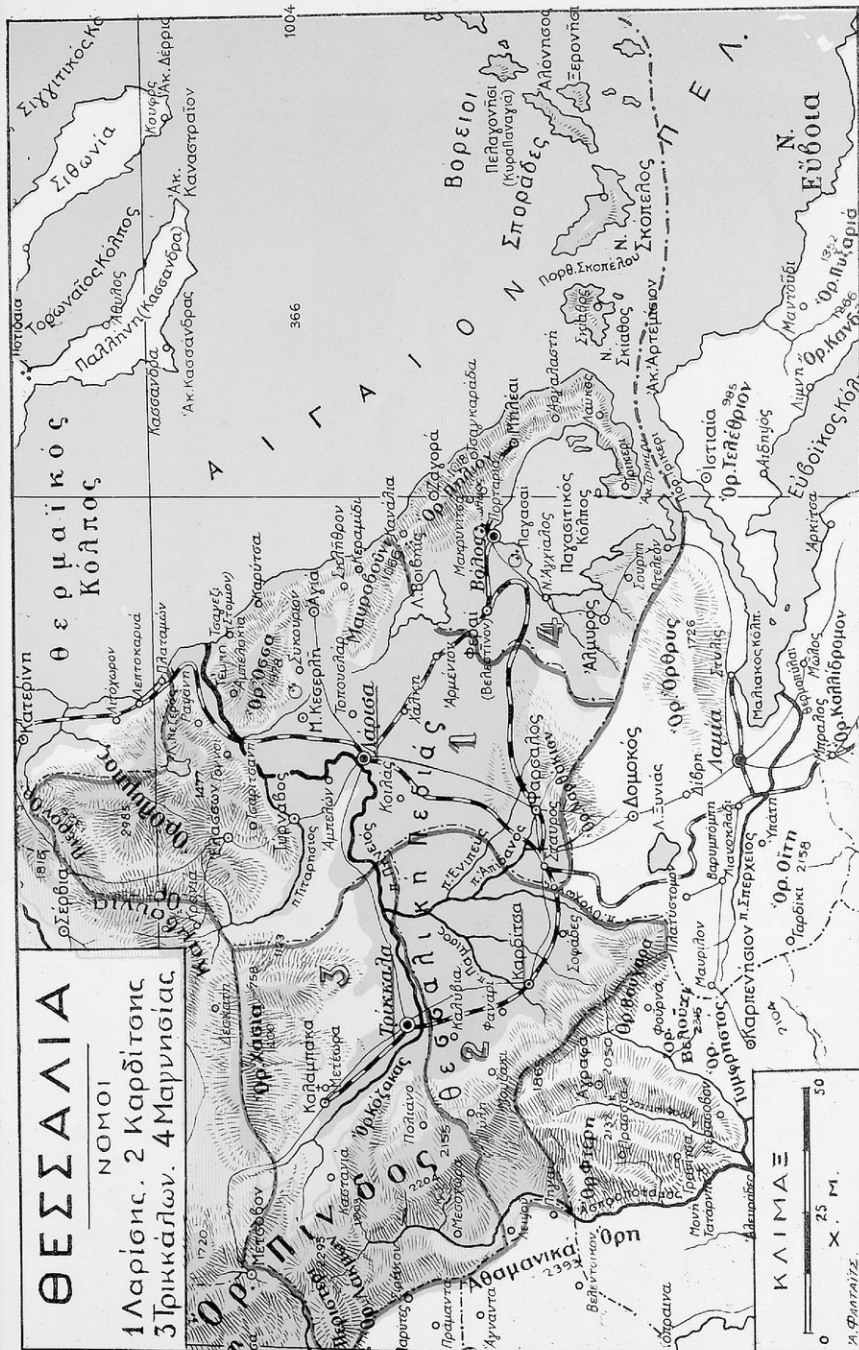
Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 3 ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Βόλου**. Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Βόλος** (49.000 κατ.), κτισμένος στὸ μυχὸ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου. Εἶναι ὠραία πόλις με θαυμασίαν ρυμοτομίαν καὶ συγχρονισμένα κτίρια, διότι ἀνοικοδομήθηκε μετὰ τὴν καταστροφή του ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1955. Ἔχει πολὺ καλὸ λιμάνι καὶ εἶναι ἐπίγειο ὄλης τῆς Θεσσαλίας.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ΝΟΜΟΙ

1 Λαρίσις. 2 Καρδίτις
3 Τρικαλάων. 4 Μαγνησίας.

ΚΛΙΜΑΞ

0 25 50
Χ. Μ.

Α. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ.

Ὁ Βόλος ἔχει ἐργοστάσια σιγαρέτων, ὑφαντουργεῖα, σαπυνοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς γεωργικῶν ἐργαλείων.

ΒΟΛΟΣ: ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ. ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΤΟ ΟΡΟΣ ΠΗΛΙΟ.

Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι τὸ **Βελεστίνο** (Φερές), πατρίδα τοῦ Ρήγα Φεραίου. Ἐπάνω στὸ Πήλιο καὶ μέσα στὴν πρασινάδα ἀπὸ ἐλιές—μηλιές—κερασιές κρύβονται τὰ 24 ὄμορφα καὶ πλούσια χωριά του, τὰ ὁποῖα τὸ καλοκαίρι προσελκύουν πολλοὺς παραθεριστές. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι ἡ **Μακρυνίτσα** μὲ τὰ 50 βυρσοδεφεῖα της, ἡ **Πορταριά**, ἡ **Ζαγορά**, ὁ **Κισσός**, οἱ **Μηλιές**, ἡ **Τσαγγαράδα**, ἡ **Ἀργαλιαστή**.

Κοντὰ στὸ Βόλο σώζονται τὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως **Ἴωλκοῦ**, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξεκίνησαν οἱ Ἀργοναῦτες γιὰ τὴν Κολχίδα, γιὰ νὰ πάρουν τὸ χρυσόμαλλο δέρμα.

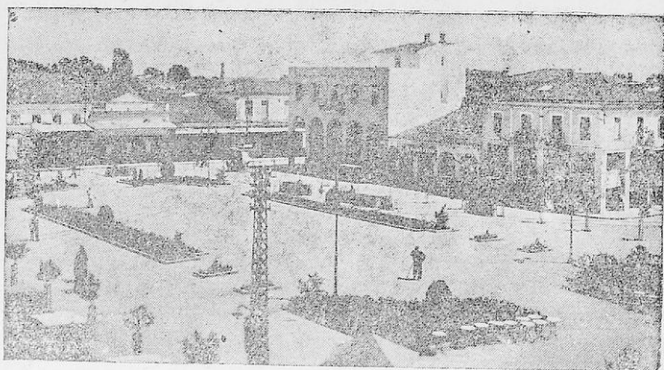
β') Ἐπαρχία **Ἀλμυροῦ**. Πρωτεύουσα ὁ **Ἀλμυρός** (7.000 κατ.) μὲ ἄφθονα σιτηρὰ καὶ καπνὸ ἀρίστης ποιότητος.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Εὐξεινούπολις** καὶ τὸ **Πτελεόν**.

γ') Ἐπαρχία **Σκοπέλου**. Περιλαμβάνει τὰ νησιά τῶν Βορείων Σποράδων (Σκόπελο, Σκίαθο, Ἀλόνησο). Πρωτεύουσα εἶναι ἡ **Σκόπελος** (3.000 κατ.).

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Σκίαθος** καὶ ἡ **Ἀλόνησος** στὰ ὀμόνυμα νησιά. Στὴ Σκίαθο γεννήθηκε ὁ μέγας διηγηματογράφος Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης.

Τὰ νησιά αὐτὰ παράγουν ἐλιές—λάδι, φρούτα (ἀχλάδια, δαμάσκηνα) καὶ τυρί. Βγαίνει ἀκόμη καὶ πολλὴ ξυλεία.

ΚΑΡΔΙΤΣΑ: Η ΠΟΛΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΩΡΑΙΑ ΠΛΑΤΕΙΑ.

3. Νομός Καρδίτσης

(Έκτασις 2.511 τ. χ.— Πληθυσμός 152.500 κατ.)

Καταλαμβάνει τὸ ΝΔ. μέρος τῆς Θεσσαλίας. Συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Λαρίσης, Τρικάλων, Ἄρτης, Εὐρυτανίας καὶ Φθιώτιδος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι πεδινὸ στὴ μεγαλύτερη ἔκτασι. Στὰ Δ. ὁμως καὶ στὰ Ν. εἶναι ὄρεινὸ μὲ τὶς διακλαδώσεις τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγράφων, κατάφυτες ἀπὸ δάση ὄξυᾶς καὶ βελανιδιάς.

Ἡ πεδιάδα τῆς Καρδίτσης διαρρέεται ἀπὸ πολλοὺς ποταμοὺς, πού εἶναι παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ **Πάμισος**, ὁ **Καλέντζης**, ὁ **Οινόχωρος**, ὁ **Ἀπιδανός**, ὁ **Ἐνιπέας**. Οἱ ποταμοὶ αὗτοι συχνὰ πλημμυρίζουν καὶ προξενοῦν καταστροφές. Γι' αὐτὸ ἔχουν γίνῃ ἔργα τεχνικά, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν νὰ ἀρδεύωνται τὰ κτῆματα.

Ὁ Νομὸς ἔχει **κλίμα** ἠπειρωτικὸ καὶ παράγει σιτηρά, ὄσπρια, κρασί, βαμβάκι, κηπουρικά. Ἀπὸ τὰ δάση τῆς βγαίνει, ξυλεία. Ἄφθονα εἶναι καὶ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα τοῦ Νομοῦ.

Ἡ **συγκοινωνία** ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Βόλου — Καλαμπάκας καὶ μὲ αὐτοκίνητα. Ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ δέν ἔχει καλὴ συγκοινωνία.

Ὁ Νομὸς περιλαμβάνει μόνον τὴν Ἐπαρχία Καρδίτσης, με πρωτεύουσα τὴν Καρδίτσα (24.000 κατ.), κτισμένη στὸ μέσον τῆς πεδιάδος. Ἔχει καλὴ ρυμοτομία καὶ εἶναι μεγάλο ἐμπορικὸ κέντρο.

Κυριώτερες κωμοπόλεις εἶναι τὸ Φανάρι, τὸ Μουζάκι, ὁ Καλαμᾶς, οἱ Σοφάδες καὶ ἡ Δουτροπηγὴ (Σμόκοβο) με θειοῦχες ἱαματικές πηγές.

4. Νομὸς Τρικάλων

(Ἐκτασίς 3.317 τ. χ.— Πληθυσμὸς 143.000 κατ.)

Καταλαμβάνει τὸ ΒΔ. μέρος τῆς Θεσσαλίας. Συνορεύει με τοὺς Νομοὺς Λαρίσης, Καρδίτσης, Κοζάνης, Ἰωαννίνων καὶ Ἄρτης.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ μισὸ πεδινὸ καὶ εὐφορο. Τὸ ὑπόλοιπο εἶναι ὄρεινὸ με σπουδαιότερα ὄρη τὰ Καμβούνια, τὰ Χάσια, τὸν Κόζακα.

Ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Νομοῦ πηγάζει ὁ Πηνειὸς ποταμὸς καὶ ὁ παραπότομος Ληθαῖος.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἠπειρωτικὸ καὶ ὑγρό. Στὰ ὄρεϊνὰ πέφτει τὸ χειμῶνα πολὺ χιόνι.

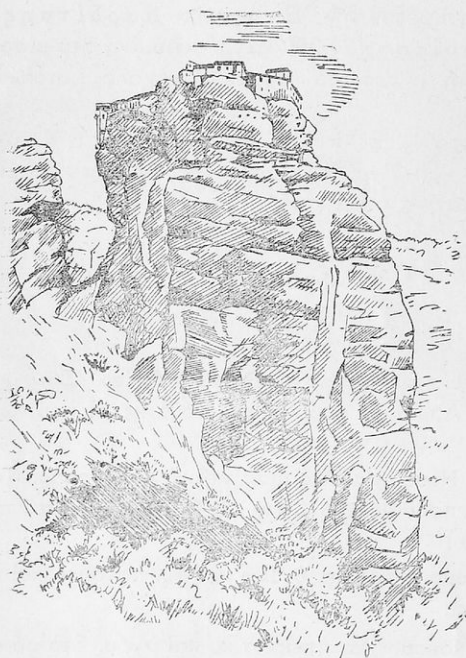
Τὰ προϊόντα του εἶναι σιτηρά, καπνός, ὄσπρια, σιγάμι καὶ ὄπωρικά. Ἔχει πολὺ ἀνεπτυγμένη τὴν κτηνοτροφία (αἰγοπροβάτων καὶ χοίρων), τὴν σηροτροφία καὶ τὴ μελισσοκομία.

Ἡ συγκοινωνία εἶναι ἀρκετὰ καλή. Γίνεται με τὸ Θεσσαλικὸ σιδηρόδρομο (Βόλος—Καλαμπάκα) καὶ με αὐτοκίνητα. Στὰ ὄρεινὰ ἡ συγκοινωνία γίνεται με ζῶα.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 2 ἐπαρχίες :

α') Ἐπαρχία Τρικάλων. Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ εἶναι τὰ Τρίκαλα (ἀρχαία Τρίκκη) με 32.500 κατοίκους, διὰ μέσου τῶν ὁποίων περνᾷ ὁ Ληθαῖος ποταμὸς. Εἶναι πόλις με καλὴ ρυμοτομία, με φρούριο καὶ καλὰ ξενοδοχεῖα. Ἔχει μικρὸ ἐμπόριο σιτηρῶν καὶ ζῶων.

Κυριώτερες κωμοπόλεις εἶναι τὸ Ζάρκο, ἡ Φαρκαδόνα, τὸ Μεγαλοχώρι, τὰ Μεγάλα Καλύβια, τὸ Νεοχώρι, ἡ Φύκη, ἡ Τύρνα.

ΜΕΤΕΩΡΑ: ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΟΡΥΦΗΣ Η ΜΟ-
ΝΗ ΒΑΡΛΑΑΜ

β') 'Επαρχία Καλαμπάκας.

Πρωτεύουσα ή Καλαμπάκα (5.000 κατ.). 'Εδῶ τερματίζει ὁ Θεσσαλικὸς σιδηρόδρομος. 'Αξιόλογα χωριά εἶναι ἡ Βασιλικὴ καὶ τὸ Καστράκι.

'Η Καλαμπάκα εἶναι κτισμένη κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους τῶν Μετεώρων. Τὰ Μετέωρα εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἀξιοθέατα τοπία τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι, τοῦ στήν κορυφή τους ὑπῆρχαν, σὰν ἀητοφωλιές, 21 Βυζαντινὰ μοναστήρια μὲ σπου-

δαῖες βιβλιοθήκες. Σήμερα διατηροῦνται μόνον 4. 'Η ἀνάβασις στὰ μοναστήρια αὐτὰ ἄλλοτε ἐγίνονταν μὲ ἀνεμόσκαλα ἢ μὲ δίχτυ. Σήμερα γίνεται μὲ μονοπάτια σκαλισμένα στοὺς βράχους.

Τὰ Μετέωρα τὰ ἐπισκέπτονται πολλοὶ περιηγηταὶ (τουρίστες) Ἕλληνες καὶ ξένοι καὶ συνεχῶς αὐξάνει ἡ τουριστικὴ κίνησις, πού ἐξυπηρετεῖ οἰκονομικὰ τοὺς κατοικοὺς τῆς περιοχῆς.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

(Ἐκτασίς 13.984 τ. χ.— Πληθυσμὸς 695.385 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΒΕΤΑΣΙΣ

- Ὅρη :** Χάσια, Καμβούνια, Ὀλυμπος, Ὄσσα, Πήλιον, Κόζακας.
Πεδιάδες : Λαρίσης, Τρικάλων, Καρδίτσας, Ἄλμυροῦ.
Ποταμοὶ : Πηνειὸς, Τιταρῆσιος, Ληθαῖος, Ἐνipeύς, Πάμισος.

Λίμνες : Άσκουρις (Νεζέρως), Βουθιγίς (Κάρλα).

Κλίμα : Ήπειρωτικόν.— Μεσογειακόν (θλάσσιον).

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Γεωργικά : Σιτηρά, όσπρά, βιμβάκι, κρασί, καπνός, κηπουρικά, όπωρες.

Δενδροοικιακά : Μουργιές, μηλιές, καστανιές.

Δασικά : Καστανιές, όξυές, βελανιδιές.

Κτηνοτροφικά : Αίγοπρόβατα, όβδια, (τυρί, βούτυρο), χοίροι, Ύπποι.

Βιομηχανικά : Γεωργικά όργαλεία, σιγαρέττα, ύφασματα, δέρματα.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	*Εκτασ. Νο- μού εις τετρ. χιλιόμετρα	Πληθυσμός Νομοϋ	Πρωτεύουσα Νομοϋ	Έπαρχίες Νομοϋ	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σης
1. Λαρίσης	5.620	238.00	Λάρισα	α) Λαρίσης β) Τυρνάβου γ) Έλασσόνος δ) Άγυιός ε) Φαρσάλων	Λάρισα Τύρναβος Έλασσών Άγυιά Φάρσαλα	56.000 11.000 7.000 3.000 7.500
2. Μαγνησίας	2.536	162.000	Βόλος	α) Βόλου β) Άλμυρού γ) Σκοπέλου	Βόλος Άλμυρός Σκόπελος	49.000 7.000 3.000
3. Καρδίτσης	2.511	152.500	Καρδίτσα	α) Καρδίτσης	Καρδίτσα	24.000
4. Τρικάλων	3.317	143.000	Τρίκαλα	α) Τρικάλων β) Καλαμπάκας	Τρίκαλα Καλαμπάκα	32.500 5.000

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Πρός ποίαν διεύθυνσιν ώς πρός τόν τόπο σας βρίσκειται ή Θεσσαλία;

- 2) Ποιά όρη περιβάλλουν τή Θεσσαλία;
- 3) Ποιός ποταμός τή διαρρέει και ποιοί είναι οί σπουδαιότεροι παραπόταμοι αύτου;
- 4) Τί γνωρίζετε για τόν σχηματισμό τής Θεσσαλικής πεδιάδας;
- 5) Ποιοί είναι οί Νομοί τής Θεσσαλίας και ποιά ή πρωτεύουσα έκάστου;
- 6) Ποιά είναι τά κυριώτερα προϊόντα τής Θεσσαλίας και σέ ποιές περιοχές παράγονται;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νά σχεδιάσετε τή Θεσσαλία και νά σημειώσετε: α) τή πρωτεύουσα των Νομών και των Έπαρχιών, β) τόν σιδηροδρομικό δίκτυο τής περιοχής και γ) τούς ιστορικούς τόπους.

- 2) Νά περιγράψετε ένα ταξίδι: α) άπό τόν τόπο σας ώς τή Λάρισα και β) άπό τόν Βόλο ώς τήν Καλαμπάκα.

Δ' Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ

Φ Υ Σ Ι Κ Η Ε Ξ Ε Τ Α Σ Ι Σ

Ἡ Ἥπειρος κατέχει τὸ ΒΔ. μέρος τῆς Ἑλλάδος. Συνορεύει πρὸς Α. μετὰ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία, πρὸς Β. μετὰ τὴν Ἀλβανία, πρὸς Δ. βρέχεται ἀπὸ τὸ Ἴόνιο πέλαγος καὶ πρὸς Ν. βρέχεται ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο καὶ συνορεύει μετὰ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ἔκτασι ἔχει 9.253 τετρ. χιλιόμετρα.

ΕΔΑΦΟΣ. Τὰ παράλια: Τὰ νότια παράλια τῆς Ἥπειρου εἶναι χαμηλὰ καὶ σχηματίζουν τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο. Ἐκεῖ σχηματίζονται οἱ λιμνοθάλασσοι τῆς Λογαροῦς καὶ τοῦ Τσουκαλιῦ, ποῦ εἶναι πλούσια ἰχθυοτροφία.

Τὰ ΒΔ παράλια εἶναι ὑψηλὰ καὶ βραχύδη. Σχηματίζουν δὲ τὸ λιμένα τῆς Ἡγουμενίτσας, ποῦ συνδέεται μετὰ πορθμεῖον (φέρρου—μπῶτ) μετὰ τὴν ἀπέναντι αὐτῆς νῆσο Κέρκυρα.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἥπειρου εἶναι γενικὰ ὄρεινόν. Πρὸς τὰ Μακεδονικὰ καὶ Θεσσαλικὰ σύνορά της ὀρθώνεται ἡ Πίνδος μετὰ τὰ πανύψηλα ὄρη Γράμμο (2.600 μ.), Σμόλικα, Τύμφη, Ζυγὸ, Περιστερί καὶ Ἀθαμανικὰ (Τζουμέρκα). Τὰ ὄρη αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀδιάβατο τεῖχος πρὸς Δ. καὶ μόνον ἀπὸ μιὰ χαράδρα τοῦ Ζυγοῦ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἥπειρου μετὰ τὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία.

Ἄλλα ὄρη εἶναι ἡ Μουργκάννα στὰ Ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα, τὸ Μιτσικέλι νοτιώτερα καὶ ἀκόμη νοτιώτερα ὁ Τόμαρος μετὰ τὴ διακλάδωσί του Ὀλύτσικα, τὰ ἀπόκρημα ὄρη τοῦ Σουλίου καὶ τὸ Ξεροβούνι.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν σχηματίζονται ὄροπέδια καὶ μικρὰς πεδιάδες. Ἔτσι σχηματίζονται τὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων σὲ ὕψος 500 μέτρα μετὰ τὴν ἰχθυοτρόφο λίμνη Παμβῶτι (λίμνη τῶν Ἰωαννίνων) καὶ ἡ στενόμακρη πεδιάδα τῆς Ἄρτας, ποῦ τὴ διαρρέει ὁ Ἀραχθὸς ποταμὸς.

Ἄλλοι ποταμοὶ εἶναι ὁ Λοῦρος, ποῦ μετὰ τὰ νερά του κινεῖται τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἔργοστάσιον τῆς Δ.Ε.Η., καὶ ὁ μυθικὸς Ἀχέρων, ὅπου ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδη, καθὼς πίστευαν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνας. Πρὸς τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα εἶναι ὁ ἱστορικὸς Καλαμᾶς (Θύαμις) καὶ ὁ Ἀῶος.

Κλίμα. Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ὄρεινόν, στὸ ἐσωτερικὸ τὸ κλίμα εἶναι **ἡπειρωτικὸ** μὲ βαρεῖς χειμῶνες καὶ πολλές βροχές. Τὰ ποτάμια, ὅπου εἶναι μικρὲς πεδιάδες ἢ πεδινὲς λωρίδες, ἔχουν κλίμα **θαλάσσιο**.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Ἠπειρος εἶναι πτωχὴ σὲ γεωργικὰ προϊόντα, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι ὄρεινόν. Παράγει ὀλίγα δημητριακὰ καὶ κυρίως ἀραβόσιτο, καπνόν, κρασί καὶ ξηροὺς καρπούς (κάστανα, καρύδια). Στὰ ποτάμια καὶ ὑπήνεμα (ἀπαγκερὰ) μέρη καλλιεργοῦνται ἐλιές καὶ ἔσπεριδοειδῆ.

Ἀπὸ τὰ δάση τῆς, ποὺ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἔλατα, ὄξυές, καστανιές, βελανιδιές καὶ πουρνάρια βγαίνει ἀρκετὴ ξυλεία.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ **κτηνοτροφία** (αἰγοπρόβατα, βόδια, χοῖροι). Στὰ ἰχθυοτροφεία τῆς ἀλιεύονται ἀφθονα ψάρια.

Ἡ **συγκοινωνία** εἶναι δύσκολη. Σιδηρόδρομος δὲν ὑπάρχει. Ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα. Δύο αὐτοκίνητόδρομοι τὴ συνδέουν μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα, ὁ ἓνας διὰ τοῦ Ἀγρινίου εἰσέρχεται στὴν Ἄρτα καὶ στὴν ὑπόλοιπὴ Ἠπειρο καὶ ὁ ἄλλος διὰ τῆς Λαρίσης εἰσέρχεται στὸ Μέτσοβο—Ἰωάννινα. Ἀεροπορικὴ συγκοινωνία συνδέει τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Ἀθήνα.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Ἠπειρος εἶναι ἀραιοκατοικημένη, διότι εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἄγονη. **Πληθυσμὸς** ἔχει 352.604 κατοίκους. Πολλοὶ Ἠπειρώτες, γιὰ νὰ ζήσουν, ξενιτεύονται σὲ τόπους μακρυνούς (Αἴγυπτο, Ρουμανία, Ἀμερική). Ἐκεῖ μὲ τὴν τίμια ἐργασία τους ἀποκοῦν μεγάλη περιουσία. Δὲν ξεχνοῦν ὅμως τὴν πατρίδα τους. Πολλὰ χρήματα δωρίζουν στὴν Ἑλλάδα μας καὶ γίνονται ἔτσι «Ἐθνικοὶ εὐεργέτες». Τέτοιοι εἶναι οἱ Ζάππαι, ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τσοτίσας, ὁ Στουρνάρας.

Διοικητικῶς ἡ Ἠπειρος χωρίζεται σὲ 4 Νομοὺς: 1) Ἰωαννίνων, 2) Ἄρτης, 3) Πρεβέζης καὶ 4) Θεσπρωτίας

1. Νομός Ἰωαννίνων

(Ἐκτασίς 5.063 τ. χ. — Πληθυσμὸς 155.000 κ.)

Καταλαμβάνει τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἠπείρου. **Συνορεύει** με τοὺς Νομοὺς Θεσπρωτίας, Πρεβέζης, Ἄρτης, Τρικάλων, Κοζάνης καὶ Καστοριάς καὶ πρὸς Β. με τὴν ἑλληνικωτάτη **Βόρειο Ἠπειρο**, πού ἄδικα τὴν κατέχουν καὶ τὴν κρατοῦν ἀκόμη οἱ Ἄλβανοί.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων εἶναι ὄρεινόν. Διασχίζεται στὸ ἐσωτερικόν του ἀπὸ πολλὰ ὄρη. Σπουδαιότερα εἶναι ἡ **Πίνδος**, ὁ **Γράμμος**, ὁ **Σμόλικας**, ἡ **Τύμφη**, ὁ **Λάκμων** (Περιστέρη), τὸ **Μιτσικέλι**, ὁ **Τόμαρος**, τὰ **Ἄθμανικά** (Τζουμέρκα).

Ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Νομοῦ πηγάζουν ὄλοι οἱ **ποταμοὶ** τῆς Ἠπείρου :

ὁ **Ἀραχθός**, ὁ **Λοῦρος**, ὁ **Ἀχέρων**, ὁ **Καλαμάς**, ὁ **Ἄωος**.

Τὸ Κλίμα εἶναι ἠπειρωτικόν με ψυχροὺς χειμῶνες καὶ πολλές βροχές.

Προϊόντα ἔχει ὀλίγα σιτηρά, πατάτες, ὀπωρικά. Ἔχει ὁμως πολλὰ κτηνοτροφικά προϊόντα, διότι οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως με τὴν κτηνοτροφία. Ἔχει καὶ ξυλεία, διότι τὰ ὄρη εἶναι δασωμένα.

Στὴ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ψαρεύονται πολλὰ ψάρια καὶ παχυὰ χέλια.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται με αὐτοκίνητα. Με τὰς Ἀθήνας ἔχει καὶ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

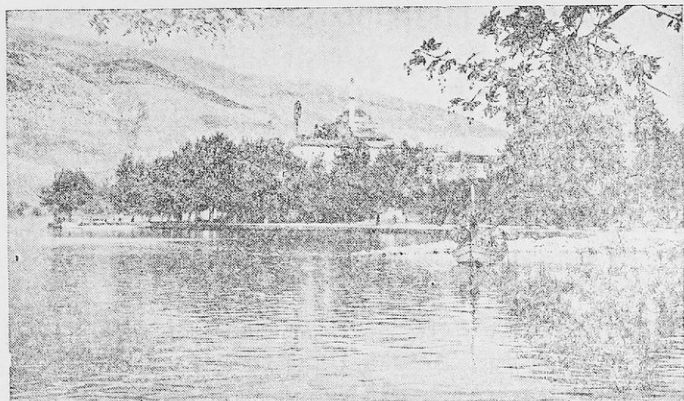
α) **Ἐπαρχία Δωδώνης**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Ἠπείρου εἶναι τὰ **Ἰωάννινα** (35.000 κ.). Εἶναι πόλις ὡραία, κτισμένη στὶς ὄχθες τῆς λίμνης Παμβώτιδος. Εἶναι τὸ ἐμπορικὸ κέντρο τῆς περιοχῆς με ἐργαστήρια κατεργασίας χρυσοῦν καὶ ἀσημένιων κοσμημάτων.

Τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν ἔδρα τοῦ αἰμοβόρου τυράννου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ πασσά.

ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ
 ΝΟΜΟΙ
 1 Κέρκυρας, 2 Λευκάδας, 3 Κεφαλληνίας, 4 Ζακύνθου

ΗΠΕΙΡΟΣ
 ΝΟΜΟΙ 5 Ίωνίων, 6 Θεσπρωτών, 7 Άρτας, 8 Πρεβέζης.

Η ΛΙΜΝΗ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων βρίσκεται τὸ ἱστορικὸ ὄχυρὸ **Μπιζάνι**, ὅπου ὁ ἑλλητικὸς στρατὸς μετὰ σκληρῆ μάχη ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τὸ 1913 (21 Φεβρουαρίου) καὶ ἐλευθέρωσε τὴν Ἠπειρο.

Ἐπίσης πρὸς Ν. σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ **Μαντείου τῆς Δωδώνης**, τοῦ Ἀρχαιοτέρου Ἑλληνικοῦ Μαντείου, πού ἦτο ἀφιερωμένο στὸ Δία.

Κοντὰ στὰ Ἰωάννινα βρίσκεται τὸ περίφημο «**σπήλαιο τῶν Ἰωαννίνων**» γεμάτο μὲ σταλακτίτες καὶ σταλαγματίτες, πού προκαλοῦν τὸ θαυμασμὸ στοὺς ἐπισκέπτες.

Οἱ ἀρχαιολογικοὶ καὶ ἱστορικοὶ τόποι καὶ τὸ φημισμένο σπήλαιο γίνονται ἀφορμὴ νὰ ἐπισκέπτονται τὰ Ἰωάννινα πολλοὶ περιηγηταὶ Ἕλληνες καὶ ξένοι. Ἀπ' αὐτὰ περνοῦν τὰ τουριστικὰ αὐτοκίνητα, πού προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Κέρκυρα.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Συράκο**, πατρίδα τοῦ ποιητοῦ Κρυστάλλη, ἡ **Ζίτσα**, μὲ τὰ φημισμένα κρασιά της καὶ τὰ 46 γραφικὰ χωριά τῆς περιοχῆς τοῦ Ζαγορίου (τὰ Ζαγοροχώρια).

β) **Ἐπαρχία Κονίτσης**. Πρωτ. ἡ **Κόνιτσα** (3.500 κ.) μὲ γεωργικὴ σχολή.

γ) **Έπαρχία Μετσόβου.** Πρωτ. τὸ **Μέτσοβο** (3.000 κάτ.), πατρίδα τῶν μεγάλων Εὐεργετῶν τοῦ Ἔθνους μας Τσιτίσα, Στουρνάρα καὶ Ἀβέρωφ.

δ) **Έπαρχία Πωγωνίου.** Πρωτ. τὸ **Δελβινάκι** (1.000 κ.).

2. Νομὸς Ἄρτης

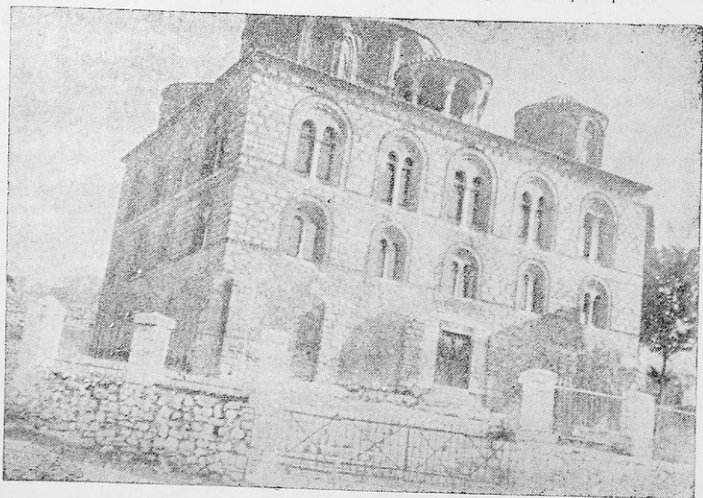
(Ἔκτασις 1.741 τ. χ.— Πληθυσμὸς 82.630 κάτ.)

Βρίσκεται στὸ ΝΑ. μέρος τῆς Ἠπείρου. **Συνορεύει** μετὰ τοὺς Νομοὺς Πρεβέζης, Ἰωαννίνων, Τρικάλων, Καρδίτσης, Αἰτωλοακαρνανίας καὶ **Βρέχεται** πρὸ Ν. ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ὄρεινὴν περιοχὴ μετὰ τῶν Ἀθαμανικῶν ὄρεων καὶ τοῦ Ξηροβουνίου καὶ ἀπὸ τὴ στενόμακρην πεδιάδα τῆς Ἄρτας, πού τὴ διαρρέει ὁ Ἄραχθος ποταμὸς.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ στὰ ὄρεινὰ εἶναι ἠπειρωτικὸ καὶ στὰ πεδινὰ καὶ παράλια εἶναι θαλάσσιο.

Γι' αὐτὸ ἡ πεδιάδα τῆς Ἄρτας **παράγει** ἐσπεριδοειδῆ ἐξαιρετικῆς ποιότητος, ἐλιές, λάδι, κηπευτικά, ὄσπρια καὶ βαμβάκι. Στὰ

ΑΡΤΑ: Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΣΣΑΣ

ὄρεινά ἀκμάζει ἡ **κτηνοτροφία**. Στὰ παράλια καὶ στὰ ἰχθυοτροφεία τῆς Λογαροῦς καὶ τοῦ Τσουκαλιοῦ **ἀλιεύονται** πολλὰ ψάρια.

Ὁ Νομὸς Ἄρτης περιλαμβάνει μόνο τὴν **Ἐπαρχία Ἄρτας** μὲ πρωτ. τὴν **Ἄρτα** (17.000 κ.), κτισμένη στὴν ἀριστερὰ ὄχθη τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ μὲ τὸ θρυλικὸ γεφύρι. Εἶναι κέντρο ἐμπορικὸ καὶ συγκοινωνιακό.

Οἱ πολλὲς βυζαντινὲς τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ σώζονται ἀκόμη (ἡ Παρηγορήτισσα, ἡ Ἁγία Θεοδώρα κ. ἄ.), μᾶς θυμίζουν ὅτι ἡ Ἄρτα ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Ἄλυκη** (Κόπραϊνα) ἐπίνειον μὲ ἀλυκὲς, τὸ ἱστορικὸ **Πέτα** καὶ τὸ **Κομπότι**.

3. Νομὸς Πρεβέζης

(Ἔκτασις 970 τ. χ. — Πληθυσμὸς 62.500 κ.)

Βρίσκεται στὸ ΝΔ. μέρος τῆς Ἠπείρου. **Συνορεύει** μὲ τοὺς Νομοὺς Ἄρτης, Ἰωαννίνων καὶ Θεσπρωτίας καὶ βρέχεται ΝΔ. ἀπὸ τὸ Ἴονιο πέλαγος.

Τὸ **ἔδαφος** τοῦ Νομοῦ πρὸς Β. εἶναι ὄρεινὸ καὶ πρὸς Ν. πεδινό.

Ὄρη εἶναι τὸ **Ξεροβούνι** καὶ τὰ ὄρη τοῦ **Σουλίου**, τὰ ὁποῖα νοτιώτερα σχηματίζουν τὸ δοξασμένον **Ζάλογγο**, ἀπ' ὅπου ἐκρημνίσθησαν οἱ **ἠρωϊκὲς Σουλιώτισσες**, γιὰ νὰ μὴ γίνουν σκλάβες τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ποταμοὶ εἶναι ὁ **Λοῦρος** καὶ ὁ **Ἀχέρων**.

Τὸ **κλίμα** τοῦ Νομοῦ εἶναι **ἠπειρωτικὸ** στὰ ὄρεινά καὶ **μεσογειακὸ** στὰ πεδινὰ καὶ παραθαλάσσια μέρη.

Προϊόντα ἐλίες, λάδι, κρασί, ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἀρκετὰ κτηνοτροφικά, διότι εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα.

Ὁ Νομὸς περιλαμβάνει μιὰ μόνο Ἐπαρχία τὴν **Ἐπαρχία Νικοπόλεως καὶ Πάργας** μὲ πρωτ. τὴν **Πρέβεζα** (11.000 κατ.) Εἶναι κτισμένη στὸ στόμιο τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀπέναντι

ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο Ἔκτιο μέσα σὲ ἐλαιῶνες καὶ πορτοκαλαῖωνες. Ἐἶναι πόλις ἐμπορική καὶ ἐπίγειον ὅλης τῆς Ἠπείρου.

Κοντὰ στὴν Πρέβεζα εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Νικοπόλεως.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ Νέα Φιλιππιάς, ἡ Πάργα καὶ τὸ Θεσπρωτικό.

4. Νομὸς Θεσπρωτίας

(Ἔκτασις 1.479 τ. χ. — Πληθυσμὸς 52.000 κ.).

Κατέχει τὸ ΒΔ. μέρος τῆς Ἠπείρου. **Συνορεύει** με τοὺς Νομοὺς Πρεβέζης καὶ Ἰωαννίνων καὶ με τὴ Βόρειο Ἠπειρο καὶ **βρέχεται** πρὸς Δ. ἀπὸ τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι ἀνώμαλο καὶ ὄρεινὸ μὲ βαθεῖες γραφικὲς κοιλάδες, πού εἶναι δημιουργήματα τῶν ποταμῶν, ὅπως εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ Καλαῦ στὰ βόρεια καὶ τοῦ Ἀχέροντα στὰ νότια.

Τὰ παράλια εἶναι βραχώδη μὲ κυριώτερο κόλπο τῆς Ἠγουμενίτσης.

Τὸ Κλίμα εἶναι ἠπειρωτικὸ στὰ ὄρεινὰ καὶ θαλάσσιο στὰ παράλια.

Τὰ προϊόντα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὀλίγα σιτηρὰ καὶ κυρίως ἀραβόσιτος, ἐλιές, λάδι καὶ κτηνοτροφικά. Τὰ ὄρεινὰ χωριά εἶναι πτωχά, γι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ξενιτεύονται, γιὰ νὰ βροῦν ἐργασία. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀρτοποιοῦ, τοῦ βαρελοποιοῦ καὶ τοῦ κασσιτερωτῆ.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τοὺς αὐτοκινητοδρόμους Ἰωαννίνων — Ἠγουμενίτσης καὶ Ἄρτας — Ἠγουμενίτσης, καθὼς καὶ μὲ τὸ πορθμεῖον Πάτραι — Ἠγουμενίτσα — Κέρκυρα.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Θυάμιδος** (Καλαῦ). Πρωτ. Νομοῦ καὶ Ἐπαρχίας ἡ Ἠγουμενίτσα (3.200 κ.), πόλις παραλιακὴ μὲ ἐμπορικὸ λιμένα.

Τὸ λιμάνι τῆς ἔχει μεγάλη τουριστικὴ κίνησι χάρις στὸ πορθμεῖο, πού τὴ συνδέει μὲ τὴν Κέρκυρα καὶ τὸ ὅποιον συνδέει ἀκόμη τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Ἰταλία.

β) **Ἐπαρχία Φιλιατῶν**. Πρωτ. οἱ **Φιλιᾶτες** (3.000 κάτ.) σὲ μαγευτικὴ τοποθεσία. **Κωμόπολις** εἶναι ἡ **Σαγιαδα** μὲ ἄλυκές.

γ) **Ἐπαρχία Σουλίου** (Παραμυθιάς). Πρωτ. ἡ **Παραμυθιά** (2.800 κ.) στοὺς πρόποδες τῶν βουνῶν τοῦ Σουλίου. Στὴν ἐπαρχία αὐτὴ ἀνήκουν καὶ τὰ ἱστορικὰ χωριά τοῦ **Σουλίου**, ὅπου ἐζησαν οἱ γενναῖοι Σουλιῶτες, ποῦ ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ Ἄλλῃ—Πασᾶ.

δ) **Ἐπαρχία Μαργαριτίου** μὲ πρωτ. τὸ **Μαργαρίτι** (1.000 κ.).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

(Ἐκτασίς 9.253 τ. χ.— Πληθυσμὸς 352.604 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὅρη : Πίνδος, Γράμμος, Σμόλικας, Τύμφη, Λάκμων (Περιστέρη), Ἄθαμανικά (Τζουμέρικα), Μιτσικέλι, Μουργάνα, Τόμαρος, Ὀλύττικας, Ξεροβοῦνι καὶ τὰ ὄρη τοῦ Σουλίου.

Πεδιᾶδες : Ἡ πεδιάδα τῆς Ἄρτας καὶ τὸ ὄροπέδιο τῶν Ἰωαννίνων.

Κοιλάδες : τοῦ Καλαμά, τοῦ Ἀχέροντα, τοῦ Λούρου.

Ποταμοί : Ὁ Ἄραχθος, ὁ Λούρος, ὁ Ἀχέρων, ὁ Καλαμάς, ὁ Ἀῶος.

Λίμνες : Ἡ Παμβώτις (λίμνη τῶν Ἰωαννίνων).

Κλίμα : Ἡπειρωτικόν, Μεσογειακόν (Γενικῶς εὐκρατὸ καὶ ὑγιεινόν).

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Γεωργικά : Ἀραβόσιτος, σίτος, ὄσπρια, κρασί, ἐσπεριδοειδῆ, ἐλιές—λάδι.

Κτηνοτροφικά : Αἰγοπρόβατα, βόδια, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι.

Δασικά : Ξυλεία, βελανίδια.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ν Ο Μ Ο Ι	Έκταση Νο- μού εις τετρ. χιλιόμετρα	Πληθυσμός Νομού	Πρωτεύουσα Νομού	Έπαρχίες Νομού	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σης
1. Ίωαννίνων	5.063	155.000	Ίωάννινα	α) Δωδώνης β) Κονίτσας γ) Μετσόβου δ) Πωγωνίου	Ίωάννινα Κόνιτσα Μέτσοβο Δελβινάκι	35.000 3.500 3.000 1.000
2. Άρτης	1.741	82.630	Άρτα	α) Άρτης	Άρτα	17.000
3. Πρεβέζης	970	62.500	Πρέβεζα	Νικοπόλεως και Πάργας	Πρέβεζα	11.000
4. Θεσπρωτίας	1.479	52.000	Έγουμενί- τσα	α) Θυάμιδος β) Φιλιατών γ) Σουλίου δ) Μαργαριτίου	Έγουμενίτσα Φιλιάτες Παραουθιά Μαργαρίτι	3.200 3.000 2.800 1.000

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Πώς είναι το έδαφος τής Ήπειρου;
 2) Ποιά όρη, ποιους ποταμούς και ποιές λίμνες της γνωρίζετε;
 3) Τι προϊόντα παράγει ή Ήπειρος;
 4) Πώς μπορεί να γίνη καλύτερη έκμετάλλευσις τών δασών τής Ήπειρου;
 5) Τι γνωρίζετε για τή συγκοινωνία της;

- ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Να σχεδιάσετε τήν Ήπειρο και νά τοποθετήσετε τούς Νομούς, τισ πρωτεύουσας τών Νομών και τών Έπαρχιών.
 2) Να φέρετε στήν τάξη γραπτές πληροφορίες για τόν Σούλι, για τόν Ζά-
 λογγο και για τόν Μπιζάνι.

Ε' ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΘΕΣΙΣ - ΟΡΙΑ - ΕΚΤΑΣΙΣ. Ἡ Μακεδονία κατέχει τὸ βόρειον μέρος τῆς Ἑλλάδος. **Συνορεύει** πρὸς Α. μετὰ τὴν Θράκην, πρὸς Β. μετὰ τὴν Βουλγαρία καὶ τὴν Γιουγκοσλαβία, πρὸς Δ. μετὰ τὴν Ἀλβανία καὶ τὴν Ἡπειρο καὶ πρὸς Ν. μετὰ τὴν Θεσσαλία. **Βρέχεται** δὲ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Ἡ ἔκτασις τῆς εἶναι 34.356 τ. χιλιόμετρα. Εἶναι δηλ. τὸ μεγαλύτερον γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς Ἑλλάδος. Καὶ γιὰ νὰ τὴν ἐξετάσουμε, τὴν χωρίζομε εἰς τρία μεγάλα τμήματα: εἰς τὴν **Δυτικὴν** Μακεδονία, εἰς τὴν **Κεντρικὴν** καὶ εἰς τὴν **Ἀνατολικὴν**.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Α' Ἡ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ εἶναι ὄρεινὴ. Ὑψηλότερα ὄρη τῆς εἶναι: ὁ **Βόρας** (Καϊμακτσαλάν, 2523 μ.), ὁ **Βαρνοῦς**, τὸ **Βέρνον** (Βίτσι), τὸ **Βόϊον**, τὸ **Βέρμιον**, ὁ **Γράμμος** καὶ ὁ **Σμόλικας**, διακλαδώσεις τῆς Πίνδου.

Ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη αὐτὰ σχηματίζονται ὄροπέδια: α) τὸ **ὄροπέδιον τῆς Καστοριᾶς** μετὰ τὴν γραφικὴν καὶ ἰχθυοτρόφον **λίμνην τῆς Καστοριᾶς** καὶ β) τὰ **ὄροπέδια Φλωρίνης** καὶ **Πτολεμαΐδος** μετὰ τὴν **λίμνην Βεγορίτι** (**Ὀστρόβου**).

Ἄλλες λίμνες εἶναι ἡ **Μεγάλῃ Πρέσπα**, εἰς τὸ σύνορον Ἑλλάδος, Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἀλβανίας καὶ ἡ **Μικρὴ Πρέσπα**.

Τὰ νερὰ τοῦ ὄροπεδίου τῆς Καστοριᾶς συγκεντρῶνται εἰς τὸν **ποταμὸν Ἀλιάκμων**, ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Ἑλλάδος εἰς μῆκος, ὁ ὁποῖος σχηματίζει μεγάλη κοιλιάδα ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη (τὴν κοιλιάδα τοῦ Ἀλιάκμονος) καὶ χύνεται εἰς τὸν **Θερμαϊκὸν κόλπον**, ὅπου σχηματίζει **Δέλτα** γεμᾶτο ἔλη.

Β' Ἡ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ εἶναι πεδινὴ μετὰ εὐφωρῆς πεδιάδες, τίς ὁποῖες διαρρέουν οἱ ποταμοὶ **Ἀλιάκμων**, **Ἀξιός**, **Λουδίας** καὶ **Γαλλικός**.

Τὰ παράλια τῆς σχηματίζομεν μεγάλους **κόλπους**, ὅπως εἶναι ὁ **Θερμαϊκός**, τῆς **Κασσάνδρας**, ὁ **Σιγγιτικὸς**, ὁ **Στρουμονικὸς** καὶ τῆς **Καβάλας**.

Μεταξύ του Θερμαϊκού και του Στρυμονικού κόλπου σχηματίζεται η **χερσονήσος της Χαλκιδικής**, ή όποια καταλήγει σε τρεις μικρότερες χερσονήσους (της **Κασσάνδρας**, της **Σιθωνίας** και του **Άθω** ή **Άγίου Όρους**).

Λίμνες στην Κεντρική Μακεδονία είναι η **Δοϊράνη** σύνορο μεταξύ Ελλάδος και Γιουγκοσλαβίας, ή λίμνη του **Λαγκαδά** και η **Βόλβη**.

Όρη είναι ο **Όλυμπος**, τα **Πιέρια**, η **Κερκίνη** (Μπέλες), τα **Κρούσια**, το **Κερδύλλιον**, ο **Βερτίσκο** και ο **Χολομών**.

Γ' Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ είναι και αυτή πεδινή με εύφορες πεδιάδες και λεκανοπέδια. Έδω άπλώνεται η **πεδιάδα των Σερρών**, που διαρρέεται από το **Στρυμόνα** ποταμό.

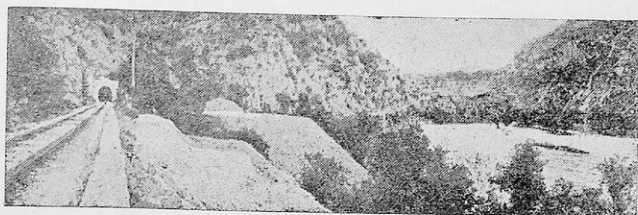
Η πεδιάδα αυτή προς Ν. κλείεται με το όρος **Κερδύλλιον** και με το χρυσοφόρο όρος **Παγγαϊόν**.

Προς Α. της πεδιάδος των Σερρών σχηματίζεται το **λεκανοπέδιο της Δράμας** και ανατολικότερα αυτού η **κοιλάδα του Νέστου** ποταμού,

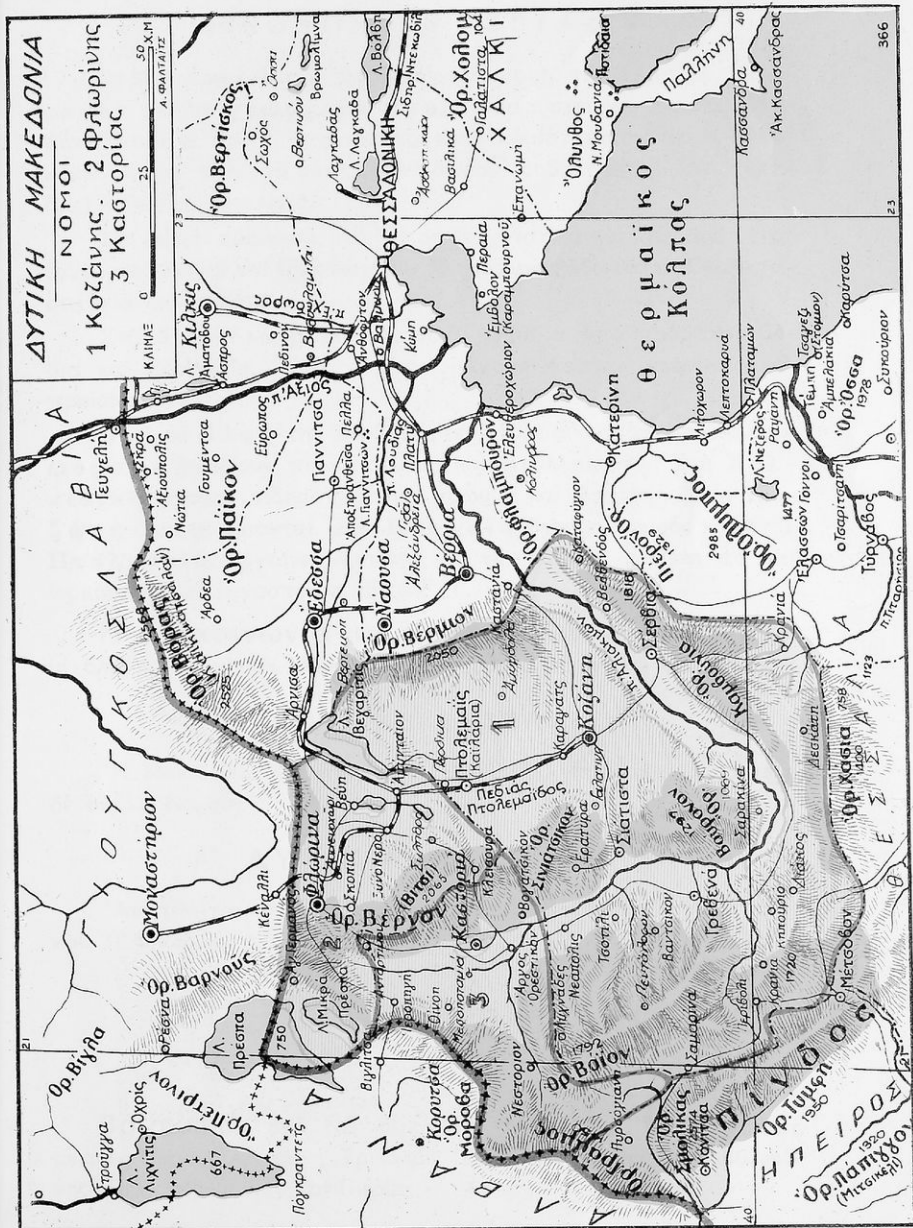
Κλίμα — Βλάστησις. Στα όρεινά η Μακεδονία έχει κλίμα ήπειρωτικό. Το ίδιο κλίμα έχουν και τα πεδινά μέρη, διότι εισχωρούν οι βόρειοι ψυχροί άνεμοι και πέφτουν πολλά χιόνια.

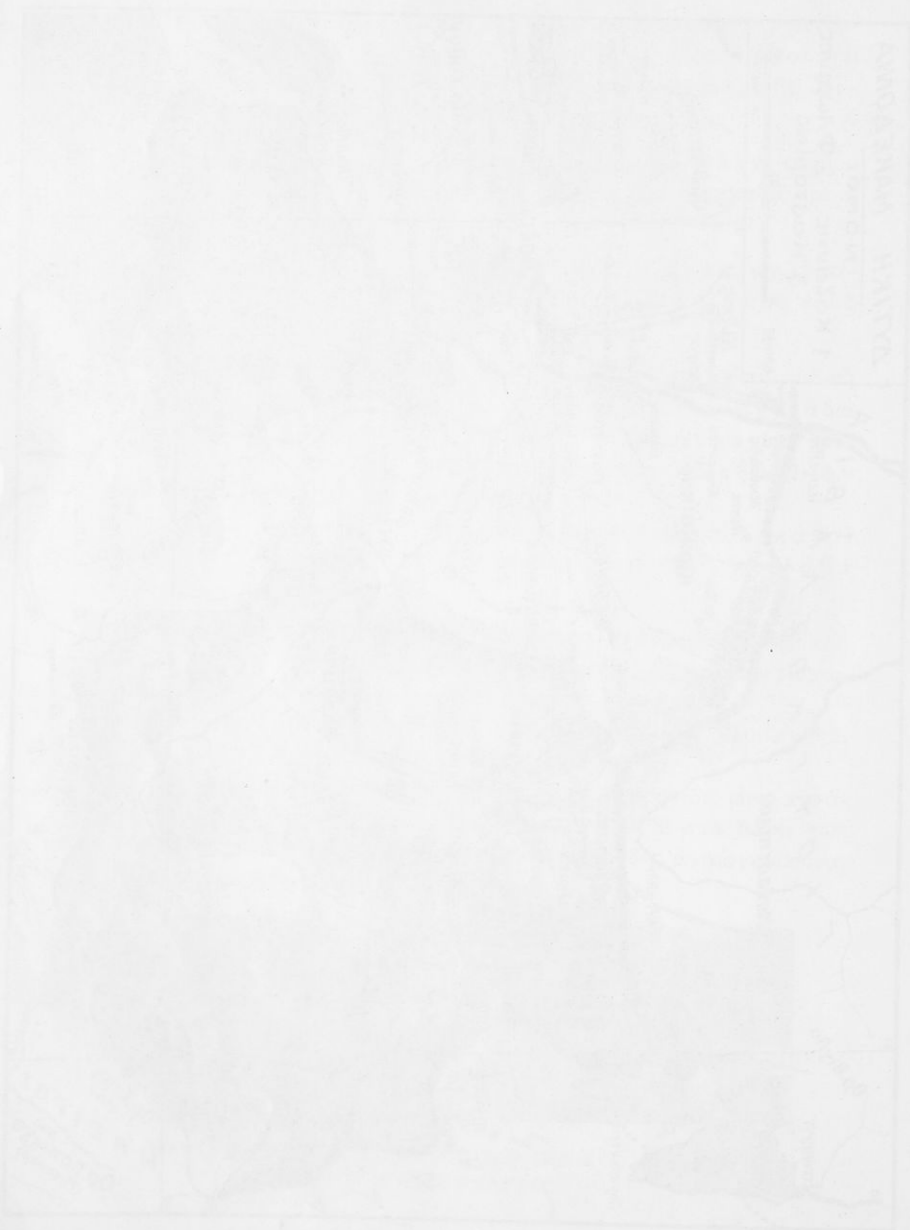
Στα παράλια τό κλίμα είναι σχεδόν μεσογειακό. Γλυκύ κλίμα έχουν μόνον τα παράλια της Χαλκιδικής χερσονήσου.

Τα όρη της Μακεδονίας, λόγω των πολλών βροχών, είναι κατάφυτα από πεύκα, έλατα, όξυές και καστανιές, μέσα δε στα δάση των ζούν πολλά άγρια ζώα (λύκοι, τσακάλια, άρκουδες, άγριογούρουνα, ζαρκάδια και έλάφια).

ΣΤΕΝΑ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΕΣΤΟΥ : ΑΠ' ΕΔΩ ΠΕΡΝΑ Ο ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ — ΖΑΝΘΗΣ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Μακεδονία εἶναι ἡ εὐφωρτέρα περιοχή τῆς Ἑλλάδος. **Παράγει** πολλὰ **γεωργικὰ προϊόντα**: σιτηρά, ὄσπρια, βαμβάκι, πατάτες, κρασί, λαχανικά καὶ καπνὸ ἀρίστης ποιότητος. Εὐδοκίμοῦν ἐπίσης πολὺ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινιές, μηλιές, ἀχλαδιές) καθὼς καὶ ἡ μουριά.

Τὰ ἀντιπλημμυρικά, τὰ ἀποστραγγιστικά καὶ τὰ ἀρδευτικά ἔργα, ποὺ ἔγιναν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ γίνωνται, ἔδωκαν πολλὰς ἐκτάσεις γιὰ καλλιέργεια.

Στὰ **λιβάδια** βόσκουν πολλὰ κοπάδια ἀπὸ πρόβατα, βόδια καὶ βουβάλια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀφθονα κτηνοτροφικά προϊόντα.

Ἀπὸ τὰ **δάση** τῆς βγαίνει ἀρκετὴ ξυλεία. Ἀπὸ τὸ **ὕπεδαφός τῆς** βγαίνουν πολλὰ ὄρυκτά καὶ μεταλλεύματα: Στὴ **Χαλκιδική** βγαίνει σιδηροπυρίτης, χρώμιο καὶ βωξίτης. Στὴν **Κοζάνη** βγαίνει ἀμίαντος. Στὸ **Παγγαῖο** βγαίνει χρυσὸς καὶ στὴν **Πτολεμαΐδα** βγαίνει λιγνίτης, μὲ τὸν ὁποῖον κινεῖται τὸ ἐκεῖ θερμοηλεκτρικὸ ἔργοστάσιον τῆς Δ.Ε.Η.

Ἡ **συγκοινωνία** εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἐξυπηρετεῖται μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα (σιδηρόδρομο, αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Μακεδονία ἔχει πληθυσμὸ 1.890.000 κατοίκους. Χωρίζεται δὲ σὲ 12 Νομοὺς.

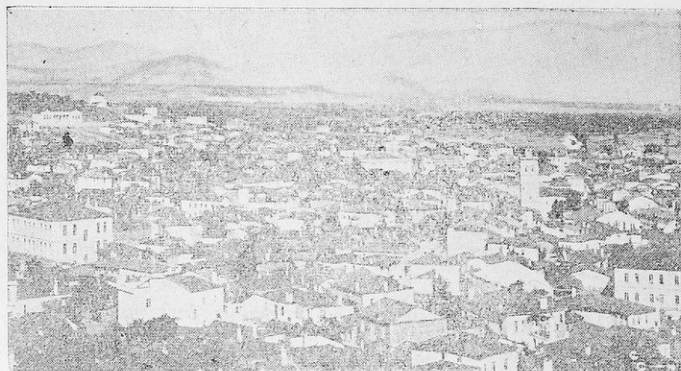
Α΄ ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 Νομοὺς: 1) Νομὸς Κοζάνης, 2) Καστοριάς καὶ 3) Φλωρίνης.

1. Νομὸς Κοζάνης

(Ἐκτασίς 5.868 τ. χ. — Πληθυσμὸς 191.000 κ.).

Βρίσκεται στὸ ΝΔ. μέρος τῆς Μακεδονίας. **Συνορεύει** μὲ τοὺς Νομοὺς Λαρίσης, Τρικάλων Ἰωαννίνων, Καστοριάς, Φλωρίνης, Πέλλης Ἡμαθίας καὶ Πιερίας.

ΚΟΖΑΝΗ: ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ὄροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Πτολεμαΐδος καὶ ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ.

Ὅρη ἔχει τὸ Βέρμιον, τὸ Βέρνον, τὴν Πίνδο, τὰ Χάσια, τὰ Καμβούνια καὶ τὰ Πιέρια (Φλάμπουρον).

Τὸ Κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡπειρωτικό. Παράγει σιτηρά, καπνὸ καὶ κρασί. Καλλιεργεῖται ἀκόμη τὸ φυτὸ κρόκος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον βγαίνει ἡ χρωστικὴ οὐσία κρόκος, ποῦ ἄλλοτε ἦτο περιζήτητη.

Ἡ Κτηνοτροφία καὶ ἡ σηροτροφία εἶναι ἀνεπτυγμένες. Σημαντικὰ εἶναι τὰ λιγνιτωρυχεῖα τῆς Πτολεμαΐδος. Ἀπὸ τὰ δάση βγαίνει ξυλεία.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μόνον μὲ αὐτοκίνητα καὶ μὲ ζῶα. Σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία δὲν ὑπάρχει. Ἡ πόλις Κοζάνη ἔχει καὶ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Ἀθήνα.

Ὁ Νομὸς Κοζάνης χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Κοζάνης.** Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ Κοζάνη (21.500 κ.), κτισμένη σὲ ὑψόμετρο 725 μέτρα. Ἡ Κοζάνη ἔχει ζωηρὸ ἐμπόριο σιτηρῶν, δερμάτων καὶ ὑφαντῶν.

Κωμοπόλεις εἶναι τὰ Σέρβια καὶ ὁ Βελβεντός.

β) **Ἐπαρχία Βοΐου**. Πρωτ. ἡ **Σιάτιστα** (4.700 κ.), κέντρον βιομηχανίας γουναρικῶν. Ἀξιόλογοι κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Ἐράτυρα**, ἡ **Νεάπολις** καὶ τὸ **Τσοτύλι**.

γ) **Ἐπαρχία Γρεβενῶν**. Πρωτ. τὰ **Γρεβενά** (7.300 κάτ.), στὴν πλατεῖα τῶν ὀπείων ὑπάρχει ἡ προτομή τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη Αἰμιλιανοῦ, ποῦ τὸν σκότωσαν οἱ Τοῦρκοι τὸ 1911.

Κωμόπολις ἀξιόλογη εἶναι ἡ **Σαμαρίνα**.

δ) **Ἐπαρχία Ἑορδαίας**. Πρωτ. ἡ **Πτολεμαῖς** (13.000 κ.), μετὰ τὸ γνωστὸ θερμοηλεκτρικὸ ἐργοστάσιον.

2. Νομὸς Καστοριᾶς

(Ἔκτασις 1.680 τ. χ. — Πληθυσμὸς 47.500 κ.)

Συνορεύει μετὰ τὴν Ἀλβανίαν καὶ μετὰ τοὺς Νομοὺς Φλωρίνης, Κοζάνης καὶ Ἰωαννίνων.

Τὸ **ἔδαφος** τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρεινόν. Περιλαμβάνει τὰ ὄρη **Γράμμων**, **Βοΐον** καὶ **Βίτσι**, ὅλα κατάφυτα μετὰ πεύκα, ἔλατα, ὄξυες, βελανιδιές, καστανιές καὶ κέδρα. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ πηγάζει ὁ **Ἀλιάκμων** ποταμὸς.

Ἔχει ἀκόμη τὴν **κοιλιάδα** τῆς Καστοριᾶς μετὰ τὴν γραφικὴν καὶ ἰχθυοτρόφον **λίμνην** τῆς Καστοριᾶς.

Τὸ **κλίμα** εἶναι ἠπειρωτικόν. **Παράγει** δημητριακά, κρασί, ὀπῶρες, κηπευτικά καὶ κτηνοτροφικά προϊόντα. Ἀπὸ τὰ δάση βγαίνει καλὴ ξυλεία.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ Νομοῦ ἐξυπηρετεῖται μετὰ αὐτοκίνητα καὶ ζῶα.

Ὁ Νομὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν **Ἐπαρχία Καστοριᾶς** μετὰ πρωτ. τὴν **Καστοριᾶ** (11.800 κ.), κτισμένη στὶς ὄχθες τῆς λίμνης τῆς. Εἶναι πόλις ὡραία μετὰ πολλοὺς βυζαντινοὺς ναοὺς. Στὴν Καστοριᾶ ἀκμάζει ἡ βιοτεχνία γουναρικῶν.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Ἄργος** τὸ **Ὀρεστικόν** καὶ τὸ **Νεστόριον**. Στὸ χωριὸν **Σιάτιστα** σκοτώθηκε ὁ Μακεδονομάχος Παῦλος Μελάς.

Η ΩΡΑΙΑ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΩΝΥΜΗ ΛΙΜΝΗ ΤΗΣ

3. Νομός Φλωρίνης

(Έκτασις 1.871 τ. χ. — Πληθυσμός 67.000)

Κατέχει τὸ ΒΔ. τμήμα τῆς Ἑλλάδος. **Συνορεύει** μετὴν Ἀλβανία καὶ μετὴ Γιουγκοσλαβία καὶ μετὸς Νομούς Πέλλης, Κοζάνης καὶ Καστοριάς.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινόν. Σπουδαιότερα ὄρη εἶναι ὁ **Βαρνοῦς**, τὸ **Βέρνο** (Βίτσι) καὶ ὁ **Βόρας**, πού εἶναι κατάφυτα μετὸ πεῦκα, ἔλατα, ὄξυες καὶ Βελανιδιές.

Ἀνάμεσα στὰ ὄρη αὐτὰ ἀπλώνονται δύο μεγάλα ὄροπέδια: τῆς Φλωρίνης καὶ τῆς Πτολεμαΐδος. Τὰ ὄροπέδια αὐτὰ εἶναι εὐφορα καὶ καλλιεργοῦνται μετὸ σύστημα.

Ὁ Νομός ἔχει πολλὰς **λίμνες** μετὰ ψάρια. Οἱ σπουδαιότερες εἶναι ἡ **Μεγάλη Πρέσπα**, πού εἶναι σύνορον Ἑλλάδος, Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἀλβανίας, ἡ **Μικρὴ Πρέσπα** καὶ ἡ λίμνη τοῦ Ὀστρόβου.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι ὑγιεινὸν μετὰ πολὺ ψυχρὸ χειμῶνα καὶ δροσερὸ καλοκαίρι.

Προϊόντα ἔχει πολλά δημητριακά, ὄσπρια, κρασί, ἄφθονα φρούτα (ιδίως μήλα, ροδάκινα, φράουλες καὶ ἀχλάδια). Ἀπὸ τὰ δάση τῆς βγαίνει πολλή ξυλεία. Ἀπὸ τὶς λίμνες τῆς βγαίνουν πολλὰ ψάρια. Ἀπὸ τὸ ὑπέδαφος βγαίνει πολὺς λιγνίτης. Ἄρκετὰ ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ σηροτροφία.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Φλώρινα—Θεσσαλονίκη καὶ μὲ πολλοὺς ἀμαξιτοὺς δρόμους.

Ὁ Νομὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν **Ἐπαρχία Φλωρίνης** μὲ πρωτ. τὴ **Φλώρινα** (12.000 κ.). Εἶναι ὠραία πόλις, κτισμένη στὸ ὄροπέδιο καὶ περιβάλλεται ἀπὸ περιβόλια μὲ πολλὰ ὄπωροφόρα δένδρα. Τὸ καλοκαίρι προσελκύει πολλοὺς παραθεριστάς.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Ἀμύνταιο** μέσα σὲ ἐκτεταμένους ἀμπελώνες, ἡ **Βεύη** μὲ τὰ σπουδαῖα λιγνιτωρυχεῖα τῆς καὶ τὸ **Εὐνὸ Νερό** μὲ μεταλλικὸ ἰαματικὸ νερό, τὸ ὁποῖον πωλεῖται σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος σὲ σφραγισμένα μπουκάλια.

Β' ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Χωρίζεται σὲ 6 Νομοὺς καὶ στὸ Ἀὐτοδιοίκητο διαμέρισμα τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Οἱ Νομοὶ τῆς εἶναι οἱ ἑξῆς: Νομὸς **Πέλλης**, **Ἡμαθίας**, **Πιερίας**, **Θεσσαλονίκης**, **Κιλκίς**, **Χαλκιδικῆς**.

1. Νομὸς Πέλλης

(Ἔκτασις 2606 τ. χ.—Πληθυσμὸς 133.000 κ.).

Συνορεύει μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ μὲ τοὺς Νομοὺς Φλωρίνης, Καζάνης, Ἡμαθίας, Θεσσαλονίκης καὶ Κιλκίς.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι ὄρεινὸ καὶ πεδινό.

Ὄρη εἶναι ὁ **Βόρας**, τὸ **Πάικο** καὶ τὸ **Βέρμιο** μὲ πολλὰ δάση. Ἀνάμεσα στὸ Πάικο καὶ Βέρμιο σχηματίζονται οἱ εὐφορες **πεδιάδες** τῆς **Ἀρδέας** καὶ τῶν **Γιαννιτσῶν**, πού διαρρέονται ἀπὸ τὸν **Λουδία** ποταμὸ καὶ τοὺς παραποτάμους του. Σπουδαιότερος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ **Βόδας**, πού σχηματίζει γραφί-

ΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΗΣ ΤΗΣ ΕΙΔΕΣΣΑΣ

κούς καταρράκτες, που κινούν τα έργαστάσια της "Εδεσσας. Με τις ύδατοπτώσεις του Βόδα κινείται το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο του "Αγρα.

Ο Νομός έχει κλίμα ήπειρωτικό με πολλές βροχές. Παράγει άφθονα σιτηρά, όσπρια, καπνό, λαχανικά και έκλεκτα φρούτα (κεράσια, ροδάκινα, μήλα). Από τα δάση βγαίνει ξυλεία. Έχει ανεπτυγμένη την κτηνοτροφία και τη σηροτροφία. Ανεπτυγμένη είναι και η βιομηχανία.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκη—Φλώρινα καὶ μὲ αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς Πέλλης χωρίζεται σὲ 3 Ἐπαρχίες.

α) **Ἐπαρχία Ἐδέσσης.** Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Ἐδεσσα** (Βοδενά, 16.000 κ.). Εἶναι ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, κτισμένη σὲ γραφικὴ θέσι στὶς ὄχθες τοῦ Βόδα ποταμοῦ. Ἔχει βυρσοδεφεῖα, ἐργοστάσια νηματουργίας καὶ ὑφαντουργίας καθὼς καὶ ταπητουργίας, πού κινοῦνται μὲ τὰ νερὰ τοῦ Βόδα.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Ἄρνισα**, ἡ **Σκύδρα** καὶ ὁ **Ἄγρας** μὲ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστάσιον τῆς Δ.Ε.Η.

β) **Ἐπαρχία Ἀλμωπίας.** Πρωτ. ἡ **Ἄρδέα** (4.000 κ.), κέντρον βάμβακος καὶ κουκουλιῶν.

γ) **Ἐπαρχία Γιαννιτσῶν.** Πρωτ. τὰ **Γιαννιτσά** (23.500 κ.). Ἡ πόλις εἶναι κτισμένη στὴν εὐφορῆ πεδιάδα τῶν Γιαννιτσῶν, πού ἄλλοτε ἦταν λίμνη καὶ τὴν ἀποξήραναν.

Ἀξιόλογη **Κωμόπολις** εἶναι ἡ Νέα Πέλλα, κοντὰ στὰ ἐρείπεια τῆς **ἀρχαίας Πέλλας**, πού ἦτο πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους καὶ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

2. Νομὸς Ἡμαθίας

(Ἐκτασις 1688 τ. χ. — Πληθυσμὸς 114 500 κ.)

Συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Κοζάνης, Πέλλης, Θεσσαλονίκης καὶ Πιερίας.

Τὸ ἔδαφος εἶναι τὸ περισσότερο πεδινό. Στὰ Δ. καὶ ΝΔ. ὑψώνονται τὰ ὄρη **Βέρμιον** καὶ **Πιέρια**. Στὰς πρόποδες αὐτῶν ἐκτείνονται οἱ εὐφορώτατες **πεδιάδες** τῆς Βέροιας καὶ τῆς Νάουσας καὶ ΝΑ. αὐτῶν ἡ κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα.

Τὰ ἄφθονα νερὰ τοῦ Βερμίου σχηματίζουν ποταμοὺς χρήσιμους γιὰ τὸ πότισμα τῶν πεδιάδων.

Σπουδαιότερος ποταμὸς εἶναι ὁ Ἀλιάκμων. Οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ **Ἀραπίτσα** καὶ **Τριπόταμος** μὲ τοὺς γραφικοὺς καταρράκτες τῶν κινοῦν τὰ ἐργοστάσια νηματουργίας καὶ ὑφαντουργίας τῆς Νάουσας.

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινόν, πολὺ ψυχρὸ ὅμως τὸ χειμῶνα.

Τὰ κυριώτερα **προϊόντα** εἶναι σιτηρά, βαμβάκι, καπνός, λινάρι, κρασί, λαχανικά καὶ φημισμένα φρούτα (βερύκοκα, ροδάκινα, μήλα, κεράσια). Ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ **κτηνοτροφία**, ἡ **σηροτροφία**, ἡ **πτηνοτροφία** καὶ ἡ **βιομηχανία**.

Ἡ Συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ σιδηρόδρομο καὶ μὲ αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 2 Ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Ἡμαθίας**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι ἡ **Βέροια** (27.000 κ.). Εἶναι ὠραιότατη πόλις καὶ βιομηχανική. Ἔχει ἐργοστάσια ὑφαντουργίας, ποὺ κινουῦνται μὲ τὰ νερά τοῦ Τριπόταμου ποταμοῦ.

Κωμόπολις εἶναι ἡ **Ἀλεξάνδρεια** (Γιδᾶς).

β) **Ἐπαρχία Ναούσης**. Πρωτ. ἡ **Νάουσα** (15.700 κάτ.) ἀπὸ τὶς περισσότερο βιομηχανικὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει πολλὰ ὑφαντουργεῖα, ποὺ κινουῦνται μὲ τὰ νερά τῆς Ἀραπίτσας, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν γραφικοὺς καταρράκτες.

3. Νομὸς Πιερίας

(Ἐκτασίς 1.544 τ. χ.— Πληθυσμὸς 97.500 κατ.).

Συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Θεσσαλονίκης, Ἡμαθίας, Κοζάνης καὶ Λαρίσης καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο.

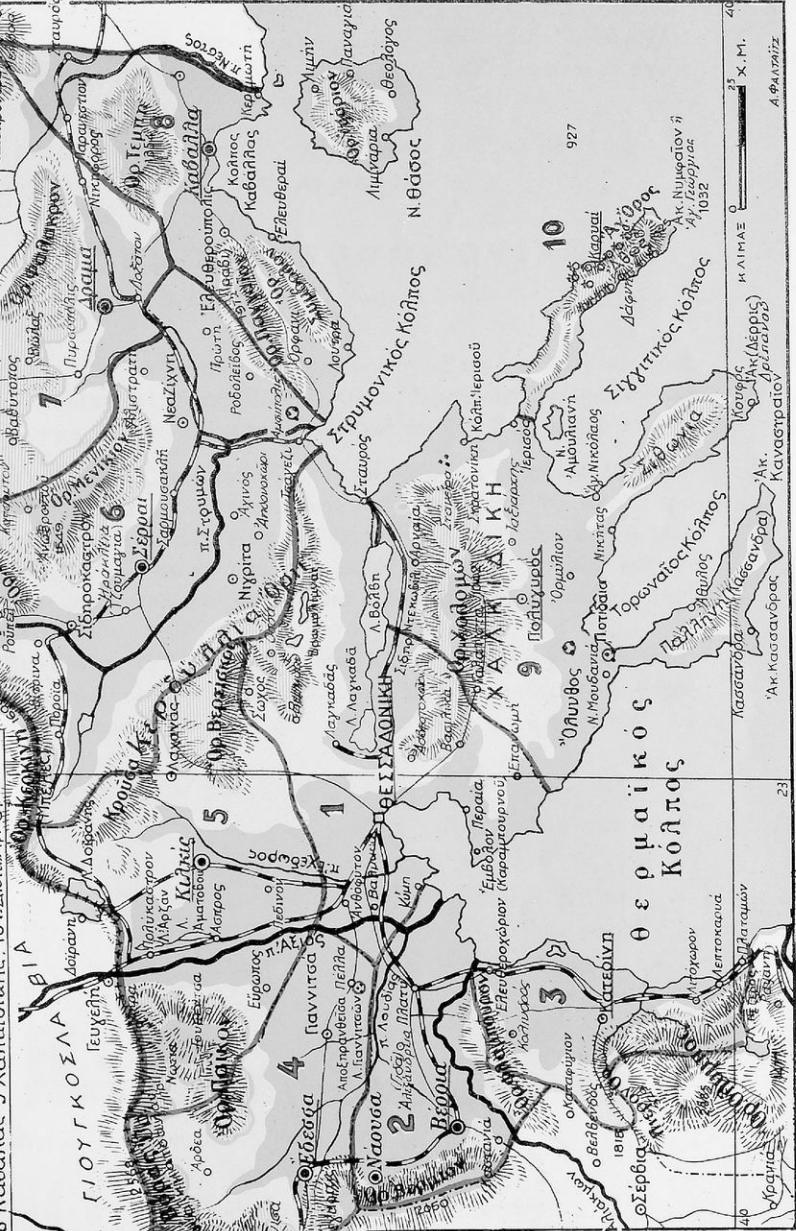
Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν παραλιακὴ **πεδινὴ λωρίδα** τῆς **Κατερίνης** καὶ ἀπὸ τὴν ὄρεινὴ καὶ δασώδη περιοχὴ τῶν **Πιερίων** καὶ τοῦ **Ὀλύμπου**.

Κλίμα ἔχει **μεσογειακὸ** στὰ παράλια καὶ πολὺ ψυχρὸ χειμῶνα στὰ ὄρεινά, ὅπου πέφτει πολὺ χιόνι.

Παράγει ὀλίγα σιτηρά, βαμβάκι, ρύζι, καπνὸ καὶ ὀπωρικά. Κυρίως ὅμως ἔχει κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ ἐκλεκτὴ ξυλεία. Στὴν παράλια ἔχει ἀλυκές.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ Νομοῦ ἐξυπηρετεῖται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους τῶν Σ. Ε. Κ. καὶ μὲ τὰ αὐτοκίνητα.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΝΟΜΟΙ = 1 Θεσσαλονίκης, 2 Ημαθίας, 3 Πιερίας,
 4 Πέλλης, 5 Κιλίκης, 6 Σερρών, 7 Δράμας,
 8 Καβάλας, 9 Χαλκιδικής, 10 Δίου. Αρ. Όρους

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ
ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Ὁ Νομὸς Πιερίας περιλαμβάνει μόνο τὴν Ἐπαρχία Κατερίνης με πρῶτ. τὴν Κατερίνη (32.000 κατοίκους) στοὺς πρόποδες τοῦ Ὀλύμπου.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ Αἰγίνιο, ὁ Κολινδρός, τὸ Λιτόχωρο, καὶ ὁ Πλαταμώνας.

4. Νομὸς Θεσσαλονίκης

(Ἐκτασίς 3.435 τ. χ.— Πληθυσμὸς 544.000 κατ.)

Κατέχει τὸ κέντρο τῆς Μακεδονίας. Συνορεύει με τοὺς Νομοὺς Πιερίας, Ἡμαθίας, Πέλλης, Κιλκίς, Σερρῶν καὶ Χαλκιδικῆς καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Θερμαϊκὸ κόλπο καὶ ἀπὸ τὸ Στρυμονικὸ κόλπο.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι γενικὰ πεδινὸ καὶ πολὺ εὐφορο. Τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης διαρρέουν κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς οἱ ποταμοὶ Ἄξιός, Ἐχέδωρος (Γαλλικός), Λουδίας καὶ Ἀλιάκμονας, ποὺ ἐκβάλλουν στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο. Στὰ λιβάδια βόσκουν πολλὰ κοπάδια βόδια, ἀγελάδες, βουβάλια καὶ πρόβατα.

Στὰ Ἄνατ. τοῦ Νομοῦ εἶναι δύο λίμνες τοῦ Ἄαγκαδᾶ καὶ ἡ Βόλβη, ποὺ συνδέονται με φυσικὸ αὐλάκι καὶ τὰ νερά τους χύνονται στὸ Στρυμονικὸ κόλπο.

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ (Μεντιτεράνια). ΔΕΞΙΑ ΣΤΟ ΒΑΘΟΣ
Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ : Η ΟΔΟΣ ΕΓΝΑΤΙΑΣ

Τὸ κλίμα εἶναι ἠπειρωτικὸ μὲ χειμῶνα παγερό, διότι φυσᾷ συνήθως ὁ βόρειος ἄνεμος, ποῦ ὀνομάζεται **Βαρδάρης**. Στὰ παράλια εἶναι ἥπιον.

Τὰ προϊόντα τοῦ Νομοῦ εἶναι σιτηρά, ὄσπρια, κρασί, λάδι, καπνός, λαχανικά, ρύζι, βαβμάκι, κτηνοτροφικά, πτηνοτροφικά καὶ ἀλιευτικά.

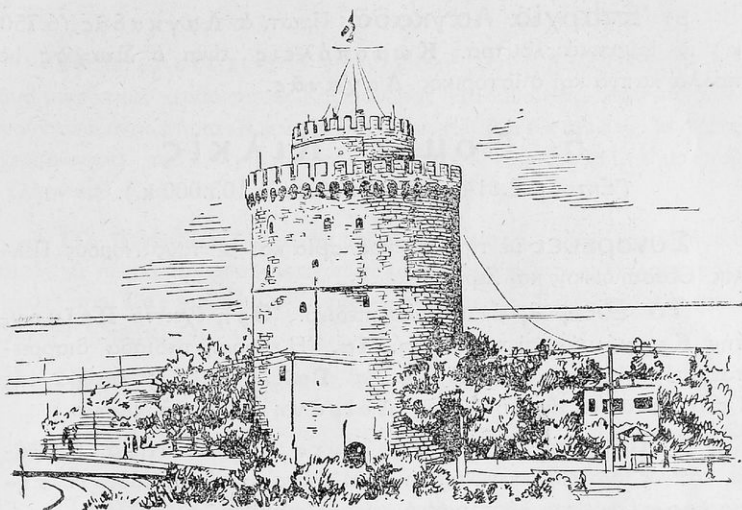
Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη. Λειτουργοῦν ἀλευρόμυλοι, μηχανουργεῖα, νηματοουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, ζαχαρωτῶν, κόνσερβῶν, βυρσοδεψεῖα, σαπωνοποιεῖα, ἐργοστάσια σιγαροβιομηχανίας κ.λ.π.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ Νομοῦ εἶναι ἀρίστη. Ἐξυπηρετεῖται μὲ πλοῦσιο σιδηροδρομικὸ δίκτυο, μὲ πολλοὺς αὐτοκινητοδρόμους, μὲ πλοῖα καὶ μὲ ἀεροπλάνα.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 2 Ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Θεσσαλονίκης**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Μακεδονίας εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη (250.000 κ.) κτισμένη στὸ μυχὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

Εἶναι ὠραιοτάτη πόλις καὶ διασχίζεται ἀπὸ τὴν Ἐγνατία ὁδὸ.
Ἐχει θυμασία ρυμοτομία, μεγάλες οἰκοδομὲς καὶ εὐρύχωρες πλατεῖες
Ἐχει ὠραιοτάτους βυζαντινοὺς ναοὺς (Ἅγιος Δημήτριος, Ἁγία Σο-

Ο ΛΕΥΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΟΠΩΣ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

φία, "Άγιοι Άπόστολοι, "Άγιος Γεώργιος), κάστρα και φρούρια. 'Ο **Λευκός Πύργος** (Ένετικό φρούριο) όρθώνεται έπιβλητικός στην προκυμαία.

Σήμερα ή Θεσσαλονίκη είναι κέντρο συγκοινωνιών, έμπορικό και πνευματικό. Έχει τó δεύτερο Πανεπιστήμιο τής Έλλάδος και άλλα πνευματικά ίδρύματα.

Τó λιμάνι της είναι τó δεύτερο μετά τó λιμάνι τού Πειραιώς. Στο λιμάνι λειτουργεί «**Έλευθέρα Ζώνη**», όπου άποθηκεύονται τά προϊόντα, πού έξάγει ή Γιουγκοσλαβία σέ άλλες χώρες.

Κάθε Σεπτέμβριο γίνεται «ή **Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης**». Σ' αυτήν λαμβάνουν μέρος πολλές ξένες Χώρες και έκθέτουν τά προϊόντα τους, για νά τά διαφημίσουν. Η Έκθεση αυτή δίνει ζωηρή κίνηση στην πόλι.

Η Θεσσαλονίκη, πού για τήν όμορφιά της λέγεται και «**νύμφη τού Θερμαϊκού**», έλευθερώθηκε από τόν Τουρκικό ζυγό στίς 26 'Οκτωβρίου 1912, έορτή τού πολιούχου της Άγίου Δημητρίου.

Κωμοπόλεις είναι τó **Άσβεστοχώρι**, τόπος παραθερισμού, τά **Βασιλικά**, ή **Θέρμη** και ή **Έπανωμή**.

β) **Ἐπαρχία Λαγκαδᾶ**. Πρωτ. ὁ **Λαγκαδᾶς** (6.750 κ.) μὲ ἰαματικά λουτρά. **Κωμοπόλεις** εἶναι ὁ **Σωχὸς** μὲ πολλὰ καπνὰ καὶ ὁ ἱστορικός **Λαχανᾶς**.

5. Νομὸς Κιλκίς

(Ἔκτασις 2.614 τ. χ. — Πληθυσμὸς 103.000 κ.).

Συνορεύει μὲ τὴ Γιουγκοσλαβία καὶ μὲ τοὺς Νομοὺς Πέλλης, Θεσσαλονίκης καὶ Σερρών,

Τὸ ἔδαφος εἶναι κυρίως πεδινὸ. **Ὅρη** ἔχει τὸ **Πάϊκον**, τὴν **Κερκίνη** καὶ τὰ **Κρούσια**. Ἡ εὐφορὴ πεδιάδα διαρρέεται ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς **Ἄξιό** καὶ **Γαλλικό**. Στὰ σύνορα τῆς Γιουγκοσλαβίας εἶναι ἡ **λίμνη Δοϊράνη** μὲ πολλὰ ψάρια.

Κλίμα ἠπειρωτικὸ. **Προϊόντα**: Πολλὰ σιτηρά, βαμβάκι, καπνός, ὄσπρια, κτηνοτροφικά καὶ ὀλίγο κρασί καὶ λάδι. Ἡ **σηροτροφία** εἶναι ἀνεπτυγμένη.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται πολὺ καλὰ μὲ σιδηρόδρομο καὶ μὲ αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς περιλαμβάνει 2 Ἐπαρχίαι:

α) **Ἐπαρχία Κιλκίς**. Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ **Κιλκίς** (13.500 κ.), ὀνομαστὸ γιὰ τὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων τὸ 1913. Εἶναι πόλις γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ μὲ ἀλευρομύλους, καπνεργοστάσιο, βυρσοδεφεῖο, ποτοποιεῖα.

Κωμόπολις ἀξιόλογη εἶναι οἱ **Εὐζωνοί**.

β) **Ἐπαρχία Παιονίας**. Πρωτ. ἡ **Γουμένισσα** (5.000 κ.), ποὺ παράγει ἐξαιρετικὸ κρασί.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Ἀξιούπολις**, τὸ **Σκρὰ** καὶ ἡ **Εἰδομένη**, ὁ τελευταῖος ἑλληνικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμὸς πρὸς τὴ Γιουγκοσλαβία.

6. Νομὸς Χαλκιδικῆς

(Ἔκτασις 2.988 τ. χ. — Πληθυσμὸς 80.000 κ.).

Βρίσκεται πρὸς Ν. τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ **Θερμαϊκοῦ** καὶ τοῦ **Στρυμονικοῦ** κόλπου.

Ἀποτελεῖται ἀπὸ τῆ χερσόνησο τῆς Χαλκιδικῆς μὲ τὶς δυὸ μικρότερες χερσονήσους Κασσάνδρας καὶ Σιθωνίας, ποὺ καταλήγουν στὰ ἀκρωτήρια **Καναστραῖον** καὶ **Δρέπανον**. Ἡ τρίτη χερσόνησος, τοῦ Ἁγίου Ὀρους, ἀποτελεῖ αὐτόνομο τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Τὰ παράλια τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁμαλά. Τῶν χερσονήσων ὅμως τὰ παράλια εἶναι βραχώδη καὶ σχηματίζουν μεγάλους κόλπους, τὸν **Τορωναῖο** (Κασσάνδρας) καὶ τὸ **Σιγγιτικὸ** (τοῦ Ἁγίου Ὀρους).

Ὄρη τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ **Χολομών** καὶ ὁ **Χορτιάτης**.

Τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακὸ στὰ παράλια καὶ ἡπειρωτικὸ στὰ ὄρενά.

Προϊόντα: σιτηρά, καπνός, λάδι. Εὐδοκιμοῦν οἱ καστανιές, οἱ φουντουκιές, οἱ καρυδιές, οἱ συκιές.

Ἄνεπτυγμένη εἶναι ἡ **κτηνοτροφία**, ἡ **πτηνοτροφία** καὶ ἡ **άλιεία**. Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ **μελισσοκομία**. Ἡ Χαλκιδικὴ ἔρχεται πρώτη στὴ μελισσοκομία ἀπὸ ὅλους τοὺς Νομοὺς τῆς Ἑλλάδος

ἔχει ἀκόμη πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου, ἀπὸ τὰ ὅποια βγαίνει σιδηροπυρίτης, μαγγάνιο καὶ λευκόλιθος.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 2 Ἐπαρχίες:

α) **Ἐπαρχία Χαλκιδικῆς**. Πρωτ. τοῦ Νομοῦ καὶ τῆς Ἐπαρχίας ὁ **Πολύγυρος** (4.500 κ.), κέντρο γεωργικὸ καὶ κτηνοτροφικὸ.

Κωμοπόλεις εἶναι τὰ **Νέα Μουδανιά**, ὁ **Ἅγιος Νικόλαος** καὶ ἡ **Συκιά**.

β) **Ἐπαρχία Ἀρναίας**. Πρωτ. ἡ **Ἀρναία** (2600 κ.). Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι ἡ **Ἱερισσός**.

Στὸ Νομὸ αὐτὸ ἀνήκουν καὶ οἱ ἀρχαῖες πόλεις **Ὀλυνθος** καὶ **Ποτίδαια** καθὼς καὶ τὰ **Στάγειρα**, πατρίδα τοῦ μεγάλου φιλοσόφου Ἀριστοτέλη.

7. Αυτόνομη περιοχή 'Αγίου Όρους

Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι ὄρεινὴ καὶ καταλήγει στὸ ἀκρωτήριο **Νυμφαῖον**. Τὸ ὄρος **Ἄθως** (1.938 μ.) χωρίζει τὸ Σιγγιτικὸ κόλπο ἀπὸ τὸ Στρυμονικόν,

Ἔχει ἕκτασι 339 τ. χιλιομέτρα καὶ πληθυσμὸ 2.687 κατοίκους ὅλο ἄρρες.

Ἡ χερσόνησος εἶναι κατάφυτη ἀπὸ καστανιές, ὄξυές, καρυδιές, φουντουκιές, ἐλιές, καὶ διάφορα ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα

Τὸ κλίμα εἶναι μεσογειακόν.

Σὲ μαγευτικὲς τοποθεσίεσ εἶναι κτισμένα ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς 20 μοναστήρια, ὅπου κατοικοῦν καλόγηροι ὄλων τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (Ἕλληνες, Ρῶσοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Ρουμᾶνοι).

Στὰ μοναστήρια αὐτὰ φυλάσσονται πλούσιεσ βιβλιοθηκῆσ, πολὺτιμα χειρόγραφα, χρυσόδετα Εὐαγγέλια καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Γι αὐτὸ καθημερινῶσ δέχονται πολλοὺς ἐπισκέπτεσ Ἕλληνεσ καὶ ξένουσ, οἱ ὁποῖοι πηγαίνουν γιὰ νὰ προσκυνήσουν ἄλλὰ καὶ νὰ θαυμάσουν τὰ ἱερὰ κειμήλια.

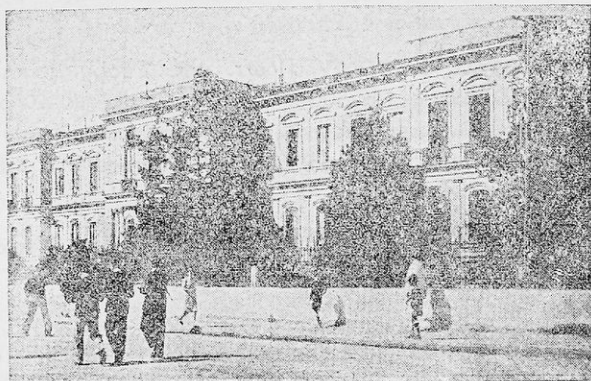
Γυναῖκεσ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πᾶνε στὸ Ἅγιον Ὄρος.

Τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀποτελεῖ αὐτοδιοίκητο τμῆμα τῆς Ἑλλάδοσ, τὸ ὁποῖον διοικεῖται ἀπὸ τὴν **Ἱερὰ Κοινότητα**, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 20 μοναχοὺσ (καλογήρουσ), ἕνα ἀπὸ κάθε μοναστήρι. Στὴν Κοινότητα αὐτὴ ἀσκεῖ ἐποπτεία ὁ Πολιτικὸς Διοικητὴσ, τὸν ὁποῖον διορίζει τὸ Κράτοσ.

Πρωτ. τοῦ Ἁγίου Ὄρουσ εἶναι οἱ **Καρυές** καὶ λιμάνι τοῦ ἡ **Δάφνη**.

Γ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Ἡ Ἀνατολική Μακεδονία ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 Νομούς: Σερρῶν, Δράμας καὶ Καβάλας.

ΣΕΡΡΑΙ: ΤΟ ΜΕΓΑΡΟ ΠΟΥ ΣΤΕΓΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

1. Νομὸς Σερρῶν

(Ἐκτάσις 4.052 τ. χ. — Πληθυσμὸς 248.000 κ.),

Συνορεύει μετὰ τὴ Βουλγαρία καὶ μετὰ τοὺς Νομούς Κιλκίς, Θεσσαλονίκης, Δράμας καὶ Καβάλας καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Στρυμονικὸ κόλπο.

Περιβάλλεται ἀπὸ τὰ ὄρη **Κερκίνη, Μενοίκιο, Κρούσια, Κερδύλλιο** καὶ **Παγγαῖο**. Μεταξὺ αὐτῶν σχηματίζεται ἡ εὐφωρωτάτη **πεδιάδα τῶν Σερρῶν**, πού διαρρέεται ἀπὸ τὸ **Στρυμόνα** ποταμὸ καὶ ἀπὸ τὸν παραπόταμο αὐτοῦ **Ἀγγίτη**.

Ὁ Στρυμών, πού ἔρχεται ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, χύνεται πρῶτα στὴν παλιὰ **λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ** (Κερκινίτιδα) καὶ κατόπιν στὸ Στρυμονικὸ κόλπο.

Τὸ κλίμα στὰ μεσόγεια εἶναι ἠπειρωτικόν, στὰ παράλια εἶναι μεσογειακὸ καὶ ὑγρό.

Παράγει σιτηρά, βαμβάκι, καπνὸ ἀρίστης ποιότητος, λαχανικά καὶ ὀπωρικά. Εἶναι ἀνεπτυγμένη ἢ κτηνοτροφία προβάτων, βοδιῶν καὶ πουλερικῶν.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης—Κωνσταντινουπόλεως καὶ μὲ αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς χωρίζεται σὲ 4 Ἐπαρχίες :

α) **Ἐπαρχία Σερρών.** Πρωτ. τῆς Ἐπαρχίας καὶ τοῦ Νομοῦ εἶναι οἱ **Σέρρες** (40.500 κ.), πόλις ὠραία, μὲ ρυμοτομία πολὺ καλὴ καὶ μὲ μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησι. Ἔχει πολλὰ καπνεργοστάσια. **Κωμόπολις** ἀξιόλογη εἶναι ἡ **Ἡράκλεια**.

β) **Ἐπαρχία Σιντικῆς.** Πρωτ. τὸ **Σιδηρόκαστρο** (9.300 κ.). **Κωμοπόλεις** εἶναι τὸ **Πετρίτσι** καὶ τὰ **Ἄνω Πορρόια**.

γ) **Ἐπαρχία Βισαλτίας.** Πρωτ. ἡ **Νιγρίτα** (10.300 κ.), ὀνομαστὴ ἀπὸ τὸ ἱαματικὸ πόσιμον νερό τῆς. **Κωμοπόλεις** ἡ **Τερπνὴ**, τὸ **Σιτοχώρι**.

δ) **Ἐπαρχία Φυλλίδος.** Πρωτ. ἡ **Νέα Ζίχνη** (4.000 κ.). **Κωμοπόλεις** εἶναι ὁ **Ροδολεῖβος**, ἡ **Ἀλιστράτη**, ἡ **Πρώτη**.

2. Νομὸς Δράμας

(Ἐκτασίς 3.502 τ. χ. — Πληθυσμὸς 121.000 κ.).

Συνορεύει μὲ τὴ Βουλγαρία, μὲ τοὺς Νομοὺς Σερρών, Καβάλας καὶ μὲ τὴ Θράκη.

Τὸ **ἔδαφος** εἶναι ὄρεινόν. Ὄρη εἶναι ὁ **Ὄρβηλος** καὶ ἡ **Ροδόπη** στὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, τὸ **Φαλακρό**, καὶ τὸ **Μενοίκιο**.

— Μεταξὺ αὐτῶν σχηματίζεται ἡ εὐφορωτάτη πεδιάδα τῆς **Δράμας**, ποὺ ποτίζεται ἀπὸ τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ **Ἀγγίτη**. Τὸ Νομὸ διαρρέει καὶ ὁ **Νέστος** ποταμὸς, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ Βουλγαρία καὶ χύνεται στὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Κλίμα έχει ήπειρωτικό. **Παράγει** κυρίως καπνό· επίσης παράγει σιτηρά, όσπρια ρύζι και βαμβάκι.

Ἡ συγκοινωνία εξυπηρετείται με τὸ σιδηρόδρομο καὶ με αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς περιλαμβάνει μόνο τὴν **Ἐπαρχία Δράμας** με πρωτ. τὴ **Δράμα** (33.500 κ), κτισμένη στοὺς πρόποδες τοῦ Φαλακροῦ. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας καπνοῦ.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ **Προσωτσάνη**, τὸ **Δοξᾶτο** τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐσφάγησαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, καὶ τὸ **Κάτω Νευροκόπι**.

3. Νομὸς Καβάλας

(Ἐκτασις 2.169 τ. χ. — Πληθυσμὸς 141.000 κ.)

Συνορεύει με τὴ Θράκη καὶ με τοὺς Νομοὺς Δράμας καὶ Σερρών καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Περιλαμβάνει καὶ τὴ νῆσο **Θάσο**.

Τὸ ἔδαφος εἶναι κυρίως πεδινό. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς εὐφωρῶτατες **πεδιάδες** τῶν **Φιλίππων** καὶ τῆς **Χρυσουπόλεως**, ἡ ὁποία ποτίζεται, ἀπὸ τὰ ἄφθονα νερὰ τοῦ **Νέστου** ποταμοῦ.

Στὸ Δυτικὸ μέρος ὑπάρχουν **ὄρη** χαμηλά: τὸ **Παγγαῖον**, γνωστὸ γιὰ τὰ χρυσορυχεῖα του, καὶ τὸ **Σύμβολον**.

Ἡ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ ΟΠΩΣ ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Κλίμα έχει μεσογειακό. **Παράγει** πολύ καπνό, λίγα σιτηρά, όσπρια, λάδι, κρασί και λαχανικά. Από τα δάση της Θάσου βγαίνει πολλή ξυλεία.

Η συγκοινωνία εξυπηρετείται με αυτοκίνητα και πλοία. Με την Αθήνα έχει και αεροπορική συγκοινωνία.

Ο Νομός χωρίζεται σε 4 Έπαρχιες.

α) **Έπαρχία Καβάλας**. Πρωτεύουσα του Νομού και της Έπαρχίας είναι η **Καβάλα** (45.000 κατ.), πόλις ωραία, με φρούριο και πολύ καλό λιμάνι. Είναι βιομηχανική πόλις με εργοστάσια κατεργασίας των καπνών όλοκληρου της Μακεδονίας.

Προς Β. της Καβάλας διατηρούνται τα ερείπια της αρχαίας πόλεως των **Φιλίππων**, όπου ο Απόστολος Παύλος ίδρυσε την πρώτη Χριστιανική Έκκλησία στην Ευρώπη.

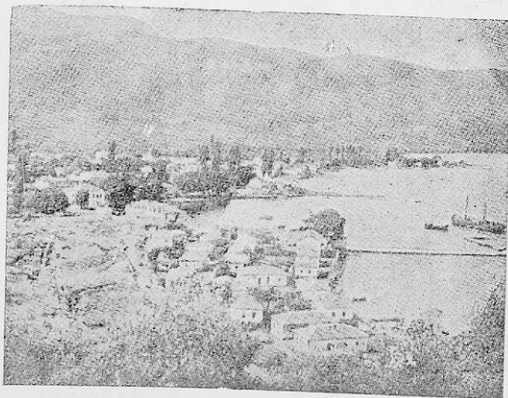
Κωμοπόλεις είναι ο **Ζυγός** και οι **Κρηνίδες**.

β) **Έπαρχία Παγγαίου**. Πρωτεύουσα ή **Έλευθερούπολις** (6 500 κατ.).

Κωμοπόλεις είναι η **Νηκίσιανη**, το **Παλαιοχώρι** και οι **Έλευθερές** με ίαματικές πηγές.

γ) **Έπαρχία Νέστου**. Πρωτεύουσα ή **Χρυσούπολις** (5.800 κατ.) με πολλά ιχθυοτροφεία.

δ) **Έπαρχία Θάσου**. Περιλαμβάνει την κατάφυτη νήσο Θάσο με Πρωτεύουσα τα **Λιμενάρια** (Λιμήν, 3.100 κατ.).

ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ

Κωμόπολις είναι ο **Θεολόγος**.

Η **Θάσος** είναι όμορφο νησί, διατηρεί αρχαίο θέατρο και μουσείο και έχει μεγάλη τουριστική κίνηση. Έχει τακτική συγκοινωνία με φέρρυ - μπότ με την Καβάλα και με την απέναντί της κωμόπολι **Κεραμωτή**.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

(Έκτασις 34 356 τ. χ. — Πληθυσμός 1.830 700 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Όρη : Γράμμος, Βίτον, Βέρνον, Βαρνοῦς, Βέρμιον, Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, Όλυμπος, Βόρας, Πάικον, Κερκίνη, Όρθηλος, Ροδόπη, Μενείκιον, Φαλακρόν, Βερτίσκος, Κερδύλλιον, Χορτιάτης, Χολομών, Άθως, Παγγαίον, Σύμβολον.

Όροπέδια : Καστοριάς, Φλωρίνης, Πτολεμαΐδος.

Πεδιάδες : Θεσσαλονίκης, Άρδέας, Γιαννιτσών, Σερρών, Δράμας, Έλευθερουπόλεως καὶ Χρυσουπόλεως.

Ποταμοί : Αλιάκιμον, Άξιός, Γαλλικός (Έχέδωρος), Λουδίας, Στρυμόνας, Άγγίτης, Νέστος.

Λίμνες : Πρέσπα, Βεγορίτης, Καστοριάς, Δοϊράνης, Λαγκαδά, Βίλση.

Κλίμα : Ήπειρωτικό στα όρεινά καὶ μεσόγεια μέρη καὶ μεσογειακό στα παράλια.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Γεωργικά : Σιτηρά, όσπρια, λαχανικά, βαμβάκι, ρύζι, καπνός.

Κτηνοτροφικά : Τρέφονται αἰγοπρόβατα, βόδια — βουβάλια, χῆροι, πουλερικά.

Δασικά : Βγαίνει πολλή ξυλεία από τὰ δάση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θάσου.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	*Έκτασις Νομού εἰς τετρ. χιλιομέτρα	Πληθυσμὸς Νομοῦ	Πρωτεύουσα Νομοῦ	Έπαρχίαι Νομοῦ	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμὸς Πρωτεύουσῆς
Α' ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
1. Κοζάνης	5.863	191.000	Κοζάνη	α) Κοζάνης β) Βοῦν γ) Γρεβενῶν δ) Έφορδαίας	Κοζάνη Σιάτιστα Γρεβενά Πτολεμαίς	21.500 4.700 7.300 13.000
2. Καστοριάς	1.680	47.500	Καστοριά	Καστοριάς	Καστοριά	11.800
3. Φλωρίνης	1.871	67.000	Φλώρινα	Φλωρίνης	Φλώρινα	12.000

ΝΟΜΟΙ	Έκτασις εις τετραγώ- νικα χιλιομέ- τρα	Πληθυσμός Νομού	Πρωτεύουσα Νομού	Έπαρχιες Νομού	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σας
Β' ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
1. Πέλλης	2.606	133.000	Έδεσσα	α) Έδεσσας β) Άλμωπίας γ) Γιαννιτσών	Έδεσσα Άρδέα Γιαννιτσά	16.000 4.000 23.500
2. Ήμαθίας	1.688	114.500	Βέροια	α) Ήμαθίας β) Ναούσης	Βέροια Νάουσα	27.000 15.700
3. Πιερίας	1.544	97.500	Κατερίνη	Κατερίνης	Κατερίνη	32.000
4. Θεσ/νίκης	3.435	544.500	Θεσ/νίκη	α) Θεσ/λονίκης β) Λαγκαδά	Θεσσαλονίκη Λαγκαδάς	250.000 6.750
5. Κιλκίς	2.614	103.000	Κιλκίς	α) Κιλκίς β) Παιονίας	Κιλκίς Γουμένιτσα	13.500 5.000
6. Χαλκιδικής	2.988	80.000	Πολύγυρος	α) Χαλκιδικής β) Άρναίας	Πολύγυρος Άρναία	4.500 4.600
7. Άγ. Όρους	339	2.687	Καρυαί	—	Καρυαί	430
Γ' ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ						
1. Σερρών	4.052	248.000	Σέρραι	α) Σερρών β) Σιντικής γ) Βισαλτίας δ) φυλλίδος	Σέρραι Σιδηρόκαστρο Νιγρίτα Ν. Ζιχνη	40.500 9.300 10.300 4.000
2. Δράμας	3.502	121.000	Δράμα	Δράμας	Δράμα	33.500
3. Καβάλας	2.169	141.000	Καβάλα	α) Καβάλας β) Παγγαίου γ) Νέστου δ) Θάσου	Καβάλα Ελευθερούπολις Χρυσούπολις Λιμενάρια	45.000 6.500 5.800 3.100

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Ποιά όρη και ποιά όροπέδια υπάρχουν στη Δυτική Μακεδονία;
- 2) Τι κλίμα έχει ή Δ. Μακεδονία και γιατί;
- 3) Ποιά διαδρομή ακολουθεί ό Άλιάκμων ποταμός;
- 4) Ποιά όρη περιβάλλουν την πεδιάδα τής Θεσσαλονίκης;
- 5) Ποιά διαδρομή ακολουθοϋν οι ποταμοί Άξιός, Στρυμών, Νέστος;
- 6) Άπό ποιές πόλεις περνά ό σιδηρόδρομος Φλωρίνης - Θεσσαλονίκης - Δράμας;

- ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νά σχεδιάσετε τή Μακεδονία και νά τοποθετήσετε:
- α) τά σπουδαιότερα όρη, ποταμούς, λίμνες, πεδιάδες, όροπέδια, β) τις πόλεις τής Μακεδονίας, που συνδέονται διά σιδηροδρομικής γραμμής και γ) τους ιστορικούς και αρχαιολογικούς τόπους τής Μακεδονίας.
- 2) Νά συγκεντρώσετε πληροφορίες για τήν Έκθεσι τής Θεσσαλονίκης.

ΣΤ' Θ Ρ Α Κ Η

Θράκη λέγεται ολόκληρη ή περιοχή, πού εκτείνεται πρὸς Α. τοῦ Νέστου ποταμοῦ ἕως τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιο Πόντο καὶ ἀπὸ Ν. πρὸς Β. ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος ἕως τὴν ὄρσειρά τοῦ Αἴμου στὴ Βουλγαρία.

Ὅλη ἡ περιοχή αὐτὴ ἦταν Ἑλληνική καὶ τὴν κατοικοῦσαν Ἑλληνες. Σήμερα ὅμως εἶναι μοιρασμένη σὲ τρία τμήματα : α) στὴ **Βόρειο Θράκη**, πού τὴν κατέχει ἡ Βουλγαρία, β) στὴν **Ἀνατολικὴ Θράκη**, πού τὴν κατέχει ἡ Τουρκία καὶ γ) στὴ **Δυτικὴ ἢ Ἑλληνικὴ Θράκη**.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἢ Δυτικὴ Θράκη εὐρίσκεται στὸ ΒΑ. μέρος τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔχει σύνορα πρὸς τὴν Τουρκία τὸν Ἐβρο ποταμὸ καὶ πρὸς τὴ Βουλγαρία τὸ ὄρος Ροδόπη. Πρὸς Δ. συνορεύει μὲ τοὺς Νομοὺς Δράμας καὶ Καβάλας καὶ πρὸς Ν. βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Περιλαμβάνει καὶ τὴ νῆσο Σαμοθράκη.

Ἐκτασι ἔχει 8. 586 τ. χ.

Τὰ παράλια τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης εἶναι ὁμαλὰ μὲ ἓνα μικρὸ κόλπο τοῦ **Πόρτο—Λάγο**, ὅπου σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Βιστωνίς**, ἡ ὁποία εἶναι πλούσιο ἰχθυοτροφεῖο.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης εἶναι πεδινὸ. Μὲ μιὰ δὲ λοφοσειρὰ τῆς Ροδόπης, πού φθάνει ἕως τὴ θάλασσα καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὄρος **Ἴσμαρο**, χωρίζεται στὶς **πεδιάδες** τῆς Ζάνθης καὶ τῆς Κομοτινῆς πρὸς Δ. καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου πρὸς Α.

Τὸ ἔδαφος **διαρρέεται** ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς **Νέστο** καὶ **Ἐβρο** καὶ τὸν παραπόταμό του **Ἄρδα**. Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ πηγάζουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία καὶ ἐκβάλλουν στὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Τὸ κλίμα τῆς Θράκης στὸ ἐσωτερικὸ εἶναι ἠπειρωτικὸ μὲ πολλὰς βροχὰς καὶ χιόνια, στὰ παράλια εἶναι μεσογειακὸ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Οι πεδιάδες τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης εἶναι εὐφορώτατες, ἐπειδὴ ποτίζονται ἀπὸ τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν βροχῶν. **Παρά- γουν** ἄφθονα σιτηρά, λαχανικά, ρύζι, σπασάμι καὶ πολλὰ φρούτα.

Καλλιεργεῖται ἀκόμη βαμβάκι, καπνὸς ἐκλεκτῆς ποιότη- τος καὶ μυρωδάτος, ποὺ ἀποτελεῖ ἔθνικὸ πλοῦτο, καὶ ἡ μουριά, γιατί τρέφονται πολλοὶ μεταξοσκώληκες. Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη στὴν παραγωγή μετάξης ἀπὸ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ **κτηνοτροφία**, ἡ **πτηνοτροφία** καὶ ἡ **μελισσοκομία**.

Ἄρκετὰ εἶναι τὰ ἀλιευτικὰ προϊόντα καὶ ὀλίγα τὰ δασικὰ καὶ ὄρυκτά.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ τὸ σιδηρόδρομο Θεσσα- λονίκης—Κωνσταντινουπόλεως, μὲ αὐτοκίνητα, μὲ πλοῖα καὶ ἀεροπο- ρικῶς μὲ τὴν Ἀθήνα.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἔχει 356.500 κατοίκους. Μεταξὺ αὐτῶν πε- ριλαμβάνονται καὶ ὀλίγες χιλιάδες Τοῦρκοι μὲ ἑλληνικὴ ὑπηκοότητα, οἱ ὅποιοι παραμένουν ἐκεῖ, ἐπειδὴ παραμένουν Ἕλληνες στὴν Κων- σταντινούπολι.

Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη διαιρεῖται σὲ 3 Νομοὺς : Ξάνθης, Ροδό- πης, Ἐβρου.

1. Νομὸς Ξάνθης

(Ἐκτασίς 1751 τ. χ. — Πληθυσμὸς 89.500 κ.).

Συνορεύει μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ μὲ τοὺς Νομοὺς Δράμας, Καβάλας καὶ Ροδόπης καὶ **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ πρὸς Β. εἶναι ὀλίγο ὄρεινὸ ἀπὸ τὶς διακλαδώσεις τῆς Ροδόπης, στὰ Νότια ὅμως εἶναι ὅλο πεδινό.

Κλίμα ἔχει ἠπειρωτικὸ μὲ πολλὰς βροχὰς καὶ χιόνια. Στὰ πα- ράλια εἶναι ἤπιον.

Κύρια προϊόντα είναι καπνός μυρωδάτος και έκλεκτης ποιότητας, σιτηρά, όσπρια (φασόλια, κουκιά), λαχανικά και όλιγα κτηνοτροφικά.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ σιδηρόδρομο καὶ αὐτοκίνητα.

Ὁ Νομὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν **Ἐπαρχία Ξάνθης** μὲ πρωτ. τὴν **Ξάνθη** (28.000 κ.). Εἶναι ὁμορφὴ πόλις μὲ ἐργοστάσια κατεργασίης καπνοῦ καὶ ὀνομαστὴ γιὰ τὰ μυρωδάτα καπνὰ τῆς. Ἔχει ἀκόμη ἀλευρομύλους καὶ βυρσοδεφεῖα.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Εὐλαλο**, ὁ **Ἐχίνος**, τὰ **Κιμμέρια** καὶ τὰ **Ἀβδηρα** κοντὰ στὰ ἀρχαῖα Ἀβδηρα, ὅπου ἐγεννήθησαν ὁ φιλόσοφος Δημόκριτος καὶ ὁ Πρωταγόρας. **Ἐπίνειο** τοῦ Νομοῦ εἶναι τὸ Πόρτο-Λάγο.

2. Νομὸς Ροδόπης

(Ἐκτασίς 2.586 τ. χ. — Πληθυσμὸς 109.000 κ.).

Βρίσκεται μεταξὺ τῶν Νομῶν Ξάνθης καὶ Ἐβρου. Πρὸς Β. **συνορεύει** μὲ τὴ Βουλγαρία καὶ πρὸς Ν. **βρέχεται** ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ τὸ περισσότερο εἶναι πεδινὸ καὶ πολὺ εὐφορὸ. Πρὸ Β. διασχίζεται ἀπὸ ὀλίγες διακλαδώσεις τῆς Ροδόπης καὶ πρὸς Ν. κλείεται μὲ τὸ κατάφυτο ὄρος **Ἴσμαρο**.

Στὸν κόλπο τοῦ **Πόρτο-Λάγο** σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Βιστωνίς**, μὲ πλούσια ἰχθυοτροφεία ἀπὸ πολλὰ ψάρια (τσιπούρες κυπρίνου, χέλια).

Τὸ κλίμα τοῦ Νομοῦ εἶναι ἥπιο ἠπειρωτικὸ, διότι ἡ Ροδόπη τὸν προστατεύει ἀπὸ τοὺς βορείους ψυχροὺς ἀνέμους. **Κύρια προϊόντα** ἔχει καπνὸ, σιτηρά, σταφύλια καὶ ψάρια.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ σιδηρόδρομο, μὲ αὐτοκίνητα καὶ μὲ πλοῖα ἀπὸ τὸ Πόρτο-Λάγο, τὸ ὁποῖον εἶναι **κοινὸ ἐπίνειο** τῶν Νομῶν Ξάνθης καὶ Ροδόπης.

Ὁ Νομὸς διαιρεῖται σὲ 2 Ἐπαρχίες.

α) **Ἐπαρχία Κομοτινῆς.** Πρωτ. Ἐπαρχίας καὶ Νομοῦ εἶναι ἡ **Κομοτινὴ** (32.000 κ.). Εἶναι κέντρο ἐμπορικὸ τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τοῦ καπνοῦ καὶ κέντρο συγκοινωνιῶν.

Μεγαλύτεραι Κωμοπόλεις εἶναι ὁ **Ἰασμος**, οἱ **Ἀσώματοι**, ὁ **Σώστης**, ἡ **Ὀργάνη**.

β) **Ἐπαρχία Σαππῶν.** Πρωτ. οἱ **Σάππες** (5.500 κ.). **Κωμοπόλεις** εἶναι τὰ **Ἀριανά**, ἡ **Δοκός**, ἡ **Ἀρίσβη**.

3. Νομὸς Ἐβρου

(Ἐκτασίς 4.249 τ. χ. — Πληθυσμὸς 158.000 κ.)

Ὁ Νομὸς Ἐβρου εἶναι ὁ ἀκράϊος Νομὸς τῆς Ἑλλάδος στὰ ΒΑ. αὐτῆς.

Συνορεύει μὲ τὴ Βουλγαρία, μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία (Α. Θράκη), μὲ τὸ Νομὸ Ροδόπης καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Περιλαμβάνει καὶ τὴ νῆσο **Σαμοθράκη**

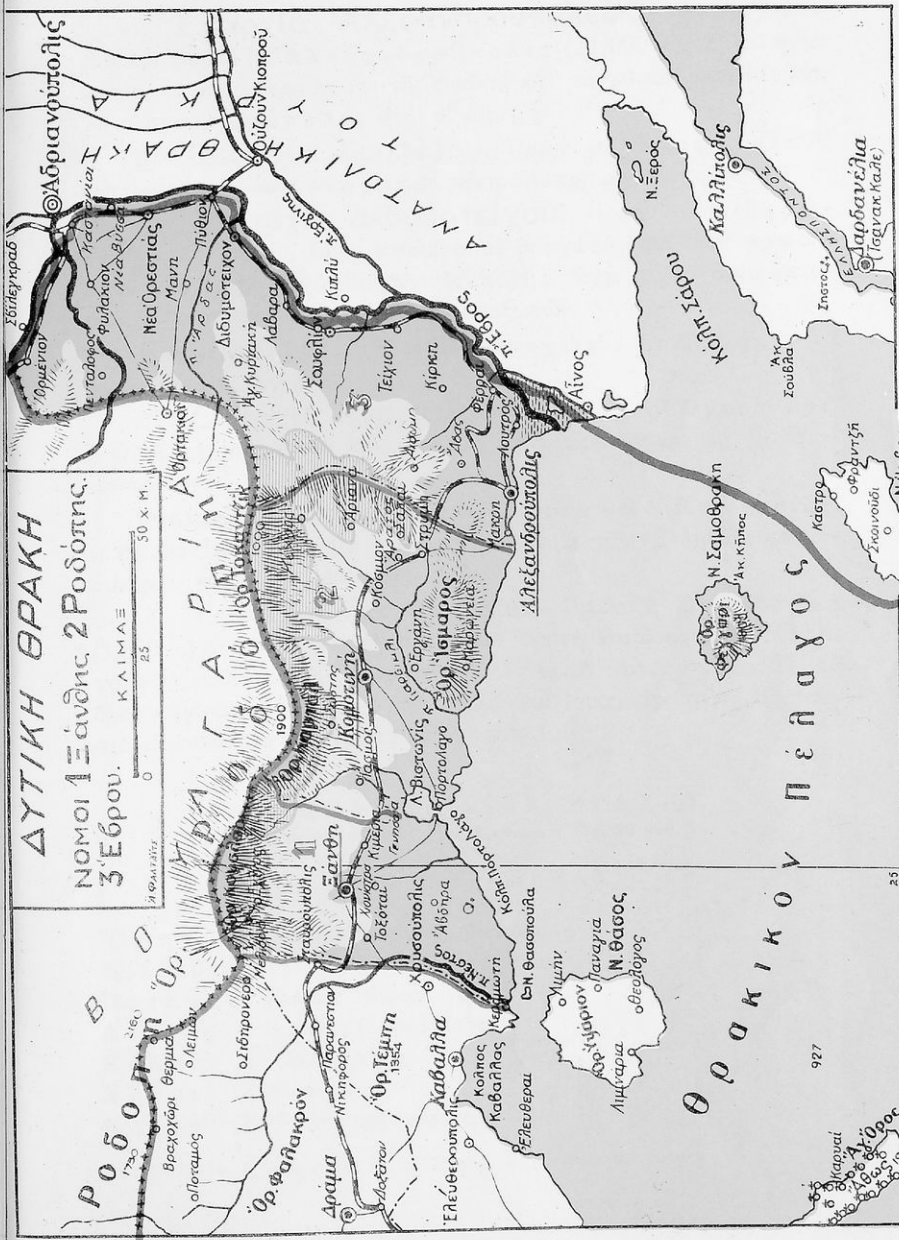
Τὸ ἔδαφος τοῦ Νομοῦ εἶναι πεδινό. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ὀρεστιάδος καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου, ποῦ εἶναι εὐφορώτατες, διότι διαρρέονται ἀπὸ τὸν Ἐβρο ποταμὸ καὶ ἀπὸ πολλοὺς παραποτάμους του, ποῦ σπουδαιότερος εἶναι ὁ **Ἄρδας**.

Τὸ **κλίμα** εἶναι πολὺ ψυχρὸ τὸ χειμῶνα, ὅτε παγώνει καὶ ὁ Ἐβρος. Τὸ καλοκαίρι εἶναι δροσερό.

Προϊόντα ἔχει σιτηρά, καπνὸ, βαμβάκι, ὄσπρια, λαχανικά, κτηνοτροφικά, κρασί, λάδι. Ζεχωριστὴ θέσι ἔχουν τὰ κουκούλια καὶ γι' αὐτὸ καλλιεργεῖται πολὺ ἡ μουριά.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ **μελισσοκομία** καὶ ἡ **πτηνοτροφία**. Ἡ συγκοινωνία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Σιδηρόδρομος, αὐτοκίνητα, πλοῖα ἐξυπηρετοῦν ἄριστα τὴ συγκοινωνία.

Ἡ Ἀλεξανδρούπολις ἔχει μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία.

ΔΥΤΙΚΗ ΘΡΑΚΗ
ΝΟΜΟΙ Ξάνθης, Ροδώνης, Ξέβρου.

30 Χ. Μ.
 ΚΛΙΜΑΞ
 0 25 30

Ὁ Νομὸς Ἐβρου χωρίζεται σὲ 5 Ἐπαρχίες :

α) Ἐπαρχία Ἀλεξανδρουπόλεως. Πρωτ. Ἐπαρχίας καὶ Νομοῦ ἢ Ἀλεξανδρούπολις (21.000 κ.). Εἶναι πολὺ ὠραία, τὸ κυριώτερο λιμάνι τῆς Θράκης καὶ συγκοινωνιακὸς κόμβος. Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι οἱ Φέρες.

β) Ἐπαρχία Σουφλίου. Πρωτ. τὸ Σουφλί (7.600 κάτ). μέσα σὲ δάσος ἀπὸ μουριές, κέντρο ἐμπορίου κουκουλιῶν.

γ) Ἐπαρχία Διδυμοτείχου. Πρωτ. τὸ Διδυμότειχο (7.900 κ.). Εἶναι κτισμένο σὲ βραχῶδη λόφο καὶ περιβάλλεται ἀπὸ διπλὸ τεῖχος Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἔχει ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ βιοτεχνία μεταξωτῶν.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ Ἐλαφοχώρι, τὰ Λάβαρα, τὸ θούριο, τὸ Πήθιο.

δ) Ἐπαρχία Ὀρεστιάδος. Πρωτ. ἢ Ὀρεστιάδα (14.000 κ.), πόλις νέα ποῦ ἐκτίσθη ἀπὸ πρόσφυγες τῆς Ἀνδριανουπόλεως.

Κωμοπόλεις εἶναι ἡ Νέα Βύσσα καὶ οἱ Καστανιές, οἱ ὁποῖες εἶναι ὁ ἀκραιὸς συνοριακὸς σταθμὸς τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων πρὸς τὴν Ἀνδριανούπολι.

ε) Ἐπαρχία Σαμοθράκης. Πρωτ. ἢ Σαμοθράκη (3.800 κ.) στὴ νῆσο Σαμοθράκη. Εἶναι ὄρεινη καὶ δασώδης νῆσος μὲ γραφικὲς κοιλάδες καὶ ὄμορφα τοπία. Γραφικότητα τῆς προσδίδει τὸ ὄρος Φεγγάρι (1800 μ. ὕψος). Ἔχει καὶ ἱαματικὲς πηγές. Παρουσιάζει ἱκανοποιητικὴ τουριστικὴ κίνησι.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΘΡΑΚΗΣ

(Ἐκτασις 8.586 τ. χ.— Πληθυσμὸς 356.500 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὅρη : Ροδόπη, Ἴσμαρος, Φεγγάρι.

Πεδιᾶδες : Ἐάνθης, Κομοτινῆς, Ἐβρου.

Ποταμοί : Νέστος, Ἐβρος, Ἀρδὰς.

Λίμνες : Βιστωνίς (λιμνοθάλασσα).

Κόλποι : Πόρτο—Λάγος.

Νῆσοι : Σαμοθράκη.

Κλίμα : Ἠπειρωτικὸ, μεσογειακόν.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

- Προϊόντα:** Γεωργικά : Καπνός, σιτηρά, όσπρια, λαχανικά, βαμβάκι, σταφύλια.
- Κτηνοτροφικά:** Τρέφονται αιγοπρόβατα, βόδια, βουβάλια, χοίροι, πουλερικά. Άνεπτυγμένη είναι ή σηροτροφία και ή μελισσοκομία.
- Άλιευτικά:** Άλιεύονται πολλά ψάρια στόν Έβρο, στόν Νέστο και κυρίως στή Βιστωνίδα λίμνη.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	*Εκτασίς εις τετραγώ- νικά χιλιάμ.	Πληθυσμός Νομοῦ	Πρωτεύουσα Νομοῦ	Έπαρχίαις Νομοῦ	Πρωτεύουσα Έπαρχίας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σας
1. Ξάνθης	1.731	109.000	Ξάνθη	Ξάνθης	Ξάνθη	28.000
2. Ροδόπης	2.586	109.000	Κομοτινή	α) Κομοτινής β) Σαϊππών	Κομοτινή Σάππες	32.000 5.000
3. Έβρου	4.249	158.000	*Αλεξαν- δρουπόλις	α) Άλ/πόλεως β) Σουφλίου γ) Διδυμοτείχου δ) Όρεστιάδος ε) Σαμοθράκης	*Άλ/πολις Σουφλί Διδυμοτείχο Όρεστιάδα Σαμοθράκη	21.000 7.600 7.900 14.000 3.800

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Ποιά χώρα λέγεται Θράκη και ποιά τὰ φυσικά της όρια;
- 2) Ποιά είναι τὰ όρια τής Δυτικής (Έλληνικής) Θράκης;
- 3) Ποιές πεδιάδες έκτείνονται ανατολικά του Νέστου και ποῦ όφείλεται ή γονιμότης αυτών;
- 4) Τί κλίμα επικρατεί στή Θράκη και γιατί;
- 5) Ποιά είναι τὰ σπουδαιότερα προϊόντα τής Θράκης;
- 6) Ποιές είναι οί σπουδαιότερες πόλεις τής Θράκης;

- ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νά χαρτογραφήσετε τή Δυτική Θράκη και νά σημειώσετε τὰ όρη, τίς πεδιάδες, τούς ποταμούς, τή σιδηροδρομική γραμμή, τὰ όρια των Νομών και τίς πρωτεύουσες αυτών.
- 2) Νά κάμετε νοερά ένα σιδηροδρομικό ταξίδι από τή Θεσσαλονίκη έως τήν Όρεστιάδα και νά περιγράψετε ό,τι θά ιδήτε.

II. ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ Νησιωτικὴ Ἑλλάδα περιλαμβάνει τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὰ Δωδεκάνησα, τὴν Κρήτη καὶ τὰ νησιά τοῦ Ἴονιου πελάγους ἢ Ἐπτάνησα.

Α' ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

Γενικά. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπλώνεται ἀπὸ τὰ Θρακικὰ παράλια ὡς τὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ ὡς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ χωρίζει τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Τουρκία. Τοῦτο εἶναι σπαρμένον ἀπὸ πολλὰ νησιά μικρὰ καὶ μεγάλα.

Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἶναι οἱ κορυφές βουνῶν ἀπὸ μιὰ στεριά, ἢ ὅποια ἦνῶνε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴ Μ. Ἀσία. Ἡ στεριά αὕτη ἐδῶ καὶ πολλὰς χιλιάδες χρόνια βυθίστηκε καὶ σκεπάστηκε ἀπὸ νερά. Ἔτσι ἔμειναν μόνον οἱ ψηλές κορυφές τῶν βουνῶν ἔξω ἀπὸ τὰ νερά, πού ἀπετέλεσαν τὰ σημερινὰ νησιά.

Τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἔχουν **κλίμα** ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θαλάσσιο· ὁ χειμῶνας εἶναι ἥπιος (μαλακός) καὶ τὸ καλοκαίρι δροσερό. Τὸ εὐχάριστο κλίμα τῶν νησιῶν αὐτῶν καὶ οἱ φυσικὲς καλλονές τους προσελκύουν, κατὰ τὸ καλοκαίρι κυρίως, πολλοὺς περιηγητὰς Ἕλληνας καὶ ξένους. Σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ νησιά αὐτὰ σώζονται καὶ σπουδαῖες ἀρχαιότητες, τὶς ὁποῖες θὰ γνωρίσουμε πιὸ κάτω.

Ἡ συγκοινωνία γίνεται μετὰ πλοῖα καὶ στὰ μεγάλα νησιά καὶ μετὰ ἀεροπλάνο. Στὸ ἐσωτερικὸ τῶν νησιῶν ἡ συγκοινωνία γίνεται μετὰ αὐτοκίνητα.

Ἀνάλογα μετὰ τὴ θέσι τους διαιροῦμε τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου σὲ τρεῖς ὁμάδες: α) στὶς νήσους τοῦ νοτίου Αἰγαίου (Κυκλάδες νῆσοι), β) στὶς νήσους τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου καὶ γ) στὶς νήσους τοῦ ΝΑ. Αἰγαίου (Δωδεκάνησα).

Α' ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

(ΚΥΚΛΑΔΕΣ ΝΗΣΟΙ)

Οι Κυκλάδες είναι νησιά του Νοτίου Αιγαίου. Το όνομά τους το έπληρον από τη νήσο **Δήλο**, ή οποία θεωρείτο ιερά από τους αρχαίους Έλληνες, επειδή έπίστευαν ότι έγεννήθηκαν σ' αυτήν οι θεοί Άπόλλων και Άρτεμις. Και επειδή τα άλλα νησιά βρίσκονται γύρο από τη Δήλο, σαν να σχηματίζουν κύκλο, ώνομάστηκαν «**Κυκλάδες**». Είναι δέ τα εξής :

Άνδρος, Δήλος, Σύρος, Τήνος, Μύκονος, Νάξος, Άμοργός, Άνάφη, Θήρα (Σαντορίνη), **Ίος, Σίκινοσ, Φολέγανδρος, Πάρος** και **Άντίπαρος, Μήλος, Κίμωλος, Σίφνος, Σέριφος, Κύθνος, Κέα** (Τζιά). Έκτός τούτων υπάρχουν και άλλα μικρότερα νησιά, που είναι όμως άκατοίκητα.

Τό έδαφος τών Κυκλάδων είναι όρεινό και πετρώδες και σε πολλά νησιά έχει όρυκτά (σμύριδα, θειάφι, μεταλλεύματα σιδήρου, θηραϊκή γή και λευκά μάρμαρα).

Τα ύψηλότερα **όρη** είναι το **Πέταλο** στην Άνδρο και το **Δρίον** στη Νάξο, με ύψος 1.000 περίπου μέτρα. Χαμηλότερα όρη υπάρχουν στην Άμοργό.

Τό κλίμα τών Κυκλάδων είναι θαλάσσιο, υγιεινό και πολύ ευχάριστο. Οι βροχές είναι όλιγες, διότι φυσούν συχνά οι βόρειοι άνεμοι. Έπειδή δέ δεν υπάρχουν πηγές, οι κάτοικοι αναγκάζονται να συγκεντρώνουν το νερό τής βροχής σε στέρνες, για να πίνουν.

Λόγω τής ξηρασίας δεν υπάρχει πλουσία **βλάστησις**. Άπό τα ήμερα φυτά ευδοκιμούν τα έσπεριδοειδή, τα έλαιόδενδρα, ή συκή και ή άμπελος. Τα κυριώτερα **προϊόντα** είναι όλίγα δημητριακά, άφθονα λαχανικά, πατάτες, λάδι έσπεριδοειδή, καπνός και έκλεκτός οίνος (κρασί).

Σε μερικά νησιά (Νάξον, Τήνον, Μύκονον και Σέριφον) είναι ανεπτυγμένη ή κτηνοτροφία.

Τα προϊόντα όμως αυτά δεν είναι άρκετά να θρέψουν τον πληθυσμό. Γι' αυτό άσχολούνται και με την άλιεία και τη ναυτιλία. Πολλοί άκόμη από τους κατοίκους μεταναστεύουν σε ξένες χώρες.

Ἡ συγκοινωνία μεταξύ τῶν Κυκλάδων νήσων γίνεται με πλοία καὶ πλοιάρια. Τὸ ἐσωτερικὸ ἐξυπηρετεῖται με αὐτοκίνητα καὶ ζῶα.

Ὁ Τουρισμὸς εἶναι ἄρκετὰ ἀνεπτυγμένος. Πολλὰ ἀπὸ τὰ νησιά αὐτὰ ἀποτελοῦν σπουδαῖα τουριστικὰ κέντρα (Μύκονος, Ἄνδρος, Κύθνος, Τήνος, Πάρος).

Νομὸς Κυκλάδων

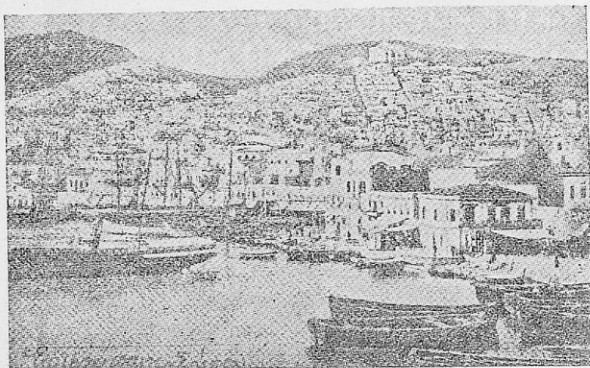
(Ἔκτασις 2649 τ. χ. Πληθυσμὸς 100.000 κ.).

Οἱ Κυκλάδες νῆσοι ἀποτελοῦν ἓνα Νομό, τὸ **Νομὸ Κυκλάδων** με πρωτεύουσα τὴν **Ἑρμούπολι** στὴ νῆσο Σύρο, ὅπου ἐδρεύει ὁ Νομάρχης καὶ οἱ ἄλλες δημόσιες ὑπηρεσίες (Δικαστήρια, σχολεῖα, ταμεῖον, ἐφορία, τράπεζες κ. ἄ.).

Ὁ Νομὸς Κυκλάδων διαιρεῖται σὲ 8 ἐπαρχίες.

1. **Ἐπαρχία Σύρου** Περιλαμβάνει τὶς νήσους **Σύρο** τὴ γραφικὴ **Μύκονο** με τοὺς πολλοὺς ἀνεμόμυλους καὶ τὶς νησίδες **Γύαρο** (Γιοῦρα), **Ρήνεια** καὶ τὴν ἱστορικὴ **Δῆλο** με ἀξιόλογο ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο. Με τὶς ἀνασκαφές ποὺ ἐγίναν στὴ Δῆλο ἦρθε στὸ φῶς ὀλόκληρη ἡ ἀρχαία πόλις με τοὺς ναοὺς τῆς καὶ τὰ ἄλλα τῆς κτίρια. Πολλὰ ἀπὸ τὰ καλλιτεχνικὰ εὐρήματα φυλάσσονται στὸ μουσεῖο τῆς.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου **Ἑρμούπολις** (14.500 κ.) εἶναι ὠραία πόλις, κτισμένη ἀμφιθεατρικὰ γύρω στὸ εὐρύχωρο λιμάνι.

Ἡ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΣ ΜΕ ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ

Ἔχει μεγάλη προκυμαία, μεγάλα παλαιὰ κτίρια καὶ μεγάλη πλατεία. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενὲς πλωτῆς στὶς ὁποῖες καθαρίζονται τὰ πλοῖα. Ὑπάρχουν ἀκόμη σ' αὐτὴν ἐργοστάσια (βυρσοδεφεῖα, ὑαλουργεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ ἐργοστάσια ποῦ παρασκευάζουν τὰ περίφημα **Συριανὰ λουκούμια**).

Τὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς εἶναι κυρίως λαχανικὰ (ἀγγούρια, κουκιά, ντομάτες), τὰ ὁποῖα γίνονται πρῶϊμα καὶ πωλοῦνται στὰς Ἀθήνας σὲ καλὲς τιμές.

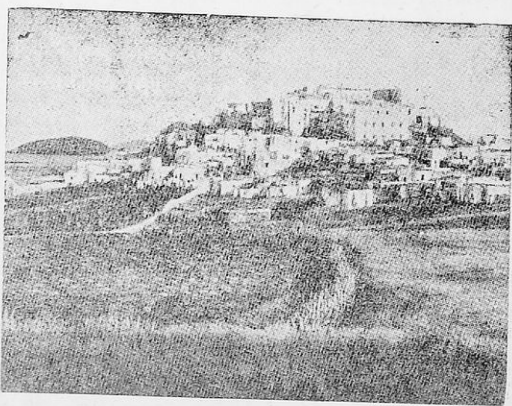
2. **Ἐπαρχία Ἄνδρου** μὲ πρωτ. τὴν **Ἄνδρο** (2.500 κατ.) ποῦ ἔχει ἐξαιρετικὸ λιμάνι. Οἱ ἄφθονες πηγές τῆς βοηθοῦν πολὺ τῇ βλάστησι, ὥστε ὁλόκληρη ἡ νῆσος νὰ εἶναι κατάφυτη.

Ἡ γεωργία καὶ ἡ **κτηνοτροφία** εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένες. Φημισμένα εἶναι τὰ λεμόνια τῆς Ἄνδρου, τὸ κρασί τῆς, τὸ νόστιμο τυρὶ τῆς καὶ τὸ ἐκλεκτὸ τῆς βούτυρο.

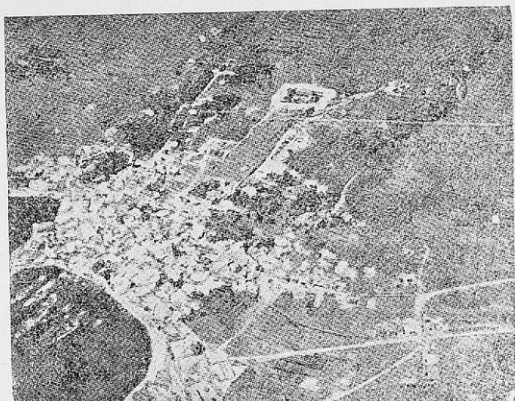
Ὀνομαστή εἶναι καὶ ἡ πηγὴ «**Σάριζα**», διότι τὸ νερὸ τῆς εἶναι ἄριστο ὡς πόσιμο, κυρίως γιὰ τοὺς στομαχικοὺς.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ **ναυτιλία** καὶ τὸ **ἐμπόριο**. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς εἶναι ἐφοπλισταί, ἔχουν δηλ. δικά τους πλοῖα.

3. **Ἐπαρχία Νάξου** μὲ πρωτ. τὴ **Νάξο** (2.500 κ.), ποῦ ἔχει καλὸ λιμάνι. Ἡ νῆσος Νάξος εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὶς Κυκλάδες, κατάφυτη καὶ εὐφορωτάτη. Ἔχει ἀνεπτυγμένη τὴν **κτηνοτροφία** καὶ τὴ **σηροτροφία**.

Ἡ ΝΑΞΟΣ ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Η ΤΗΝΟΣ: Στο επάνω μέρος διακρίνεται ο Ναός της Ευαγγελιστρίας. Τόπος προσκυνήματος.

Φημισμένα είναι τα κτηνοτροφικά προϊόντα της νήσου, τὸ Ναξιώτικο κρασί, τὸ ἐκλεκτὸ της μάρμαρο καὶ ἡ σμύριδα (σμύρις).

4. Ἐπαρχία Τήνου με πρωτ. τὴν **Τῆνο** (3.000 κ.), ὅπου ὑπάρχει μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς Θεοτόκου με τὴ θαυματουργὸ εἰκόνα της. Χιλιάδες προσκυνηταὶ ἐπισκέπτονται τὴ νῆσο στὶς 25 Μαρτίου καὶ στὶς 15 Αὐγούστου, γιὰ νὰ προσκυνήσουν.

Ἡ γεωργία εἶναι ἀνεπτυγμένη καθὼς καὶ ἡ οἰκόσιτη κτηνοτροφία. Τὸ ἔδαφος της περιέχει μέγα πλοῦτο μαρμάρων, ἰδίως χρωματιστῶν.

Οἱ Τήνιοι εἶναι ἀριστοὶ ναυτικοί, βιοτέχνες καὶ ἐπαγγελματίες. Τήνιοι ἦσαν οἱ μεγάλοι ζωγράφοι **Γκύζης**, **Λύτρας** καὶ **Χαλεπᾶς**.

5. Ἐπαρχία Πάρου με πρωτ. τὴν Πάρο (3.000 κ.) Περιλαμβάνει καὶ τὴ νῆσο Ἀντίπαρο με τὸ περίφημο σπήλαιο τῶν σταλακτιτῶν. Περίφημος εἶναι ὁ ναὸς τῆς **Καταπολιανῆς** τῆς Πάρου, γνωστὸς ὡς Ἐκατονταφυλιανή, στὸν ὁποῖον συρρέουν πολλοὶ προσκυνηταὶ στὶς 15 Αὐγούστου.

Ἡ Ἐπαρχία Πάρου παράγει ἐκλεκτὸ κρασί καὶ λάδι. Φημισμένα εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα τὰ χιονόλευκα μάρμαρα τῆς Πάρου.

Ἔχει ἀνεπτυγμένη κτηνοτροφία· ἔχει ὄρυχεῖα μαγγανίου, ἀργυρούχου μολύβδου καὶ ψευδαργύρου.

6. Ἐπαρχία Θήρας με πρωτ. τὴ Θήρα Περιλαμβάνει τὰ νησιά Θήρα (Σαντορίνη 1.500 κ.) Ἀμοργό, Ἀνάφη, Ἴον καὶ ἄλλα μικρότερα.

Ἡ νῆσος Θήρα στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς ἔχει πλατὺ καὶ βαθὺ κόλπο με ἄγριες καὶ ἀπόκρημνες ἀκτὲς καὶ με ἐνεργὸ ὑποβρύχιο ἠφαίστειο.

Τὸ ἔδαφός τῆς ἔχει ἱαματικές πηγές καὶ πολλὰ ὄρυχεῖα *θηραϊκῆς γῆς*, ἡ ὁποία ὁμοιάζει με στάχτη καὶ προῆλθε ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ ἠφαιστείου. Μεγάλες ποσότητες αὐτῆς ἐξάγονται σὲ ἄλλες χῶρες, γιὰτὶ χρησιμοποιεῖται στὴν κατασκευὴ κονιαμάτων.

7. Ἐπαρχία Μήλου με πρωτ. τὴ Μῆλο (Πλάκα 1.100 κατ.). Περιλαμβάνει τὰ νησιά Μῆλο, Σίφνο, Κίμωλο, Φολέγανδρο καὶ Σίκινο.

Ἡ Μῆλος εἶναι ἠφαιστειώδης νῆσος καὶ ἔχει πολλὰς ἱαματικές πηγές καὶ γρανιτώδη πετρώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια γίνονται οἱ μυλόπετρες. Διατηροῦνται σ' αὐτὴν χριστιανικὲς κατακόμβες καὶ πολλὰ ἀγάλματα. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ «Ἀφροδίτη τῆς Μήλου», ποὺ φυλάσσεται στό μουσεῖο τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων.

8. Ἐπαρχία Κέας με πρωτ. τὴν Κέα (1.800 κ.). Περιλαμβάνει τὴ δασώδη νῆσο Κέα (Τζιά), τὴν Κύθνο με ἐξαιρετικὲς ἱαματικὲς πηγές καὶ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ τὴν ἄγονο Σέριφο.

Β' ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

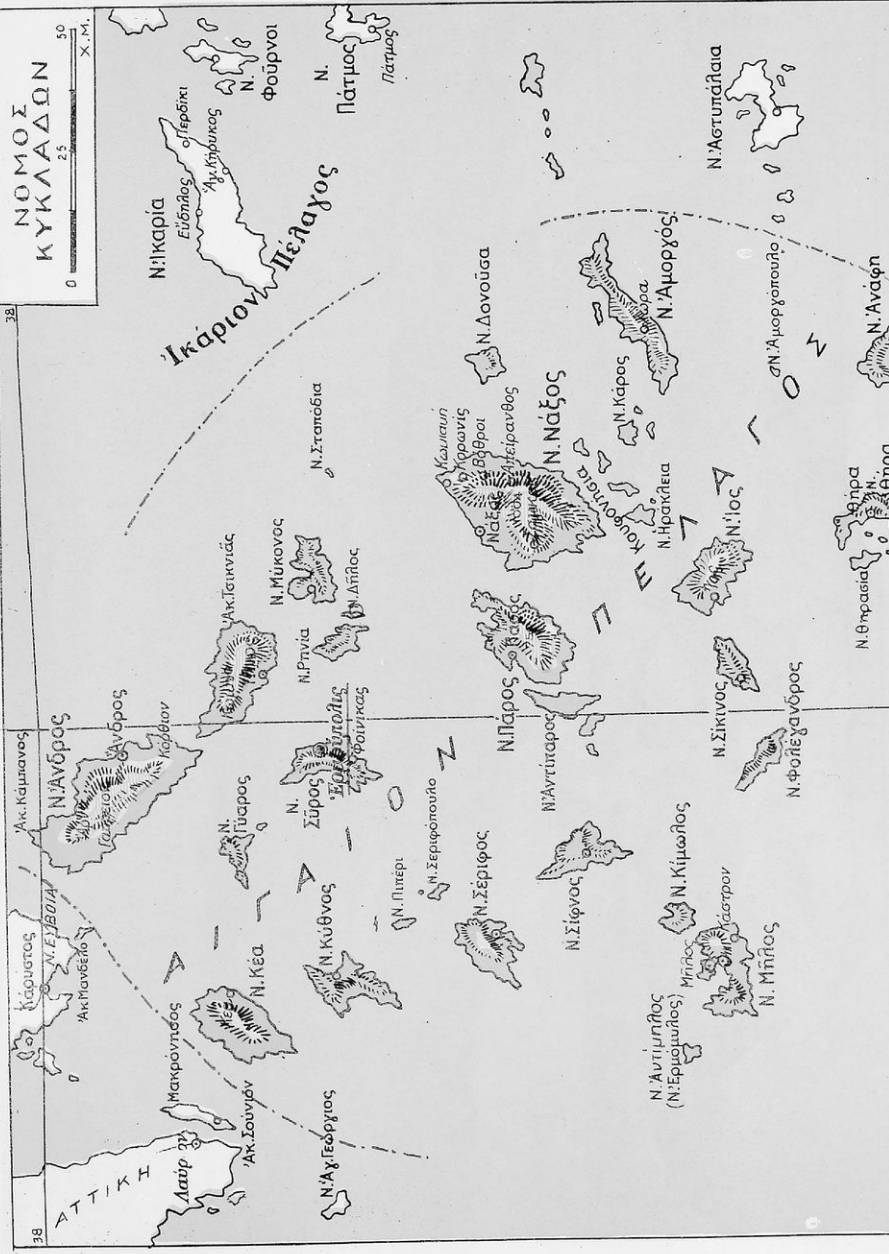
Στὴν περιοχὴ αὐτὴ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀνήκουν τὰ νησιά: Ἀἴμνος, Ἅγιος Εὐστράτιος, Λέσβος, Χίος, Ψαρά, Οἰνοῦσαι, Σάμος, Ἰκαρία καὶ Φοῦρνοι.

Τὰ νησιά αὐτὰ εὐρίσκονται κοντὰ στὶς Μικρασιατικὲς ἀκτὲς καὶ ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Α' Βαλκανικοῦ πολέμου (1912-1913).

Τὸ κλίμα κατὰ τὸ χειμῶνα εἰς μὲν τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου εἶναι ψυχρό, διότι φυσοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, εἰς δὲ τὰ ἄλλα μέρη τὸ κλίμα εἶναι θαλάσσιο.

Ἡ περιοχὴ αὐτὴ τοῦ Αἰγαίου χωρίζεται σὲ 3 Νομούς: 1) Λέσβου, 2) Χίου καὶ 3) Σάμου.

ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ

1. Νομός Λέσβου

(Έκτασις 2.166 τ. χ. — Πληθυσμός 140.000 κάτ.).

Καταλαμβάνει τὸ βόρειο μέρος τῶν νήσων τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς νήσους **Λέσβον**, **Λήμνον** καὶ **Ἅγιον Εὐστράτιον**.

α) **ΛΕΣΒΟΣ**. Ἡ νήσος **Λέσβος** εἶναι ἡ τρίτη σὲ μέγεθος νήσος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν. Τὸ ἔδαφός της εἶναι μᾶλλον ὀρεινόν. Ἔχει ὅμως πολλὰς μικρὰς πεδιάδες πολὺ εὐφορές, ποὺ σπουδαιότερες εἶναι τῆς **Γέρας** καὶ τῆς **Καλλονῆς**.

Ὄρη ὑψηλὰ δὲν ἔχει. Τὰ ὑψηλότερα ὄρη της εἶναι ὁ **Λεπέ-
τυμνος** καὶ ὁ **Ὀλυμπος**. Τὸ ὕψος τους εἶναι μικρότερον ἀπὸ 1.000 μέτρα καὶ σκεπάζονται ἀπὸ πυκνὰ δάση μὲ καστανιές, δρυῖς καὶ πεῦκα.

Ποταμοὶ μεγάλοι δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν ὅμως πολλοὶ χείμαρροι καὶ πολλὰς πηγές, ποὺ ποτίζουν τὰ περιβόλια καὶ τοὺς ἀγρούς.

Τὰ παράλια τῆς νήσου σχηματίζουν δυὸ μεγάλους καὶ ἀσφαλεῖς κόλπους: τῆς **Καλλονῆς** καὶ τῆς **Γέρας**.

Ἄκρωτήρια εἶναι ὁ **Κόρακας** πρὸς Β., ἡ **Ἄγριλιὰ** στὰ ΝΑ., ὁ **Ἅγιος Φωκᾶς** καὶ τὸ **Σίγρι** στὰ Δυτικά.

Λιμένες εἶναι τῆς **Μυτιλήνης**, τοῦ **Πλωμαρίου** καὶ τῆς **Καλλονῆς**.

Τὸ κλίμα τῆς νήσου εἶναι ὑγρό. Σπανίως πέφτει χιόνι τὸ χειμῶνα. Πέφτουν ὅμως πολλὰς βροχές, οἱ ὁποῖες εὐνοοῦν τὴν βλάστησιν καὶ τὰ προϊόντα.

Τὸ σπουδαιότερον **προῖόν** τῆς νήσου εἶναι λάδι ἐξαιρετικῆς ποιότητος. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ πέμπτον τῆς παραγωγῆς λαδιοῦ ὅλης τῆς Ἑλλάδος βγαίνει ἐκ τῆς Λέσβου. Ἄλλα **προῖόντα** εἶναι καπνός, σιτηρὰ, ὄσπρια λαχανικά, κρασί.

Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀνεπτυγμένη, καθὼς καὶ ἡ **ἀλιεῖα**. Ὀνομαστὲς εἶναι οἱ παστὲς σαρδέλλες τῆς Καλλονῆς. Βγαίνει ἐπίσης **θαλάσσιο ἀλάτι** ἐκ τῆς ἀλυκῆς τῆς Καλλονῆς καὶ τοῦ Πολυχίτου.

Σημαντικὸς εἶναι καὶ ὁ **ὄρυκτός πλοῦτος** τῆς νήσου σὲ σίδερο, ἀντιμόνιο, καὶ λευκόλιθο ἀρίστης ποιότητος.

Υπάρχουν ακόμη και πολλές θερμές πηγές (τῆς Θερμῆς, τῆς Γέρας τοῦ Πολυχνίτου κ. ἄ).

Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη. Λειτουργοῦν ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας καὶ ζυμαρικῶν. Στὴ Γέρα ὑπάρχουν σπουδαῖα βυρσοδεφεῖα.

Ἡ συγκοινωνία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Αὐτοκινητόδρομοι συνδέουν τὴν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ μὲ τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά του. Τακτικὴ εἶναι ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν μὲ πλοῖα καὶ ἀεροπλάνα.

Ἡ νῆσος Λέσβος περιλαμβάνει 3 ἐπαρχίες:

1. **Ἐπαρχία Μυτιλήνης.** Πρωτεύουσα ἡ **Μυτιλήνη** (27.000 κάτοικοι), ποὺ εἶναι πρωτ. καὶ ὄλου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Ἔχει καλὴ ρομοτομία καὶ μεγάλες οἰκοδομές. Ἔχει πλατεῖες, πάρκα (κῆπους), μουσεῖο καὶ βιβλιοθήκη. Συγκεντρώνει ὅλη τὴν ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησι.

Ἄλλες πόλεις εἶναι ἡ Ἀγιάσος καὶ ὁ Πολύχνιτος.

2. **Ἐπαρχία Μηθύμνης** μὲ πρωτ. τὴ **Μήθυμα** (2.000 κατ.). **Κωμοπόλεις** εἶναι ἡ **Καλλονή** καὶ ἡ Ἐρεσσός, στὸν κόλπο τῆς ὁποίας τὸ 1821 ἔκαψε ὁ Παπανικολῆς τὴν Τουρκικὴ φρεγάτα.

3. **Ἐπαρχία Πλωμαρίου** μὲ πρωτ. τὸ **Πλωμάρι** (5.500 κάτοικοι).

β) **Λήμνος** — **Ἄγ. Εὐστράτιος.** Ἀποτελοῦν τὴν τετάρτη Ἐπαρχία τοῦ Νομοῦ.

Ἡ Λήμνος ἔχει ἔδαφος πεδινὸ μὲ λόφους. **Ποταμοὺς** δὲν ἔχει, ἔχει ὅμως μιὰ ἀλμυρὰ λίμνη, τὴ **Μεγάλῃ Λίμνη**. Στὸ νότιο μέρος ἔχει τὸν κόλπο τοῦ **Μοῦδρου** μὲ ἀσφαλέστατο λιμένα, ὁ ὁποῖος στὸν πόλεμο τοῦ 1912 — 1913 ἐχρησίμευσε ὡς ὀρμητήριο τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ.

Τὰ Προϊόντα τῆς νήσου εἶναι σιτηρά, λάδι, καπνός, κρασί καὶ σπασάμι. Ἔχει μικρὴ κτηνοτροφία καὶ ἀξιόλογη σηροτροφία.

Ἡ συγκοινωνία τῆς εἶναι καθυστερημένη, διότι ὀλίγοι αὐτοκινητόδρομοι τὴν διασχίζουν, ἡ δὲ θαλασσία συγκοινωνία εἶναι ἀραιά.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ **Κάστρο** (3.500 κάτ.). Ἄλλη κωμόπολις εἶναι ὁ **Μοῦδρος**. Στὴν

Έπαρχία Λήμνου υπάγεται ή νήσος **Άγιος Εϋστράτιος** με έδαφος όρεινό και άγονο. Είναι άπομονωμένη νήσος με όλίγους κατοίκους, περίπου 1000, οί όποίοι άσχολοϋνται με την καλλιέργεια τών σιτηρών και με την άλιεία.

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΑΖΙΟΘΕΑΤΑ. Στην άρχαιότητα ή Λέσβος είχε καλλιεργήσει πολύ τά γράμματα και την τέχνη. Αϋτήν είχαν πατριδα οί μεγάλοι ποιηταί **Άλκαίος** και **Σαπφώ**, ό σοφός **Πιπτακός**, ό συγγραφέας **Θεόφραστος** και άλλοι.

Κοντά στο άκρωτήριο Σίγρι υπάρχει τó **άπολιθωμένο δάσος**, μοναδικό φαινόμενο στον κόσμο.

2. Νομός Χίου

(Έκτασις 902 τ. χ. — Πληθυσμός 62.000 κάτ.).

Ό νομός Χίου εύρίσκεται προς Ν. τής Λέσβου και περιλαμβάνει τις νήσους **Χίον**, **Οίνουσες**, **Ψαρά** και **Άντίψαρα**.

Άποτελείται από μιá μόνον έπαρχία, την έπαρχία Χίου.

α) **ΧΙΟΣ**. Η νήσος Χίος εύρίσκεται κοντά στα παράλια τής Μ. Άσίας. Τό έδαφος της είναι όρεινό, άλλ' έχει πολλές εύφορες κοιλάδες. Τά ύψηλότερα όρη της είναι τó **Πελληναίον** (Άγιος Ήλίας) προς Β. με ύψος 1.297 μαι τó **Προβάτιον** ή **Προβατάς** (837 μ.) εις τó κέντρον.

Ποταμούς δέν έχει, έχει όμως χειμάρρους και πολλές πηγές. Έχει άκόμη και πολλές ίαματικές πηγές.

Τά παράλιά της σχηματίζουν τόν κόλπο τής **Καλαμωτής** προς Ν. και τής **Βολισσοϋ** προς Δ., καθώς και τόν λιμένα τής Χίου.

Άκρωτήρια είναι ή **Οϋρά** (τό Μάστιχο) στο νοτιώτατο άκρον, τó **Μεστά** προς τά ΝΔ., ό **Άγιος Νικόλαος** και τó **Έπανωχώρι** προς βορράν.

Τό κλίμα τής Χίου είναι γλυκό. Γι αϋτό εύδοκιμοϋν ή έλαια και τά έσπεριδοειδή. Από τά **προϊόντα** της όμως φημιζονται τά μαϋρα Χιώτικα κρασιά, τά ώραία σϋκα και ή περίφημη μαστίχα, που βγαίνει από τά μαστιχοδενδρα. Τό μαστιχοδενδρό είναι θάμνος, που μοιάζει με σχίνο και καλλιεργείται στο νότιο μέρος του νησιού, στα **Μαστιχοχώρια**.

Τή **μαστίχα** τή μαζεύουν οί γεωργοί χαράζοντας τή φλούδα του φυτού. Από τή μαστίχα γίνονται ποτά και γλυκά.

Τὸ ἔδαφος τῆς Χίου περικλείει μάρμαρα λευκὰ ἢ χρωματιστά, λιγυῖτες καὶ ἀντιμόνιον.

Οἱ Χιώτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. Μὲ τὴ φιλοπονία τους μετέβαλαν τὸ κατάξερο ἔδαφος τοῦ νησιοῦ των σὲ παραγωγικόν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ξενιτεύονται καὶ εἶναι καλοὶ ναυτικοί. Πολλοὶ ἐπλούτησαν καὶ ἔγιναν Ἐθνικοὶ εὐεργέτες (Ἄνδρέας Συγγρός, Δρομοκαίτης κ. ἄ.). Τέκνον τῆς Χίου εἶναι καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Ἡ συγκοινωνία τῆς νήσου γίνεται μὲ αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Χίος** (24.000 κ.), κτισμένη στὰ ἀνατολικά παράλια τῆς νήσου. Εἶναι ὁμορφη πόλις καὶ μὲ καλὸ λιμάνι. Ἔχει ὠραία κτίρια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα ξεχωρίζει ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ἔχει ἀκόμη καλὰ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, βυρσοδεψίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν.

Κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι οἱ **Βροντάδες**, τὰ **Καρδάμυλα** ἢ **Βολισσός**, τὸ **Πυργί** καὶ ἡ **Καλαμωτή**.

Ἡ Ἱστορία τῆς Χίου εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὑποστηρίζεται ὅτι ὑπῆρξε ἡ πατρίδα τοῦ μεγαλυτέρου ποιητοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, τοῦ **Ὀμήρου**. Κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Τούρκους (τὸ 1822). Στὸ λιμάνι τῆς ἀργότερα ἔκαψε ὁ Κανάρης τὴν Τουρκικὴ ναυαρχίδα καὶ ἐκδικήθηκε τοὺς Τούρκους.

β) **ΨΑΡΑ**. Τὰ Ψαρά, ἡ πατρίδα τοῦ πυρπολητῆ **Κανάρη**, εὐρίσκονται στὰ ΒΔ. τῆς Χίου. Εἶναι μικρὸ νησί μὲ ὀλίγους κατοίκους, περίπου 600, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεῖα, τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία, γιατί τὸ ἔδαφος εἶναι πετρωδὲς καὶ ἄγονο.

Ἄλλοτε τὰ Ψαρά εἶχαν ἀξιόλογο ναυτικὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὸ Ἔθνος. Ἐξ αἰτίας τούτου κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1824.

Τὰ Ψαρά περιλαμβάνουν καὶ τὰ **Ἀντίψαρα**, ποὺ εἶναι ἄγονα καὶ ἀκατοίκητα.

γ) **ΟΙΝΟΥΣΑΙ**. Οἱ Οἰνοῦσες εἶναι μικρὰ νησιά στὰ ΒΑ. τῆς Χίου καὶ ἔχουν 1.600 περίπου κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ ναυτιλία καὶ τὴν ἀλιεῖα. Στὶς Οἰνοῦσες, λειτουργεῖ **Ναυτικὸ Γυμνάσιο**.

3. Νομός Σάμου

(Έκτασις 833 τ. χ. — Πληθυσμός 52.000 κάτ.).

Εύρίσκεται ΝΑ. τῆς Χίου καὶ περιλαμβάνει τὶς νήσους **Σάμου**, **Ίκαριαν** καὶ **Φούρνους**.

Ὁ νομὸς Σάμου διαιρεῖται σὲ 2 ἐπαρχίες: Σάμου καὶ Ἰκαρίας.

1. Ἐπαρχία Σάμου. Περιλαμβάνει τὴ νῆσο Σάμο. Ἡ Σάμος πλησιάζει πολὺ τῇ Μικρασιατικῇ ἀκτῇ στὴ χερσόνησο τῆς Μυκάλης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὴ χωρίζει ἕνας στενὸς παρθμὸς.

Τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι ὄρεινὸ καὶ ἔχει τὰ ὑψηλότερα ὄρη ἀπὸ ὅλα τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Στὴ Δυτικῇ περιοχῇ ὑψοῦται ὁ **Κερκετεὺς** (1.570 μ.), ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπρόσιτος, διότι ἔχει ἀπότομες χαράδρες καὶ βράχους. Στὸ κέντρο τῆς νήσου ὑψώνεται τὸ ὄρος **Ἄμπελος** (1.160 μ.). Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὄρη ἔχουν πολλὰς διακλαδώσεις.

Πεδιὰδες ἔχει μικρὰς. Σπουδαιότερες εἶναι τῆς Χώρας, τοῦ Μεσοκάμπου, τοῦ Βαθέος καὶ τοῦ Καρλοβασίου.

Ποταμοὺς δὲν ἔχει, ἔχει ὅμως ἀρκετὰς πηγὰς καὶ πολλὰς ρυάκια.

Στὰ παράλια σχηματίζονται οἱ κόλποι τοῦ Βαθέος, τῆς Μυρτιάς, τοῦ Μαραθοκάμπου καὶ τοῦ Τηγανίου.

Ἄκρωτήρια. Τὸ Πράσο πρὸς Β., ἡ Κατάβασις πρὸς Δ., ὁ Ἅγιος Δομνίκος πρὸς Νότον.

Λιμάνια: Τοῦ Βαθέος, τοῦ Μαραθοκάμπου, τοῦ Καρλοβασίου καὶ τοῦ Τηγανίου.

Τὸ κλίμα τῆς Σάμου εἶναι εὐχάριστο καὶ ὑγιεινὸ (μαλακὸς χειμῶνας καὶ δροσερὸ καλοκαίρι). Τὸ κλίμα τοῦτο βοηθεῖ πολὺ τὴ βλάστησι καὶ τὴν κάνει πλουσία. Ὀλόκληρο τὸ νησί εἶναι κατάφυτο ἀπὸ ἄγρια καὶ ἡμερα φυτὰ. Τὰ πάντα πρασινίζουν καὶ τὸ νησί μοιάζει μὲ ἕνα ἀπέραντο κῆπο.

Δάση ἀπὸ πεῦκα, ἔλατα καὶ δρυὲς σκεπάζουν τὶς πλαγιὰς καὶ τὶς κορυφὰς τῶν ὄρεων. Ἀπὸ δὲ τὰ **ἡμερα φυτὰ** εὐδοκιοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἔλαια. Ἡ ξυλεία τῶν δασῶν ἀποτελεῖ πηγὴν πλούτου.

Τὰ προϊόντα τῆς Σάμου εἶναι **γεωργικά**: δημητριακά, ὄσπρια, λάδι, ἐσπεριδοειδή, καπνός, μπροστινικά, λαχανικά. Ὀνομαστό εἶναι τὸ «ουσχάτο Σαμιώτικο κρασί». Ἡ **κτηνοτροφία** ὑστερεῖ· τρέφονται κυρίως ζῶα οἰκόσιτα. Ὀμοίως ὑστεροῦν ἡ **σηροτροφία** καὶ ἡ **μελισσοκομία**.

Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀνεπτυγμένη. Ὑπάρχουν καπνεργοστάσια στὸ Βαθύ, μεγάλα βυρσοδεψεῖα στὸ Καρλόβασι καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας καὶ ἀλευρόμυλοι.

Ἡ συγκοινωνία τῆς νήσου εἶναι ἀνεπτυγμένη. Ὑπάρχουν πολλοὶ αὐτοκινητόδρομοι καὶ ἡ θαλασσία συγκοινωνία διευκολύνει τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο. Διὰ τοῦτο ἡ κίνησις στὰ λιμάνια εἶναι ἀξιόλογη.

Πόλεις. Πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ὁ (**Διμήν Βαθέος**) μὲ 5.500 κατοίκους, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις, κτισμένη ἐπάνω σὲ κατάφυτους λόφους.

Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Καρλόβασι**, ὁ **Μαραθόκαμπος**, ἡ **Χώρα** καὶ τὸ **Τηγάνι**, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διακρίνεται καθαρὰ ἡ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

2. **Ἐπαρχία Ἰκαρίας.** Περιλαμβάνει τὴ νήσο Ἰκαρία, πού κεῖται πρὸς Δ. τῆς Σάμου, καὶ τὰ μικρὰ καὶ ἄγωνα νησιὰ Φούρνους.

Ἡ Ἰκαρία εἶναι ὄρεινὴ καὶ κατάφυτὴ ἀπὸ πεῦκα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ κάτοικοι φτιάχνουν ξυλοκάρβουνα. Τὰ κυριώτερα **προϊόντα** τῆς εἶναι κρασί, φρούτα (σῦκα, ροδάκινα), ὀλίγα σιτηρὰ καὶ μέλι. Ἔχει καὶ ἀξιόλογες ἱαματικές πηγές γιὰ ἀθριτικά καὶ ρευματισμούς. Γι' αὐτὸ τοὺς θερινούς μῆνες παρατηρεῖται στὸ νησί μεγάλη κίνησις.

Πρωτεύουσα τῆς Ἰκαρίας εἶναι ὁ **Ἅγιος Κήρυκος** μὲ 2.500 κατοίκους.

Τὰ νησιὰ **Φοῦρνοι** ἔχουν ὀλίγους κατοίκους (1.000), οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία.

ΙΣΤΟΡΙΑ. Ἡ **Σάμος** εἶναι Πατρίδα τοῦ ἀρχαίου φιλοσόφου Πυθαγόρα. Ὑπῆρξε στὴν ἀρχαιότητα μεγάλη ναυτικὴ δύναμις καὶ εἶχε φθάσει σὲ μεγάλη ἀκμὴ. Ἡ **Ἰκαρία** ἔχει συνδεθῆ μὲ τὸ μῦθο τοῦ Ἰκάρου.

Γ' ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ)

Τὰ Δωδεκάνησα ἢ **Νότιοι Σποράδες** βρίσκονται στὸ ΝΑ. Αἰγαῖον καὶ πλησιάζουν τὰ ΝΔ. παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὀνομάζονται Δωδεκάνησα, διότι τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ νησιά τους εἶναι 12, τὰ ἑξῆς :

1) **Ρόδος**, 2) **Κῶς**, 3) **Κάρπαθος**, 4) **Κάλυμνος**, 5) **Ἀστυπалаία**, 6) **Κάσος**, 7) **Λέρος**, 8) **Πάτμος**, 9) **Σύμη**, 10) **Τῆλος**, 11) **Νίσυρος** καὶ 12) **Χάλκη**. Σὲ αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν τὸ **Καστελλόριζο** (Μεγίστη) καὶ οἱ **Λειψοί**.

Ἡ ἔκτασις τῶν Δωδεκανήσων εἶναι 2.682 τετρ. χιλιόμετρα καὶ ὁ **πληθυσμὸς** των 123.000 κάτοικοι.

Τὸ ἕδαφος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι ὄρεινό. Τὰ ὑψηλότερα ὄρη εἶναι ὁ **Ἀτάβυρος** (1.240 μ.) στὴ Ρόδο καὶ ὁ **Ἅγιος Φωκᾶς** (1.000 μ.) στὴν Κῶ.

Μόνο στὴ Ρόδο, στὴν Κῶ καὶ στὴ Λέρο ὑπάρχουν μικρὲς πεδιάδες πολὺ εὐφορες. Σ' αὐτὲς καλλιεργοῦνται μὲ σύστημα τὸ ἀμπέλι, ἡ ἑλιά, τὰ ἔσπεριδοειδῆ, τὰ πεπονοειδῆ.

Τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινό. Ὁ χειμῶνας εἶναι πολὺ ἥπιος

Τὰ προϊόντα τῶν Δωδεκανήσων εἶναι ὀλίγα σιτηρά, κρασί, λάδι, λεμονοπορτόκαλα, σῦκα, ἀμύγδαλα, σταφύλια, λαχανικά.

Σὲ πολλὰ νησιά ὑπάρχουν καὶ χρήσιμα **ὄρυκτά**: Σίδηρος καὶ ἄργυρος στὴν Κάρπαθο, μάρμαρα στὴ Ρόδο καὶ στὴν Κῶ, γύψος στὴν Κάρπαθο καὶ Κάσο.

Ἡ Ρόδος καὶ ἡ Κῶς ζοῦν ἀπὸ τὸν **τουρισμὸ** καὶ ἡ Κάλυμνος ἀπὸ τὴ **σπογγαλιεία**. Οἱ Καλύμνιοι εἶναι οἱ καλύτεροι σφουγγαράδες σὲ ὅλο τὸν κόσμον καὶ φθάνουν ὡς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, γιὰ νὰ ψαρέψουν τὰ σφουγγάρια. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα τῆς Δωδεκανήσου δὲν εἶναι ἀρκετὰ νὰ θρέψουν ὅλο τὸν πληθυσμὸ, πολλοὶ ἔφυγαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ φεύγουν οἰκογενειακῶς γιὰ τὴν Αὐστραλία πρὸς εὐρεσιν καλυτέρας τύχης.

Ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν νήσων γίνεται μὲ πλοῖα, τὸ δὲ ἐσωτερικὸ ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα. Ἡ Ρόδος συνδέεται μὲ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀεροπορικῶς.

Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ ἓνα Νομὸ, τὸ **Νομὸ Δωδεκανήσου**.

Νομός Δωδεκανήσου

Διαιρείται σὲ 4 Ἐπαρχίες: Ρόδου, Κῶ, Καλύμνου καὶ Καρπάθου.

1) Ἐπαρχία Ρόδου. Περιλαμβάνει τὰς νήσους Ῥόδον, Σύμην, Χάλκην, Τῆλον καὶ Καστελλόριζον (Μεγίστη).

Ἡ Ρόδος εἶναι τὸ μεγαλύτερο νησί τῶν Δωδεκανήσων. Ἔχει ἔδαφος εὐφορώτατο καὶ πολλές φυσικὲς καλλονές (τὴ Φιλέρημο, τὴν κοιλάδα τῶν πεταλούδων, τὸ Ροδίσι, τὴν Καλλιθέα κ. ἄ.). Ἔχει ἀκόμη ἀρχαιολογικοὺς τόπους, ὅπως εἶναι ἡ Λίνδος καὶ ἡ Κάμιρος.

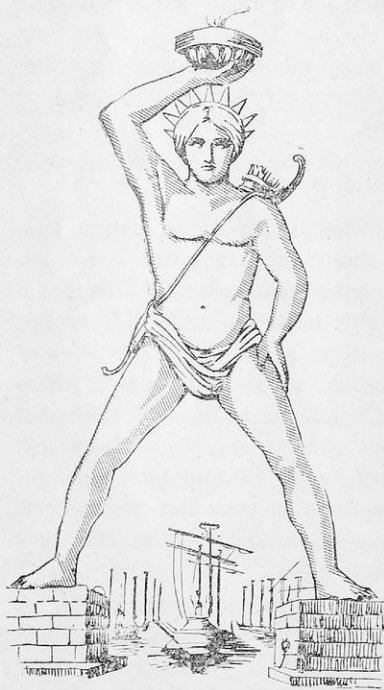
Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ ὄλου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ρόδος (28.000 κ.). Ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ τμήματα: ἀπὸ τὴν παλαιὰ πόλι, ἡ ὁποία περικλείεται ἀπὸ μεσαιωνικὸ φρούριον, καὶ ἀπὸ τὴ νέα πόλι, μὲ ὠραιότατη ρυμοτομία, ὠραίους δρόμους, μεγαλο-

πρεπῆ κτίρια καὶ πολυτελῆ ξενοδοχεῖα. Τὰ σπιτία εἶναι ζωσμένα ἀπὸ ὀλάνθιστους κήπους.

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἀξία τῆς Ρόδου καὶ οἱ πολλές φυσικὲς καλλονές της τὴν ἔχουν μεταβάλλει σὲ **τουριστικὸ κέντρο** διεθνούς φήμης. Γι' αὐτὸ κάθε χρόνο τὴν ἐπισκέπτονται πολλές χιλιάδες περιηγητὲς Ἕλληνες καὶ ξένοι.

Τὴν παλιὰ ἐποχὴ ἡ Ρόδος ἦτο πλουσιωτάτη πόλις καὶ μὲ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησι. Εἶχε 3.000 ἀγάλματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν περίφημον «Κολοσσὸ» τῆς Ρόδου, ποῦ ἦταν ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου τοποθετημένο μὲ ἀνοικτὰ τὰ σκέλη στὴν εἴσοδον τοῦ λιμένα.

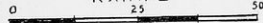
Ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Τῆλος καὶ τὸ Καστελλόριζον εἶναι ὄρεινὰ νησιά

Ο ΚΟΛΟΣΣΟΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

ΚΛΙΜΑΣ

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

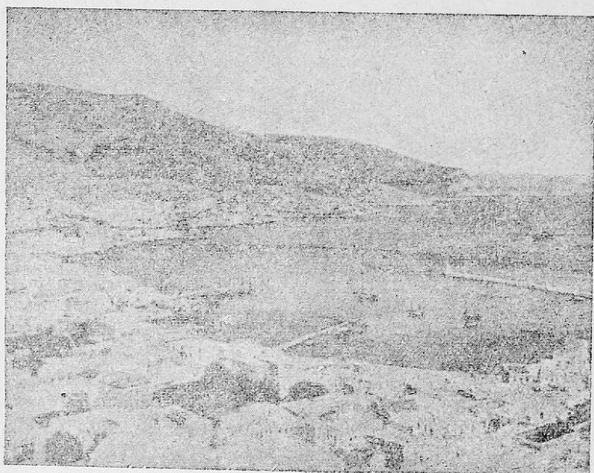
μέ ὀλίγο πληθυσμό. Οἱ κάτοικοί τους ἀσχολοῦνται μέ τήν ἀλιεία καί σπογγαλιεία.

2) **Ἐπαρχία Κῶ.** Περιλαμβάνει τή νήσο **Κῶ** καί τή νήσο **Νίσυρο**, ἡ ὁποία ἔχει ἠφαιστειογενῆ ὄρη καί καλές ἱαματικές θειοῦχες πηγές. Καί τὰ δύο αὐτὰ νησιά εὐρίσκονται κοντὰ στίς ἀκτὲς τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ νήσος **Κῶς** εἶναι εὐφορη, διότι τὸ περισσότερο ἔδαφός της εἶναι πεδινὸ καί ἔχει ἀφθονα νερά. Τὰ κηπευτικά της προϊόντα (τομάτες, καρπούζια, πεπόνια) ἐξάγονται καί στὰ ἄλλα νησιά. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται μέ τή γεωργία καί τήν κτηνοτροφία, τήν ἀλιεία καί τή σπογγαλιεία.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι ἡ **Κῶς**, πατρίδα τοῦ πατέρα τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης Ἱπποκράτη, μέ 9.000 κατοίκους. Σῶζεται ὁ πλάτανος, κάτω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐδίδασκειν ὁ Ἱπποκράτης. Κοντὰ στήν πόλι σῶζονται τὰ ἐρεῖπια τοῦ περιφήμου **Ἀσκληπιείου**, στὸ ὁποῖον ἐπήγαιναν ἀσθενεῖς ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, γιὰ νὰ θεραπευθοῦν.

Καί στήν Κῶ παρατηρεῖται ζωηρὰ τουριστικὴ κίνησις.

Η ΚΑΛΥΜΝΟΣ ΜΕ ΤΟ ΟΜΟΡΦΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ

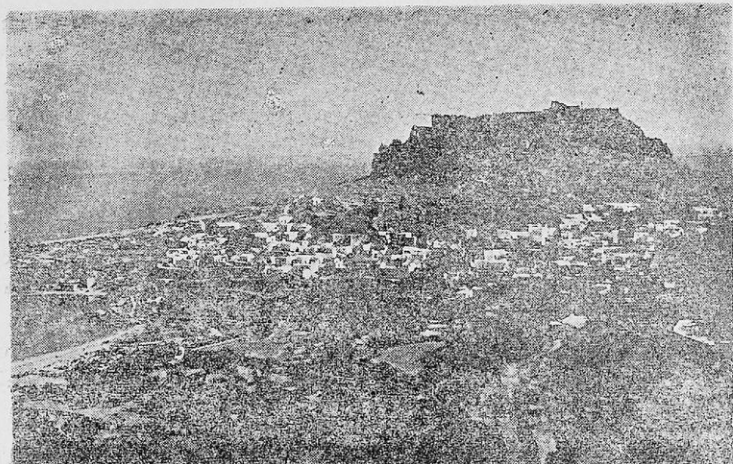
ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΛΕΡΟΥ

3) **Έπαρχία Καλύμνου.** Περιλαμβάνει τις νήσους Κάλυμνον, Λέρον, Πάτμον, Άστυπαλαίαν και Λειψούς.

Πρωτεύουσα είναι η **Κάλυμνος** (14.000 κάτ.) με καλό λιμένα.

Ή νήσος Κάλυμνος είναι όρεινή και άγονος με όλίγα γεωργικά προϊόντα. Ή κυρία άσχολία τών κατοίκων είναι ή σπογγαλεία.

Ή **Λέρος** είναι και αύτή όρεινή και άγονος νήσος και οί κάτοικοί της άσχολούνται κυρίως με τήν άλιεία. Έχει ξηρότατο κλίμα και πολλά καλά λιμάνια.

Η ΛΙΝΔΟΣ είναι ένα από τα καλύτερα χωριά της Δωδεκανήσου. Ξένοι και Έλληνες Τουρίσται επισκέπτονται και θαυμάζουν την ωραία Λινδο.

Ή Πάτμος είναι ή βορειοτάτη νήσος της Δωδεκανήσου. Έχει ιστορική σημασία, διότι σ' αυτήν έζησε εξόριστος ό Εύαγγελιστής Ίωάννης και εκεί έγραψε την «Θείαν Άποκάλυψιν». Υπάρχει εκεί ή Μονή του Άγίου Ίωάννου και πλουσία βιβλιοθήκη με πολλά χειρόγραφα.

Κατά τους χρόνους της Τουρκοκρατίας έλειτούργησε στην Πάτμο ή περίφημη **Πατμιάς Σχολή**, από την όποιαν βγήκαν πολλοί Διδάσκαλοι του Γένους.

Ή Πάτμος είναι πατρίδα του Φιλικού Έμμανουήλ Ζάνθου.

Οί Λειψοί είναι μικρά και άγονος νήσος με πολλά μικρά νησιά μεταξύ Λέρου και Πάτμου και με όλίγους κατοίκους, ό όποιοι άσχολούνται με τη γεωργία και την άλιεία.

Ή Άστυπαλαία εύρσκεται πλησίον των Κυκλάδων και έχει έδαφος εύφορο σε γεωργικά προϊόντα.

4. **Έπαρχία Καρπάθου**. Περιλαμβάνει τις νήσους Κάρπαθο και Κάσο.

Πρωτεύουσα είναι το χωρίον **Κάρπαθος** (Πηγάδια) επί της νήσου Καρπάθου με (1.300 κατοίκους).

Ἡ Κάρπαθος εἶναι ὄρεινὴ μὲ ἄφθονες πηγές καὶ μικρὲς κοιλάδες, στὶς ὁποῖες καλλιεργοῦνται ἀμπέλια μὲ ὀπωροφόρα δένδρα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Καρπάθου ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία, τὴ γεωργία καὶ τὴ σηροτροφία. Οἱ γυναῖκες εἶναι ὑπέροχες ὑφάντριες μεταξωτῶν.

Ἡ Κάσος εἶναι ἡ νοτιωτάτη νῆσος τῆς Δωδεκανήσου καὶ κεῖται πλησίον τῆς Καρπάθου. Εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἔχει πολλὰ σπήλαια μὲ θαυμάσιους σταλακτίτες. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀλιεία καὶ ναυτιλία καὶ ὀλίγον μὲ τὴ γεωργία.

Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821 ἡ Κάσος ἐβοήθησε πολὺ τὸν Ἐθνικὸν Ἀγῶνα καὶ γι' αὐτὸ κατεστράφη ἀπὸ τὸν Αἰγυπτιακὸ στόλο τὸ 1824.

ΙΣΤΟΡΙΑ. Τὰ Δωδεκάνησα ὑποδουλώθηκαν τὸ 1522 στοὺς Τούρκους. Στὰ 1910 τὰ πῆραν οἱ Ἴταλοι. Σὲ ὄλο τὸ διάστημα τῆς δουλείας ἐζοῦσαν μὲ τὸ ὄνειρο τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῆς Ἑνώσεως μὲ τὴ μητέρα Ἑλλάδα. Τὸ ὄνειρό τους αὐτὸ ἐπραγματοποιήθηκε στὰ 1947 κι ἔτσι σήμερα στὰ Δωδεκάνησα κυματίζει ὑπερήφανα ἡ γαλανόλευκη.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΝΗΣΩΝ ΑἴΓΑΙΟΥ ΠΑΛΑΓΟΥΣ

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

- Ὅρη** : Πέταλο στὴν Ἄνδρα, Δρίον στὴ Νάξο, Λεπέτυμος καὶ Ὀλυμπος στὴ Λέσβο, Πελληναῖον (Ἅγιος Ἡλίας) καὶ Προβάτιον (Προβατὰς) στὴ Χίο, Κερκετεύς καὶ Ἄμπελος στὴ Σάμο, Ἀτάβυρος στὴ Ρόδο καὶ Ἅγιος Φωκᾶς στὴν Κῶ.
- Πεδιὰδες** : (μικρὲς), Στὴ Λέσβο, στὴ Σάμο, στὴ Ρόδο, καὶ στὴν Κῶ.
- Ποταμοὶ** : δὲν ὑπάρχουν, ὑπάρχουν μόνον χεῖμαρροι.
- Λίμνες** : Ἡ Μεγάλῃ λίμνη (ἄλμορὰ) στὴ Λήμνο.
- Κόλποι** : Τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Γέρας στὴ Λέσβο, τοῦ Μοῦδρου στὴ Λήμνο, τῆς Καλαμωτῆς καὶ τῆς Βολισσοῦ στὴ Χίο.
- Ἀκρωτήρια** : Ὁ Κόρακας, ἡ Ἀγγιλιὰ, ὁ Ἅγιος Φωκᾶς καὶ τὸ Σίγγρι στὴ Λέσβο, ἡ Οὐρά (Μάστιχο), τὸ Μεστά, ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ τὸ Ἐπανωχώρι στὴ Χίο, τὸ Πράσο, ἡ Κατάβασις καὶ ὁ Ἅγιος Δομίνικος στὴ Σάμο.
- Κλίμα** : Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θαλάσσιο, δηλαδὴ ἤπιος χειμῶνας καὶ ὁροσερὸ καλοκαίρι.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Λαχανικά, λάδι, έσπεριδοειδή, κρασί, όσπρια, καπνός, σύκα, μαστίχα, όρυστά, κτηνοτροφικά, βιομηχανικά.
 *Ανεπτυγμένη είναι ή σποροτροφία, ή μελισσοκομία και ή άλιεία.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	*Έκταση Νο- μου εις τετρ. χιλιόμετρα	Πληθυσμός Νομού	Πρωτεύουσα Νομού	*Έπαρχιες Νομού	Πρωτεύουσα Έπαρχιας	Πληθυσμός Πρωτεύου- σης
1. Κυκλάδων	2.649	100.000	*Ερμούπολις	α) Σύρου β) *Άνδρου γ) Νάξου δ) Τήνου ε) Πάρου στ) Θήρας ζ) Μήλου θ) Κέας	*Ερμούπολις *Άνδρος Νάξος Τήνος Πάρος Θήρα (Σαν/νη) Μήλος (Πλάκα) Κέα	14.500 2.500 2.500 3.000 3.000 1.500 1.100 1.800
2. Λέσβου	2.166	140.000	Μυτιλήνη	α) Μυτιλήνης β) Μηθύμνης γ) Πλωμαρίου δ) Λήμνου	Μυτιλήνη Μήθυμνα Πλωμάρι Κάστρο	27.000 2.000 5.500 3.500
3. Χίου	902	62.000	Χίος	Χίου	Χίος	24.000
4. Σάμου	833	52.000	Σάμος	α) Σάμου β) *Ίκαρίας	Σάμος (Λιμνή Βαθέος) *Άγ. Κήρυκος	5.500 2.500
5. Δωδεκα- νήσου	2.682	123.000	Ρόδος	α) Ρόδου β) Κω γ) Καλύμνου δ) Καρπάθου	Ρόδος Κω Κάλυμνος Κάρπαθος (Πηγάδια)	28.000 9.000 14.000 1.300

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Ποιά νησιά περιλαμβάνει ή Νησιωτική *Ελλάδα ;

2) Ποιά νησιά άποτελούν τις Κυκλάδες νήσους ;

3) Ποιά είναι τά ύψηλότερα όρη τών νήσων του Αιγαίου ;

4) Τι κλίμα έχουν τά νησιά του Αιγαίου και ποιά είναι τά προϊόντα τους ;

5) Ποιά από τά νησιά του Αιγαίου πελάγους έχουν ανεπτυγμένο τον Τουρισμό ;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ. 1) Νά συγκεντρώσετε πληροφορίες για τά αξιοθέατα τής Τήνου και τής Πάρου.

2) Νά κάμετε νοερά ένα άτμοπλοϊκό ταξίδι από τον Πειραιά στη Ρόδο και νά περιγράψετε ό,τι θα ίδήτε.

Β' ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

(ΕΠΤΑΝΗΣΟΣ)

Αί 'Ιόνιοι νῆσοι λέγονται καί «**Ἐπτάνησος**», διότι ἑπτὰ εἶναι τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ 100 καὶ πλέον νησιά, πού ἀποτελοῦν τὰ Ἐπτάνησα:

ἡ **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ἡ **Λευκάδα**, ἡ **Ἰθάκη** ἡ **Κεφαλληνία** ἡ **Ζάκυνθος** καὶ τὰ **Κύθηρα**, τὰ ὁποῖα ὑπάρχονται διοικητικῶς στὸ νομὸ Ἀττικῆς.

Αἱ 'Ιόνιοι νῆσοι βρίσκονται κοντὰ στὰ Δυτικὰ παράλια τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ μῆκος αὐτῶν, λούζονται δὲ ἀπὸ τὰ γαλανὰ νερά τοῦ 'Ιονίου Πελάγους.

Ἔκτασι ἔχουν 2.237 τετραγ. χιλιόμετρα καὶ **πληθυσμὸς** 213.000 κατοίκους. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἐπτανήσου εἶναι πυκνότερος ἀπὸ τὶς ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος, διότι σὲ κάθε τετραγωνικὸ χιλιόμετρο ἀναλογοῦν 95 ἄτομα.

Οἱ κάτοικοι τῶν 'Ιονίων νήσων εἶναι κυρίως ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι.

Τὸ ἔδαφος ταρασσεται συχνὰ ἀπὸ σεισμούς. Καταστρεπτικοὶ ὑπῆρξαν οἱ σεισμοὶ τοῦ 1953. Τὸ ἐσωτερικὸ τῶν 'Ιονίων νήσων διασχίζεται ἀπὸ ὄροσειρά. Τὰ μεγαλύτερα ὄρη εἶναι ὁ **Αἶνος** στὴν Κεφαλληνία, ὁ **Παντοκράτωρ** στὴν Κέρκυρα, ἡ **Ἐλάτη** στὴ Λευκάδα καὶ ὁ **Βραχιώνας** στὴ Ζάκυνθο.

Μεταξὺ τῶν ὀρέων σχηματίζονται μικρὲς ἀλλὰ εὐφορὲς κοιλάδες, εἰς δὲ τὰ παράλια εὐφορώτατες πεδινὲς λωρίδες.

Ποταμοὶ μεγάλοι δὲν ὑπάρχουν, οὔτε λίμνες· ὑπάρχουν μόνον χεῖμαρροι.

Τὰ δυτικὰ παράλια εἶναι ἀπότομα, μὲ πολὺ βάθος καὶ χωρὶς λιμάνια. Τὰ ἀνατολικά παράλια εἶναι ὀμαλώτερα καὶ ἔχουν μικροὺς κόλπους καὶ λιμάνια.

Σπουδαιότερα **λιμάνια** εἶναι τῆς Κερκύρας, τῆς Λευκάδος, τοῦ Ἀργοστολίου καὶ τῆς Ζακύνθου.

Τὸ κλίμα τῶν 'Ιονίων νήσων εἶναι **μεσογειακὸ** μὲ πολὺς βροχὲς καὶ μεγάλη ὑγρασία. Διὰ τοῦτο ἡ βλάστησις εἶναι μεγάλη. Κατάφυτα εἶναι τὰ Ἐπτάνησα ἀπὸ δάση μὲ ἔλατα καὶ πεῦκα, ἀπὸ ἐλαιῶνες, ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἄνθη.

Τὰ προϊόντα εἶναι κυρίως γεωργικά: Λάδι, κρασί, ἑσπεριδοειδή, πατάτες, λαχανικά καὶ σταφίδα.

Ἡ κτηνοτροφία εἶναι περιορισμένη. Ἐκτρέφονται κυρίως ἀγελάδες γιὰ τὸ γάλα τους καὶ χοῖροι.

Ἔχουν καὶ ἄλιευτικά προϊόντα. Ψαρεύονται πολλὰ ψάρια τὰ ὁποῖα παστώνονται.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένα. Ἐμπορική κίνησις παρατηρεῖται στοὺς λιμένες ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῶν νήσων.

Ἡ συγκοινωνία μεταξύ τῶν νήσων καὶ μὲ τὴ λοιπὴ Ἑλλάδα γίνεται μὲ πλοία. Τὸ ἐσωτερικὸ τῶν νήσων ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα. Ἡ Κέρκυρα ἔχει καὶ ἀεροπορική συγκοινωνία μὲ τὰς Ἀθήνας καθὼς καὶ μὲ φέρρυ—μπῶτ, τὸ ὁποῖον τὴ συνδέει μὲ τὴν Ἰταλία καὶ τὰς Πάτρας.

Διοικητικῶς τὰ Ἐπτάνησα διαιροῦνται σὲ 4 νομοὺς: Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Λευκάδος καὶ Ζακύνθου.

ΙΣΤΟΡΙΑ. Ἡ Ἐπτάνησος δὲν ἐγνώρισε τὴν τουρκικὴ σκλαβιά, γιὰ τὴν κατεῖχαν οἱ Ἑνετοὶ (Βενετσάνοι) στὴν ἀρχή, κατόπι οἱ Γάλλοι καὶ ἀργότερα οἱ Ἄγγλοι. Ἔτσι, ὅταν ἡ ἄλλη Ἑλλάδα ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἡ Ἐπτάνησος βρισκόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς καὶ ἀνέπτυξε ἀξιόλογο πνευματικὸ πολιτισμὸ.

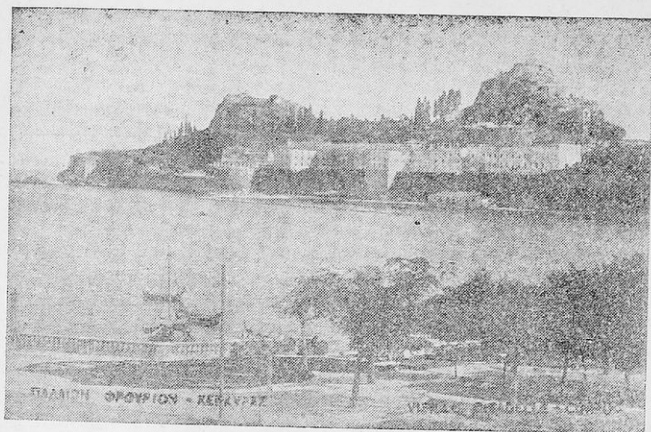
Ἡ Ἐπτάνησος ἐνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1864. Οἱ Ἐπτανήσιοι διακρίνονται γιὰ τοὺς εὐγενικοὺς τῶν τρόπους καὶ ἀγαποῦν ἰδιαιτέρα τὴ μουσική.

Τέκνα τῆς Ἐπτανήσου εἶναι μεγάλοι ποιηταὶ (Σολωμὸς, Κάλβος), μουσουργοὶ (Μάτζαρος), ζωγράφοι. Ἐπτανήσιος ἦτο καὶ ὁ πρῶτος Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας

1. Νομὸς Κερκύρας

(Ἐκτασις 638 τ. χ. — Πληθυσμὸς 102.000 κάτ.).

Κατέχει τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἐπτανήσου καὶ περιλαμβάνει τὴ νῆσο **Κέρκυρα** καὶ πολλὰ μικρὰ νησιά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα σπουδαιότερα εἶναι οἱ **Ὄθωνοί**, πρὸς Β. τῆς Κερκύρας καὶ οἱ **Παξοί** καὶ

ΚΕΡΚΥΡΑ : ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟ

οι **Ἀντίπαξοι** πρὸς Ν. αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι παράγουν τὸ ἐκλεκτότερο λάδι ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ **ἔδαφος** τοῦ νησιοῦ εἶναι κυρίως πεδινό. Οἱ πεδιάδες διακόπτονται ἀπὸ γραφικοὺς λόφους καὶ ἀπὸ τὸ χαμηλὸ ὄρος **Παντοκράτορα** (910 μ.), τὸ ὁποῖον ἀπλώνεται στὰ Β. τῆς νήσου.

Τὸ **κλίμα** εἶναι μεσογειακὸ μὲ πολλές βροχές. Γι' αὐτὸ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσιωτάτη. Οἱ πλαγιές, οἱ κοιλάδες, οἱ πεδιάδες καὶ τὰ παράλια εἶναι κατάφυτα ἀπὸ ἐλιές, ἔσπεριδοειδῆ, ἀμπέλια καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα.

Τὸ **κύριο προϊόν** εἶναι τὸ λάδι. Παράγει ὁμως καὶ πορτοκάλια, πατάτες, λαχανικὰ καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ **ἀλιεία** εἶναι ἀνεπτυγμένες. Ὀνομαστό εἶναι τὸ βούτυρο Κερκύρας.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ **βιομηχανία** σαπουνιοῦ.

Ἡ συγκοινωνία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη.

Ὁ νομὸς διαιρεῖται σὲ 2 ἐπαρχίες : Κερκύρας καὶ Παξῶν.

α) **Ἐπαρχία Κερκύρας.** Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Κέρκυρα** (30.000 κάτ.), γραφικὴ πόλις μὲ ὠραῖο καὶ ἀσφαλῆ λιμένα καὶ σπουδαία ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησι. Ἔχει ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, σαπυνοποιίας, παραφίνης καὶ

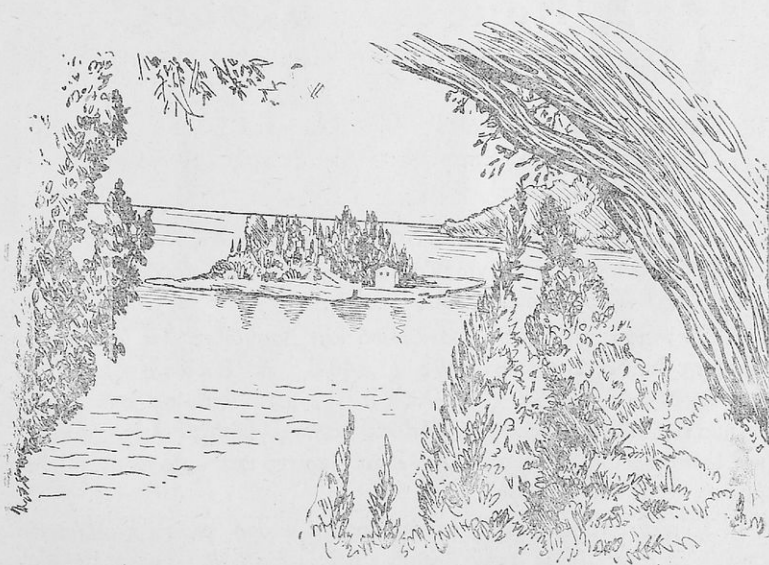
λιθογραφεία. Μὲ τὴν ἀκρόπολὶ τῆς, τὸ φρούριό τῆς, τὶς παλιές τῆς οἰκοδομὲς καὶ τοὺς στενοὺς τῆς δρόμους ὁμοιάζει μὲ μεσαιωνικὴ πόλι.

Στὴ μεγάλη πλατεία τῆς παραλίας τῆς ἔχει στηθῆ ὁ ἀνδριάς τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ι. Καποδίστρια. Εἰς τὸν ναὸν δὲ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος φυλάσσεται τὸ σεπτὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πολιοῦχος (προστάτης) τῆς νήσου. Ἡ πόλις ἔχει πολλὰ καὶ καλὰ ξενοδοχεῖα ὕπνου καὶ πολὺ ὁμορφα ἐξοχικὰ τοπία.

Πλησίον τῆς πόλεως εἶναι τὸ «**Ἀχιλλεῖον**», θαυμάσιον ἀνάκτορο, πού τὸ ἔκτισε ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, γιὰ νὰ παραθερίζῃ. Σήμερα ἔχει μεταβληθῆ σὲ καζίνο. Γραφικὸ εἶναι ἐπίσης τὸ «**Μὸν Ρεπὸ**» (ἡ ἀνάπαυσις μου), ἀνάκτορο πλησίον τῆς πόλεως, στὸ ὁποῖον παραθερίζουν οἱ βασιλεῖς μας.

Ἄλλα ἀξιόθεατα τοπία εἶναι τὸ «**Κανόνι**», τὸ «**Ποντικονήσι**», ἡ μονὴ τῆς «**Παλαιοκαστρίτσας**», καὶ ὁ «**Πέλεκας**», ἀπὸ τὸν ὁποῖον θαυμάζει κανεὶς τὴ δύσι τοῦ ἡλίου.

Κωμοπόλεις εἶναι ὁ **Ποταμός**, ὁ Ἅγιος Ματθαῖος, ἡ Λευκίμη, τὸ Γαστοῦρι, οἱ Καρουσάδες.

ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΟΝΗΣΙ

Ἐπαρχία Παξῶν. Πρωτεύουσα εἶναι τὸ χωριὸν **Γάϊος** μὲ 1.200 κατοίκους. Περιλαμβάνει καὶ τοὺς Ἀντίπαξους. Τὰ μικρὰ αὐτὰ νησιά, πού βρῖσκονται στὰ νότια τῆς Κερκύρας εἶναι ὄρεινά καὶ παράγουν ἐκλεκτὸ λάδι.

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ. Τὸ νησί «Κέρκυρα» στὴν ἀρχαιότητα λεγόταν **Σχερία**. Κάτοικοί της ἦσαν οἱ **Φαίακες**, οἱ οἱ ὁποῖοι ἐφιλοξένησαν τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν ἐβοήθησαν νὰ γυρίσῃ στὴν ἀγαπημένη του πατρίδα Ἰθάκη.

Οἱ Κερκυραῖοι εἶναι ἀνθρώποι πολιτισμένοι, εὐγενεῖς καὶ φιλόξενοι, ἀγαποῦν δὲ πολὺ τὴ μουσικὴ.

Ἡ εὐγένεια τῶν κατοίκων, οἱ θαυμάσιες φυσικὲς καλλονές τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ ἔξοχα τοπία του προσελκύουν κάθε χρόνο, τοὺς καλοκαιρινούς ἰδίως μῆνες, πολλοὺς ἐπισκέπτες καὶ παραθεριστές, Ἕλληνες καὶ ξένους, οἱ ὁποῖοι δίνουν ζωὴ στὸ νησί. Εἰς τοῦτο βοηθεῖ πολὺ καὶ ἡ πολὺ καλὴ συγκοινωνία τοῦ νησιοῦ τόσοσ μὲ τὴν λοιπὴ Ἑλλάδα ὅσο καὶ μὲ τὴν Εὐρώπη διὰ τοῦ φέρρυ-μπῶτ.

2. Νομὸς Λευκάδος

(Ἔκτασις 439 τετρ. χιλ. — Πληθυσμὸς 35.000 κάτ.).

Περιλαμβάνει τὰ νησιά Λευκάδα, Ἰθάκη καὶ ἄλλα μικρότερα.

Χωρίζεται σὲ δύο Ἐπαρχίες: Τὴν Ἐπαρχία Λευκάδος καὶ τὴν Ἐπαρχία Ἰθάκης.

α) **Ἐπαρχία Λευκάδος.** Ἡ **Λευκάδα** εὐρίσκεται πλησίον τῆς Ἀκαρνανίας καὶ χωρίζονται μὲ ἓνα στενὸ πορθμὸ πλάτους 17 μ. Μία γέφυρα ἐνώνει τὶς δυὸ σπεριές.

Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινὸ καὶ βραχώδες. Τὰ ὑψηλότερα ὄρη της εἶναι ὁ **Σταυρωτὸς** (1.140 μ.), ἡ **Ἐλάτη** (1.081 μ.) καὶ τὸ **Μεγανόρος** (Ἀη-Λιάς 1.012 μ.). Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ σχηματίζονται κοιλάδες, στὶς ὁποῖες καλλιεργοῦνται ἐλιές, ἀμπέλια καὶ ἐσπεριδοειδῆ, διότι τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινὸ μὲ πολλὰς βροχές κατὰ τὸν χειμῶνα.

Παράγει λάδι ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ μαῦρο κρασί περιζήτητο στὸ Ἐξωτερικὸ, ἰδίως στὴν Ἰταλία καὶ στὴ Γαλλία, πού τὸ ἀναμιγνύουν μὲ τὰ δικά τους κρασιά.

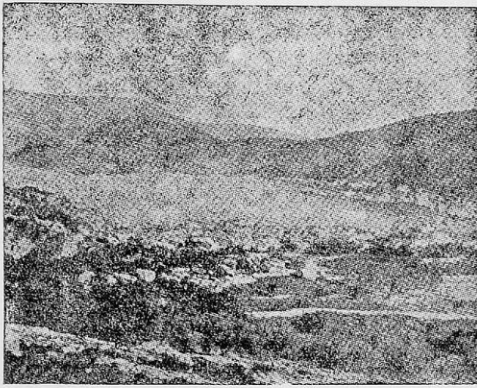
Ἐκ τῆς ἰχθυοτροφείου τῆς βγαίνουν μεγάλες ποσότητες ψαριῶν καὶ ἀπὸ τὶς δύο ἀλυκές τῆς βγαίνει πολὺ ἄλατι.

Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας καὶ ὅλου τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ **Λευκάδα** ἢ **Ἁγία Μαύρα** (7.000 κατ.), λιμάνι μὲ ἐμπορικὴ κίνησι καὶ πατρίδα τοῦ ποιητοῦ Βαλαωρίτη.

Ἡ συκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ καὶ μὲ πλοιάρια στὰ παραλιακὰ μέρη.

Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ εἶναι πολὺ ἐργατικοὶ καὶ δὲν ἀφήνουν ἀκαλλιέργητη οὔτε σπιθαμὴ ἐδάφους. Ἀκόμη καὶ οἱ βράχοι εἶναι φυτεμένοι μὲ ἐλιές καὶ ἀμπέλια.

β) **Ἐπαρχία Ἰθάκης.** Ἡ **Ἰθάκη**, τὸ ἀγαπημένο νησί τοῦ Ὀδυσσεύς, εἶναι ὄρεινὴ καὶ ἄγονη μὲ ἀπόκρημνα παράλια. Στὸ

Ἡ ἸΘΑΚΗ ΜΕ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΗΣ

κατ.), ἡ ὁποία ἔπαθε μεγάλες καταστροφές, ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953.

μέσον τοῦ νησιοῦ εἰσχωρεῖ βαθιὰ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζεται ὁ κόλπος τοῦ **Μώλου**, ποὺ θεωρεῖται τὸ ἀσφαλέστερο λιμάνι τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι κρασί, λάδι καὶ ὀλίγα σιτηρά. Οἱ κάτοικοί του γίνονται καλοὶ ναυτικοί.

Πρωτ. τοῦ νησιοῦ εἶναι ἡ **Ἰθάκη** (2.700 κατ.), ὅπως καὶ ἡ Λευκάδα,

3. Νομὸς Κεφαλληνίας

(Ἐκτασις 752 τ. χ. — Πληθυσμὸς 40.000 κάτ.).

Περιλαμβάνει τὴ νῆσο Κεφαλληνία, ποὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη καὶ ἡ περισσότερο ὄρεινὴ ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Ἴονιου πελάγους, στὸ κέντρο τῆς ὑψώνεται τὸ ὄρος **Αἶνος** ἢ Μεγάλο Βουνὸ (1.627 μ.), ποὺ εἶ-

ναί τὸ ὑψηλότερο ἀπὸ τὰ ὄρη τῶν Ἰονίων νήσων μὲ πολλές διακλαδώσεις καὶ μὲ πολλὰ δάση ἐλάτης.

Πολλοὶ **κόλποι** (Ἄργοστολίου, Σάμης, Μύρτου) καὶ πολλὰ ἀκρωτήρια (Μούντα, Δαφνούδι, Μύτικας, Κάπρος) σχηματίζονται γύρω ἀπὸ τὸ νησί.

Τὸ κλίμα εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινόν. Δὲν ἔχει πολλές βροχῆς καὶ ἐπομένως παρατηρεῖται ἔλλειψις νεροῦ. Γι αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη ἔχουν κατασκευάσει δεξαμενές (στέρνες), στὶς ὁποῖες μαζεύουν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς, γιὰ νὰ πίνουν τὸ καλοκαίρι.

Προϊόντα τοῦ νησιοῦ εἶναι σταφίδα, λάδι, σιτηρά, ὄσπρια, ὀλίγα ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἐκλεκτὸ κρασί (ρομπόλα, μοσχάτο, ροδοδάφνη).

Ἐπειδὴ ὅμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλίγα, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι ὄρεινόν, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου ξηνητεύονται καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ ναυτιλία. Μὲ τὴν ἐργατικότητά τους στὰ ξένα μέρη πλουτίζουν.

Ἡ συγκοινωνία τοῦ νησιοῦ ἐξυπηρετεῖται μὲ ἀτμόπλοια καὶ στὸ ἐσωτερικὸ μὲ αὐτοκίνητα.

Ὁ νομὸς περιλαμβάνει 3 ἐπαρχίες : Κραναίας, Πάλης καὶ Σάμης.

α) **Ἐπαρχία Κραναίας** μὲ πρωτ. τὸ Ἄργοστόλι (8.000 κ.), ποῦ εἶναι καὶ πρωτ. τοῦ νομοῦ. Τὸ Ἄργοστόλι ἦτο ὠραία πόλις μὲ ὠραία κτίρια καὶ πλατεῖς δρόμους, μὲ δενδροστοιχίες καὶ μὲ ἀσφαλέςτατο λιμάνι. Κατεστάρη ὅμως τὸ 1953 ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς καὶ ἀργότερα ἀνοικοδομήθη σὲ νέα σχέδια.

Ἐξω ἀπὸ τὸ Ἄργοστόλι ὑπάρχει ἓνα μοναστήρι, ὅπου μέσα σὲ λάρνακα διατηρεῖται τὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, πολιούχου (προστάτου) τῆς Κεφαλληνίας.

Περίεργο φαινόμενο ἀποτελοῦν ἐδῶ «οἱ θαλάσσιοι μύλοι τοῦ Ἄργοστολίου», οἱ ὁποῖοι κινοῦνται μὲ νερὸ τῆς θαλάσσης, τὸ ὅποιον μπαίνει στὴν ξηρὰ ὀρμητικὸ σὰν ποτάμι καὶ κατόπιν χάνεται μέσα σὲ βαθὺ ρήγμα τῆς ξηρᾶς.

Κωμοπόλεις εἶναι τὰ Δειληνάτα, τὰ Φαρακῶτα, τὰ Χιονᾶτα.

β) **Ἐπαρχία Πάλλης** μὲ πρωτ. τὸ Ληξούρι (4.000 κ.), πατρίδα τοῦ ποιητῆ Λασκαράτου. Ἐδῶ περίεργο καὶ ἀνεξήγητο φαινόμενο ἀποτελεῖ «ἡ Κουνόπετρα», δηλ. ἓνας πελώριος βρά-

χος μέσα στη θάλασσα, πού κουνιέται διαρκῶς σὰν κάποιος νά τὸν κουνᾷ.

γ) Ἐπαρχία Σάμης με πρωτ. τῆ Σάμη (1.000 κ.) Ἐδῶ ὑπάρχουν δυὸ μικρὲς λίμνες, ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρὴ ἡ Ἄβυθος, με ἀπέραντο βάθος, ὥστε νά πιστεύεται ὅτι δὲν ἔχουν βυθό..

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Κεφαλλῆνες εἶναι ἔξυπνοι, ἐργατικοί, ἐπίμονοι καὶ τολμηροί. Διακρίνονται ὡς ἐπιστήμονες καὶ ἐπιχειρηματίες. Πολλοὶ Κεφαλλῆνες, πού ἐπλούτησαν σὲ ξένα μέρη, ἔγιναν ἐθνικοὶ εὐεργέτες. (Βαλλιᾶνος, Κοριαλένιος).

Νομὸς Ζακύνθου

(Ἐκτασίς 408 τ. χ. — Πληθυσμὸς 35.500 κάτ.)

Περιλαμβάνει τὴ νῆσο Ζάκυνθο, πού εἶναι κατάφυτη, ὀλάνθιστη καὶ μυρωμένη. Γιὰ τὴν ὠραιότητά της ὀνομάζεται «Φιόρο ντὶ λεβάντε» δηλ. «λουλούδι τῆς Ἀνατολῆς» καὶ «νύμφη τοῦ Ἰονίου».

Τὸ ἔδαφος της εἶναι πεδινὸ καὶ εὐφορο, σκεπασμένο με ἔλαιῶνες καὶ ἔχει περιβόλια με λεμονιές καὶ πορτοκαλιές. Τὸ ἔδαφος της κρύβει πετρέλαιο,

Τὸ κλίμα της εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινό.

Προϊόντα ἔχει σταφίδα, λάδι, κρασί, ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἄνθη. Ἐχει ἀκόμη καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα· δηλ. σαποῦνι, ὑφάσματα, ποῦδρες ὀνομαστές, μαντολάτο καὶ πῆλινα ἀγγεῖα.

Ἡ συγκοινωνία γίνεται με ἀτμόπλοια καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ με αὐτοκίνητα. Με τὴν Κυλλήνη συνδέεται με φέρρου-μπῶτ.

Ὁ νομὸς Ζακύνθου περιλαμβάνει καὶ τὰ νησιὰ **Στροφάδες** καὶ ἄλλα μικρότερα. Ἀποτελεῖ δὲ μιὰ ἐπαρχία. Τὴν ἐπαρχία Ζακύνθου.

Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ζάκυνθος με 9.500 κατοίκους, ἡ ὁποία ἦτο ὠραιότατη πόλις, ἀλλὰ κατεστράφη ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953 καὶ ἀνοικοδομήθη σύμφωνα με τὸ παλιό της σχέδιο. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου φυλάσσεται τὸ σεπτὸ λείψανο τοῦ Ἁγίου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πολιοῦχος τοῦ νησιοῦ.

Κωμοπόλεις είναι τὸ Καταστάρι, τὸ Μαχαιράδο, τὸ Γαϊτάνι κ. ἄ.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Ζακυνθinoὶ εἶναι φιλότιμοι, καλοὶ ἔμποροι καὶ ἐπιχειρηματίες. Εἶναι ἐπίσης εὐγενικοὶ καὶ ἀγαποῦν πολὺ τὴ μουσικὴ καὶ τὰ γράμματα.

Ἡ Ζάκυνθος εἶναι πατρίδα τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Ξενοπούλου.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

(Ἐκτασις 2.237 τ. χ.— Πληθυσμὸς 213.000 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὅρη : Ὁ Αἶνος στὴν Κεφαλληνία, ὁ Παντοκράτωρ στὴν Κέρκυρα, ὁ Σταυρωτός, Ἐλάτη καὶ τὸ Μεγανόρος στὴ Λευκάδα καὶ ὁ Βραχιώνας στὴ Ζάκυνθο.

Ποταμοὶ καὶ **λίμνες** δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν μόνον χεῖμαρροι.

Κόλποι : Ἀργοστολίου καὶ Σάμης στὴν Κεφαλληνία.

Ἀκρωτήρια : Μούντα, Δαφνοῦδι καὶ Μύτικας στὴν Κεφαλληνία.

Κλίμα : Μεσογειακὸ μὲ πολλὰς βροχὰς καὶ μεγάλη ὑγρασία.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Προϊόντα : Λάδι, κρασί, ἑσπεριδοειδῆ, πατάτες, λαχανικὰ καὶ σταφίδα.

Ἄνεπτυγμένη εἶναι ἡ ἀλιεῖα. Ψαρεύονται πολλὰ ψάρια καὶ παστώνονται.

» εἶναι καὶ ἡ βιομηχανία σκπουνοῦ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη. Ἐκτρέφονται κυρίως ἀγελάδες καὶ χοῖροι.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

ΝΟΜΟΙ	*Εκτασὶς Νο- μοῦ εἰς τετρ. χιλιόμετρα	Πληθυσμὸς Νομοῦ	Πρωτεύουσα Νομοῦ	*Ἐπαρχίαι Νομοῦ	Πρωτεύουσα Ἐπαρχίας	Πληθυσμὸς Πρωτεύου- σας
1. Κερκύρας	638	102.000	Κέρκυρα	α) Κερκύρας β) Παξῶν	Κέρκυρα Γάϊος	30.000 1.200
2. Λευκάδος	439	35.000	Λευκάδα (Ἄγ. Μαύρα)	α) Λευκάδος β) Ἰθάκης	Λευκάδα Ἰθάκη	7.000 2.700
3. Κεφαλληνίας	752	40.000	Ἄργοςτόλι	α) Κραναιάς β) Πάλης γ) Σάμης	Ἄργοςτόλι Ληξούρι Σάμη	8.000 4.000 1.000
4. Ζακύνθου	408	35.500	Ζάκυνθος	Ζακύνθου	Ζάκυνθος	9.500

- ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ :
- 1) Ποιά νησιά ἀποτελοῦν τὴν Ἑπτάνησο ;
 - 2) Σὲ ποιούς Νομούς χωρίζονται τὰ Ἑπτάνησα ;
 - 3) Ποιά εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη των ;
 - 4) Τί προϊόντα παράγουν ;
 - 5) Τί γνωρίζετε ἀπὸ τὴ Μυθολογία γιὰ τὴν Ἰθάκη καὶ γιὰ τὴν Κέρκυρα ;
 - 6) Ποιά ἀξιοθέατα ἔχει ἡ νῆσος Κέρκυρα ;
 - 7) Τί ἰδιαιτερο γνώρισμα ἔχουν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑπτανήσου ;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ : 1) Νὰ κάμετε νοερὰ ἓνα ἀτμοπλοϊκὸ ταξίδι σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα καὶ νὰ περιγράψετε τὰ ἀξιοθέατα.

Γ Κ Ρ Η Τ Η

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΘΕΣΙΣ - ΕΚΤΑΣΙΣ. Ἡ Κρήτη εὐρίσκεται στὸ νοτιώτερο μέρος τῆς Ἑλλάδος μεταξύ Κρητικοῦ καὶ Λιβυκοῦ πελάγους.

Εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἑλληνικὴ νῆσος μὲ ἑκτασιν 8.306 τ. χ. Μαζὶ δὲ μὲ τὶς νησίδες τῆς ἔχει ἑκτασιν 8.379 τ. χ.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ. Τὰ βόρεια παράλια τῆς νήσου ἔχουν πολλοὺς κόλπους, λιμένες καὶ ἀκρωτήρια, ἐνῶ τὰ νότια παράλια στεροῦνται σχεδὸν τούτων.

ΚΟΛΠΟΙ. Σπουδαιότεροι εἶναι τῆς **Κισσάμου**, τῶν **Χανίων**, τῆς **Σούδας**, τοῦ **Ἄλμυροῦ** (Ρεθύμνου) καὶ τῆς **Μεραμπέλλου** πρὸς Β. καὶ τῆς **Μεσαρᾶς** πρὸς Νότον.

ΛΙΜΕΝΕΣ. Ὁ σπουδαιότερος καὶ ἀσφαλέστερος λιμένας εἶναι τῆς **Σούδας**.

Μικρότεροι εἶναι τῶν **Χανίων**, τοῦ **Ρεθύμνου**, καὶ τῆς **Ἱεράπετρας**.

ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ. **Κίμαρος**, **Ψάκον** (Σπάθα), **Δρεπανον**, **Ἅγιος Ἰωάννης** καὶ **Σαμώνιον** (Σίδηρος).

ΚΑΘΕΤΟΣ ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ. Τρεῖς ὄρεινοι ὄγκοι διασχίζουν τὴν Κρήτη ἀπὸ Δυσμᾶς πρὸς Ἀνατολάς. Δηλαδή τὰ **Λευκὰ ὄρη** (2.452 μ.), ἡ **Ἰδη** ἢ **Ψηλορείτης** (2.498 μ.), ποὺ εἶναι τὸ ὑψηλότερο ὄρος τῆς Κρήτης καὶ ὅπου κατὰ τὴ Μυθολογία ἀνετράφη ὁ Ζεὺς καὶ ἡ **Δίκη** ἢ ὄρη τοῦ **Λασηθίου** (2.148 μ.), ὅπου κατὰ τὴ μυθολογία πάλιν ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς. Διακλαδώσεις τῆς Δίκης ἀποτελοῦν τὰ ὄρη τῆς **Σητείας** καὶ τὰ **Ἀστερούσια**.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς τὴ Βόρεια παραλία κατέρχονται ὁμαλά, ἐνῶ πρὸς τὰ νότια κατέρχονται ἀπότομα. Μεταξύ αὐτῶν σχηματίζονται κοιλάδες καὶ ἐκτεταμμένα ὄροπέδια.

Τὰ σπουδαιότερα ὄροπέδια εἶναι : τὸ **Λασηθι** στὴ Δίκη ἢ **Νίδα** στὴν Ἰδη καὶ ὁ **Ὀμαλὸς** στὰ Λευκὰ ὄρη.

ΠΕΔΙΑΔΕΣ μεγάλες δὲν ὑπάρχουν· ὑπάρχουν μόνο παραλιακὲς πεδινὲς λωρίδες. Σπουδαιότερες εἶναι τῆς **Σητείας** τῆς **Ἱεράπετρας** καὶ τῆς **Μεσαρᾶς**, ποὺ εἶναι ἡ μεγαλύτερη πεδιάδα τῆς Κρήτης.

ΚΡΗΤΗ

- ΝΟΜΟΙ 1 Χανίων. 2 Ρεθύμνης.
- 3 Ήρακλείου. 4 Λασιθίου.

Χαμηλόντισι
Δανούνια

Κ ρ η τ ι κ ο ς

Π έ λ α γ ο ς

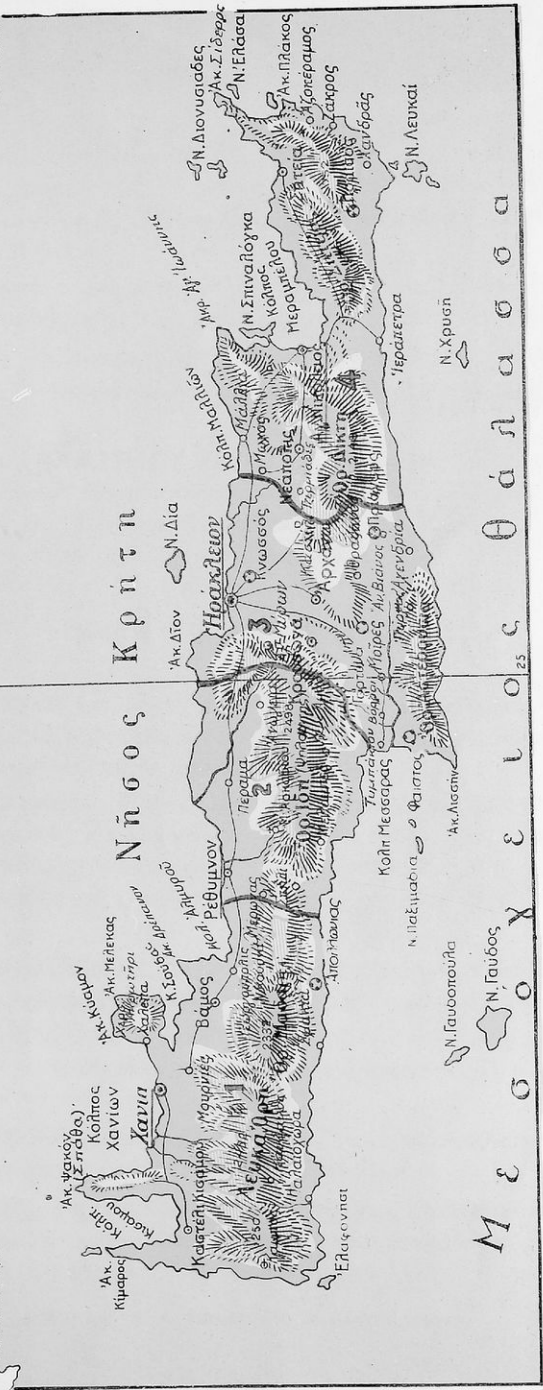
Ν ή σ ο ς Κ ρ η τ η

Μ ε σ ο χ ε λ ο ς θ ά λ α ς σ α

36

Ν. Γ. Ροφι

Ν. Αντικύθηρα

ΠΟΤΑΜΟΙ υπάρχουν πολλοί, είναι όμως μικροί και οί περισσότεροι είναι χείμαρροι. Ἀπ' αὐτοὺς ἐκβάλλουν στὸ Κρητικὸ πέλαγος ὁ **Ταυρωνίτης**, ὁ **Τυφλός**, ὁ **Πλατανιαῖς**, ὁ **Μυλόποταμος** καὶ ἄλλοι.

Στὸ Λιβυκὸ πέλαγος ἐκβάλλουν ὁ **Ληθαῖος** (Γεροπόταμος) καὶ ὁ **Ἀναποδάρης**, ποὺ διαρρέουν τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς.

ΛΙΜΝΕΣ υπάρχουν μικρές. Σπουδαιότερες εἶναι : **Κουρνᾶ** στὴν ἐπαρχία Ἀποκορώνου Χανίων καὶ τοῦ **Ἀγίου Νικολάου** εἰς τὸ Λασίθι.

ΚΛΙΜΑ - ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατο καὶ ὑγιεινόν. Βροχῆς δὲν πέφτουν πολλές καὶ γι αὐτὸ δὲν ἔχει ἡ νῆσος μεγάλη βλάστησι. Στὰ παράλια εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλιές, οἱ λεμονιές καὶ πορτοκαλιές, ἡ σταφιδάμπελος καὶ ἡ μπανανιά.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

Ὑπολογίζεται ὅτι μόνον τὸ ἓν τρίτον τοῦ ἐδάφους τῆς νήσου καλλιεργεῖται. Τὸ ὑπόλοιπο μένει ἀκαλλιεργητο, διότι εἶναι βραχῶδες, καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς βοσκή τῶν ζώων.

Τὸ καλλιεργήσιμο ἔδαφος εἶναι πολὺ εὐφορο καὶ παράγει ἐκλεκτὰ **γεωργικὰ προϊόντα** : σιτηρὰ, ἐλιές, λάδι, σταφίδα ξαυθὴ (σουλτανίνα), ἐκλεκτὸ κρασί, ἔσπεριδοειδῆ, ὄσπρια, καπνός, λαχανικά, κάστανα καὶ χαρούπια. Ἀπὸ τὰ χαρούπια βγαίνει οἶνόπνευμα.

Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Διατρέφονται αἰγοπρόβατα, χοῖροι, βόδια καὶ πουλερικά. Φημισμένα εἶναι τὰ Κρητικὰ τυριά (μανούρι) καὶ ἡ μυζήθρα.

Πολὺ ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ **μελισσοκομία**. Ἡ **ἀλιεία** δὲν εἶναι καλὰ ὀργανωμένη.

Ο ΟΡΥΚΤΟΣ πλοῦτος τῆς νήσου μένει ἀνεκμετάλλευτος. Τὸ ἔδαφος τῆς περιέχει χαλκόν, σίδηρο, γύψο καὶ λιγνίτη.

ΕΜΠΟΡΙΟ. Μεγάλῃ ἐμπορικῇ κίνησις παρατηρεῖται στὰ λιμάνια τῆς Κρήτης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξάγονται τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς στῆ ὑπόλοιπῃ Ἑλλάδα.

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ είναι ανεπτυγμένη. Λειτουργούν πολλά έλαιουργεία, σαπωνοποιεία, βυρσοδεψεία, οίνοποιεία, οίνοπνευματοποιεία και άλλα.

Έπομένως οί Κρήτες **άσχολούνται** με τή γεωργία, τήν κτηνοτροφία, τή μελισσοκομία, τὸ εμπόριον και τή βιομηχανία.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ. Ἡ Κρήτη ἐπικοινωνεῖ με τή λοιπή Ἑλλάδα με πλοία και με ἀεροπλάνα. Τὸ ἐσωτερικό της ἐξυπηρετεῖται με αὐτοκίνητα. Τὰ ὄρη ὅμως δυσκολεύουν τή συγκοινωνία μεταξύ βορείας και νοτίας παραλίας.

Γ' ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ. Ἡ Κρήτη ἔχει 483.000 κατοίκους. Τὰ παράλια της εἶναι πυκνοκατοικημένα και με μεγάλες πόλεις, διότι και τὸ κλίμα εἰς αὐτὰ εἶναι καλύτερο και οί εὐκολίες τῆς ζωῆς περισσότερες.

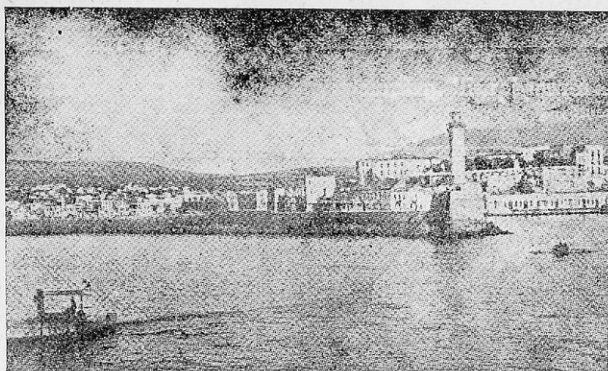
ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ. Ἡ μεγαλόνησος Κρήτη διαιρεῖται σε 4 νομούς : Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου και Λασηθίου.

ΙΣΤΟΡΙΑ – ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ. Ἀρχαιοτάτη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης. Χιλιάδες χρόνια πρὸ Χριστοῦ ἡ Κρήτη εἶχε μεγάλη δύναμι, κυρίως ναυτική, και εἶχε ἀναπτύξει σπουδαιότατο πολιτισμό, τὸ **Μινωϊκὸ Πολιτισμὸ** (3.500 - 2.000 π. Χ.).

Λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ ἔφεραν εἰς φῶς οί ἀνασκαφές, ποὺ ἔγιναν στὶς ἀρχαῖες πόλεις τῆς Κρήτης **Κνωσσὸ** και **Φαιστό**. Στὴν Κνωσσὸ ὑπῆρχαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλιᾶ **Μίνωα**. Ἐκεῖ, κατὰ τὴ Μυθολογία, ἐπῆγε ὁ Θησέας και σκότωσε τὸ Μινώταυρο.

Με τὸν καιρὸ ὅμως ἡ Κρήτη ἔχασε τὴ δύναμί της και πολλὰ φορὲς ὑποδουλώθηκε σε ξένους λαούς. Με τὴν Ἑλλάδα ἐνώθηκε τὸ 1913, ἀφοῦ ἀπετίναξε τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ.

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ κίνησις τῆς νήσου εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη. Χιλιάδες περιηγητὲς, Ἕλληνες και ξένοι, ἐπισκέπτονται κάθε χρόνο τὴ Κρήτη, γιὰ νὰ ἰδοῦν τὶς ἀρχαιότητες τῆς νήσου και νὰ ἀπολαύσουν τὰ μαγευτικὰ τοπία της.

ΧΑΝΙΑ : ΑΠΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΛΙΜΑΝΙΟΥ

1. Νομός Χανίων

(Έκτασις 2.399 τ. χλμ. — Πληθυσμός 131.000 κάτ).

Κατέχει τὸ Δυτικὸ ἄκρο τῆς νήσου. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Νομοῦ καλύπτεται ἀπὸ τὰ Λευκὰ ὄρη. Τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινὸ μόνο στὰ βόρεια παράλια, ὅπου βρίσκονται οἱ πεδιάδες **Καστελλίου** καὶ **Κισσάμου**.

Τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι ἐλιές, λάδι, κρασί, σταφίδα, ἐκλεκτὰ ἐσπεριδοειδῆ, κάστανά, ἀμύγδαλα χαρούπια, μετάξι καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται μὲ αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα.

Ὁ νομὸς συνδέεται μὲ τὴν Ἀθήνα ἀτμοπλοικῶς καὶ ἀεροπορικῶς, διὰ τοῦ ἀεροδρομίου τῶν Χανίων (Μάλεμε).

Ὁ νομὸς περιλαμβάνει 5 ἐπαρχίες :

1. **Ἐπαρχία Κυδωνίας** μὲ πρωτ. τὰ **Χανιά** (38.500 κάτ.), ποῦ εἶναι πρωτ. ὅλου τοῦ νομοῦ.

Εἶναι ὡραία παράλιος πόλις, ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ μὲ πολλὰ σαπωνοποιεῖα. Ἀνατολικά τῶν Χανίων εὐρίσκεται τὸ εὐρύχωρο καὶ ἀσφαλέστατο λιμάνι τῆς Σούδας. Στὸ προάστειο **Χαλέπα** σώζεται τὸ σπῖτι καὶ ὑψώνεται χάλκινος ἀνδριάντας τοῦ μεγαλυτέρου πολιτικοῦ τῆς Ἑλλάδος **Ἐλευθερίου Βενιζέλου**. Ὁ τάφος του βρίσκεται στὴ χερσόνησο **Ἀκρωτήρι**.

Κωμοπόλεις είναι ή **Σούδα**, τὰ **Περιβόλια** καί οί **Μουρνιές**.

2. **Έπαρχία Άποκωρώνου**: Πρωτ. τὸ χωρίον **Βάμος** με 800 κατοίκους.

3. **Έπαρχία Κισσάμου**: Πρωτ. ή κωμόπολις **Καστέλλι** (2.350 κ.).

4. **Έπαρχία Σελίνου**: Πρωτ. ή κωμόπολις **Κάνδαρος** (1500 κ.)

5. **Έπαρχία Σφακίων**: Πρωτ. τὸ χωριὸ **χώρα Σφακίων** (500 κ.), στὰ παράλια τοῦ Λιβυκοῦ Πελάγους. Οἱ Σφακιανοὶ εἶναι γνωστοὶ γιὰ τὴν ἀνδρείαν τους κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες τῆς Κρήτης ἐναντίον τῶν Τούρκων.

2. Νομὸς Ρεθύμνης

(Έκτασις 1.492 τ. χ. — Πληθυσμὸς 70.000 κάτοικοι).

Βρίσκεται μεταξὺ τοῦ νομοῦ Χανίων καὶ τοῦ νομοῦ Ἑρακλείου καὶ βρέχεται ἀπὸ τὸ Κρητικὸ καὶ ἀπὸ τὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρεινόν. Στὸ κέντρο του ὑψώνεται ή **Ίδη** ή **ψηλορείτης**, τὸ ὑψηλότερο ὄρος τῆς Κρήτης, με πολλὲς διακλαδώσεις. Στὰ παράλια τὸ ἔδαφος εἶναι πεδινόν.

Ἡ βλάστησις εἶναι μεγάλη, διότι τὸ ἔδαφος διαρρέεται ἀπὸ ἄφθονα νερά.

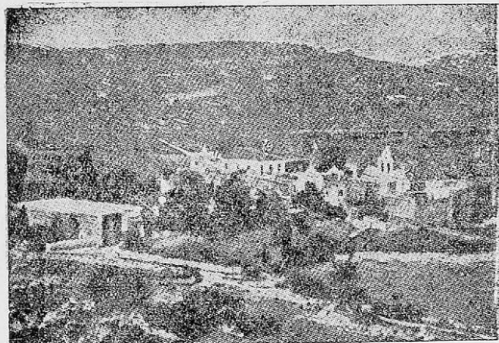
Ποταμοὶ εἶναι ὁ **Μυλοπόταμος**, ὁ **Γεροπόταμος**, ὁ **Μεγάλος ποταμὸς** κ. ἄ., οἱ ὁποῖοι ἔχουν νερὸ ὅλο τὸ χρόνο, διότι πέφτουν πολλὲς βροχὲς καὶ ἀκόμη λειώνουν τὰ πολλὰ χιόνια τοῦ ψηλορείτη.

Τὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι λάδι, σιτηρά, κρασί, ἔσπεριδοειδῆ, χαρούπια, βελανίδια, πατάτες καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ συνδέεται με τὸ ἔσωτερικὸ του με αὐτοκινητοδρόμους.

Ὁ νομὸς περιλαμβάνει 4 ἑπαρχίες:

1. **Έπαρχία Ρεθύμνης** με πρωτεύουσα τὸ **Ρέθυμνον** (16.000 κάτ.), ποὺ εἶναι πρωτ. ὄλου τοῦ νομοῦ. Ἔχει μικρὸ

τεχνητό λιμάνι, από το οποίο εξάγεται το περισσότερο λάδι της Κρήτης.

Πλησίον του Ρεθύμνου εύρísκεται ή ιστορική μονή του Άρκαδίου, όπου το 1866 οί Κρήτες έπαναστάτες, πολιορκημένοι, άνετινάχθησαν στον άέρα μόνοι τους, για να μη πέσουν στα χέρια τών

ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Τούρκων. Αυτό είναι το γνωστό «Όλοκαύτωμα του Άρκαδίου».

Κωμόπολις αξιόλογος είναι ή Έπισκοπή.

2. Έπαρχία Άγίου Βασιλείου: Πρωτ. το χωριό Σπήλι (800 κ.).

3. Έπαρχία Άμαρίου: Πρωτ. το χωριό Νεύς Άμαρι (290 κ.).

4. Έπαρχία Μυλοποτάμου: Πρωτ. το χωριό Πέραμα (650 κ.). Κωμοπόλεις είναι τά Άνώγεια, οί Μαργαρίτες και το Μελιδόνι.

3. Νομός Έρακλείου

(Έκτασις 2.577 τ. χ. — Πληθυσμός 208.000 κάτοικοι).

Βρίσκεται προς άνατολάς του νομού Ρεθύμνης και μεταξύ της Ίδης και της Δίκτης. Στα νότια ύψοϋνται τά όρη Άστερούσια. Βρέχεται δε από το Κρητικό και από το Λιβυκό πέλαγος. Κατέχει το όμαλώτερο και εύφορώτερο τμήμα της νήσου. Οί πλαγιές τών βουνών του είναι σκεπασμένες από δάση και οί πρόποδες κατάφυτοι από όπωροφόρα δένδρα.

Οί δύο πεδιάδες: της Μεσαράς προς Ν. και του Καστελλίου (Πεδιάδος) πρό Β. κάνουν το νομό παραγωγικώτατο και από τούς πλουσιωτέρους της Έλλάδος.

Παράγει άφθονα έκλεκτά προϊόντα: σιτηρά, λάδι, σταφίδα, έσπεριδοειδή. Πολύ ευδοκιμούν οί πατάτες, τὰ κρεμμύδια και τὰ λαχανικά, διότι υπάρχουν άφθονα νερά.

Ποταμοί μικροί και μεγάλοι ποτίζουν τὸ έδαφος. Σπουδαιότεροι άπ' αυτούς είναι ὁ **Αναποδάρης** και ὁ **Γεροποταμός**, πού εκβάλλουν στο Λιβυκό πέλαγος.

Η συγκοινωνία τοῦ νομοῦ είναι αρκετά ανεπτυγμένη και γι αυτό παρατηρεΐται μεγάλη **τουριστική κίνησης**. Με τήν Αθήνα συνδέεται και αεροπορικῶς.

Ο νομός διαιρεΐται σέ 7 έπαρχίες:

1. **Έπαρχία Τεμένους** με πρωτ. τὸ **Ήρακλειον** (64.000 κάτ.), πού είναι πρωτ. ὄλου τοῦ νομοῦ. Είναι ἡ μεγαλύτερα πόλις τῆς Κρήτης με εύρύχωρο λιμάνι και αεροδρόμιο. Έχει τῆ μεγαλύτερα έμπορική και βιομηχανική κίνηση. Έχει μεγάλη τουριστική κίνηση άπό περιηγητές, έπιστήμονες και σπουδαστές, διότι στο μεγάλο μουσείο τῆς πόλεως φυλάσσονται αξιοθαύμαστα λείψανα τοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Πλησίον τοῦ Ήρακλείου εύρίσκονται τὰ έρείπια τῆς αρχαιότατης πόλεως **Κνωσσοῦ**, τῆς πρωτεύουσας τοῦ βασιλείου τοῦ Μίνως.

Κ Ν Ω Σ Σ Ο Σ

Σπουδαιότερες κωμοπόλεις είναι οί **Ἀρχάνες**, ἡ **Νέα Ἀλικαρνασσός**, ὁ **Δαφνών**.

2. **Ἐπαρχία Μαλεβυζίου**: Πρωτ. **Ἅγιος Μύρων** (1.200) με ἀξιόλογη κωμόπολι τὸν **Κρουσῶνα**.

3. **Ἐπαρχία Πυργιωτίσσης**: Πρωτ. οί **Βόρροι** (800 κ.) καὶ σπουδαία κωμόπολις τὸ **Τυμπάκιο**.

4. **Ἐπαρχία Καινουρίου**: Πρωτ. οί **Μοῖρες** (2300 κ.). Ἀξιόλογες κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Ζαρὸ** καὶ ἡ **Γέργερη**.

5. **Ἐπαρχία Μονοφατσίου**: Πρωτ. ὁ **Πύργος** (1250 κ.). Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Ἀρκαλοχώρι** καὶ ἡ **Ἁγία Βαρθάρα**.

6. **Ἐπαρχία Βιάννου**: Πρωτ. τὸ χωριὸ **Πεῦκο** (450 κ.), Ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι ὁ **Ἄνω Βιάννος**.

7. **Ἐπαρχία Πεδιάδος**: Πρωτ. τὸ **Καστέλλι** (1800 κ.). Κωμοπόλεις εἶναι ὁ **Μοχός**, τὸ **Θραψανό**, ἡ **Ἐπισκοπή**.

4. Νομὸς Λασηθίου

(Ἐκτασις 1971 τ. χ. — Πληθυσμὸς 74.000 κάτοικοι).

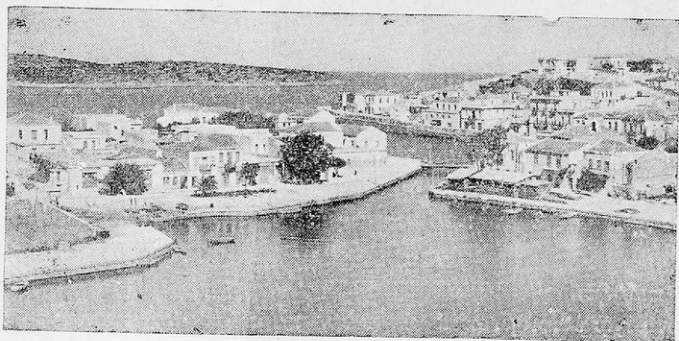
Κατέχει τὸ ἀνατολικὸ ἄκρον τοῦ νησιοῦ. Συνορεύει δυτικά με τὸ νομὸ Ἡρακλείου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον χωρίζεται με τὸ ὄρος **Δίκητη** (Λασηθιώτικα βουνά). Στὰ Ν. εἶναι τὰ ὄρη τῆς **Σητείας**. Βρέχεται πρὸς Β. ἀπὸ τὸ Κρητικὸ πέλαγος καὶ πρὸς Ν. ἀπὸ τὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Στὰ παράλια τοῦ νομοῦ σχηματίζονται πολλὲς νησίδες, ὅπως εἶναι ἡ **Σπιναλόγκα**, ὅπου ἀπομονώνονται ὅσοι πάσχουν ἀπὸ τῆ φοβερὰ καὶ ἀνίατο νόσο **λέπρα**, τὸ **Γαῖδουρονήσι**, τὸ **Μικρονήσι** κ. ἄ.

Κόλπος ἔχει τὸν εὐρὺ κόλπο τοῦ **Μεραμβέλλου** καὶ τὸν μικρὸν τῆς **Σητείας**.

Ἀκρωτήρια εἶναι τὸ **Ζεφύριον** (Ἅγιος Ἰωάννης) καὶ ὁ **Σίδερος**.

Τὸ ἔδαφος εἶναι τὸ περισσότερο ὄρεινόν. Τὸ **ὄροπέδιο** τοῦ Λασηθίου εἶναι εὐφορώτατο καὶ κατάφυτο ἀπὸ ὄπωροφόρα

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΗΤΗΣ

δένδρα. Όμοιάζει με μεγάλο κήπο. Εἰς τὸ Δ. ἄκρο τοῦ ὄροσπεδίου ὑπάρχει ἓνα σπήλαιον, τὸ **Δικταῖον ἄντρον**, ὅπου κατὰ τὴ Μυθολογία ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς.

Τὸ κλίμα εἶναι ὀλίγον θερμότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς νήσου καὶ ἔχει πολλὰς βροχὰς χειμῶνα καὶ θέρος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Τὸ κυριώτερον **προῖον** τοῦ νομοῦ εἶναι τὸ λάδι. Ἄλλα προϊόντα εἶναι σιτηρὰ, σταφίδα, κρασί, κάστανά, ἀμύγδαλα, βελανίδια, λαχανικά, μέταξα.

Ἀνεπτυγμένη πολὺ εἶναι καὶ ἡ **κτηνοτροφία**. Διατρέφονται κυρίως αἰγοπρόβατα, χοῖροι καὶ κουνέλια.

Ἡ συγκοινωνία γίνεται με πλοῖα καὶ αὐτοκίνητα.

Ὁ νομὸς ἔχει 4 Ἐπαρχίαι :

1. **Ἐπαρχία Μεραμπέλλου** με πρωτ. τὸν **Ἅγιο Νικόλαο** (3.900 κ.) πού εἶναι πρωτ. καὶ ὄλου τοῦ νομοῦ. Εἶναι παραλιακὴ πόλις με καλὸ φυσικὸ λιμάνι καὶ με ἐμπορικὴ κίνησι. **Κωμοπόλεις** εἶναι ἡ **Νεάπολις** καὶ ἡ **Κριτσά**.

Ἐπαρχία Λασηθίου: Πρωτ. οἱ **Τζερμάδες** (1.250 κ.), ἀξιόλογη κωμόπολις εἶναι ὁ **Ἅγιος Γεώργιος**.

3. **Ἐπαρχία Ἱεράπετρας** Πρωτ. ἡ **Ἱεράπετρα**. (6.600 κ.) Κωμοπόλεις εἶναι τὸ **Κάτω χωριὸ** καὶ οἱ **Μάλλες**.

4. **Ἐπαρχία Σητείας** με πρωτ. τὴ **Σητεία** (5.500 κάτ.) παραλιακὴ πόλις καὶ με καλὸ λιμάνι. **Κωμοπόλεις** εἶναι ἡ **Ζάκρος** καὶ ἡ **Ζῆρος**.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

(Έκτασις 8.379 τ. χ.— Πληθυσμὸς 483.000 κατ.)

Α' ΦΥΣΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

- Ὅρη** : Τὰ Λευκὰ ὄρη, ἢ Ἴδη (ψηλορείτης), ἢ Δίκτη (ὄρη τοῦ Λασηθίου), τὰ ὄρη τῆς Σητείας καὶ τὰ Ἀστερούσια.
- Ὅροπέδια** : Τὸ Λασηθί στὴ Δίκτη, ἢ Νίδα στὴν Ἴδη καὶ ὁ Ὀμαλὸς στὰ Λευκὰ ὄρη.
- Πεδιὰδες** : Τῆς Σητείας, τῆς Ἱεράπετρας καὶ τῆς Μεσαρᾶς.
- Ποταμοί** : Ὁ Ταυρανίτης, ὁ Τυφλός, ὁ Μυλοπόταμος, ὁ Ληθαῖος (Γεροποταμός), ὁ Ἀναποδάρης.
- Λίμνες** : Τοῦ Κουρνᾶ, στὴν ἐπαρχία Ἀποκορώνου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Λασηθί.
- Κόλποι** : Τῆς Κισσάμου, τῶν Χανίων, τῆς Σούδας, τοῦ Ἀλμυροῦ (Ρεθύμνου), τῆς Μεραμπέλου καὶ τῆς Μεσαρᾶς.
- Λιμένες** : Τῆς Σούδας, τῶν Χανίων, τοῦ Ρεθύμνου, τῆς Ἱεράπετρας.
- Ἀκρωτήρια** : Ὁ Κίμαρος, τὸ Ψάκον (Σπάθα), τὸ Δρέπανον, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, τὸ Σαμώνιον, (Σίδερος).
- Νησιδες** : Ἡ Σπιναλόγκα, τὸ Γαῖδουρονήσι, τὸ Μικρονήσι.
- Κλίμα** : Εὐκρατο καὶ ὑγιεινόν.

Β' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ

- Προϊόντα** : Σιτηρά, ἐλιές, λάδι, σταφίδα ξανθὴ (σουλτανίνα), κρσί, ἐσπεριδοειδῆ, ὄσπρια, καπνός, λαχανικά, κάστανα, χαρούπια.
- Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ μελισσοκομία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένες, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία (ἐλαουργεῖα, σαπωνοποιεῖα, θυροδεψεῖα, οἶνοποιεῖα, οἶνοπνευματοποιεῖα).
- Ἡ ἄλιεῖα δὲν εἶναι καλὰ ὀργανωμένη.
- Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος (χαλκός, σίδηρος, γύψος, λιγνίτης) εἶναι ἀνεκμετάλλευτος.

Γ' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

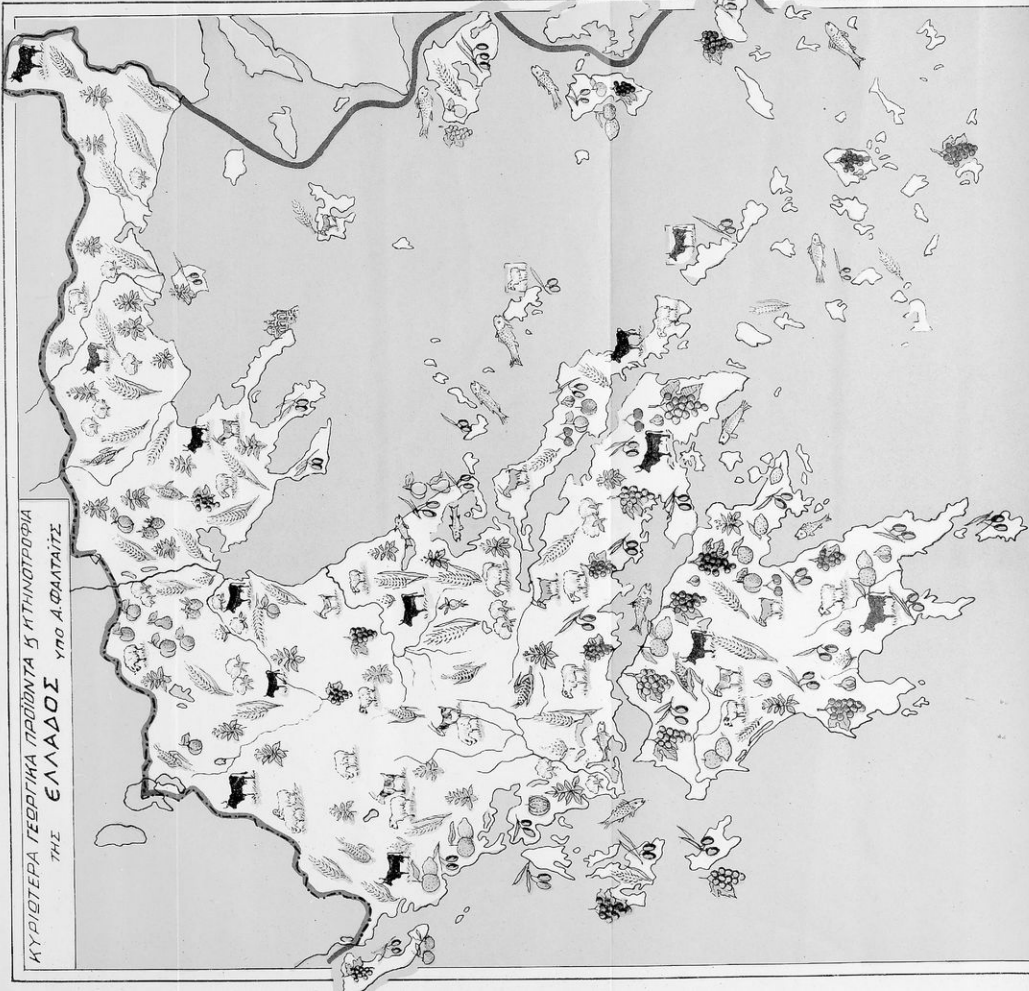
ΝΟΜΟΙ	*Εκτασίς εις τετραγώ- νικά χιλιάμ.	Πληθυσμὸς Νομοῦ	Πρωτεύουσα Νομοῦ	*Επαρχίαι Νομοῦ	Πρωτεύουσα Επαρχίας	Πληθυσμὸς Πρωτεύου- σας
1. Χανίων	2.399	131.000	Χανιά	α) Κυδωνίας β) Ἀποκορώνου γ) Κισσάμου δ) Σελίνου ε) Σφακίων	Χανιά Βάμος Καστέλλι Κάνδανος Χώρα Σφακίων	38 500 800 2.350 1.500 500
2. Ρεθύμνης	1.492	70.000	Ρέθυμνον	α) Ρεθύμνης β) Ἀγ. Βασιλείου γ) Ἀμαρίου δ) Μυλοποτάμ.	Ρέθυμνον Σπήλι Νεὺς Ἀμάρι Πέραμα	16.000 800 290 650
3. Ἡρακλείου	2.577	208.000	Ἡράκλειον	α) Τεμένους β) Μαλεβυζίου γ) Πυργιωτίσσης δ) Καιουρίου ε) Μονοφατισίου στ) Βιάννου ζ) Πεδιάδος	Ἡράκλειον Ἄγ. Μύρων Βόρροι Μοίρες Πύργος Πεῦκος Καστέλλι	64 000 1.200 800 2.300 1.250 450 1.800
4. Λασηθίου	1.971	74.000	Ἄγ. Νικόλαος	Μαραμπέλλου β) Λασηθίου γ) Ἱεράπετρας δ) Σητείας	Ἄγ. Νικόλαος Τζερμιάδες Ἱεράπετρα Σητεία	3 900 1.250 6.600 5.500

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ. 1) Σὲ ποῖο μέρος τῆς Ἑλλάδος βρίσκεται ἡ Κρήτη καὶ ἀπὸ τί βρέχεται;

- 2) Πόσους καὶ ποίους Νομούς περιλαμβάνει;
- 3) Ποιὰ εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς καὶ ποιοὶ οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς;
- 4) Τί προϊόντα παράγει ἡ Κρήτη;
- 5) Γιατί ἡ Κρήτη ἔχει ἀναπτύξει τουριστικὴ κίνησι;

ΕΡΓΑΣΙΕΣ. Νὰ κάμετε νοερά ἓνα ἀεροπορικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴν Κρήτη καὶ νὰ περιγράψετε ὅ,τι θὰ σᾶς κάμη μεγαλύτερη ἐντύπωσι.

ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΗ ΧΗΝΟΠΡΟΦΙΑ
 ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΥΠΟ ΑΦΑΙΤΑΙΣ

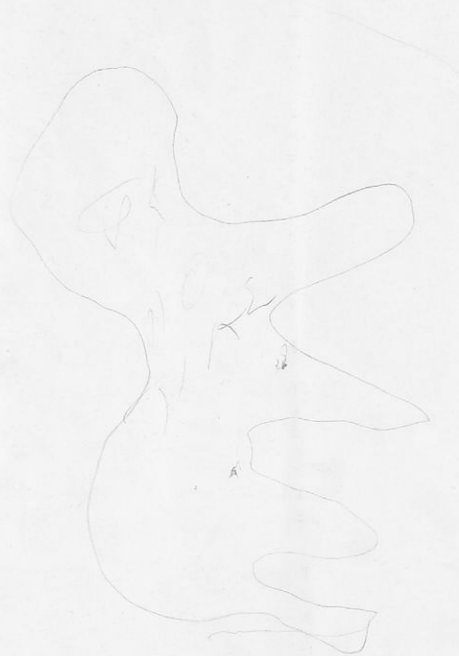
ΔΕΛΦΙΚΑΝΗΣΙΑ

ΚΑΡΝΟΣ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

ΥΠΟΜΗΜΑ
 ΑΠΕΛΕΙΟΣ
 ΕΛΙΑΙΑ
 ΒΙΒΛΙΑΣ
 ΚΑΡΝΟΣ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ
 ΑΜΥΓΔΑΛΙΑ

ΟΡΥΖΑ
 ΕΣΤΕΡΙΑΝΙΣΤΕΝ
 ΑΜΕΛΙΑ
 ΚΑΡΝΟΣ
 ΚΑΡΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς	Σελίς
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ		
ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑ		
Ἡ Γῆ,	5	
Οὐρανός — Οὐράνια σώματα	6	
Προσανατολισμός	9	
Ξηρά	10	
Θάλασσα	16	
Μετεωρολογικά φαινόμενα	17	
Ἀσχολίες καὶ Ἐπαγγέλματα	21	
Ὁ Γεωγραφικὸς χάρτης	24	
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ		
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ		
Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς Ἑλλάδος	26	
I. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ		
Α' ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΒΟΙΑ		
α' Στερεὰ Ἑλλάδα	31	
1. Νομὸς Ἀττικῆς	36	
2. » Βοιωτίας	41	
3. » Φθιώτιδος	43	
4. » Φωκίδος	44	
5. » Εὐρυτανίας	45	
6. » Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	46	
β' Εὐβοία	48	
Ἀνακεφαλαιώσις	50	
Β' ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ		
1. Νομὸς Κορινθίας	56	
2. » Ἀργολίδος	57	
3. » Ἀρκαδίας	58	
4. » Λακωνίας	59	
5. » Μεσσηνίας	61	
6. » Ἠλείας	62	
7. » Ἀχαΐας	64	
Ἀνακεφαλαιώσις	65	
Γ' ΘΕΣΣΑΛΙΑ		
1. Νομὸς Λαρίσης	71	
2. » Μαγνησίας	72	
3. » Καρδίτσας	74	
4. » Τρικάλων	75	
Ἀνακεφαλαιώσις	76	
Δ' ΗΠΕΙΡΟΣ		
1. Νομὸς Ἰωαννίνων	80	
2. » Ἄρτης	82	
3. » Πρεβέζης	83	
4. » Θεσπρωτίας	84	
Ἀνακεφαλαιώσις	85	
Ε' ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ		
α Δυτικὴ Μακεδονία:		
1. Νομὸς Κιλίης	89	
2. » Καστοριάς	91	
3. » Φλωρίνης	92	
β' Κεντρικὴ Μακεδονία:		
1. Νομὸς Πέλλης	93	
2. » Ἡμαθίας	95	
3. » Πιίνας	96	
4. » Θεσσαλονίκης	97	
5. » Κιλίης	100	
6. » Χαλδικίης	100	
7. Αὐτόνομη ἐποχὴ Ἁγίου Ὄρους	102	
γ' Ανατολικὴ Μακεδονία		
1. Νομὸς Σερῶν	103	
2. » Δρίας	104	
3. » Καϊλάς	105	
Ἀνακεφαλαιώσις	107	
ΣΤ' ΘΡΑΚΗ		
1. Νομὸς Ζάης	110	
2. » Ροιππης	111	
3. » Ἐβρου	112	
Ἀνακεφαλαιώσις	113	
II. ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ		
Α' ΝΗΣΟΙ ΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ		
1. Νομὸς Κιλιάδων	117	
2. » Ἄβου	121	
3. » Χίου	123	
4. » Σίου	125	
5. » Δδεκανήσων	128	
Ἀνακεφαλαιώσις	132	
Β' ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ		
1. Νομὸς Ἰρκύρας	136	
2. » Ζυκιάδος	139	
3. » Ἰφαλληνίας	140	
4. » ακύνθου	142	
Ἀνακεφαλαιώσις	143	
Γ' ΚΡΗΤ		
1. Νομὸς Λυών	145	
2. » Ἐθύμης	148	
3. » Ηρακλείου	149	
4. » Λασηθίου	150	
Ἀνακεφαλαιώσις	152	
Ἀνακεφαλαιώσις	154	

